

รายงานการวิจัย

เรื่อง

จิตสำนึก โอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น:
กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม
ในจังหวัดอุบลราชธานี

People's Consciousness, Opportunity and Participation in Local
Governance Process: A case study of Tambon Administration
Organization, Non-Government Organization and Cultural Organization
in Ubonratchathani Province

โดย

นายสมนึก จันทร์โสภา
พระสิริชัย ธมฺมจาโร
พระสังฆวาน เขมปญโญ
พระสมพล สมาจาโร
ว่าที่ ร.ต.ส่งศักดิ์ บุญจำรูญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๕๙

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759190

รายงานการวิจัย

เรื่อง

จิตสำนึก โอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น:
กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม
ในจังหวัดอุบลราชธานี

People's Consciousness, Opportunity and Participation in Local
Governance Process: A case study of Tambon Administration
Organization, Non-Government Organization and Cultural Organization
in Ubonratchathani Province

โดย

นายสมนึก จันทร์โสดา
พระสิริชัย ธมมจาโร
พระสังวาน เขมปญโญ
พระสมพล สมาจาโร
ว่าที่ ร.ต.สงศักดิ์ บุญจำรูญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๕๙

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759190

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

People's Consciousness, Opportunity and Participation in Local
Governance Process: A case study of Tambon Administration
Organization, Non-Government Organization and Cultural Organization
in Ubonratchathani Province

By

Somnook Chandsoda (Mr.)

Phra Sirichai Thammacharo

Phra Sangwan Kamapanyo

Phra Sompon Smacharo

Acting. Sub. Lt. Songsak Boonjumroon

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Ubonratchathani Campus

B.E. 2559

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610759190

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	จิตสำนึก โอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาล ท้องถิ่น: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และ องค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี
ผู้วิจัย:	นายสมนึก จันทร์โสภา พระสิริชัย ธรรมจาโร, พระสังวาม เขมปญโญ พระสมพล สมาจาโร, ว่าที่ ร.ต.สงศักดิ์ บุญจำรูญ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
ปีงบประมาณ:	๒๕๕๙
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ: ๑) ศึกษาจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี ๒) ศึกษาปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ๓) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบคำถามปลายเปิด ผู้ให้สัมภาษณ์ประกอบด้วย สมาชิกสภาและฝ่ายบริหาร องค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชน จำนวน ๑๕ คน เจ้าหน้าที่องค์กรภาคเอกชนและประชาชนในเขตบริการ จำนวน ๑๕ คน และพระสงฆ์และประชาชนเขตบริการของวัด จำนวน ๑๕ รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ด้านจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส การที่แต่ละองค์กรมีวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน ได้ส่งผลให้จิตสำนึกและโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน องค์การบริหารส่วนตำบล จัดให้มีการทำประชาคมปีละครั้งโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจจัดลำดับโครงการ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลกำหนดรูปแบบการทำประชาคม ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจเข้าร่วมโดยมีส่วนหนึ่งไม่ให้ความสนใจเข้าร่วม มีการจัดกิจกรรมสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วม หลังจากนั้นเป็นขั้นตอนการประชุมพิจารณาโครงการเพื่อบรรจุลงในข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ไม่สนใจเข้าร่วม **องค์กรภาคเอกชน** ประชาชนมีส่วนร่วมในการเข้าถึงกลุ่มเสียงหรือกลุ่มด้อยโอกาส รับฟังและให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายในการร่วมกันค้นหาและแก้ไขปัญหา ตลอดจนให้ความรู้ช่องทางเข้าถึงสิทธิและบริการของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ตรงกับพื้นที่และประเด็นปัญหาด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรม **องค์กรวัฒนธรรม** ประชาชนมีจิตสำนึก ศรัทธาและอาสาร่วมมือในการสนับสนุนวัด ขณะที่วัดได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยการรับฟังและให้

คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชนนับตั้งแต่การแต่งตั้งเจ้าอาวาส นอกจากนี้วัดได้เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลเพื่อร่วมตัดสินใจในการบริหารงานและการบริหารเงินของวัด

๒. ปัญหาอุปสรรคต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ปัญหาสำคัญที่พบโดยเฉพาะในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล คือ ประชาชนและเครือข่ายประชาสังคมไม่ได้มีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลเชิงลึกในการค้นหาปัญหาและความต้องการ การเสนอโครงการในการทำประชาคมไม่ได้เกิดจากจิตสำนึกภายในชุมชน ส่งผลต่อการขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการอื่น เช่น การพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณ การดำเนินโครงการและการติดตามตรวจสอบโครงการให้เป็นไปอย่างโปร่งใส นอกจากนี้ปัญหาช่องว่างของข้อมูลและขาดการสื่อสารข้อมูลระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับประชาชนเป็นส่วนหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการขาดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของประชาชนและทำให้ประชาชนเข้าใจว่ากระบวนการทั้งหมดเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนประชาชนเป็นผู้เรียกร้องสิทธิหรือผู้รอรับประโยชน์ ส่วนปัญหาการดำเนินงานขององค์กรภาคเอกชนที่สำคัญคือระยะเวลาดำเนินการโครงการเป็นช่วงสั้น ขาดความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมของประชาชนในระยะยาว และปัญหาขององค์กรวัฒนธรรมคือบทบาทของวัดที่ยังจำกัดในการเชื่อมโยงองค์กรหรือสถาบันอื่นในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

๓. ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ทั้งสามองค์กรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสเชิงโครงสร้าง แต่มีปัจจัยที่ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมและความโปร่งใสมีความแตกต่างกัน **องค์การบริหารส่วนตำบล** การที่ประชาชนขาดโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลเป็นสาเหตุสำคัญที่ไม่ได้มีส่วนร่วมเชิงลึกในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการและร่วมตรวจสอบติดตามผล และส่งผลให้ประชาชนเห็นว่าการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางส่วนไม่ได้เป็นไปด้วยความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ **องค์กรภาคเอกชน** ใช้ข้อมูลรอบด้านทั้งแหล่งข้อมูลมือสองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและข้อมูลเชิงลึกโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ได้ข้อมูลกลุ่มเสี่ยงที่ชัดเจน สร้างความเชื่อมั่นให้กลุ่มเสี่ยงมีความไว้วางใจและสมัครใจร่วมค้นหาปัญหาและความต้องการ ตลอดทั้งตระหนักในสิทธิมนุษยชนและมีข้อมูลในการเข้าถึงสิทธิและบริการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยความโปร่งใสเป็นธรรม **องค์กรวัฒนธรรม** ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างความโปร่งใสด้วยปัจจัยสำคัญสองประการ ประการแรกคือศรัทธาของประชาชนที่มีต่อองค์กรโดยเฉพาะผู้นำองค์กรที่ได้มาด้วยความเห็นชอบของประชาชน ประกอบกับคุณลักษณะของผู้นำองค์กรที่มีความซื่อสัตย์ปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเสมอภาค ให้การสงเคราะห์ชุมชน ให้และแบ่งปันสิ่งที่ได้มากับทุกคน ไม่เลือกปฏิบัติ และประการที่สองคือการบริหารงานและบริหารเงินของผู้นำองค์กร ที่เป็นไปอย่างเปิดเผยโดยการกระจายอำนาจให้ประชาชนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานและติดตามผลการดำเนินงานขององค์กรให้เป็นไปอย่างโปร่งใส

Research Title: People’s Consciousness, Opportunity and Participation in Local Governance Process: A case study of Tambon Administration Organization, Non-Government Organization and Cultural Organization in Ubonratchathani Province

Researchers: Somnook Chandsoda (Mr.) Phra Sirichai Thammacharo
Phra Sangwan Kamapanyo Phra Sompon Smacharo
Acting. Sub. Lt. Songsak Boonjumroon

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Ubonratchathani Campus.

Fiscal Year: 2559/2016

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research include: 1) To study people’s consciousness and opportunity in local governance process specifically on participation and transparency of Tambon administration organization, non-government organization and cultural organization in Ubonratchathani province; 2) To study the obstacles of people’s consciousness and opportunity in local governance process specifically on participation and transparency and; 3) To study factors affecting people’s consciousness and opportunity in local governance process specifically on participation and transparency. It is a qualitative research through in-depth interview with open-ended questions. The information was gathered from: 15 beneficiaries and representatives of Tambon administration organization; 15 beneficiaries and staff of non-government organization and; 15 villagers and temple’s monks.

Findings of this research include:

1. People’s consciousness and opportunity in local governance process specifically on participation and transparency: As each organization has its own approach, the levels of consciousness and opportunity in participation and transparency are, thus, different. **For Tambon administration organization (TAO):** A community meeting is organized once a year to open opportunity for villagers to express their views and make decision in prioritizing projects. Most villagers participate the meeting. However, there are some villagers that do not participate. Special activities are, thus, organized by TAO to motivate them to participate. After that there is a meeting on drafting TAO annual budget that villagers are neither interested in participating. **For non-government organization:** Participatory approach is used to get

access to the disadvantaged groups, listen and value the views of the target groups, open opportunity for them to cooperatively identify problems and solutions, educate the target groups to find channels to get access to their rights and related agencies' services in relation to the issues transparently and equitably. **For cultural organization:** Participation is a result of people's consciousness and faith towards the temple. They voluntarily organize themselves to support the temple. Meanwhile, the temple open opportunity for the people to participate by listening and valuing the villagers' views since the appointment of the temple's abbot was under the consent of the villagers. In addition, the temple opens opportunity for villagers to get access to information for decision making in its administration and financial management.

2. Obstacles of people's consciousness and opportunity in local governance process specifically on participation and transparency: The crucial issue concerning TAO is that the people and civil society do not have opportunity to search in-depth information for identifying problems and needs. The proposed projects are, thus, not from the awareness of the people within the community. This causes the lack of people's participation and transparency in other TAO processes such as budget draft, project implementation and monitoring. In addition, the gap of information and communication between TAO and the people affects the lack of people's consciousness in participation and cause the people to understand that all this process is under the responsibility of TAO and the people are only the rights holders and beneficiaries. The obstacle found with non-government organization is that it is not a long-term projects and it causes the lack of continuity of people's participation. The obstacle of the cultural organization is that the role of the temple is still limited in linking other organizations or institutions to commonly participate in the governance process.

3. Factors affecting people's consciousness and opportunity in local governance process specifically on participation and transparency: All the three organizations focus on structural participation and transparency. However, there are factors affecting the intensiveness of its participation and transparency. For the TAO: The lack of opportunity of the people to get access to information is the main cause that the people do not participate in in-depth brainstorming, making decision, implementing, and monitoring the projects. This causes the tendency of the people to think that the administration of TAO is not transparent and efficient. For non-government organization: Multi-levels of information are searched and used including through secondhand information from related agencies and in-depth information from the participation of the people. This helps clarifying the information of the

disadvantaged groups. This process builds trust and voluntary participation of the disadvantaged groups in indentifying their problems and needs, realizing the principle of human rights, having information to get access to their rights and services from related agencies transparently, equitably, thoroughly and relevantly. For cultural organization: People's participation on reinforcing transparency is through two factors: The first one is faith of the people and their civil society towards the organization specifically the leader of the organization that was appointed through the consent of the people. In addition, the quality characters of the leader are also crucial including honesty, equality, sharing and non-discrimination; the second factor is the administration and financial management of the leader which is open and decentralized to the people to be responsible and transparently monitor the implementation of the organization.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง จิตสำนึก โอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี จึงขอขอบพระคุณ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ (ดร.) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และเจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ช่วยให้คำแนะนำและคำปรึกษาในการทำวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดียิ่ง

ขอขอบพระคุณ พระเทพวราจารย์ (ดร.) รองอธิการบดี วิทยาเขตอุบลราชธานี, พระครูกิตติคุณภาส ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี ตลอดจนผู้บริหารคณาจารย์ เจ้าหน้าที่และศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานีทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัยในครั้งนี้ และที่สำคัญคือขอขอบพระคุณพระสงฆ์ ผู้นำองค์กร ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์ในพื้นที่อำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอตระการพืชผล อำเภอสิริรินทร์ และ อำเภอบุณฑริก ที่ได้สละเวลาให้ข้อมูลทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงด้วยดี

นายสมนึก จันทร์โสภา
หัวหน้าโครงการวิจัย
๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๗
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๓ ปัญหาของการวิจัย.....	๖
๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด.....	๗
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ จิตสำนึกกับธรรมาภิบาล.....	๑๑
๒.๒ โอกาสกับธรรมาภิบาล.....	๑๖
๒.๓ การมีส่วนร่วมกับธรรมาภิบาล.....	๒๐
๒.๔ หลักและกระบวนการธรรมาภิบาล.....	๒๘
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๓
๒.๖ สรุปหลักธรรมาภิบาลในด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส ที่ได้จากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖๒
๒.๗ ปัญหาที่พบจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในกระบวนการธรรมาภิบาล ท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส.....	๖๓
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๖
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มเป้าหมาย.....	๖๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๗
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๗
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัยและอภิปรายผล.....	๖๘
๔.๑ ผลการศึกษาวิจัยจิตสำนึก โอกาส ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม และความโปร่งใส.....	๖๘

๔.๑.๑ ผลการศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล.....	๖๘
๔.๑.๒ ผลการศึกษาองค์การภาคเอกชน.....	๗๗
๔.๑.๓ ผลการศึกษาองค์การวัฒนธรรม.....	๘๔
๔.๒ อภิปรายผลการศึกษาวิจัย.....	๙๓
๔.๒.๑ เปรียบเทียบจิตสำนึกของประชาชนในการมีส่วนร่วมในแต่ละองค์กร.....	๙๓
๔.๒.๒ เปรียบเทียบการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมของแต่ละองค์กร.....	๙๔
๔.๒.๓ เปรียบเทียบจิตสำนึกและโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผล ต่อความโปร่งใสของแต่ละองค์กร.....	๙๕
บทที่ ๕ บทสรุป และข้อเสนอแนะ.....	๙๗
๕.๑ จิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในการมีส่วนร่วม.....	๙๗
๕.๒ จิตสำนึกและโอกาสในการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อความโปร่งใส.....	๙๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัย.....	๑๐๐
บรรณานุกรม	๑๐๓
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๑๐๗
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	๑๒๓
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์.....	๑๒๕
ภาคผนวก ง หนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์และขอข่ายการสัมภาษณ์.....	๑๓๐
ภาคผนวก จ รูปภาพและผลการให้สัมภาษณ์.....	๑๓๖
แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๘๙
ประวัติผู้วิจัย	๑๙๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวคิดธรรมาภิบาลได้รับความสนใจและให้ความสำคัญอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ทั้งในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชนและองค์กรวัฒนธรรม องค์กรเหล่านี้ได้นำแนวคิดและหลักธรรมาภิบาลไปประยุกต์ใช้กับการบริหารองค์กรโดยเฉพาะการมุ่งเน้นบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งในปัจจุบันไม่ได้อยู่ในสถานะของผู้รับบริการจากองค์กรเหล่านี้แต่ฝ่ายเดียว หากแต่เป็นฝ่ายที่ได้รับความสำคัญในการเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหา ร่วมพิจารณาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ร่วมตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ไขปัญหา ร่วมวางแผนดำเนินการแก้ไขปัญหา ร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมติดตามผลการปฏิบัติ ร่วมประเมินผล ตลอดทั้งร่วมนำผลที่ได้ไปประเมินหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขและขยายผล โดยให้ความร่วมมือระหว่างองค์กรดังกล่าวกับประชาชนเป็นไปด้วยความโปร่งใสสามารถที่จะสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนอันจะส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม เป็นไปอย่างยั่งยืน หลักธรรมาภิบาลจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกของประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมพร้อมกับการเปิดช่องทางและโอกาสขององค์กรเหล่านี้ในการให้ประชาชนได้ใช้ศักยภาพของตนในการเข้ามามีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาล

ปัจจัยที่จะส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนที่จะเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาล ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน และองค์กรทางวัฒนธรรม คือองค์กรเหล่านี้จะต้องไม่เลือกปฏิบัติ (Non-discrimination) ไม่ว่าจะด้วยเพศ วัย การศึกษา สถานภาพหรือความเชื่อ คณะกรรมาธิการการศึกษา เศรษฐกิจและวัฒนธรรม เอเชียแปซิฟิกแห่งสหประชาชาติ (UNESCAP) ได้ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นได้ทั้งโดยทางตรง (Direct participation) หรือโดยสถาบันตัวกลางที่ชอบด้วยกฎหมาย (Legitimate intermediate institutions) หรือโดยตัวแทนของประชาชน (Representatives) แต่อย่างไรก็ตาม การมีตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งตามกระบวนการประชาธิปไตย (Representative democracy) ก็ไม่ได้สร้างหลักประกันว่าตัวแทนเหล่านั้นจะสะท้อนปัญหาของผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้ครอบคลุมได้ทุกกลุ่ม^๑ การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นขององค์กรเหล่านี้

๑.๑.๑ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับธรรมาภิบาล

พระราชบัญญัติ กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๒ การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะมาตรา

^๑United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, **What is Good Governance**, 2009, www.unescap.org/sites/default/files/good-governance.pdf, p. 2.

๑๖ ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการ สาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ได้แก่ (๑) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ของตนเอง (๙) การจัดการศึกษา (๑๐) การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชราและผู้ด้อยโอกาส (๑๑) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรม อันดีของท้องถิ่น (๑๕) การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน (๑๖) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น (๒๔) การจัดการบำรุงรักษาและการใช้ ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^๒

พระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจและ หน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะอันจะยังประโยชน์สุขให้แก่ประชาชนในพื้นที่ความรับผิดชอบ ทั้งนี้การบริการสาธารณะจะต้องคำนึงถึงมาตรา ๖ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพของประชาชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ท้องถิ่น

รัฐบาลไทยได้มีพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ หมวด ๒ การบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน มาตรา ๗ การบริหาร ราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนหมายถึงการปฏิบัติราชการที่มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความผาสุก และความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ความสงบและความปลอดภัยของสังคมส่วนรวม ตลอดจน ประโยชน์สุขของประเทศ มาตรา ๘ ในการบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ส่วน ราชการจะต้องดำเนินการโดยถือว่าประชาชนเป็นศูนย์กลางที่จะได้รับบริการจากรัฐและจะต้องเป็น แนวทางในการบริหารราชการดังต่อไปนี้ มาตรา ๘ (๓) ก่อนเริ่มดำเนินการ ส่วนราชการต้องจัดให้มี การศึกษาวิเคราะห์ผลดีและผลเสียให้ครบถ้วนทุกด้าน กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานที่โปร่งใส มี กลไกตรวจสอบการดำเนินการในแต่ละขั้นตอน ในกรณีที่ภารกิจใดจะมีผลกระทบต่อประชาชน ส่วน ราชการต้องดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนหรือชี้แจงทำความเข้าใจ เพื่อให้ประชาชนได้ ตระหนักถึงประโยชน์ที่ส่วนรวมจะได้รับจากภารกิจนั้น มาตรา ๘ (๔) ให้เป็นหน้าที่ของข้าราชการที่ จะต้องคอยรับฟังความคิดเห็นและความพึงพอใจของสังคมโดยรวมและประชาชนผู้รับบริการ เพื่อ ปรับปรุงหรือเสนอแนะต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อให้มีการปรับปรุงวิธีปฏิบัติราชการให้เหมาะสม^๓

แต่อย่างไรก็ตาม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังคงประสบปัญหาในการบริหารกิจการ บ้านเมืองให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวข้างต้น ดังที่ วีระศักดิ์ เครือเทพ^๔ ได้วิเคราะห์การเปิดโอกาสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วน ร่วม ว่านับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา ประเทศไทยได้ผลักดันการกระจายอำนาจให้แก่ อปท. มี การกระจายอำนาจทางการเมืองการปกครองและการเงินการคลังโดยการให้ อปท. มีการเลือกตั้ง

^๒ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๑๑๔ ก, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๒, หน้า ๕๓.

^๓ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๒๐ ตอนที่ ๑๐๐ ก, ๙ ตุลาคม ๒๕๔๖.

^๔วีระศักดิ์ เครือเทพ, การจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมในระดับ อปท. บทวิเคราะห์เชิงสถาบัน: หนังสือ ประเด็นท้าทายการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย, จัดพิมพ์โดยศูนย์ส่งเสริมนวัตกรรมและ ธรรมภิบาลท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร, พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน ๒๕๕๔, จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม, หน้า ๒๐๑ - ๒๐๓.

ผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นของตนเอง มีขอบเขตภารกิจและมีแหล่งรายได้ที่ชัดเจน แต่อย่างไรก็ตาม อปท. ยังมีข้อจำกัดในการทำงานที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน มีปัญหาด้านธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างจริงจัง บางครั้งเวทีประชาคมกลายเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้กับผู้บริหารท้องถิ่นที่ได้ตัดสินใจไว้ล่วงหน้าแล้วว่าจะจัดสรรงบประมาณเช่นใด การประชุมประชาคมจึงเป็นเพียงเวทีการถ่ายทอดข้อมูลจากผู้บริหารท้องถิ่นให้แก่ประชาชนได้รับทราบ มิใช่เวที “การศึกษาหารือ” ร่วมกับประชาชนอย่างแท้จริงแต่ประการใด

ส่วนเรื่องข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมของประชาชน **วีระศักดิ์ เครือเทพ** ได้ให้ความเห็นไว้ในบางกรณี ประชาชนอาจเข้าใจผิดไปว่าเมื่อเขาได้เลือกตัวแทน (Elected representatives) เข้าไปทำหน้าที่ด้านบริหารหรือด้านนิติบัญญัติของ อปท. แล้ว ตัวแทนเหล่านั้นจะปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง จึงไม่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือในการจัดสรรงบประมาณของ อปท. อีก โดยมีได้ตระหนักว่าตัวแทนของประชาชนอาจทำงานโดยมุ่งประโยชน์ส่วนตน (Self-interest) มากกว่าผลประโยชน์ของส่วนรวม ระบบการทำงานผ่านตัวแทนดังกล่าว จึงอาจส่งผลให้การกำหนดนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นและการใช้งบประมาณคลาดเคลื่อนไปจากความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนได้^๕

การแก้ไขปัญหาการดำเนินโครงการและกิจกรรมดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยจิตสำนึกของประชาชนที่จะเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น ขณะเดียวกัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นจะต้องเปิดช่องทางหรือโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาล ดังที่สถาบันพระปกเกล้า ได้กำหนดองค์ประกอบของธรรมาภิบาลหลักๆ ไว้ ๑๐ ประการ^๖ ที่เรียกว่าทศธรรม ดังนี้ (๑) หลักนิติธรรม (๒) การมีส่วนร่วม (๓) คุณธรรม (๔) สำนึกรับผิดชอบ (๕) ความคุ้มค่า (๖) ความโปร่งใส (๗) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (๘) องค์กรแห่งการเรียนรู้ (๙) การบริหารจัดการ และ (๑๐) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

หลักธรรมาภิบาลท้องถิ่นโดยเฉพาะหลักที่ประชาชนน่าจะมียบทบาทสำคัญโดยตรงได้แก่ หลักการมีส่วนร่วมและหลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วมประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยสำคัญ ได้แก่ การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน การรับฟังและการให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจ และการพัฒนาความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนหลักความโปร่งใส ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยสำคัญ ได้แก่ ความโปร่งใสด้านโครงสร้างที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และความโปร่งใสด้านการเปิดเผยข้อมูล ได้แก่ การรับรู้การทำงานของคณะกรรมการตรวจสอบ การมีส่วนร่วมในการจัดซื้อจัดจ้าง การมีส่วนร่วมในการควบคุมฝ่ายบริหาร และการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิชาชีพภายนอกร่วมตรวจสอบ

^๕อ้างแล้ว, วีระศักดิ์ เครือเทพ, การจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมในระดับ อปท. บทวิเคราะห์เชิงสถาบัน, หน้า ๒๐๑.

^๖ปธาน สุวรรณมงคล, การบริหารภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล, สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๘, ISBN 978-974-449-798-7, หน้า ๑๑-๑๒ และ ๑๖-๑๘

๑.๑.๒ องค์กรภาคเอกชนกับธรรมาภิบาล

บทบาทขององค์กรภาคเอกชนในธรรมาภิบาล^๗ องค์กรอาสาสมัครเอกชนมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม บทบาทหลักขององค์กรภาคเอกชนคือการเติมเต็มช่องว่างโครงการและกิจกรรมที่ภาครัฐยังไม่ได้ดำเนินการ และจากการที่องค์กรภาคเอกชนมีอิสระมากกว่าภาครัฐทำให้องค์กรเหล่านี้สามารถสร้างนวัตกรรมที่เป็นต้นแบบให้รัฐนำไปปรับใช้ในวงกว้าง

วิธีการทำงานขององค์กรภาคเอกชน^๘ มีลักษณะไม่เป็นทางการ ทำตามหลักมนุษยธรรม เจาะจงเป็นรายบุคคล ทำให้งานบริการขององค์กรภาคเอกชนเป็นงานที่มีคุณภาพ องค์กรภาคเอกชนมีลักษณะความเป็นสากลในเชิงความยืดหยุ่น ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม มีค่าใช้จ่ายที่ไม่สูง และสามารถเข้าถึงกลุ่มคนยากจนได้ดีกว่า ซึ่งตรงข้ามกับองค์กรภาครัฐที่มีลักษณะไม่มีประสิทธิภาพและไม่ต่อเนื่อง ด้วยสาเหตุจากโครงสร้างของระบบราชการและผลประโยชน์ส่วนตนของนักการเมือง นอกจากนี้องค์กรภาคเอกชนยังสร้างความมั่นใจโดยเฉพาะประชาชนกลุ่มเสี่ยง (Vulnerable groups) ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง

บทบาทขององค์กรอาสาสมัครเอกชน^๙ องค์กรภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดและดำเนินวิถีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้มีส่วนสนับสนุนแผนงานโครงการพัฒนาที่หลากหลาย องค์กรภาคเอกชนทำงานกับประชาชนระดับรากหญ้า (Grassroots) รวมถึงพื้นที่ห่างไกล องค์กรภาคเอกชนสามารถเข้าถึงความจริงในระดับพื้นที่และรู้ความต้องการจำเป็นของชุมชน มีวิธีการทำงานกับประชาชนโดยตรงด้วยความเห็นใจและเข้าใจและสามารถวางแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนได้ดี ตลอดทั้งสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและพัฒนาความเชื่อมั่นในหมู่ประชาชน

องค์กรพัฒนาเอกชน ได้เข้ามามีบทบาทในประเทศไทย นับตั้งแต่ยุคหลังสงครามเย็น หลังจากพื้นฐานที่สหรัฐฯ ได้ถอนตัวออกจากประเทศไทย ได้ก่อปัญหาเด็กถูกทอดทิ้งและไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ จึงได้มีองค์กรภาคเอกชนเข้ามาให้ความดูแลช่วยเหลือเด็กกลุ่มดังกล่าว และเมื่อปัญหาได้รับการแก้ไข องค์กรภาคเอกชนได้ขยายกิจกรรมไปตามประเด็นปัญหาของสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

ด้วยเหตุนี้องค์กรภาคเอกชนจึงจำเป็นต้องดำเนินแผนงานโครงการและกิจกรรมในลักษณะที่มีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบททางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการธรรมาภิบาลที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและหลักความโปร่งใสที่จะทำให้องค์กรภาคเอกชนเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และสามารถสนองความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

^๗Gupta, Vivek Kumar, **Role of NGOs in Good Governance**, G-Journal of Environmental Science and Technology 1(4): (2014) www.gjestenv.com/Current_Issue/Gjest_1202.pdf, p. 99.

^๘Ibid., p.100.

^๙Ibid., Gupta, Vivek Kumar, p.101.

๑.๑.๓ องค์กรวัฒนธรรมกับธรรมาภิบาล

การให้ความสำคัญต่อองค์กรวัฒนธรรม **อภิชัย พันธุ์เสน** ได้กล่าวถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและสังคมว่า ศาสนาทุกศาสนาที่อุบัติขึ้นในโลก ส่วนหนึ่งมาจากความพยายามของมนุษย์ในการแก้ไขปัญหาของตนหรือปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันหรือปัญหาสังคม และเมื่อศาสนาพัฒนาขึ้นจนมีสถานะเป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสนาจึงแนบแน่นมากขึ้นในฐานะที่เป็นสถาบันทางสังคม ทั้งนี้ศาสนาจะได้รับการตอบรับจากมนุษย์เพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของสังคม ดังนั้นการดำรงอยู่ เจริญขึ้น หรือการเสื่อมลงของศาสนาขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่มีต่อสังคมเป็นสำคัญ^{๑๐}

ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับสังคมไทย **พระมหาสมทรง สิรินธโร** ได้อธิบายความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับสังคมไทยว่า มีมาช้านานในฐานะที่เป็นพลังสร้างสรรค์บูรณาการสังคม เป็นสถาบันที่ถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ค่านิยม อันเป็นบทบาทสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมและเป็นกลไกในการควบคุมพฤติกรรมสมาชิกในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข^{๑๑}

แต่อย่างไรก็ตาม พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้วิเคราะห์กระบวนการที่สังคมไทยก้าวเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ ผลจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความทันสมัย ได้ดึงเอาหน้าที่ทางสังคมหลายอย่างที่วัดเคยมีต่อชุมชนออกไป และสร้างสถาบันทางโลกขึ้นมาแทนที่ทั้งการสร้างโรงเรียนแผนใหม่ การแพทย์ การสหนาการ หรือศิลปะ วัดจึงถูกผลักดันให้เข้าไปอยู่ในมุมแคบๆ ของหน้าที่ในเชิงพิธีกรรม เช่นเดียวกับสถาบันสงฆ์ไทยที่ค่อยๆ สูญเสียบทบาทการเป็นผู้นำทางปัญญาและความสัมพันธ์ทางสังคมหลายด้านที่เกื้อกูลกับชุมชน^{๑๒}

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันศาสนาโดยเฉพาะสถาบันสงฆ์กับชุมชน ที่เคยมีความใกล้ชิดจากอดีตเกิดช่องว่าง เพราะมีสถาบันทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสาธารณสุข ที่แยกสมาชิกของชุมชนออกจากสถาบันสงฆ์ไปสร้างความสัมพันธ์เฉพาะด้าน ทำให้อิทธิพลของสถาบันสงฆ์ต่อการปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคมลดลง ตลอดทั้งส่งผลให้บทบาทสถาบันสงฆ์ที่เคยเป็นศูนย์กลางในด้านต่างๆ เหล่านี้ ต้องเปลี่ยนแปลงไป ประเด็นสำคัญคือทำอย่างไรสถาบันศาสนาโดยเฉพาะสถาบันสงฆ์จะเป็นสถาบันหลักที่มีความยั่งยืนสถาบันหนึ่งของประชาชน ที่ประชาชนมีความศรัทธาและเข้ามามีบทบาทใน

^{๑๐}พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ้น) และคณะ, **สุขที่ได้ธรรม, จากการศึกษาวิเคราะห์โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, บริษัท ดีไซน์ ดีไลท์ จำกัด จังหวัดนนทบุรี, ปีที่พิมพ์ มิถุนายน ๒๕๕๖, ISBN 978-616-7790-10-7, หน้า ๕๓.**

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓, ๕๔.

^{๑๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

กระบวนการธรรมาภิบาลโดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมดำเนินโครงการกิจกรรมให้เป็นไปได้ด้วยความโปร่งใสซึ่งตรงกับหลักอาชวะในทศพิธราชธรรมที่หมายถึงความซื่อตรง

๑.๑.๔ ความจำเป็นในการวิจัย

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาให้เกิดความเข้าใจข้อจำกัดของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ว่าเป็นเช่นใด และมีสาเหตุมาจากอะไร งานวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อจิตสำนึกของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นโดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ตลอดทั้งศึกษากระบวนการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรมในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นโดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ ศึกษาจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ขององค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี

๑.๒.๒ ศึกษาปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๑.๒.๓ ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๑.๓ ปัญหาของการวิจัย

๑.๓.๑ ประชาชนมีจิตสำนึกหรือไม่เพียงใด ในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ของ องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม

๑.๓.๒ ประชาชนได้รับโอกาสจากองค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน องค์กรวัฒนธรรม หรือไม่เพียงใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นขององค์กรเหล่านี้ในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๑.๓.๓ อะไรเป็นปัญหาอุปสรรคต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๑.๓.๔ มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

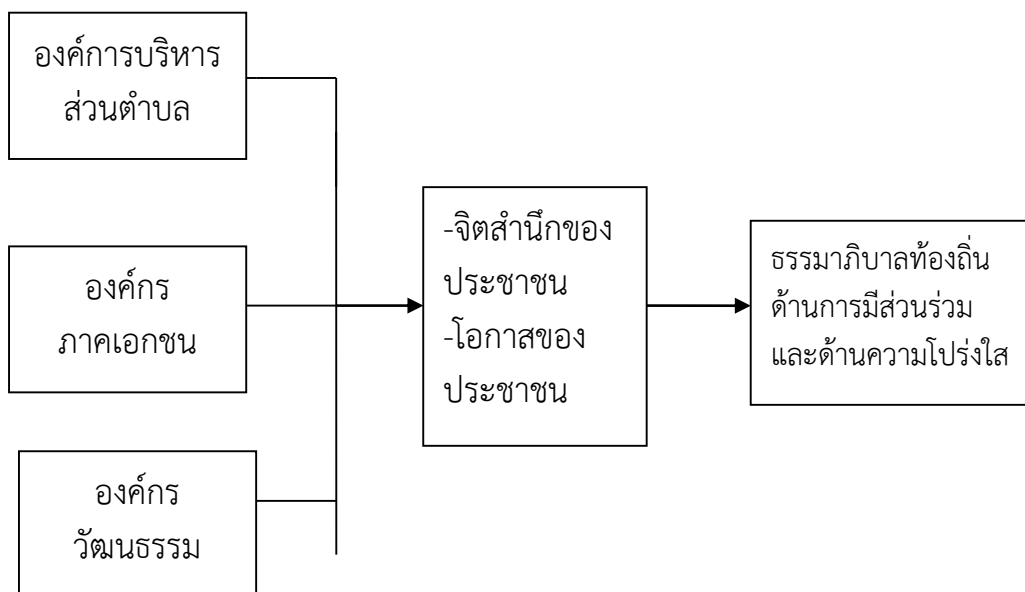
ในการวิจัยเรื่อง “จิตสำนึก โอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตโดยการศึกษา จิตสำนึก โอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นของ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่บริการของ องค์การบริหารส่วนตำบลไหล่ทุ่ง อำเภอตระการพืชผล วัฒนาราม หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร และพื้นที่บริการของโครงการมูลนิธิรักไทย อำเภอสิรินธรและบุญขริก จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา ระหว่างเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๘ ถึงเดือน ธันวาคม ๒๕๕๙

๑.๔.๔ กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

จิตสำนึก (Consciousness) โอกาส (Opportunity) การมีส่วนร่วม (Participation) ธรรมาภิบาลท้องถิ่น (Local governance)

จิตสำนึก หมายถึงสภาวะจิตที่ตื่นและรู้ตัว สามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย สภาวะจิตของมนุษย์ที่ตื่นรู้(ตระหนัก) ต่อตนเอง สภาพแวดล้อม และกิจกรรมทางจิตอันจะนำไปสู่การตัดสินใจ(กำหนด)ทางเลือกที่จะกระทำการ

โอกาส หมายถึง ช่อง ทาง เวลาที่เหมาะสม จังหวะ สภาวะโดยรวมที่เอื้ออำนวย เหมาะสม และเป็นประโยชน์

การมีส่วนร่วม หมายถึงโอกาสที่ประชาชนได้ตระหนักในศักยภาพของตนเองในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของตนเอง โดยการเรียนรู้ที่จะเลือกระหว่างทางเลือกปฏิบัติที่หลากหลาย และโดยการปกป้องตนเองและต่อสู้เพื่ออนาคตของตน

ธรรมาภิบาลท้องถิ่น หมายถึงกระบวนการการตัดสินใจว่าจะดำเนินการหรือไม่ดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมและหลักความโปร่งใส ระหว่างตัวแสดงทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในท้องถิ่น

๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

๑.๖.๑ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมและปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อจิตสำนึกของประชาชนในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม

๑.๖.๒ ความรู้ความเข้าใจในกระบวนการขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์การภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม พื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๑.๖.๓ นำผลที่ได้จากการวิจัยไปปรับใช้ในการเรียนการสอนสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๑.๖.๔ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรมได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างจิตสำนึกของประชาชนและการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๑.๖.๕ ภาคประชาสังคมมีความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างจิตสำนึกของประชาชนและโอกาสที่องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม เปิดให้ประชาชนมีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง จิตสำนึก โอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์ภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

๒.๑ จิตสำนึกกับธรรมาภิบาล

๒.๑.๑ จิตสำนึกในทางพระพุทธศาสนา

มนุษย์ประกอบด้วยกายและจิต พระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ตะวันตก ต่างเชื่อว่ามนุษย์มีองค์ประกอบสำคัญสองส่วนคือกายและจิต ดังคำแปลจากพุทธภาษิตของ **วคิน อินทสระ** ที่ว่า จิตนี้เที่ยวไปไกล เทียวไปดวงเดียว ไม่มีสรีระ มีคูหาคือกายเป็นที่อาศัย ผู้ใคร่รู้จักสำรวมจิต ผู้นั้นย่อมพ้นจากเครื่องผูกแห่งมาร บุคคลพึงรู้ว่าร่างกายนี้เปรียบเหมือนหม้อดิน กั้นจิตไว้เหมือนป้องกันนคร รมมารด้วยอาวุธคือปัญญา เมื่อชนะแล้วก็รักษาความชนะไว้ แต่ไม่ต้องติดอยู่^๑

พุทธทาสภิกขุ ได้บรรยายธรรม เกี่ยวกับจิตตานุสัสสนา ว่า ถ้าจิตดี ก็จำได้ดี คิดได้ดี ระลึกได้ดี ตัดสินใจได้ดี จิตเป็นธาตุฝ่ายนาม ไหวได้เร็ว รู้สึกได้เร็ว แต่มันก็ต้องอาศัยธาตุที่เป็นรูปหรือเป็นวัตถุคือร่างกาย แล้วก็สามารถแสดงบทบาทของมันได้เต็มที่ กายกับจิตแยกกันไม่ได้ มีแต่รูป (กาย) ไม่มีนาม (จิต) มันทำอะไรไม่ได้ มีแต่นามไม่มีรูปมันก็ทำอะไรไม่ได้ ต่อเมื่อมันรวมกันเป็นนามรูป มันจึงจะทำอะไรได้^๒

ความแตกต่างระหว่างจิตวิทยาตะวันตกกับจิตภาวนาในพระพุทธศาสนา ศาสตร์เกี่ยวกับจิตระหว่างจิตวิทยาตะวันตกกับจิตภาวนาในพระพุทธศาสนานั้น มีความแตกต่างกัน ดังที่ **พระธรรมปิฎก** ได้ชี้ให้เห็นว่า ศาสตร์จิตวิทยาตะวันตกโดยมากจะอยู่ในขอบเขตของการเน้นเกี่ยวกับการแก้ปัญหาของคนที่ป่วยทางจิตใจ ได้มีการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตใจของมนุษย์ แล้วจึงพัฒนาเป็นทฤษฎีขึ้นมา และต่อมาได้มีการใช้จิตวิทยาในทางบวกเช่น เรื่องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การพัฒนาเกี่ยวกับแรงจูงใจและความรู้ต่างๆที่นำมาใช้ในทางการศึกษาและในภาคอุตสาหกรรม^๓

^๑วคิน อินทสระ, **หนังสือธรรมบท ทางแห่งความดี** เล่ม ๑, เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ๙๗๔-๙๑๗๗๗-๐-๓, พิมพ์ครั้งที่ ๔, จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ธรรมดา กรุงเทพมหานคร, ธันวาคม ๒๕๔๖, หน้า ๒๘๕ และ ๓๐๓.

^๒พุทธทาสภิกขุ, **คู่มือศึกษาและปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติ**, ฉบับสมบูรณ์-กรุงเทพมหานคร : สุขภาพทางใจ, ๒๕๔๓, ISBN 974-7735-25-3, หน้า ๒๒๕ และ ๒๒๖.

^๓พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **จากจิตวิทยาสู่จิตภาวนา**, จัดพิมพ์โดย ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๔๖, ISBN ๙๗๔-๔๕๓-๓๖๖-๘, หน้า ๘.

ส่วนจิตภาวนาในแนวพระพุทธศาสนานั้น **พระธรรมปิฎก** ได้ให้ความเห็นว่า พระพุทธศาสนานั้นมองปัญหาจิตใจของคน โดยมิได้จำกัดอยู่ในวงของการป่วยทางจิต แต่ปัญหาจิตใจของคนในพระพุทธศาสนานั้นหมายถึงปัญหาของมนุษย์ทั่วไปทุกคน ที่ยังมีความทุกข์หรือยังมีความบกพร่อง ยังเป็นคนที่ไม่สมบูรณ์ มนุษย์ทุกคนยังไม่ไร้ทุกข์^๔

พระพุทธศาสนามอง**ปัญหาของมนุษย์แบบองค์รวม** การมองปัญหาของมนุษย์นั้น พระพุทธศาสนาไม่ได้มองแบบแยกส่วน แต่มองเรื่องจิตใจของมนุษย์และปัญหาของจิตใจมนุษย์นั้น โดยสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งหมด คือการดำเนินชีวิตทุกแง่มุมด้านหรือกิจกรรมหรือพฤติกรรมทุกอย่าง ฉะนั้นพระพุทธศาสนา จึงมองจิตวิทยาในแง่ของการแก้ไขปัญหาและการพัฒนามนุษย์ จิตวิทยาในพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องของกระบวนการพัฒนามนุษย์ ที่ปัจจัยทุกส่วนมีความสัมพันธ์อิงอาศัยกัน และมีผลกระทบต่อกันทั่วตลอด^๕

ความสัมพันธ์ระหว่างจิต ปัญญาและพฤติกรรม พระพุทธศาสนาถือว่าจิต ปัญญาและพฤติกรรม ต่างเป็นองค์ประกอบ เป็นองค์รวมหรือเป็นปัจจัยรวมอยู่ในระบบความสัมพันธ์อันหนึ่งอันเดียวกัน แยกจากกันไม่ได้ เพราะต่างก็เป็นปัจจัยแก่กันอย่างมีผลสำคัญยิ่ง ปัญหาของมนุษย์ที่เรียกว่าปัญหาจิตใจนั้น เมื่อวิเคราะห์ออกไปจะเห็นว่าสาเหตุทางจิตใจเป็นเหตุปัจจัยด้านหนึ่ง แต่ก็จะมีสาเหตุทางด้านปัญญาด้วย และเมื่อวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งแล้ว สาเหตุทางด้านจิตใจนี้จะเป็นส่วนเบื้องต้นหรือต้นกว่า เมื่อสืบลึกลงไปถึงที่สุด ก็จะเป็นปัญหาด้านปัญญา คือการขาดปัญญา เพราะฉะนั้น ในขั้นสุดท้าย การแก้ปัญหาคือการแก้ปัญหาระบบชีวิตของมนุษย์ทั้งหมดนี้ จึงต้องเอาปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหาคือเป็นตัวตัดสิน ซึ่งปัญญาจะกลายมาเป็นตัวแก้ปัญหาคือทางด้านจิตใจ และนำจิตใจมนุษย์ไปสู่อิสรภาพ ความทุกข์ของมนุษย์เมื่อกล่าวถึงสาเหตุทางด้านจิตใจ คือเหตุปัจจัยในระดับจิตใจ พระพุทธศาสนาจะให้คำตอบสาเหตุระดับจิตใจของปัญหานั้นคือตัณหา^๖

แต่สาเหตุทางจิตใจหรือระดับตัณหา นั้น ยังไม่ใช่เป็นขั้นสุดท้าย การแก้ปัญหาคือทางด้านตัณหาอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหาคือทุกข์ของมนุษย์ได้ ถ้าแก้ปัญหาคือระดับตัณหาอย่างเดียวนั้น ปัญหาก็ไม่จบ ยังมีสาเหตุทางด้านปัญญาที่ลึกลงไปอีกคืออวิชชา ถ้าจะมองภาพรวมโยงไปให้คลุมถึงระบบชีวิตของมนุษย์ ทั้งหมดก็จะมองได้ถึง ๓ ชั้น คือ

ระดับแรก เป็นระดับพฤติกรรม ได้แก่สาเหตุทางด้านความทุกข์หรือเจตนาที่ไม่ดีงาม ไม่ถูกต้อง เรียกว่าเป็นปัญหาในระดับศีล คือในระดับ พฤติกรรม

ระดับที่สอง คือระดับจิตใจ ได้แก่สาเหตุระดับ ตัณหา

ระดับที่สาม เป็นขั้นที่สืบลึกลงไปอีก ได้แก่สาเหตุทาง ปัญญา^๗

พุทธทาสภิกขุ ได้บรรยายธรรมเกี่ยวกับกระบวนการทางจิต โดยแยกออกเป็น ๔ ขั้นตอน ได้แก่ การรู้ทั่วถึงจิต การทำจิตให้บันเทิง (ปีติ) การทำจิตให้ตั้งมั่น และ การทำจิตให้ปล่อย^๘

^๔อ้างแล้ว, พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), จากจิตวิทยาสู่จิตภาวนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^๖เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕ และ ๑๖.

^๗พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), จากจิตวิทยาสู่จิตภาวนา, หน้า ๑๗.

^๘พุทธทาสภิกขุ, คู่มือศึกษาและปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติ, หน้า ๒๓๒.

การรู้ทั่วถึงจิต (จิตแบ่งออกเป็น ๘ ลักษณะ ๘ คู่) จิตประเภทโลภะหรือราคะ เป็นจิตที่มีลักษณะดึงเข้ามาหาตัว ดึงอารมณ์เข้ามาหาตัว คือมันต้องการหรือมันกำหนดในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จิตประเภทโทสะหรือโศระ เป็นจิตที่ผลักออก ตีออก หรือทำลายเสีย จิตประเภทโมหะ เป็นจิตที่โง่ ไม่รู้จะทำอย่างไร ได้แต่วิ่งวนอยู่รอบๆ ด้วยความสงสัยคือไม่รู้ ไม่รู้จะทำอย่างไร จะดึงเข้ามาก็ไม่ใช่ จะผลักออกไปก็ไม่ใช่ ได้แต่วิ่งวนอยู่รอบๆ จิตฟุ้งซ่าน เป็นจิตที่ดึงเข้ามาก็มี ผลักออกไปก็มี วิ่งอยู่รอบๆ ก็มี มันก็ฟุ้งซ่านอยู่ด้วยอาการเหล่านี้ จิตประกอบด้วยคุณอันใหญ่หลวง คือจิตที่มีคุณธรรมที่ดีกว่า ธรรมดา สูงกว่าธรรมดา จิตอื่นยิ่งกว่า แปลว่าเรามีจิตชนิดสูงสุดหรือยังนั่นเอง ถ้ามีจิตอื่นที่สูงกว่าอยู่ ก็รู้ว่ามันยังเป็นจิตที่ยังต่ำอยู่ จิตตั้งมั่น คือจิตตั้งมั่นในลักษณะที่เป็นสมาธิ จะตั้งมั่นเพราะบังคับจิตได้ หรือตั้งมั่นเพราะหมดกิเลสแล้วก็ได้จิตหลุดพ้นแล้ว จิตที่หลุดพ้นจะไม่มีอาการดึงเข้ามา ผลักออก หรือวิ่งวนอยู่รอบๆ คนธรรมดาจิตยังไม่หลุดพ้น^๙

การทำจิตให้บันเทิง (ปีติ) การที่จิตจะเกิดปัญญาค้นมาเห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริงนั้นเป็นจิตที่เป็นสมาธิ มีความปีติ ถ้ามีจิตหุดหู่ จิตกระวนกระวาย เร่าร้อน มันทำให้เกิดสมาธิเกิดความเห็นตามที่เป็นจริงไม่ได้ หลักจริยธรรมสากลยกย่องต้องการสิ่งที่เรียกว่า ความเคารพตัวเอง (Self-respect) จงพอใจตัวเอง ชื่นใจตัวเอง ทำตนให้เป็นที่เคารพตัวเองได้อยู่เสมอ มีปีติปราโมทย์ หล่อเลี้ยงจิตใจอยู่ตลอดเวลา เรียกว่าทำจิตให้บันเทิงอยู่ได้เหมือนกัน จิตนี้ต้องการพื้นฐานคือความปีติปราโมทย์ พอใจตัวเอง เคารพตัวเอง นั่นแหละคือพื้นฐานของความสงบสุข และเป็นพื้นฐานของการที่จิตจะเจริญก้าวหน้าขึ้นไป^{๑๐}

การทำจิตให้ตั้งมั่น จิตตั้งมั่นเป็นคุณสมบัติของจิตที่เป็นสมาธิ ประกอบด้วยอาการ ๓ อย่าง บริสุทธิ์ ไม่มีอะไรบงกช ตั้งมั่น ด้วยการรวมกำลังเป็นจุดเดียว แล้วพร้อมที่จะทำหน้าที่ให้ดีที่สุด

การทำจิตให้ปล่อย จิตมีสติปัญญาสลดอารมณ์ร้ายออกไปเสียจากจิต พร้อมทั้งเหตุของกิเลสต่างๆ อย่างนี้เรียกว่าจิตเป็นฝ่ายปล่อย จิตประกอบด้วยสติปัญญา ระวังการเกิดแห่งกิเลส หรือกิเลสที่กำลังเกิดอยู่ให้ระงับไปที่เรียกว่า จิตเป็นฝ่ายปล่อย หากอารมณ์ร้ายหรือกิเลสที่กำลังบงกชจิตอยู่ก็ตี ทำให้มันระงับไป ให้มันหลุดไปจากจิต ก็เรียกว่าอารมณ์ร้ายหลุดไปจากจิต^{๑๑}

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงเรื่องจิตในเอกธัมมาทีปาลิ ว่าเปรียบเหมือนข้าวเปลือกแห้ง ข้าวสาลีหรือข้าวเหนียว ถ้าตั้งไว้ผิดก็ดำมือดำเท้า หรือทำให้เล็ดออกไม่ได้ ต่อเมื่อตั้งไว้ถูก จึงดำมือดำเท้าหรือทำให้เล็ดออกได้ จิตก็ฉนั้นนั่น ถ้าตั้งไว้ผิดก็ทำลายอวิชชา (ความไม่รู้) ไม่ได้ ทำวิชชาความรู้ให้เกิดขึ้นไม่ได้ ต่อเมื่อตั้งไว้ถูกจึงทำลายอวิชชาและทำวิชชาให้เกิดขึ้นได้ นอกจากนั้นยังทรงแสดงถึงการที่จิตอันโทษประทุษร้าย เป็นเหตุให้ไปนรก กับจิตผองใส เป็นเหตุให้ไปสวรรค์ จิตชุ่มมัว ทำให้ไม่รู้ประโยชน์ตนประโยชน์ผู้อื่น ไม่ทำให้แจ้งซึ่งธรรมอันยิ่งของมนุษย์ ส่วนจิตผองใสทำให้รู้ประโยชน์ดังกล่าวและทำให้รู้แจ้งธรรมอันยิ่งของมนุษย์ได้^{๑๒}

^๙อ้างแล้ว, พุทธศาสนิกฯ, คู่มือศึกษาและปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติ, หน้า ๒๓๒-๒๓๔.

^{๑๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๙.

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๒-๒๔๓.

^{๑๒}กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร, โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.) พ.ศ. ๒๕๔๘, หน้า ๓๗๑-๓๗๒.

ตามหลักพระพุทธศาสนา ก่อนที่มนุษย์จะคิด พุด ทำ หรือตัดสินใจใดๆ ว่าสิ่งใดเป็น ปัญหา ปัญหานั้นเป็นของตนหรือเป็นปัญหาที่กระทบต่อส่วนรวม อะไรเป็นสาเหตุของปัญหา แนวทาง ใดที่เป็นแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา มนุษย์จะต้องมีปิตปราโมทย์ มีจิตที่เป็นอิสระ มีความ ศรัทธาและให้ความเคารพในตนเอง ใช้ปัญญาโดยอาศัยการพิจารณาจิตหรือมีจิตสำนึกที่บริสุทธิ์ โดยเฉพาะจิตที่ตั้งมั่นในฝ่ายที่เป็นกุศลหรือกุศลจิตที่ไม่ถูกครอบงำด้วยตัณหา ราคะ โทสะ โมหะ ความหดหู่ขุ่นมัว ความฟุ้งซ่าน หากจิตปราศจากอกุศลมูลเหล่านี้ จิตที่ตั้งมั่นและเป็นอิสระจะนำพา ตนเองออกจากอวิชชา (ความไม่รู้จริง) ไปสู่วิชชา (ความรู้จริง) อันจะยังประโยชน์สุขให้ทั้งกับตนเอง และส่วนรวม

๒.๑.๒ จิตสำนึกในแนวตะวันตก

Matlin (๑๙๙๕) ได้ให้ความหมายของ จิตสำนึก (Consciousness) คือความตระหนัก ตื่นรู้ (awareness) ต่อสิ่งเร้า (stimuli) ทั้งภายนอกและภายใน ความตระหนักตื่นรู้นี้อาจรวมถึง ความคิดเกี่ยวกับโลกภายนอก และความเกี่ยวข้องกับสิ่งเร้าภายในได้แก่ความคิด เมื่อมนุษย์ จำ คิด และพุด มนุษย์จะตื่นและรู้ตัว การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interactions) ของมนุษย์เป็นเรื่องที่ เกี่ยวข้องกับจิตของมนุษย์ที่ตื่นรู้

Matlin (๑๙๙๕) ได้ให้ความเห็นด้วยว่าสภาวะจิตสำนึกมีสองเรื่องตรงข้ามกัน ประการ แรกคือ เป็นเรื่องยากที่คนจะนำความคิด (เกี่ยวกับกระบวนการทางจิตขั้นสูงที่นอกเหนือจากการ ตอบสนองต่อสิ่งเร้าพื้นฐาน) เข้ามาไว้ในจิตสำนึก และประการที่สองคือ เป็นเรื่องยากที่คนจะจัด ความคิด (เกี่ยวกับกระบวนการทางจิตขั้นสูงที่นอกเหนือจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าพื้นฐาน) ออกจากจิตสำนึก^{๑๓}

Natsoulus (๑๙๘๓) ได้ให้ความเห็นว่า นักจิตวิทยาส่วนใหญ่ต่างเห็นด้วยที่ว่า จิตสำนึก เป็นเรื่องเกี่ยวกับความตระหนักตื่นรู้ต่อความหลากหลายทาง ความคิด มโนคติ การรับรู้ และอารมณ์ ที่ครอบครองจิตในแต่ละขณะ^{๑๔}

William James (๑๘๔๒-๑๙๑๐) ได้เปรียบเทียบ จิตสำนึก เหมือนกระแสน้ำที่ไหล ต่อเนื่องไม่ขาดสาย และได้เน้นความสำคัญว่า กระแสจิตสำนึกดังกล่าวไม่ได้ถูกตัดทอนหรือแยก ออกเป็นส่วนๆ แต่ควรจะเรียกจิตสำนึกว่าเป็นกระแสของความคิด^{๑๕}

Kihlstrom, (๑๙๙๒, ๑๙๙๓) ในฐานะผู้มีชื่อเสียงด้านจิตวิทยาทดลอง เขาเชื่อว่า การศึกษาเกี่ยวกับจิตสำนึก เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในสาขาจิตวิทยา ดังที่เขาชี้ให้เห็นว่า จิตสำนึก เป็น ศูนย์กลางในการทำงานของมนุษย์ จิตสำนึกช่วยให้มนุษย์สามารถติดตามควบคุมตนเองและ สิ่งแวดล้อม จิตสำนึกให้ความรู้สึกในความเป็นชุมชน ให้วิถีที่เชื่อมโยงประสบการณ์เข้าสู่อดีต ปัจจุบัน และอนาคต^{๑๖}

^{๑๓}Matlin, Magaret W., *Psychology (Second Edition)*, Harcourt Brace College Publishers, USA, 1995, pp. 134-135.

^{๑๔}Wortman, Camille B. *Psychology*/Camille B. Wortman, Elizabeth F. Loftus, Mary E. Marshall-5th ed. Mc Graw-Hill College, ISBN 0-07-071931-4, 1999, p.153

^{๑๕}Ibid., p. 153

^{๑๖}Ibid., p. 153

โลกทัศน์เป็นด้านหนึ่งของจิตสำนึก M. SCHLITZ, C. VIETEN & E. MILLER (๒๐๑๐) ได้อธิบายเกี่ยวกับโลกทัศน์ว่าเป็นผลมาจาก ปัจจัยในด้านพันธุกรรม ศาสนา วัฒนธรรม สภาพภูมิศาสตร์ พร้อมกับประสบการณ์ที่แต่ละคนมีทั้งจากภายในตนเองและจากความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ได้ส่งผลให้เกิดโลกทัศน์ (worldview) ของแต่ละคน หรือเป็นวิถีในการมองตนเองและโลกที่อยู่รอบตัว โลกทัศน์ จึงเป็นด้านหนึ่งของจิตสำนึก^{๑๗}

โลกทัศน์ ประกอบด้วย ความเชื่อ สมมติฐาน ทศนคติ ค่านิยม และความคิด ที่ก่อให้เกิดรูปแบบที่เป็นจริง โลกทัศน์ยังรวมถึงการคิดหาระบบและการตีความของอดีต ปัจจุบันและอนาคต ในโลกทัศน์ของเรา เราได้สร้างกรอบความคิดที่ซับซ้อน ที่จะจัดระบบความเชื่อของเราว่าเราเป็นใครและเกี่ยวกับโลกที่เราอาศัยอยู่อย่างไร การรับรู้ของมนุษย์ถูกคัดกรองโดยวิธีที่มนุษย์มองโลก ดังนั้นโลกทัศน์ของมนุษย์จึงมีอิทธิพลในทุกด้านว่ามนุษย์มีความเข้าใจและมีปฏิสัมพันธ์กับโลกรอบตัวอย่างไร โลกทัศน์ได้ส่งผลต่อปัจเจกบุคคลในการกำหนดเป้าหมายและความปรารถนาร่วมกัน กำหนดการรับรู้แรงจูงใจ และค่านิยมทั้งในภาวะที่มีสติรู้ตัวและภาวะที่ไม่รู้ตัว โลกทัศน์บอกถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในลักษณะความสัมพันธ์ ตลอดทั้งปฏิภพและการกระทำของปัจเจกบุคคลและของสังคมในทุกขณะ^{๑๘}

จิตสำนึกทางสังคม (Social consciousness) ถูกนำมาใช้ในการอธิบายความตระหนักที่ตื่นรู้ในการเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ในชุมชน เมื่อจิตสำนึกถูกนำมาใช้ในทางสังคม จิตสำนึกทางสังคมจึงหมายถึงระดับของความตระหนักที่ตื่นรู้ของคนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยรวม จิตสำนึกทางสังคมหมายถึงความรวมถึงระดับที่คนได้รับอิทธิพลจากบุคคลอื่นในสังคม ในทำนองเดียวกัน ยังหมายถึงความรวมถึงการกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่น นอกจากนี้ จิตสำนึกทางสังคมยังหมายถึงความเข้าใจที่ว่าเรามีปัจจัยหลายด้านที่กำหนดประสบการณ์ภายใต้ความตระหนักของจิตสำนึก^{๑๙}

จากการศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ ได้แก่ จิตวิทยา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา ประสาทวิทยา การจัดการ และการศึกษา ได้พบว่าจิตสำนึกทางสังคมแยกออกได้ ๕ ระดับ การพัฒนาจิตสำนึกทางสังคมเกี่ยวข้องกับกระบวนการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ และจิตสำนึกทางสังคมที่ได้รับการส่งเสริมมีส่วนกระตุ้นให้มีการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ ระดับของจิตสำนึกดังกล่าวประกอบด้วย

๑. ระดับฝังตัวรับรู้ (Embedded) เป็นระยะที่จิตสำนึกของแต่ละคนได้ก่อตัวขึ้นด้วยเหตุปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และชีววิทยา ระดับฝังตัวรับรู้เป็นระยะที่เกิดขึ้นก่อนที่จะเกิดจิตสำนึกทางสังคม

๒. ระดับสะท้อนต่อตนเอง (Self-reflexive) เป็นระยะที่แต่ละคนเกิดภาวะตื่นรู้ต่อประสบการณ์ในสังคมโลกโดยการสะท้อนกลับภายในตนเองและการฝึกพิจารณาไตร่ตรอง

^{๑๗}M. SCHLITZ, C. VIETEN & E. MILLER, *Worldview Transformation and the Development of Social Consciousness*, Journal of Consciousness Studies, 17, No. 7–8, 2010, pp. 18.

^{๑๘}Ibid., pp.18-19.

^{๑๙}Ibid., p.21.

๓. ระดับผูกพัน (Engaged) เป็นระดับที่มีได้ตระหนักเฉพาะสภาวะแวดล้อมทางสังคมเท่านั้น หากแต่เป็นระยะที่เริ่มระดมความตั้งใจที่จะเข้าร่วมกระทำการที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมโดยวิธีที่เปิดเผยและตรงไปตรงมา

๔. ระดับให้ความร่วมมือช่วยเหลือ (Collaborative) เป็นระยะที่มองตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ (Collective) และเริ่มที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น ในการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยการกระทำของหมู่คณะ เช่น การตรวจสอบ (inquiry) การสร้างเครือข่ายทางสังคม (social networking) และการเรียนรู้ (learning)

๕. ระดับมั่นใจและเห็นพ้องต้องกัน (Resonant) เป็นระยะที่สมาชิกมองเห็นความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างตนกับสมาชิกอื่นว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เป็นประสบการณ์และปรากฏการณ์ร่วมที่รู้สึกและแสดงออกโดยกลุ่มสังคม ระดับนี้จะกระตุ้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนทางสังคมไปสู่ระดับความร่วมมือที่สูงขึ้น^{๒๐}

๒.๑.๓ จิตสำนึกตะวันตกสังเคราะห์กับจิตสำนึกแนวพุทธ หากเปรียบเทียบแนวคิดในกระบวนการทางจิตของตะวันตกกับแนวคิดเชิงพุทธ สามารถแยกระดับจิตกว้างๆ ออกเป็นระดับจิตพื้นฐานและระดับจิตขั้นสูง ในระดับของจิตพื้นฐานมนุษย์ทั่วไปจะตอบสนองต่อสิ่งเร้าโดยแสดงพฤติกรรมที่ตอบสนองสิ่งเร้าพื้นฐานหรือค้นหา ส่วนกระบวนการทางจิตขั้นสูงเป็นเรื่องของจิตที่มีสติตั้งมั่น ซึ่งทั้งตะวันตกและแนวพุทธถือว่าเป็นเรื่องที่ยากและใช้ความเพียรสูงที่จะพัฒนาให้เกิดปัญญารุ่งขึ้นในจิตสำนึก แต่หากเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ย่อมจะติดตัวของผู้มีปัญญานั้นตลอดไป

จิตสำนึก เป็นความตระหนักที่รับรู้ ต่อความคิด มโนคติ การรับรู้ และอารมณ์ที่ต่อเนื่องสามารถเชื่อมโยงตนเองกับผู้อื่นรวมทั้งชุมชนและสิ่งแวดล้อม การเชื่อมโยงนี้เรียกว่ามโนทัศน์ ซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อ สมมติฐาน ทศนคติ ค่านิยม และความคิด ที่ส่งผลถึงพฤติกรรมของบุคคลนั้นที่แสดงต่อบุคคลอื่นและสังคม หากจะปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ระดับจิตสำนึก จำเป็นต้องอาศัยความมีปิติปราโมทย์ มีความศรัทธา มีสติตั้งมั่นอันเป็นปัจจัยภายในของมนุษย์ และขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ที่จะทำให้อุทิศตนรู้ มีประสบการณ์ ที่ตนเองสามารถพิจารณาใช้ปัญญาไตร่ตรอง เลือกลงมือร่วมกระทำการกับผู้อื่นทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นหมู่คณะในรูปของเครือข่ายทางสังคมที่มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่จะสืบค้นข้อเท็จจริงและสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน

๒.๑.๔ จิตสำนึกสาธารณะ

๑. ระดับของจิตสาธารณะ ใจสะอาดบริสุทธิ์ พุทธิคุณ ได้แบ่งจิตสาธารณะออกเป็น ๓ ระดับได้แก่ จิตสาธารณะระดับครอบครัว ได้แก่ ความพอมิพอกิน ความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง ความขยัน มีที่อยู่อาศัย มีที่ทำกิน และการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ จิตสาธารณะระดับหมู่บ้าน ได้แก่ คนดี ความดี การแบ่งปัน การอาศัยให้ว่วาน การช่วยเหลือเกื้อกูล และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

^{๒๐} Ibid., M. SCHLITZ, C. VIETEN & E. MILLER, *Worldview Transformation and the Development of Social Consciousness*, pp. 22-23.

และจิตสาธารณะระดับสังคม ได้แก่ความร่วมมือร่วมใจ สามัคคี การมีส่วนร่วมทางสังคม งานบุญ งานประเพณี และปฏิบัติตามโครงการพัฒนาต่างๆ^{๒๑}

๒. องค์ประกอบของจิตสาธารณะ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร ได้อธิบายองค์ประกอบของจิตสาธารณะ ประกอบด้วย การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวม ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแล โดยการทำตามหน้าที่ที่ถูกกำหนดและ การรับอาสาที่จะทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อส่วนรวม การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มโดยไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นเป็นของตนเอง ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวมนั้น^{๒๒}

๓. ผลของการขาดจิตสาธารณะ ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร ได้กล่าวถึงผลกระทบของการขาดจิตสาธารณะในแต่ละระดับ ดังนี้ **ระดับบุคคล** ได้แก่ การสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง สร้างความเดือดร้อนให้กับคนอื่น **ระดับครอบครัว** ได้แก่ ความสามัคคีในครอบครัวลดน้อยลง การแก่งแย่งทะเลาะเบาะแว้งภายในครอบครัว **ระดับองค์กร** ได้แก่ การแบ่งพรรคแบ่งพวกภายในองค์กร ความเห็นแก่ตัวแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น การเบียดเบียนสมบัติขององค์กรเป็นสมบัติส่วนตัว องค์กรไม่ก้าวหน้าประสิทธิภาพและคุณภาพของงานลดลง **ระดับชุมชน** ได้แก่ ชุมชนอ่อนแอขาดการพัฒนาเพราะต่างคนต่างอยู่ สภาพชุมชนมีสภาพเช่นไรก็ยังคงเป็นเช่นนั้น ไม่เกิดการพัฒนาและยั่งยืนนานไปก็มีแต่เสื่อมทรุดลง อาชญากรรมในชุมชนอยู่ในระดับสูง ขาดศูนย์รวมจิตใจขาดผู้นำที่นำไปสู่การแก้ปัญหาเพราะคนในชุมชนมองปัญหาของตัวเองเป็นเรื่องใหญ่ ขาดคนอาสาบำเพ็ญการพัฒนาเพราะกลัวเสียทรัพย์กลัวเสียเวลาหรือกลัวเป็นที่ครหาจากบุคคลอื่น^{๒๓}

๒.๑.๕ จิตสำนึกที่ก่อให้เกิดธรรมาภิบาล

จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกและจิตสำนึกสาธารณะในข้อ ๒.๑.๑-๒.๑.๔ จะเห็นว่าจิตสำนึกคือความตระหนักที่รู้ต่อสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอก เป็นกระแสของความคิดที่เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ จิตสำนึกและปัญญา มีความสัมพันธ์ที่ส่งผลถึงพฤติกรรมของบุคคลนั้นการแก้ปัญหาในระบบชีวิตของมนุษย์ จึงต้องเอาจิตสำนึกและปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหา จิตสำนึกและปัญญา เกิดจากจิตที่มีความปิติหรือเรียกว่าการให้ความเคารพต่อตนเองและมีความตั้งมั่นที่พร้อมจะทำหน้าที่ให้ดีที่สุด จิตสำนึก จึงเป็นศูนย์กลางในการทำงานของมนุษย์ จิตสำนึกช่วยให้มนุษย์สามารถติดตามควบคุมตนเองและสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกให้ความรู้สึกต่อบุคคลในความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จิตสำนึกต่อชุมชน จึงเป็นกระบวนการที่สมาชิกชุมชนสมัครใจหรืออาสาที่จะร่วมกันกระทำการทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นหมู่คณะเรียกว่าจิตสาธารณะ เพื่อให้สมาชิกชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารพร้อมกับสืบค้นข้อเท็จจริงและสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน เรียนรู้ที่จะค้นหาปัญหาและความต้องการ เรียนรู้การดำเนินโครงการกิจกรรมที่สนองปัญหาและความต้องการ เรียนรู้การติดตามตรวจสอบ เรียนรู้การขยายผลการดำเนินงานตลอดทั้งความรับผิดชอบในการดูแล

^{๒๑}ดวงกมล ทองอยู่, การประยุกต์ทฤษฎีทางจิตวิทยาเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะให้เด็กและเยาวชนไทย, วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕, หน้า ๑๓.

^{๒๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๒๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔-๑๕.

รักษาสาธารณสมบัติของชุมชนอย่างยั่งยืน จิตสำนึกต่อชุมชนของสมาชิกชุมชนจึงเป็นเรื่องจำเป็นในกระบวนการธรรมาภิบาลโดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๒.๒ โอกาสกับธรรมาภิบาล

๒.๒.๑ ความหมายและความสำคัญของโอกาส

โอกาส หมายถึง ช่อง ทาง เวลาที่เหมาะสม จังหวะ^{๒๔}

โอกาสเกิดขึ้นได้ทั้งจากการที่ผู้ต้องการใช้โอกาสแสวงหาโอกาสเองหรือมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้โอกาสหรือเปิดโอกาสให้กับผู้ต้องการใช้โอกาส

เครือข่ายทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างความตระหนักให้ผู้ใช้อุปกรณ์ได้เห็นคุณค่าของโอกาสและเปิดโอกาสหรือให้โอกาสแก่ผู้ที่ขาดโอกาสหรือด้อยโอกาสได้แสดงออก Baron (๒๐๐๖) เห็นว่า การมองเห็นคุณค่าของโอกาส ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับโครงสร้างของกระบวนการรับรู้ของแต่ละคน โครงสร้างนี้ได้รับการพัฒนาโดยผ่านประสบการณ์ชีวิต โครงสร้างนี้ทำหน้าที่จัดระบบข้อมูลเก็บไว้ในความทรงจำที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลนั้น โครงสร้างนี้ได้ทำหน้าที่เป็นต้นแบบให้บุคคลนั้นสามารถรับรู้ เชื่อมโยงกับเหตุการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เคยเกิดขึ้นกับตนมาก่อน^{๒๕} Shane and Ventakaraman (๒๐๐๐) ได้อธิบายถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพของบุคคลในการตระหนักถึงคุณค่าของโอกาสในขณะที่ยังไม่เผชิญหน้าว่าขึ้นอยู่กับความรู้ที่จำเป็นจะต้องใช้ในการตระหนักถึงโอกาส และ บุคคลนั้นมีสมรรถนะพื้นฐานทางจิตที่จะสร้างคุณค่าจากโอกาสนั้นๆ^{๒๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๕๒) ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับส่วนรวมในด้านโอกาสว่า ความสัมพันธ์ เป็นปัจจัยเกี่ยวพันกันระหว่าง อัตตัตถสมมติ (ความถึงพร้อมแห่งประโยชน์ตน) กับ ปรีตถปฏิบัติ (การปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น) ยิ่งเราพัฒนาตัวเราดี มีปัญญาความสามารถมาก ก็ยิ่งช่วยคนอื่นได้ผล และยิ่งเราช่วยคนอื่นหรือทำอะไรให้แก่สังคมได้ดี ปัญญาความสามารถของเราก็ยิ่งพัฒนา

จุดที่ตรงกับเป้าหมายแท้จริง อยู่ที่การจัดสรรเอื้ออำนวยโอกาส เพื่อส่งเสริมให้คนศึกษาพัฒนาชีวิตของเขา นี่คือการสร้างเสริมโอกาสในการที่คนจะได้ศึกษาพัฒนาตัวเขา โดยจัดสรรปัจจัยอุปกรณ์บริการ สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่จะเป็นสภาพซึ่งส่งเสริมเอื้อและเกื้อหนุน ให้ทุกคนสามารถพัฒนาชีวิตให้ดีงาม สมบูรณ์ทางศีล ทางจิตใจและทางปัญญา เพื่อให้มีอิสรภาพที่เกื้อกูลต่อกันยิ่งขึ้นไป^{๒๗}

^{๒๔}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, ISBN 974-9588-04-5 หน้า ๑๔๐๑.

^{๒๕} Baron, Robert A., Opportunity Recognition as Pattern Recognition: How Entrepreneurs “Connect the Dots” to Identify New Business Opportunities (Academy of Management Perspectives: 2006), pp.107-108.

^{๒๖}Mohebi and Rabiee, International Journal of Economics, Finance and Management, VOL. 3, NO. 4, June 2014, ISSN 2307-2466, p.158.

^{๒๗}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), สยามสามไตร สู่นาคคตที่สดใส ด้วยการศึกษาไทยวิถีพุทธ, ISBN 974-94143-8-1, พิมพ์ครั้งที่ ๒ วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๒, หน้า ๓๔ และ ๑๒๖.

Putnam (๑๙๙๓) ได้ให้คำจำกัดความของ**ทุนทางสังคม**ว่าประกอบด้วยลักษณะของชีวิตทางสังคม เครือข่ายทางสังคม ปทัสถานทางสังคม และความเชื่อถือไว้วางใจในสังคม ที่ช่วยให้สมาชิกสามารถรักษาและดำเนินวิถีของสมาชิกร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๘}

Bank (๑๙๙๗) ได้กล่าวถึง**ทุนทางสังคม**ว่าเป็นเครือข่าย สมาคม และสถาบัน ที่ก่อตัวขึ้นมาด้วยปทัสถานและความสัมพันธ์ร่วมกันโดยอาศัยความไว้วางใจและการอำนวยความสะดวกให้เกิดความร่วมมือ^{๒๙}

Ardichvili (๒๐๐๐) เชื่อว่า ปัจจัยหนึ่งในการให้ความสำคัญกับโอกาสคือเครือข่ายทางสังคม นักวิชาการเชื่อว่าทุนทางสังคมภายในเครือข่ายทางสังคม ได้ใช้การสื่อสารเครือข่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งความเข้าใจและให้ความสำคัญกับโอกาสที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง การเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายทำให้สามารถเข้าถึงทรัพยากร ข้อมูล ความรู้ และบุคคลในฐานะทุนทางสังคม ซึ่งเป็นช่องทางที่สำคัญที่สุดในการที่จะค้นหาโอกาส^{๓๐}

๒.๒.๒ การสร้างโอกาสผ่านเครือข่ายทางสังคม

Ghoshal and Nahapiet (๑๙๙๘) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เครือข่ายทางสังคมมีประสิทธิภาพหรือไม่ โดยแยกออกเป็นสามมิติ ได้แก่ มิติเชิงโครงสร้าง มิติเชิงการรับรู้เข้าใจ และมิติเชิงความสัมพันธ์ ทั้งสามมิติประกอบด้วย

- ก) มิติเชิงโครงสร้าง เป็นการเชื่อมโยงภายในเครือข่าย ประกอบด้วย
 - ๑) การสื่อสารของเครือข่าย ที่สามารถเข้าถึงครอบคลุมหรือมีความยากลำบากเพียงใด
 - ๒) ลำดับชั้น การเชื่อมโยง ความหนาแน่น หรือความซับซ้อนภายในเครือข่าย
 - ๓) ความเหมาะสมขององค์กระบวนเครือข่าย ว่ามีเป้าหมาย และจุดประสงค์สอดคล้องเพียงใด
- ข) มิติเชิงการรับรู้เข้าใจ ซึ่งประกอบด้วย ๒ ส่วน ได้แก่
 - ๑) การใช้ภาษาและรหัสร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย
 - ๒) ความเป็นมา มีเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นประสบการณ์ร่วมกัน
- ค) มิติเชิงความสัมพันธ์ ประกอบด้วย ความเชื่อถือไว้วางใจ คำมั่นสัญญาและความสัมพันธ์ซึ่ง กันและกัน และการกำหนดอัตลักษณ์ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย^{๓๑}

Ozgen and Baron (๒๐๐๗) and Bayger and Houfer (๑๙๙๑) เชื่อว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแหล่งสำคัญของการยอมรับและให้ความสำคัญกับโอกาส เครือข่ายทางสังคมช่วยให้คนสามารถขยายขอบเขตที่จำกัดเหล่านี้ โดยให้โอกาสในการเข้าถึงข้อมูลและความรู้โดยการสื่อสารกับผู้อื่น ด้วยวิธีนี้ แต่ละคนจะสามารถได้แนวคิดใหม่พร้อมกับโอกาส^{๓๒}

^{๒๘}Op. cit., *International Journal of Economics, Finance and Management*, p. 158.

^{๒๙}Ibid., p. 159.

^{๓๐}Ibid., Mohebi and Rabiee, *International Journal of Economics, Finance and Management*, p. 158.

^{๓๑}Ibid., p. 159.

^{๓๒}Ibid., pp. 159-160.

๒.๒.๓ เครือข่ายทางสังคม ขบวนการทางสังคมและโอกาสในการมีส่วนร่วม

Eisenger (๑๙๗๓) ได้กล่าวถึง “โครงสร้างโอกาสทางการเมือง” โดยได้จำแนกประเภทของโครงสร้างสถาบันทางการเมืองออกเป็นโครงสร้างที่เปิดหรือปิด เอื้อหรือเป็นอุปสรรค และพบว่ากิจกรรมการเคลื่อนไหวนั้นสามารถกระทำได้ง่ายในเมืองที่มีรัฐบาลท้องถิ่นเปิดโอกาสให้มีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ขณะที่กระทำได้ยากในเมืองที่รัฐบาลท้องถิ่นมุ่งปราบปรามการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม^{๓๓}

Kriesie และคณะ (๑๙๙๕) ได้สร้างตัวชี้วัดความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างโอกาสทางการเมืองกับสมรรถนะในการระดมทรัพยากรของขบวนการทางสังคม ได้แก่

๑. โครงสร้างรอยปริแยกระดับชาติ (National cleavage structures) หมายถึงความขัดแย้งและแตกแยกในหมู่ชนชั้นนำทางการเมือง กลุ่ม องค์กร และสถาบันทางการเมืองต่างๆ เป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มที่ด้อยโอกาสปรากฏตัวในเวทีการเมืองสาธารณะ

๒. โครงสร้างเชิงสถาบัน (institutional structure) หมายถึงสถาบันที่เป็นทางการของระบบการเมือง ซึ่งเป็นเงื่อนไขทางการเมืองที่บางครั้งเปิดโอกาสให้กลุ่มด้อยโอกาสประสบความสำเร็จได้ และบางช่วงเวลาก็อาจทำให้ประสบความสำเร็จล้มเหลวและล่มสลายลงได้ โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า ยิ่งระบบการเมืองเปิดมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้อำนาจการตัดสินใจทางการเมืองมีลักษณะกระจาย และมีการถ่วงดุลระหว่างสถาบันทางการเมืองกับกลุ่มต่างๆ ในสังคม ยิ่งมีชนชั้นนำและ/หรือตัวกระทำการทางการเมืองที่มีลักษณะหลากหลาย และมีส่วนแบ่งทางอำนาจร่วมกันมากเท่าใด ก็ยิ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ขบวนการทางสังคมสามารถเข้าถึงระบบการเมืองปกติมากยิ่งขึ้น

๓. ยุทธศาสตร์เชิงโครงสร้างที่ดำรงอยู่ (Prevailing structure strategies) หมายถึงยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และท่าทีของชนชั้นนำหรือผู้มีอำนาจหน้าที่ทางการเมืองที่มีผลต่อปฏิบัติการของขบวนการทางสังคม ซึ่งเป็นทั้งปฏิบัติการโดยผ่านกลไกกฎหมายและนโยบายที่เป็นทางการ และปฏิบัติการที่เป็นการค้าเนิการที่ไม่เป็นทางการหรือไม่ผ่านช่องทางทางการเมืองปกติ

ทฤษฎีกระบวนกรทางการเมือง เชื่อว่า ขบวนการทางสังคมเคลื่อนไหวอย่างซ้ำๆ ภายใต้บริบททางวัฒนธรรมทางการเมืองและระบบการเมือง ยุทธศาสตร์หรือแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมจึงได้รับอิทธิพลและปรับเปลี่ยนไปตามคุณลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองระดับชาติ โดย Kriesie (๑๙๙๕) ได้แบ่งวัฒนธรรมของรัฐในการเผชิญหน้ากับขบวนการทางสังคมออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก วัฒนธรรมแบบกีดกัน ขัดขวางและปราบปราม (exclusive) เป็นลักษณะปฏิสัมพันธ์และการเผชิญหน้าแบบแยกขั้ว แบ่งเป็นฝักฝ่าย โดยรัฐมองขบวนการทางสังคมที่มีความขัดแย้งกับรัฐ ในฐานะที่เป็นฝ่ายตรงกันข้าม ขบวนการทางสังคมจึงถูกขีดเส้นให้อยู่นอกกระบวนกรการเมืองปกติ ดังนั้น รัฐจึงมีปฏิสัมพันธ์กับขบวนการในลักษณะของการปราบปราม และเผชิญหน้าด้วยความรุนแรง

^{๓๓}ประภาส ปันตบแต่ง, *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*, เชียงใหม่, มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, ๒๕๕๒, ISBN 978-974-235-366-7, พิมพ์ครั้งที่ ๑, ตุลาคม ๒๕๕๒, หน้า ๙๙.

ลักษณะที่สอง วัฒนธรรมแบบยอมรับปรับร่วม (inclusive) รัฐมองการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าเป็นเรื่องปกติในการแสดงออกทางการเมือง และไม่ได้มองขบวนการทางสังคมที่ขัดแย้งกับรัฐในฐานะฝ่ายตรงข้าม ดังนั้นรัฐจึงมีปฏิสัมพันธ์กับขบวนการทางสังคมในรูปแบบของการยอมรับเข้าสู่ระบบการเมืองปกติ โดยการเปิดช่องทางในระดับต่างๆ ให้กับการเคลื่อนไหว

๔. โครงสร้างพันธมิตร (Alliance structures) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบด้านบริบททางการเมือง ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ที่เปิดกว้างจนทำให้ขบวนการทางสังคมสามารถเข้าถึงช่องทางการมีส่วนร่วมในระบบการเมืองปกติได้ และการเปลี่ยนแปลงบริบททางการเมืองรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงวงข่ายทางการเมืองของชนชั้นนำ อันเป็นภาวะการณ์ที่ก่อให้เกิดช่องว่างทางอำนาจในหมู่ชนชั้นนำขึ้น ขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสในการเพิ่มพันธมิตรที่มีศักยภาพหรือที่ทรงอิทธิพลของขบวนการทางสังคม^{๓๔}

การที่บุคคลจะตระหนักและให้ความสำคัญต่อโอกาส จำเป็นจะต้องอาศัยจิตสำนึกซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยกระบวนการเรียนรู้จำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมโดยเฉพาะเครือข่ายทางสังคมที่จะช่วยให้บุคคลมีความเชื่อมั่นไว้วางใจในเครือข่ายที่ให้ข้อมูลความรู้ ตลอดจนทรัพยากรที่จะเชื่อมโยงไปสู่จิตสำนึกของบุคคลนั้นว่าจะให้ความสำคัญต่อเหตุการณ์นั้นๆ และจะถือว่าเป็นโอกาสที่สำคัญสำหรับบุคคลนั้นมากน้อยเพียงใด

เครือข่ายทางสังคมเป็นทุนทางสังคมที่ขับเคลื่อนขบวนการทางสังคม ขบวนการทางสังคมจะมีบทบาทในความเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมทางการเมืองซึ่งเป็นโครงสร้างโอกาสทางการเมืองของระบบใหญ่ ว่าเป็นระบบเปิดที่ให้ความสำคัญและให้โอกาสแก่ทุกภาคส่วนทางสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือเป็นระบบปิดที่ขีดเส้นจำกัดบทบาทของภาคส่วนต่างๆ ที่มีใช้ภาครัฐ เป็นระบบที่เป็นพหุนิยมที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายหรือเป็นระบบผูกขาดการคิดและตัดสินใจเฉพาะผู้นำระดับสูง เป็นระบบที่มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจหรือรวมศูนย์อำนาจในการตัดสินใจ

แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะระบบใหญ่จะเป็นระบบเปิดหรือระบบปิด มีหลายสภาพการณ์หรือสถานการณ์ที่สังคมในชนบทจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายภายในสังคมของตนเพื่อหาช่องทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อความอยู่รอด ดังที่ **จักรกริช สังขมณี** (๒๕๕๔) ได้กล่าวถึงชาวนาโดยเฉพาะรายที่มีการถือครองทรัพยากรการผลิตในระดับต่ำและมีรายได้น้อย ต้องพยายามชวนชวายในการสร้างกลไกทางสังคมที่สามารถจะอุ้มชูและดูแลตนเองและครอบครัวในยามที่ต้องเผชิญกับสภาวะที่เลวร้ายได้ หัวใจของการจัดการความเสี่ยงคือเพื่อให้เกิดสภาวะที่มั่นคงของการมีอยู่มีกินที่เพียงพอต่อการยังชีพ (subsistence) ชาวนาเลือกที่จะใช้กลวิธีต่างๆ เช่น การดำรงรักษาระบบวงศาคณาญาติ การจัดโครงสร้างชุมชนที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์และการมีปฏิสัมพันธ์ต่างตอบแทน (reciprocity relations) การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมตัวแสดงที่หลากหลาย การจัดตั้งกลุ่มสวัสดิการในหมู่บ้าน

^{๓๔}อ้างแล้ว, ประภาส ปิ่นตบแต่ง, **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม**, หน้า ๑๐๒-๑๐๙.

การยอมอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับพ่อค้าท้องถิ่น หรือการแลกเปลี่ยนแบ่งปันผลผลิตระหว่างชาวนาด้วยกัน^{๓๕}

๒.๒.๔ โอกาสในกระบวนการธรรมาภิบาล

จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโอกาสในข้อ ๒.๒.๑-๒.๒.๓ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า โอกาส หมายถึง ช่องทางและเวลาที่เหมาะสมที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น การมองเห็นความสำคัญของโอกาสส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับจิตสำนึก ซึ่งเป็นกระบวนการรับรู้ของแต่ละคนโดยผ่านประสบการณ์ชีวิตและมีการจัดระบบข้อมูลเชื่อมโยงเหตุการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมในด้านโอกาสเกิดจากปัจจัยเกื้อหนุนกันระหว่างความถึงพร้อมแห่งประโยชน์ตนกับการปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือสังคมโดยรวม ทั้งประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์ส่วนรวมจะเกิดขึ้นได้ อยู่ที่การสร้างสรรค้เอื้ออำนวยโอกาส เพื่อส่งเสริมให้คนเรียนรู้ ประสบการณ์และสามารถพัฒนาตนเองและสังคม การสร้างสรรค้เอื้ออำนวยโอกาสให้สมาชิกของสังคมหรือชุมชนเรียนรู้และพัฒนาร่วมกันอาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดสรรปัจจัยหรืออุปกรณ์จำเป็น การสร้างเสริมปัจจัยเกื้อหนุนในด้านสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศของการใช้โอกาส โอกาสจึงเกิดขึ้นได้ทั้งจากการที่ผู้ต้องการใช้โอกาสแสวงหาโอกาสเอง หรือมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้โอกาสหรือเปิดโอกาสให้กับผู้ต้องการใช้โอกาส ปัจจัยหนึ่งในการให้ความสำคัญกับโอกาสคือ เครือข่ายทางสังคม โดยทุนทางสังคมที่อยู่ภายในเครือข่ายทางสังคมจะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญในด้านโอกาส โดยสามารถทำให้สมาชิกในสังคมสามารถเข้าถึงทรัพยากร ข้อมูล ความรู้ และบุคคลในฐานะทุนทางสังคม ซึ่งเป็นช่องทางที่สำคัญที่สุดในการที่จะค้นหาโอกาส โครงสร้างและค่านิยมของสถาบันสังคมและการเมือง เป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งในการเอื้ออำนวยโอกาสให้แก่สมาชิกชุมชน ขึ้นอยู่กับว่าโครงสร้างและค่านิยมของสถาบันเหล่านั้นเป็นแบบเปิดหรือปิด เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อสมาชิกชุมชนที่จะเข้ามามีบทบาทในกระบวนการบริหารจัดการให้เกิดสิ่งที่ดีที่สุดต่อสมาชิกชุมชน ยิ่งสถาบันเหล่านี้เปิดให้สมาชิกชุมชนได้ใช้โอกาสมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้การตัดสินใจมีลักษณะกระจายให้กลุ่มต่างๆ รวมทั้งสมาชิกในชุมชนได้มีบทบาทมากขึ้น อันจะนำไปสู่ความเปิดเผย โปร่งใส และเกิดธรรมาภิบาลในท้องถิ่น

๒.๓ การมีส่วนร่วมกับธรรมาภิบาล

๒.๓.๑ ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Economic and Social Council) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมว่า เป็นเป้าหมายและวัตถุประสงค์พื้นฐานที่มีคุณค่าในตัวของมันเอง ด้วยหลักฐานจากข้อเท็จจริงที่ว่าสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของสังคมได้รับการยอมรับจากประชาคมโลกว่าเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน^{๓๖}

^{๓๕} จักรกริช สังขมณี, “ย้อนคิดว่าด้วยชีวิตทางการเมืองของชาวบ้าน: การเมืองในชนบทที่มากกว่า การเลือกตั้งและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม”, วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา ๓๐ (๒) กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๔, หน้า ๖๘.

^{๓๖} United Nations Economic and Social Council, *Participatory governance and citizens' engagement in policy development, service delivery and budgeting*, Committee of Experts on

Institute of Development Studies (๒๐๑๐) (สถาบันการศึกษาการพัฒนา) ได้ให้ความสำคัญต่อสิทธิความเป็นพลเมือง โดยได้กล่าวถึงการยกระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนจาก “การมีส่วนร่วมในโครงการ” ไปเป็น “การมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นพลเมือง” ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่าง พลเมืองในฐานะผู้ถือสิทธิ์ (Rights-holders) ฝ่ายหนึ่ง กับรัฐในฐานะผู้มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิ์ของประชาชน (Duty-bearer) อีกฝ่ายหนึ่ง มีผ่านมา การละเมิดสิทธิ์มีสาเหตุมาจากความล้มเหลวบกพร่องของทั้งสองฝ่าย โดยรัฐในฐานะผู้มีหน้าที่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ให้สมบูรณ์ และพลเมืองในฐานะผู้ถือสิทธิ์ก็ได้เรียกร้องสิทธิ์หรืออาจถูกปฏิเสธที่จะเรียกร้องสิทธิ์ การตระหนักในสิทธิ์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทั้งสองฝ่ายมีความสมดุลต่อกัน^{๓๗}

Sanoff, Henry (๒๐๐๐) ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วมว่ามีความหมายที่แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มคน แม้แต่ในกลุ่มเดียวกัน การมีส่วนร่วมยังมีความหมายแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเด็นหัวข้อปัญหา กำหนดเวลาของการมีส่วนร่วม และสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่การมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้น จุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมสามารถแยกความหมายกว้างๆ ออกเป็น การแลกเปลี่ยนข้อมูล (Information exchange) การแก้ไขข้อขัดแย้ง (Resolving conflicts) และการออกแบบและการวางแผนสนับสนุน (Supplementary design and planning) การมีส่วนร่วมมีความหมายแตกต่างกันออกไปตามบริบท (contextual) การมีส่วนร่วมจึงมีความหมายที่หลากหลายซึ่งเป็นไปตามรูปแบบ ระดับความเข้มข้น ขอบเขต และความถี่ในการมีส่วนร่วม^{๓๘}

Deshler and Shock (อ้างใน Sanoff, Henry, ๒๐๐๐) ได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมออกเป็น ๒ ระดับ ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมเพียงรูปแบบ (Pseudo-participation) โดยแยกย่อยออกเป็น ๒ ลักษณะ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมที่รูปแบบถูกกำหนดมาก่อนจากภายนอกและพยายามผลักดันให้ชุมชนยอมรับเข้ามาเป็นของตนเอง (domestication) ด้วยวิธีการแจ้งให้รับทราบและถือปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมในรูปของการสร้างความพึงพอใจ (placation) โดยการให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษา (consultation) โดยนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก

๒. การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine participation) โดยแยกออกเป็น ๒ ระดับ ประกอบด้วย ระดับแรกเป็นระดับให้ความร่วมมือ (cooperation) หมายถึงความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือ (partnership) ทั้งจากภายนอกและภายในชุมชนพร้อมกับการมอบอำนาจบางส่วน

Public Administration, Sixth session, Item 3 of the provisional agenda, New York, 10-13 April 2007, p. 4.

^{๓๗}Institute of Development Studies, **Active Participation and Human Rights Research and Advocacy**, Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA, May 2010, p. 8.

^{๓๘}Sanoff, Henry, **Community Participation Methods in Design and Planning** (Henry Sanoff, AIA, John Wiley & Sons, Inc., New York USA, Copyright 2000 Sanoff, Henry: ISBN 0-471-35545-3), pp. 8,11.

(Delegation of power) ให้ชุมชนดำเนินการ ระดับที่สองเป็นระดับที่ประชาชนมีอำนาจและใช้อำนาจในการควบคุม (Citizen control) ซึ่งหมายถึงการสร้างพลังให้ประชาชน (empowerment)^{๓๙}

โดย Sanoff (๒๐๐๐) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการที่อำนาจการควบคุมโครงการอยู่ที่ฝ่ายบริหารจากภายนอกถือว่าการมีส่วนร่วมเพียงรูปแบบ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ ประชาชนอยู่ในสถานะเพียงเป็นผู้รับฟังแผนงานโครงการที่กำหนดมาแล้วจากภายนอก ลักษณะนี้ Sanoff ไม่นับว่าเป็นการมีส่วนร่วม^{๔๐}

White, Nair, and Ascroft (อ้างใน Sanoff, ๒๐๐๐) ได้ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมในเนื้อหาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนได้รับอำนาจในการควบคุมในสิ่งที่ตนกระทำ การแยกแยะรูปแบบของการมีส่วนร่วมนับว่ามีความสำคัญ เพราะจะต้องอาศัยการพิจารณาอย่างรอบคอบจากพฤติกรรมในการสื่อสารตลอดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย^{๔๑}

Sanoff (๒๐๐๐) ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงจุดประสงค์ของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนข้อมูล (Information exchange) การหาข้อยุติในข้อขัดแย้ง (Conflict resolution) และการสนับสนุนการวางแผนและการออกแบบให้สมบูรณ์ (Supplementation of planning and design) ด้วยเหตุนี้ การมีส่วนร่วมจึงหมายถึงการมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงของสาธารณะในกระบวนการการตัดสินใจ โดยที่ประชาชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการตัดสินใจทางสังคมที่จะกำหนดคุณภาพและทิศทางของชีวิตตนเอง กระบวนการนี้จำเป็นต้องอาศัยสื่อที่ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างโอกาสที่ยั่งยืนให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการออกแบบ^{๔๒}

การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (Basic human rights) ตลอดทั้งเป็นสิทธิพลเมือง (Civil rights) ที่ประชาชนในฐานะผู้ถือสิทธิ์ (Rights-holders) และรัฐในฐานะผู้มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิ์ (Duty-bearer) ที่ต้องตระหนัก ในการที่จะให้ประชาชนหรือคนในสังคมได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลร่วมกัน (Information exchange) เพื่อหาข้อยุติหรือข้อตกลงร่วมกัน เมื่อเกิดความขัดแย้ง (Conflict resolutions) และเพื่อร่วมกันส่งเสริมสนับสนุนการวางแผนและการออกแบบให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (Supplementation of planning and design)

การมีส่วนร่วมมีระดับความเข้มข้นแตกต่างกันออกไป นับตั้งแต่การมีส่วนร่วมที่ถูกกำหนดรูปแบบจากหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกซึ่งอาจไม่ใช่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แต่เป็นเพียงการสร้างภาพชอบธรรมให้แก่สิ่งที่หน่วยงานหรือบุคคลภายนอกกำหนดขึ้น ในทางตรงข้าม การมีส่วนร่วมที่แท้จริงหมายถึงการที่ประชาชนมีอำนาจบางส่วนในการร่วมมือกับหน่วยงานหรือบุคคลภายนอก หรือระดับการมีส่วนร่วมที่มุ่งสร้างพลัง (empowerment) ให้ประชาชนมีอำนาจเต็มที่จะตระหนักในสิทธิของตนและสามารถสื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและสังคม

^{๓๙}Ibid., p.8.

^{๔๐}Ibid., Sanoff, Henry, *Community Participation Methods in Design and Planning*, p.8.

^{๔๑}Ibid., p. 9.

^{๔๒}Ibid., p. 10.

๒.๓.๒ สังคมธรรม สังคมแห่งการมีส่วนร่วม

เมื่ออัมพัฏฐมานพ กราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ความประพฤติกและคความรู้นั้นเป็นอย่างไร จึงตรัสตอบเป็นใจความว่า “ ใครก็ตามยังถือชาติ ถือโคตร ถือตัว ถืออาวาทะ(การแต่งงานแบบชายนำหญิงมาอยู่ที่บ้านของตน) วิวาหะ(การแต่งงานแบบชายจะถูกนำไปอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิง) คนเหล่านั้นย่อมอยู่ห่างไกลจากความรู้และความประพฤติอันยอดเยี่ยม ต่อเมื่อละความถือชาติ ถือโคตร ถือตัว ถืออาวาทะ วิวาหะ ได้ จึงจะทำให้แจ้งได้ ซึ่งความรู้และความประพฤติอันยอดเยี่ยม ” **สีลขันธวัคค์ อัมพัฏฐสูตร (สูตรว่าด้วยการโต้ตอบกับ อัมพัฏฐมานพ)**^{๔๓}

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ และคณะ (๒๕๕๖) ได้กล่าวถึงความสุขในระดับสังคม พระพุทธศาสนามีมรรควิธีเพื่อสร้างความสงบสุขหรือสันติภาพในสังคมในหลายมิติ เช่น สังคมจะต้องมีความเสมอภาคยุติธรรม มีความสามัคคีต่อกัน ในสังคมใดก็ตามที่บุคคลในสังคมมีความพร้อมเพียง สัมผัสความสามัคคีกันในการกระทำกิจกรรมต่างๆ อย่าง ย่อมทำให้สังคมนั้นๆ เจริญก้าวหน้าและมีความสุข ดังพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ ความพร้อมเพียงของหมู่คณะ (สงฆ์) เป็นเหตุให้เกิดสุข ” ดังนั้นบุคคลในสังคมจะมีความสามัคคีกันได้จะต้องปฏิบัติต่อกันด้วยหลัก “ สาราณียธรรม ” เช่น การมีเมตตาทางกาย วาจา และใจต่อกัน มีความเสมอภาคด้วยความคิดเห็นและวิถีแห่งการปฏิบัติ ยอมรับและเคารพซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน มีหลักที่เรียกว่า เบญจศีล เบญจธรรม โดยการกระทำที่ไม่มีผลให้เกิดความทุกข์ หรือความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ มีเมตตา มีสัมมาอาชีพ มีสติ เป็นต้น^{๔๔}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๕๒) ให้ความเห็นว่า กฎธรรมชาติมีความเสมอภาคต่อทุกคน (ทุกคนมีความเสมอภาคกันต่อหน้ากฎธรรมชาติ) เรากำหนดให้กติกาคือเป็นข้อตกลงของมนุษย์นี้ ใช้อย่างมนุษย์ทุกคนเสมอกัน เรียกว่าให้มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมาย ที่เป็นกฎหมายนั้นด้วย (เช่นเดียวกับที่เขาเสมอกันต่อหน้ากฎธรรมชาติเป็นธรรมดาอยู่แล้ว) ในชุมชนหรือสังคมที่ดี อันเป็นที่ซึ่งคนพัฒนาตนได้ดีขึ้นนั้น สภาพเอื้ออย่างหนึ่งก็คือ การที่บุคคลอยู่ร่วมกันนั้น มีความรู้สึกรักกัน พร้อมทั้งจะร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือกันเป็นกัลยาณมิตรที่มาอภิปรายถกถ้อยสนทนาเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้แต่ละคนมีโอกาสมากขึ้น หรือมีโอกาสดีที่สุดใน การที่จะพัฒนาศึกษาตนขึ้นไป^{๔๕}

สังคมธรรมเป็นสังคมที่ประกอบด้วยสมาชิกที่มีคุณภาพและคุณธรรมอันเป็นพื้นฐานของการมีส่วนร่วม เป็นสังคมที่สมาชิกไม่แปลกแยก แบ่งแยกหรือยึดติดในชนชั้นวรรณะ หากแต่ยึดหลักความเสมอภาคทั้งโดยกฎหมายและกฎธรรมชาติ ความยุติธรรม ความสามัคคีพร้อมเพรียง เป็นสังคม

^{๔๓}อ้างแล้ว, กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร**, หน้า ๑๑.

^{๔๔}พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ่น) และคณะ, **สุขที่ได้ธรรม, จากการสังเคราะห์โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”**, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, บริษัท ดีไซน์ ดีไลท์ จำกัด จังหวัดนนทบุรี, ปีที่พิมพ์มิถุนายน ๒๕๕๖, หน้า ๒๖.

^{๔๕}อ้างแล้ว, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) **สยามสามไตร สู่นาคคที่สดีไส ด้วยการศึกษาไทยวิถีพุทธ** หน้า ๔๐, ๔๑ และ ๑๒๘.

กัลยาณมิตรที่มีความรักความเมตตาต่อกัน ให้การยอมรับและเคารพซึ่งกันและกัน ให้โอกาสแก่กัน และกัน

๒.๓.๓ ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Economic and Social Council) ได้อ้างถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมว่า มีคุณค่าในความเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ บรรลุเป้าหมายพื้นฐานอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีส่วนร่วมสามารถช่วยให้เกิดการพัฒนา ประชาธิปไตย สร้างความแข็งแกร่งให้กับต้นทุนทางสังคม เอื้ออำนวยให้เกิดประสิทธิภาพและความ เจริญเติบโตอย่างยั่งยืน และส่งเสริมความริเริ่ม ความเป็นธรรมและความยุติธรรมทางสังคมให้แก่กลุ่ม คนยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจของสังคม ได้ก่อให้เกิดผลเกี่ยวของ ตามมาหลายประการ ได้แก่ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนา สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย ทุนทางสังคม การปกครองที่มีการกระจายอำนาจ ประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากร ความเป็นธรรมและความยุติธรรมทางสังคม และการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน^{๕๖}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๕๒) ได้กล่าวถึงความครอบคลุมถึงประโยชน์ สุขของการมีส่วนร่วมว่า ไม่ว่าจะมีส่วนร่วมออกเสียง ร่วมเลือกตั้ง ร่วมมีร่วมกิน ร่วมได้ร่วมใช้ ร่วม บริโภค ก็ควรมีทั้งนั้น ตลอดไปถึงส่วนร่วมที่สำคัญยิ่งคือ ส่วนร่วมในโอกาสและส่วนร่วมในความรู้ร่วม แล้วยังคือ ให้คนมีส่วนร่วมในการปกครอง ร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมมี ร่วมกิน ร่วมได้ ร่วมใช้ ร่วมบริโภค ร่วมรู้เข้าใจ ร่วมจิตร่วมใจ ร่วมได้มีโอกาส และในที่สุดขาดไม่ได้ ก็มีมีส่วนร่วมในความสุข คือร่วมสุข ด้วย^{๕๗}

Sanoff, Henry (๒๐๐๐) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมว่า ประชาชนในชุมชน นั้นจะมีบทบาทในกระบวนการพัฒนา อันจะนำไปสู่การยกระดับรักษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ มี จิตวิญญาณของความเป็นชุมชนสูงขึ้น มีความพึงพอใจในการเป็นผู้ได้ใช้ประโยชน์จากผลของการ พัฒนามากขึ้น และเป็นการประหยัดการเงินอย่างเห็นได้ชัด การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนในการ ออกแบบกระบวนการตัดสินใจ จะส่งผลให้เกิดความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในองค์กรเพิ่มขึ้น ทำให้ประชาชนยอมรับการตัดสินใจ การวางแผนและการทำงานตามระบบที่วางไว้ ตลอดไปจนถึงการ หาทางแก้ไขเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิ์มีเสียงในการออกแบบและ ตัดสินใจเพื่อที่จะปรับปรุงแผน การตัดสินใจตามแผนและการส่งมอบผลที่ได้รับ เป็นการส่งเสริม ความรู้สึกและสำนึกในความเป็นชุมชนโดยการนำประชาชนมาวางเป้าหมายร่วมกันจุดสำคัญใน กระบวนการมีส่วนร่วมคือการเรียนรู้เป็นรายบุคคลโดยผ่านการตระหนักรู้เพิ่มขึ้นในปัญหา เพื่อให้ เกิดการเรียนรู้สูงสุด กระบวนการควรจะต้องมีความชัดเจน สื่อสารได้และเป็นไปอย่างเปิดเผย กระบวนการดังกล่าวควรส่งเสริมให้เกิดการหารือ ถกเถียงและเกิดความร่วมมือ^{๕๘}

^{๕๖}Ibid., United Nations Economic and Social Council, **Participatory governance and citizens' engagement in policy development, service delivery and budgeting**, p. 4.

^{๕๗}อ้างแล้ว, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **สยามสามไตร สู่อนาคตที่สดใส ด้วยการศึกษายุทธวิธี พุทธ**, หน้า ๑๒๖.

^{๕๘}Ibid., Sanoff, Henry, **Community Participation Methods in Design and Planning**, pp.9-10.

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมเริ่มจากการเคารพในเกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เกิดความเชื่อมั่นไว้วางใจระหว่างสมาชิก มีจิตวิญญาณความเป็นชุมชน ประชาชนตระหนักรู้และร่วมคิด ตัดสินใจอันเป็นผลมาจากการกระจายอำนาจให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียงซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับต้นทุนทางสังคม ตลอดทั้งมีการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน และที่สำคัญคือการส่งเสริมความยุติธรรมให้สมาชิกชุมชนทุกกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสได้มีโอกาสร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมตัดสินใจและร่วมรับผิดชอบแบ่งปันผลจากการตัดสินใจรวมทั้งร่วมทุกข์และร่วมสุข

๒.๓.๔ รูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๕๒) ได้แยกการมีส่วนร่วมออกเป็น ๒ รูปแบบ ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมเพียงรูปแบบ บ่อยครั้งที่บอกว่าประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครอง แต่ส่วนร่วมนั้นก็แค่เล่นหูกหรือเป็นแบบหลอกๆ ซึ่งเข้าไม่ถึงตัวประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมด้วยพฤติกรรม บางทีก็ได้แค่รูปแบบ ไม่เป็นหลักประกันว่ามีประชาธิปไตยจริง

๒. การมีส่วนร่วมที่แท้จริง ต่อเมื่อได้มีส่วนร่วมพร้อมทั้งพฤติกรรมทางปัญญาและทางจิตใจ จนถึงทุกข์สุขสมานกันได้ นั่นจึงจะเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จะเป็นประชาธิปไตยแท้ที่สมานทุกข์สุขได้ ต่อเมื่อการมีส่วนร่วมนั้นมีใช้แค่จะได้จะเอา แต่พร้อมจะให้ส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคม ทั้งให้ปัน ให้กำลัง ให้ความร่วมมือ ให้ทางจิตใจและให้ทางปัญญา^{๔๔}

Burns ได้กล่าวถึงรูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการและอาจแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ โดยได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ประเภท ที่นำไปสู่ข้อตกลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

๑. **ขั้นการตระหนัก (Awareness)** ประสบการณ์นี้เกี่ยวข้องกับการค้นพบหรือการค้นพบซ้ำของสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการทุกคนกำลังพูดภาษาเดียวกัน บนพื้นฐานของประสบการณ์ในเรื่องที่ถูกนำเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลง

๒. **ขั้นการรับรู้ (Perception)** ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นหลังจากการตื่นตัวต่อสถานการณ์ อันนำไปสู่การทำความเข้าใจลักษณะปัญหาทางกายภาพ สังคมและเศรษฐกิจ โดยประชาชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในการทำความเข้าใจ วัตถุประสงค์ และความคาดหวังของผู้มีส่วนร่วมทุกคน ซึ่งจะกลายเป็นทรัพยากรสำคัญในการวางแผน แทนที่จะเป็นวาระซ่อนเร้นที่อาจส่งผลกระทบต่อโครงการในภายหลัง

๓. **ขั้นการตัดสินใจ (Decision-making)** ในขั้นนี้ ผู้เข้าร่วมจะสร้างการออกแบบทางกายภาพตามลำดับความสำคัญ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญใช้เป็นข้อมูลในการสังเคราะห์แผนทางเลือกขั้นสุดท้าย

๔. **ขั้นการดำเนินการ (Implementation)** ในขั้นนี้ Hurwitz ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าโครงการจำนวนมากประสบความล้มเหลวเพราะประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมเพียงขั้นตอนการตื่นตัว การรับรู้และการตัดสินใจ โดยถือว่าประชาชนสิ้นสุดความรับผิดชอบ ทั้งนี้ ประชาชนจะมีคุณค่าสูงสุด

^{๔๔}อ้างแล้ว, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) สยามสามไตร สู่นาคคตที่สุดใส ด้วยการศึกษาไทยวิถีพุทธ, หน้า ๒๖๐-๒๖๑.

หากได้มีส่วนร่วมในการคิดวางแผนว่า ทำอย่างไร ทำที่ใด ทำเมื่อใดและใครเป็นผู้ทำ ดังนั้นประชาชนควรจะมีส่วนเกี่ยวข้องตลอดทั้งกระบวนการพร้อมกับรับผิดชอบร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจนโครงการบังเกิดผล^{๕๐}

Rosner ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการวางแผนการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

๑. ค้นหาบุคคลหรือกลุ่มคนที่ควรเกี่ยวข้องในกระบวนการมีส่วนร่วม
๒. ตัดสินใจว่าขั้นตอนใดที่จะให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วม ได้แก่ การพัฒนากระบวนการออกแบบการดำเนินการ หรือการประเมินผล
๓. การมีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบและวางแผนอาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นทางวิชาการ ด้วยเหตุนี้ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ อาจจะต้องให้ความร่วมมือ แต่อย่างไรก็ตาม การให้การศึกษาแก่สาธารณชนในด้านวิชาการสามารถช่วยให้การมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น
๔. ควรให้การยอมรับในความเห็นและการมีตัวแทนจากภาคประชาชนอย่างต่อเนื่อง การตัดสินใจขั้นสุดท้ายมิได้หมายถึงการสิ้นสุดกระบวนการ หากแต่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการจำเป็นที่เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงชุมชนที่มีประสิทธิผลจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของพลเมืองให้มากขึ้นในการกำหนดประเภทของการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการให้เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าความยุ่งยากในการปรับใช้วิธีการมีส่วนร่วมอาจจะเกิดขึ้นก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญจะต้องหาวิธีแก้ปัญหาโดยการใช้ตัวแทนของกลุ่มตนให้น้อยลงแต่เพิ่มตัวแทนของพลเมืองให้มากขึ้น^{๕๑}

การมีส่วนร่วมเป็นคำที่ใช้กันมากและมีความหมายหลากหลาย แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบของการมีส่วนร่วมอาจแยกออกกว้างๆ ตามความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมออกได้ ๒ รูปแบบ ได้แก่ **การมีส่วนร่วมเพียงรูปแบบ** ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนเป็นเพียงเครื่องมือในบางขั้นตอนเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับสิ่งที่บุคคลหรือองค์กรภายนอกได้กำหนดไว้ล่วงหน้า การมีส่วนร่วมเพียงรูปแบบนี้มีได้พัฒนากระบวนการประชาธิปไตยที่แท้จริง การมีส่วนร่วมอีกรูปแบบหนึ่งคือ **การมีส่วนร่วมในเนื้อหา**หรือที่เรียกว่าการมีส่วนร่วมแท้จริง เป็นการมีส่วนร่วมด้วยจิตใจ ปัญญาและกำลังของสมาชิกในชุมชนเพื่อสร้างสรรค์สังคมของตน การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมแท้จริงได้ จะต้องเกิดจากการที่ประชาชนตระหนักรู้ในสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้น มีประสบการณ์ตรงหรือเกี่ยวข้อง พูดภาษาเดียวกันและเข้าใจความหมายในเรื่องเดียวกัน สามารถร่วมคิด ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมตัดสินใจ โดยกระบวนการที่เปิดเผยโปร่งใส ตลอดทั้งร่วมรับผิดชอบ ร่วมทุกข์ ร่วมสุขจากผลของการตัดสินใจนั้น

๒.๓.๕ ปัจจัยส่งเสริมและปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๕๒) ได้ให้ความเห็นถึงปัจจัยทั้งภายในตัวบุคคลและปัจจัยทางสังคมแวดล้อมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

๑. ปัจจัยภายนอกที่ดี คือ ปรโตโฆสะ (คำแนะนำบอกเล่าข่าวสารจากผู้อื่น) ที่ดี ได้แก่ กัลยาณมิตร

^{๕๐}Ibid., Sanoff, Henry, *Community Participation Methods in Design and Planning*, p.10.

^{๕๑}Ibid., pp. 11-12.

๒. ปัจจัยภายในที่ดี ได้แก่ โยนิโสมนสิการ (การคิดแบบคาย คิดถูกวิธี รู้จักคิด หรือคิด เป็น) คนที่เริ่มต้นด้วยปัจจัยภายในของตนเอง คือโยนิโสมนสิการ พอพบประสบการณ์หนึ่งใด ก็ มองเห็นแง่มุมที่ดีหรือร้าย มีคุณหรือมีโทษ และเชื่อมโยงเทียบเคียงข้อรู้แง่คิดมุมมองนั้น กับข้อมูล ความรู้หรือประสบการณ์อื่นๆ แล้วเกิดความรู้ความคิดใหม่ เห็นแจ้งความจริงบางอย่างหรือเห็นทาง ทำประโยชน์บางเรื่อง

แต่คนส่วนใหญ่ มิใช่คิดได้เอง มิใช่เป็นผู้พิจารณาสอบสวนกระทำต่อข่าวสารข้อมูล แต่มัก เป็นผู้ถูกกระทำ เราจะรู้ได้และคิดไปตามด้วยอาศัยคำบอกเล่า คำแนะนำ การถ่ายทอดจากผู้อื่น จาก คนเก่าก่อน จากเรื่องราวที่สืบต่อกันมา ด้วยเหตุนี้ กัลยาณมิตร จึงไม่อาจรอปัจจัยภายในตัวคือ โยนิโสมนสิการของเขา แต่จะอาศัยเจตนาที่มีความปรารถนาดีต่อเขา เข้าไปสื่อสารบอกเล่าแนะนำ พร้อมทั้ง ช่วยกระตุ้นโยนิโสมนสิการในตัวเขา^{๕๒}

Sanoff, Henry ได้ชี้ให้เห็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมคือการ เรียนรู้ของปัจเจกบุคคลโดยผ่านการตระหนักรู้เพิ่มขึ้นต่อปัญหาใดปัญหาหนึ่ง เพื่อที่จะให้การเรียนรู้ เกิดประโยชน์สูงสุด กระบวนการดังกล่าวจะต้องมีความชัดเจน สื่อสารได้และเป็นที่ยอมรับ นอกจากนั้นกระบวนการดังกล่าวยังต้องกระตุ้นส่งเสริมให้มีการสนทนา ถกเถียงและร่วมมือกัน

เนื่องจากการมีส่วนร่วมประกอบด้วยการแสดงออกที่หลากหลาย การแก้ปัญหา การ ออกแบบและวางแผนที่ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วมจำเป็นจะต้องทำด้วยความโปร่งใส เพื่อว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจจะเป็นที่เข้าใจในหมู่ประชาชนที่ทำการตัดสินใจ เมื่อมีการประชุม เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย หาทางออกที่จำเป็น ร่วมกัน และมีการตัดสินใจที่ทุกฝ่ายรับได้ โดยวิธีเชื่อมโยงผลประโยชน์ร่วมในหลายๆ ด้านเท่าที่จะทำ ได้ ไม่เพียงแต่ผลงานจะมีประสิทธิผลด้วยการใช้ปัจจัยนำเข้าอย่างคุ้มค่า แต่กลุ่มประชาชนที่ใช้ ประโยชน์ยังมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นจากการเรียนรู้ในกระบวนการมีส่วนร่วม^{๕๓}

สำหรับปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการมีส่วนร่วม คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่ง สหประชาชาติ (United Nations Economic and Social Council) ได้สรุปปัญหาอุปสรรคต่อการมี ส่วนร่วมของชุมชนอีก ๒ ประการ ได้แก่ ปัญหาการเอาเปรียบไม่เสียสละของสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการจัดสรรทรัพยากร และปัญหาความแตกแยกไม่ลงรอยกันของสมาชิกในชุมชน ในสถานการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผู้นำแบบฉวยโอกาส (Elite capture) โดยเฉพาะสังคมที่ให้ความ นับถือตามลำดับชั้น สภาวะดังกล่าวอาจเกิดความเสียหายที่ผู้นำท้องถิ่นจะบิดเบือนข้อมูลและฉกฉวย ผลประโยชน์โดยเฉพาะจากความช่วยเหลือจากภายนอก ผู้นำฉวยโอกาสทำให้สังคมขาดความเป็น ธรรมและทรัพยากรถูกนำไปใช้อย่างไม่มีประสิทธิภาพเพราะผู้นำมุ่งหารายได้ผลประโยชน์ของตน มากกว่าความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของชุมชนในภาพรวม^{๕๔}

^{๕๒} อ่างแล้ว, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), สยามสามไตร สู่นาคคตที่สถิตใต้ ด้วยการศึกษไทยวิถี พุทธ, หน้า ๑๙๒-๑๙๓.

^{๕๓} Ibid., Sanoff, Henry, Community Participation Methods in Design and Planning, p.10.

^{๕๔} Ibid., United Nations Economic and Social Council, Participatory governance and citizens' engagement in policy development, service delivery and budgeting, p.7.

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการมีส่วนร่วมคือการเอาใจเปรียบไม่เสียสละของสมาชิก ส่งผลต่อการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะสถานะที่ผู้นำฉวยโอกาสจากโครงสร้างสังคมที่มีลำดับชั้นเชิงอุปถัมภ์ที่มีผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ส่วนตัว แนวทางแก้ไขจึงจำเป็นต้องเริ่มจากปัจจัยภายในของสมาชิกแต่ละคนในสังคม ที่ต้องมีโยนิโสมนสิการ คือต้องรู้จักคิด คิดถูกวิธี ตระหนักรู้ในเหตุและผล แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสมาชิกของสังคมอาจมีระดับประสบการณ์และความมีโยนิโสมนสิการที่แตกต่างกัน สังคมจึงจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายสื่อสารใช้ความเป็นกัลยาณมิตรกระตุ้นโยนิโสมนสิการของสมาชิกเหล่านั้นให้มีการคิด การสนทนา ถกเถียง ร่วมมือกันหาทางออกร่วมกันด้วยความโปร่งใสและเปิดเผย

๒.๓.๖ การมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อธรรมาภิบาล

จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในข้อ ๒.๓.๑-๒.๓.๕ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของสังคมถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน การมีส่วนร่วม ได้มีพัฒนาการจากการมีส่วนร่วมในโครงการ ไปเป็นการมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นพลเมือง กระบวนการการมีส่วนร่วม ได้แก่ การแลกเปลี่ยนข้อมูล การจัดการความขัดแย้ง การออกแบบ การวางแผนสนับสนุนและดำเนินการให้บังเกิดผล การมีส่วนร่วมที่แท้จริง หมายถึงความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือทั้งจากภายนอกและภายในชุมชน โดยการมอบอำนาจบางส่วนหรือทั้งหมดให้ชุมชนดำเนินการ การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องโดยตรงในกระบวนการตัดสินใจสาธารณะตลอดทั้งมีอำนาจในการควบคุมสิ่งที่ตนกระทำการตัดสินใจ การมีส่วนร่วม จำเป็นต้องอาศัยหลักความเสมอภาค ความสามัคคีพร้อมเพรียง ความเมตตาต่อกัน ยอมรับและเคารพซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้โอกาสแก่กันและกัน มีกระบวนการที่ชัดเจนสื่อสารได้ และเป็นไปอย่างเปิดเผย เกิดการหารือ ถกเถียงและเกิดความร่วมมือที่ได้จากการตัดสินใจร่วมกัน นอกจากนี้ขั้นตอนการตัดสินใจแล้ว กระบวนการการมีส่วนร่วมจะต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส และมีประสิทธิผล โดยประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดวางแผนว่าทำอะไร ทำที่ใด ทำเมื่อใด ใครเป็นผู้ทำ หากมีอุปสรรคหรือเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงจะอย่างไร ดังนั้นประชาชนควรจะมีส่วนเกี่ยวข้องตลอดทั้งกระบวนการพร้อมกับรับผิดชอบร่วมกับบุคคลหรือองค์กรภายนอกระหว่างดำเนินการจนบังเกิดผล การมีส่วนร่วมส่งผลหลายประการในทางสังคม ได้แก่ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนา สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย ทูทางสังคม การปกครองที่กระจายอำนาจให้ประชาชนร่วมตัดสินใจ ประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการใช้ทรัพยากร ความเป็นธรรมและความยุติธรรมทางสังคม และการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

๒.๔ หลักและกระบวนการธรรมาภิบาล

๒.๔.๑ ความเป็นมาของธรรมาภิบาล

๑. กำเนิดการปกครอง (อภิบาล) ในแนวพุทธ ที่มาของผู้ปกครอง อันได้แก่กษัตริย์ หรือธรรมราชาที่ปกครอง (อภิบาล) ด้วยหลักธรรม (ธรรมาธิปไตย) เกิดขึ้นในหมู่มนุษย์เนื่องด้วยมีอกุศลธรรมเกิดขึ้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เขา (มนุษย์) ประชุมกันปรารภว่า การลักทรัพย์ การติเตียน การพูดปด การจับท่อนไม้เกิดขึ้น (การทำร้าย) ควรจะแต่งตั้งคนขึ้นให้ทำหน้าที่ตีคนที่ควรตี ขับไล่คน

ที่ควรขับไล่ โดยพวกเราจะแบ่งข้าวสาทิให้ จึงเลือกคนที่ดงาม มีศักดิ์ใหญ่แต่งตั้งเป็นหัวหน้า เพื่อปกครองคน (ดีและขับไล่คนที่ทำผิด) คำว่า “มหาสมมต” (ผู้ที่มาหาชนแต่งตั้ง) กษัตริย์ (ผู้เป็นใหญ่แห่งนา) ราชา (ผู้ทำความอ้อมใจ สุขใจแก่ผู้อื่น) จึงเกิดขึ้น กษัตริย์ที่เกิดขึ้นจากคนพวกนั้น มิใช่พวกอื่น จากคนเสมอกัน มิใช่คนไม่เสมอกัน เกิดขึ้นโดยธรรม มิใช่เกิดขึ้นโดยอธรรม ธรรมะจึงเป็นสิ่งประเสริฐสุดในหมู่ชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต”^{๕๕}

๒. ธรรมาภิบาลสากล องค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายของ ธรรมาภิบาลว่า ในประชาคมโลก การอภิบาลหมายถึง “ความดี (good)” และ “ความเป็นประชาธิปไตย (democratic)” ในระดับที่กระบวนการและสถาบันของประเทศนั้น มีความโปร่งใส สถาบันดังกล่าวหมายถึงองค์กรต่างๆ ได้แก่ รัฐสภาและกระทรวงต่างๆ ส่วนกระบวนการประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญได้แก่ การเลือกตั้งและระเบียบปฏิบัติทางกฎหมาย ซึ่งจะต้อง ปลอดภัยจากการทุจริตคอร์รัปชันและมีความรับผิดชอบต่อประชาชน ความสำเร็จของประเทศในการบรรลุมาตรฐานดังกล่าว ได้กลายเป็นมาตรการสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือของประชาคมโลก

ธรรมาภิบาล (Good governance) ได้ส่งเสริม ความเป็นธรรม การมีส่วนร่วม พหุนิยม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบต่อและหลักนิติธรรม โดยสอดคล้องกับหลักประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพและยั่งยืน ในการแปลหลักการเหล่านี้ไปสู่การปฏิบัติ จะเห็นได้จากการจัดให้มีการเลือกตั้งที่อิสระ ยุติธรรมและสม่ำเสมอ กระบวนการนิติบัญญัติโดยผู้แทนประชาชนทำหน้าที่สร้างกฎหมายและควบคุมการบังคับใช้และกระบวนการตุลาการที่อิสระที่ทำหน้าที่ตีความกฎหมาย^{๕๖}

UNDP (United Nations Development Program) ได้ให้ความหมายของธรรมาภิบาลว่าหมายถึงระบบการควบคุมดูแลที่มีศักยภาพ ตอบสนอง ครอบคลุม และโปร่งใส ทุกประเทศทั้งที่ก้าวหน้าและกำลังพัฒนา จำเป็นจะต้องทำงานต่อเนื่องเพื่อให้ธรรมาภิบาลอยู่ในระดับที่ดีขึ้น การอภิบาลที่ดีหรือเป็นประชาธิปไตย จะตามมาด้วยการมีส่วนร่วมที่มีความหมายและครอบคลุมทุกกลุ่ม การอภิบาลที่มีการปรับปรุง ควรจะให้โอกาสประชาชนได้แสดงความคิดเห็นในการตัดสินใจที่ส่งผลต่อชีวิตของตนเอง^{๕๗}

คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific – UNESCAP) ได้กล่าวถึงที่มาของธรรมาภิบาลว่า แนวคิดเกี่ยวกับการอภิบาล ไม่ใช่เรื่องใหม่ หากแต่มีความเก่าแก่พร้อมกับอารยธรรมของมนุษย์ การอภิบาล (Governance) หมายถึงกระบวนการ

^{๕๕}อ้างแล้ว, กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร พ.ศ. ๒๕๔๘, หน้า ๑๘๖.

^{๕๖}Gisselquist, Rachel M., *Good Governance as a Concept, and Why This Matters for Development Policy*, UNU-WIDER World Institute for Development Economics Research, Working Paper No. 2012/30, 2012, p.6.

^{๕๗}Ibid., p.6.

ตัดสินใจ (Decision-making process) และการนำผลการตัดสินใจไปดำเนินการ (หรือไม่ดำเนินการ)^{๕๘}

บวรศักดิ์ อูวรรณโณ (๒๕๔๒) ได้อ้างถึงลักษณะของธรรมาภิบาลในการเมืองการปกครองว่า การเมืองการปกครองจะมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยในรูปแบบแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้อีกต่อไป เพราะแม้ว่าในรูปแบบการเมืองการปกครองจะเป็นประชาธิปไตย แต่การบริหารจัดการ (Governance) ในความเป็นจริงมิใช่การบริหารจัดการที่ดี แต่เป็นการบริหารจัดการที่เลว (Bad governance) ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อรัฐและสังคมได้^{๕๙}

ธรรมาภิบาล หรือการปกครอง (การอภิบาล) โดยธรรม เกิดจากความยินยอมพร้อมใจของคนในสังคมที่จะให้ผู้ปกครองที่มาจากรากฐานที่เท่าเทียมกันกับสมาชิกในสังคม ได้ทำการปกครองดูแลให้มนุษย์อยู่ร่วมกัน ด้วยความดี มีความเป็นประชาธิปไตย คนในสังคมมีส่วนร่วม เคารพในความเป็นพหุนิยมที่เคารพความคิดที่หลากหลาย มีการบริหารจัดการที่มีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ และเป็นไปตามหลักของกฎหมายหรือหลักนิติธรรม เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข

๒.๔.๒ หลักสำคัญของธรรมาภิบาล

๒.๔.๒.๑. หลักธรรมาภิบาลในแนวพระพุทธศาสนา ฤวิลาตี บุรีกุล (๒๕๔๖) ได้รวบรวมหลักการปกครองโดยธรรม หรือหลักทศพิธราชธรรม หรือราชธรรม ๑๐ เป็นธรรมของพระราชา กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติปฏิบัติ หรือคุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง เป็นหลักธรรมสำหรับทำให้ผู้อื่นรักใคร่พอใจ ๑๐ อย่าง หลักทศพิธราชธรรมจึงเป็นหลักธรรมของผู้ปกครองหรือบุคคลทั่วไปที่สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติตนได้ ทศพิธราชธรรม หรือ ราชธรรม ๑๐ ได้แก่

๑) ทาน หมายถึงการให้ (Charity) การเป็นผู้ให้เป็นคุณธรรมข้อแรกของนักบริหารตามหลักทางพุทธศาสนา การให้นั้นมีอยู่ ๒ อย่างคือ อามิสทาน ได้แก่ การให้วัตถุสิ่งของ เช่น ให้เงินทองเสื้อผ้า ให้ที่อยู่อาศัย ให้อาหาร ธรรมทาน ได้แก่ การให้ธรรมหรือความรู้ ให้สติปัญญา ให้กำลังใจ ให้อภัย ให้ความรัก ให้ความเอื้อเฟื้อ ให้ความเมตตา

๒) ศีล หมายถึงความมีระเบียบวินัย (Self – Discipline) ผู้ปฏิบัติทุกระดับ เป็นบุคคลแบบอย่างที่ดีต้องมี ความ “งามด้วยศีล” ได้แก่ ต้องเป็นบุคคลที่มีระเบียบวินัย เคารงครัดระมัดระวัง ควบคุมตนเองได้จะต้องรู้จักบริหารคน บริหารงานและบริหารบ้านเมือง

๓) ปริจาคะ หมายถึงการเสียสละ (Self – Sacrifice) คือการเสียสละ ละทิ้ง ความหมายเชิงปฏิบัติว่า ให้ ในลักษณะของ “ทาน” เป็นการให้สิ่งที่ตนมีอยู่และในเพียงบางส่วน แต่การให้ลักษณะของ “ปริจาคะ” นั้น เป็นการให้ทั้งหมด ให้ไม่มีส่วนเหลือ ผู้ปฏิบัติที่ดีย่อมต้องมีความ

^{๕๘}United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP), What is Good Governance, www.unescap.org/sites/default/files/good-governance.pdf/, p.1.

^{๕๙}บวรศักดิ์ อูวรรณโณ, การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย, สำนักพิมพ์วิญญูชน กรุงเทพฯ, ๒๕๔๒, หน้า ๕.

พร้อมในการเสียสละ คือการเสียสละทั้ง ๔ คือ เสียสละทรัพย์ เสียสละอวัยวะ เสียสละชีวิต เสียสละทั้งหมด ทั้งทรัพย์ อวัยวะและชีวิตเพื่อรักษาความถูกต้องดีงามของบ้านเมือง

๔) อาชวะ หมายถึงความซื่อตรง (Honesty) ความซื่อตรงเป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งของนักบริหารอีกประการหนึ่ง นักบริหารต้องเป็นบุคคลที่ซื่อตรง ไม่คดโกง โปรงใส ตรวจสอบได้ จึงสามารถนำคน นำงาน นำบ้านเมือง วิ่งตรงไปสู่เป้าหมายได้อย่างปลอดภัยรวดเร็ว ตรงกันข้ามหากนักบริหารไร้ความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ซื่อตรง คดโกง คิดคด ททรยศต่อชาติบ้านเมือง พระพุทธศาสนาเปรียบเทียบไว้ว่าเป็น “มหาโจร” ปล้นชาติปล้นแผ่นดิน ตามวิสัยของมหาโจร

๕) มัทวะ หมายถึงความอ่อนโยน (Gentleness) เป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักบริหาร โดยนักบริหารที่ต้องการให้เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลอื่นๆ แล้วจะต้องเป็นบุคคลที่อ่อนโยนนุ่มนวลไม่หยาบคาย ไม่แข็งกระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ยโสโอหัง ที่บังอาจทำตนเป็นเหมือน “คางคกขึ้นวอ” ให้ลดมานะละทิฐิทั้งปวง

๖) ตปะ หมายถึงการระงับยับยั้งข่มใจ (Self – Austerity) นักบริหารที่ดีต้องมี “ตปธรรม” คือการแผดเผากิเลสตัณหาให้เข้ามาครอบงำจิตใจของตนเองอยู่เสมอ คือละความชั่วภายในตนเองให้หมดไป หล่อหลอมเอาแต่ความดีงามใส่ตัว มีความดีเป็นแบบอย่าง มีความพากเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส

๗) อักโกธะ หมายถึงความไม่โกรธ (Non – Anger) นักบริหาร คือบุคคลผู้มีบทบาทที่มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการโดยเฉพาะ การตัดสินใจ (Decision – Making) ให้ทำหรือไม่ทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งในสถานการณ์อย่างนี้ นักบริหารจะมีอารมณ์โกรธไม่ได้เลย ต้องมีความสุขสงบเยือกเย็น เห็นตน เห็นคน เห็นงาม เห็นบ้านเมืองอย่างแจ่มใสไม่ขุ่นมัว

๘) อวิหิงสา หมายถึงการไม่เบียดเบียน (Non – Violence) นักบริหารที่ดีต้องไม่เบียดเบียนทั้งคนและสัตว์ รวมทั้งไม่เบียดเบียนธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ตามหลักพระพุทธศาสนา คือไม่มีความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ความเท่าเทียมกัน เหมือนกันเสมอภาคกัน เคารพในกฎหมาย ไม่ทะเลาะวิวาท บาดหมางกันด้วยความคิดเห็นที่แตกต่างกัน นำความคิดเห็นที่แตกต่างกันมาสร้างความสามัคคี

๙) ชันติ หมายถึงความอดทน (Tolerance) ความงามของนักบริหารอยู่ที่การมีความอดทน หรือการมีขันติ และการมีความสงบเสงี่ยมเจียมตัว หรือการมีสำรวม นักบริหารที่ดีจึงจำเป็นจะต้องฝึกฝนอบรมตนเองให้เป็นคนมีความอดทนและความสงบเสงี่ยมเจียมตัวอยู่เสมอ

๑๐) อวิโรธนะ หมายถึงความไม่คัดค้าน (Non – Opposition) คือมีความหนักแน่นในธรรม ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว สถิตมั่นในธรรม นักการบริหารทุกระดับ ตั้งแต่บริหารตน บริหารบุคลากร บริหารงาน และการบริหารบ้านเมือง ไม่ว่าจะระดับใดจะต้องไม่มีความผิดพลาด ความเสียหาย ต้องไม่มีพิรุณใด ๆ เพราะหากมีความผิดพลาดมีพิรุณบกพร่อง ย่อมเป็นช่องทางให้เกิดความหายนะสะสมทับถมต่อเนื่องและเรื้อรัง จะแก้ไขลำบากยากที่จะกำจัดได้ และเป็นการแสดงให้เห็นว่า นักบริหารที่ดีจะต้องมีหลักการ หลักวิชา และหลักธรรมในการบริหารการทำงานใด ๆ ไม่ว่าจะใหญ่หรือเล็กจะต้องไม่มีข้อผิดพลาด ไม่ผิดทางห่างเป้าหมาย^{๖๐}

^{๖๐}ถวิลวดี บุรีกุล, ธรรมาภิบาล: หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่, วารสารสถาบันพระปกเกล้า ปี ๒๕๔๖ เล่มที่ ๒, ๒๕๔๖, ภาคผนวก, หน้า ๑-๓.

๒.๔.๒.๒ หลักสำคัญในธรรมาภิบาลสากล ที่สำคัญต่อนโยบายการพัฒนา ธนาคารโลก (World Bank, ๑๙๘๙) ได้ประกาศว่าเกิด “วิกฤตการอภิบาล (การปกครอง)” ภายใต้ “การกล่าวถึงสภาพปัญหาการพัฒนาของแอฟริกา” และองค์การสหประชาชาติ (UN, ๑๙๙๘) มีข้อถกเถียงว่า ในประเทศที่ไม่ได้ดูแลประชาชน เจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมืองที่ทุจริตคอร์รัปชันมีส่วนทำให้การพัฒนาเกิดความล่าช้า โดยการทุจริตการให้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ และยังใช้ประโยชน์จากความช่วยเหลือไปในทางที่ผิดและไม่ก่อประโยชน์ต่อประชาชน นอกจากนี้ รัฐบาลที่ไม่รับผิดชอบต่อพลเมือง ระบบราชการที่ไม่มีประสิทธิภาพตลอดทั้งสถาบันที่อ่อนแอ ต่างไม่มีเจตจำนงหรือไม่สามารถกำหนดและดำเนินนโยบายที่เน้นความเจริญเติบโตหรือนโยบายที่เน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนได้^{๖๑}

Santiso, ๒๐๐๑, Nanda ๒๐๐๖ และ Hout ๒๐๐๗ ได้อภิปรายหลักสำคัญของธรรมาภิบาล รวบรวมได้ ๗ ประการ ประกอบด้วย หลักประชาธิปไตยและการมีตัวแทน (democracy and representation) หลักสิทธิมนุษยชน (human rights) หลักนิติธรรม (the rule of law) หลักการบริหารรัฐกิจที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (efficient and effective public management) หลักความโปร่งใสและรับผิดชอบ (transparency and accountability) หลักวัตถุประสงค์ของการพัฒนา (developmental objectives) หลักนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมือง แผนงานโครงการและสถาบันเฉพาะ (specific economic and political policies, programs and institutions)^{๖๒}

คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific – UNESCAP) ได้แยกหลักสำคัญของธรรมาภิบาลออกเป็น ๘ ด้าน ประกอบด้วย หลักการมีส่วนร่วม (Participatory) หลักสอดคล้องกับมติมหาชน (Consensus oriented) หลักความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ (Accountable) หลักความโปร่งใส (Transparent) หลักการตอบสนองความต้องการ (Responsive) หลักประสิทธิผลและประสิทธิภาพ (Effective and efficient) หลักความเที่ยงธรรม ยุติธรรมและครอบคลุมทุกกลุ่ม (Equitable and inclusive) และปฏิบัติตามหลักนิติธรรม (The rule of law) โดยหลักธรรมาภิบาลสร้างหลักประกันว่า การทุจริตคอร์รัปชันจะอยู่ในระดับต่ำสุดหรือถูกขจัดให้หมดไป ความคิดเห็นของคนกลุ่มน้อยจะได้รับการพิจารณา และเสียงของกลุ่มเสี่ยงในสังคมจะได้รับการรับฟังในการตัดสินใจ และนอกจากนี้ ธรรมาภิบาลยังตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นของสังคมในปัจจุบันและอนาคต

หลักการมีส่วนร่วม (Participation) การมีส่วนร่วมทั้งชายและหญิงนับเป็นหลักสำคัญของธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมเป็นได้ทั้งทางตรงหรือโดยผ่านสถาบันกลางหรือผู้แทนที่ช่วยกฎหมาย นับเป็นเรื่องสำคัญที่จะชี้ว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่จำเป็นจะต้องหมายถึงความหวังใยกังวลของกลุ่มเสี่ยงที่สุดในสังคมจะได้รับการพิจารณาในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมจำเป็นจะต้อง

^{๖๑}Ibid., Gisselquist, Rachel M., Good Governance as a Concept, and Why This Matters for Development Policy, p.1.

^{๖๒}Ibid., Gisselquist, Rachel M, p.2.

ได้รับการบอกกล่าวข้อมูลและมีการจัดองค์กร ซึ่งหมายถึงเสรีภาพในการสมาคมและการแสดงออกในด้านหนึ่ง และการรวมตัวกันเป็นประชาสังคมในอีกด้านหนึ่ง

หลักนิติธรรม (Rule of Law) ธรรมาภิบาล จำเป็นต้องมีกรอบกฎหมายที่ยุติธรรมและถูกนำไปบังคับใช้โดยเที่ยงธรรมไม่มีอคติ ธรรมาภิบาลยังต้องอาศัยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างเต็มที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนกลุ่มน้อย การบังคับใช้กฎหมายอย่างเที่ยงธรรมจำเป็นต้องอาศัยตุลาการที่เป็นอิสระและกำลังตำรวจที่ไม่มีอคติเอนเอียงและไม่ทุจริตคอร์รัปชัน

หลักความโปร่งใส (Transparency) ความโปร่งใสหมายถึงการตัดสินใจและการนำผลการตัดสินใจไปบังคับใช้หรือดำเนินการ ให้เป็นไปตามกฎระเบียบ นอกจากนี้ ความโปร่งใสยังหมายถึงการมีข้อมูลพร้อมอย่างอิสระและเข้าถึงได้โดยตรงโดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจและการบังคับใช้จากผลการตัดสินใจนั้น นอกจากนี้ความโปร่งใสยังหมายถึงการมีข้อมูลเพียงพอในรูปแบบและสื่อที่เข้าใจได้ง่าย

หลักการสนองตอบ (Responsiveness) ธรรมาภิบาล จำเป็นจะต้องมีสถาบันและกระบวนการให้บริการแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายภายในกรอบเวลาที่เหมาะสม

หลักสอดคล้องกับมติมหาชน (Consensus oriented) ในสังคมหนึ่งๆ จะมีตัวแสดงที่หลากหลายและมีทัศนคติที่แตกต่าง ธรรมาภิบาลจำเป็นต้องมีสื่อประสานผลประโยชน์ที่แตกต่างในสังคมในการที่จะเข้าถึงข้อตกลงกว้างๆ ร่วมกัน ว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์สูงสุดของชุมชนทั้งหมดและจะบรรลุได้อย่างไร นอกจากนี้ ธรรมาภิบาลยังจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ระยะยาวว่าอะไรเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืนและจะบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาดังกล่าวได้อย่างไร หลักการนี้จะบังเกิดผลได้ก็ต่อเมื่อมีความเข้าใจในบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสังคมของชุมชนหรือสังคมนั้น

หลักความเที่ยงธรรมยุติธรรมและยอมรับปรับรรวมครอบคลุมทุกกลุ่ม (Equity and inclusiveness) ความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม ขึ้นอยู่กับการสร้างหลักประกันว่า สมาชิกทุกคนมีความรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมได้เสียในสังคมและไม่รู้สึกถูกกีดกันออกจากกระแสหลักของสังคม จึงจำเป็นต้องให้ทุกกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยงที่สุดได้มีโอกาสปรับปรุงและรักษาความเป็นอยู่ที่ดีของตน

หลักประสิทธิผลและประสิทธิภาพ (Effectiveness and efficiency) ธรรมาภิบาลหมายถึงกระบวนการและสถาบันที่สร้างผลงานตอบสนองความต้องการจำเป็นของสังคม โดยใช้ทรัพยากรที่สูญเสียไปอย่างคุ้มค่าที่สุด แนวคิดในด้านประสิทธิภาพในบริบทของธรรมาภิบาลครอบคลุมถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนพร้อมกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

หลักความรับผิดชอบตรวจสอบได้ (Accountability) ความรับผิดชอบตรวจสอบได้เป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ของหลักธรรมาภิบาล ไม่เพียงแต่สถาบันของรัฐแต่ยังรวมถึงภาคเอกชนและองค์กรประชาสังคมที่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะและผู้มีส่วนได้เสียในสถาบันของตน ใครรับผิดชอบต่อผู้ใดจะแตกต่างกันออกไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าการตัดสินใจหรือการดำเนินการนั้นเป็นเรื่องภายในหรือภายนอกองค์กรหรือสถาบันนั้น โดยทั่วไปแล้วองค์กรหรือสถาบันจะรับผิดชอบต่อผู้ที่ได้รับ

ผลกระทบจากการตัดสินใจหรือดำเนินการขององค์กรหรือสถาบันของตน หลักความรับผิดชอบไม่สามารถนำมาบังคับใช้ได้โดยปราศจากหลักความโปร่งใสและหลักนิติธรรม^{๖๓}

Robert Miller ได้สรุปว่า กระบวนการที่เป็นหัวใจของธรรมาภิบาลนั้นมี ๓ ส่วน ที่ต้องเชื่อมโยงกัน ก็คือ ส่วนที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมของทุกภาคในการบริหารจัดการสังคม (participation) ส่วนที่สอง คือความโปร่งใสของกระบวนการตัดสินใจ (transparency) ซึ่งทำให้การทุจริตและบิดเบือนประโยชน์ของภาคอื่นๆ ไปเป็นของตนกระทำได้อย่างยากหรือทำไม่ได้ และส่วนที่สาม คือความรับผิดชอบต่อคำถาม (accountability) และถูกวิจารณ์ได้ รวมทั้งความรับผิดชอบในผลการตัดสินใจ^{๖๔}

องค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ได้เน้นองค์ประกอบของธรรมาภิบาล ได้แก่ **หลักความรับผิดชอบ** (accountability) รัฐบาลมีความสามารถและมีเจตจำนงที่จะแสดงถึงการตัดสินใจและการกระทำที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ชัดเจนและเป็นไปตามที่ได้ตกลงไว้ **หลักความโปร่งใส** (transparency) กระบวนการตัดสินใจ การตัดสินใจและการกระทำของรัฐบาล เป็นกระบวนการที่เปิดเผยในระดับที่ตรวจสอบได้โดยภาคส่วนอื่นของรัฐ ประชาสังคม และในบางโอกาสอาจถูกตรวจสอบโดยสถาบันและรัฐจากต่างประเทศ **หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล** (Efficiency and Effectiveness) รัฐบาลมุ่งสร้างผลงานสาธารณะที่มีคุณภาพ รวมถึงบริการต่อประชาชน โดยสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายที่สมเหตุสมผลที่สุด และสร้างหลักประกันว่าผลงานสนองต่อเจตจำนงของผู้วางนโยบาย **การตอบสนอง** (responsiveness) รัฐบาลมีศักยภาพและความยืดหยุ่นในการตอบสนองอย่างรวดเร็วต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ให้ความสำคัญต่อความคาดหวังของประชาสังคมในการกำหนดผลประโยชน์ของสาธารณะ และมีความตั้งใจที่จะตรวจสอบทบทวนบทบาทของรัฐบาลอย่างจริงจัง **มีวิสัยทัศน์ก้าวไปข้างหน้า** (Forward vision) รัฐบาลสามารถคาดการณ์ประเด็นเรื่องราวและปัญหาในอนาคตที่โดยตั้งอยู่บนฐานของข้อมูลในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ตลอดจนทั้งพัฒนานโยบายที่ให้ความสำคัญต่อค่าใช้จ่ายและการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น (ได้แก่ ด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น) และ **หลักนิติธรรม** (Rule of law) รัฐบาลบังคับใช้กฎหมาย กฎระเบียบ และหลักปฏิบัติที่โปร่งใส ด้วยความเสมอภาค^{๖๕}

๒.๔.๒.๓ การนำหลักธรรมาภิบาลสากลมาใช้ในกระบวนการธรรมาภิบาลในสังคมไทย การที่จะนำหลักธรรมาภิบาลสากลมาใช้ในสังคมไทย จำเป็นจะต้องเข้าใจความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีอยู่ในสังคมวัฒนธรรมไทย ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๓๘) ให้เหตุผลว่าข้อกำหนดของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมหนึ่งๆ นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากใครเป็นผู้กำหนดขึ้น แต่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลและสถาบันต่างๆ ในสังคมนั้น ได้ต่อสู้ช่วงชิงและรักษาสถานะแห่งอำนาจของตนมาเป็นเวลานาน จนทำให้เกิดการยอมรับกันในระดับหนึ่ง กลายเป็นประเพณีทางการปกครองของการ

^{๖๓} Ibid., United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP), **What is Good Governance**, p.1-3.

^{๖๔} อ่างแล้ว, บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, **การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย**, หน้า ๓๒-๓๓.

^{๖๕} Ibid., Gisselquist, Rachel M., **Good Governance as a Concept, and Why This Matters for Development Policy**, p.8.

เมืองขึ้น กล่าวได้ว่า วิถีชีวิต วิถีความคิด และค่านิยมของสังคมนั้นๆ เคยชินที่จะมองเห็นว่าอำนาจที่ชอบธรรมนั้นต้องสัมพันธ์กันอย่างน้อยๆ^{๖๖}

๒.๔.๒.๔ หลักธรรมาภิบาลในการบริหารรัฐกิจแนวใหม่ ฤวิลวดี บุรีกุล ได้นำเสนอรายละเอียดของการพัฒนาดัชนีวัดธรรมาภิบาลบนพื้นฐานของ ๖ หลักการของสถาบันพระปกเกล้า ดังต่อไปนี้ **ด้านหลักนิติธรรม Rule of Laws** หลักการสำคัญอันเป็นสาระสำคัญของ “หลักนิติธรรม” ประกอบด้วย ๗ หลักการคือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง ความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” และ หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ **หลักด้านหลักคุณธรรม Ethics** ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๓ หลักการคือ หน่วยงานปลอดการทุจริต หน่วยงานปลอดจากการทำผิดวินัย และหน่วยงานปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพนิยมและจรรยาบรรณ องค์ประกอบของคุณธรรมหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากคอร์รัปชัน หรือมีคอร์รัปชันน้อยลง คอร์รัปชัน การฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือ corruption โดยรวมหมายถึง การทำให้เสียหาย การทำลาย หรือการละเมิดจริยธรรม ธรรมเนียมปฏิบัติ และกฎหมาย สำหรับพิษภัยของคอร์รัปชันได้สร้างความเสียหายและความเดือดร้อน และเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลในทางลบต่อคุณธรรมของการบริหารจัดการอย่างร้ายแรง **ด้านความโปร่งใส Transparency** ประกอบไปด้วยหลักการย่อย ๔ หลักการคือ หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านโครงสร้าง หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการให้คุณ หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการให้โทษ หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการเปิดเผยข้อมูล **หลักการมีส่วนร่วม Participation** การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้วางแผนโครงการ และยังเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องกับใดๆ เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ และการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ **หลักสำนึกรับผิดชอบ Accountability** มีความหมายกว้างกว่าความสามารถในการตอบคำถามหรืออธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมได้เท่านั้น ยังรวมถึงความรับผิดชอบในผลงาน หรือปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งการตอบสนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ เป็นเรื่องของความพร้อมที่จะรับผิดชอบ ความพร้อมที่จะถูกตรวจสอบได้ โดยในแง่มุมมองของการปฏิบัติถือว่า สำนึกรับผิดชอบเป็นคุณสมบัติหรือทักษะที่บุคคลพึงแสดงออกเพื่อเป็นเครื่องชี้ว่าได้ยอมรับในภารกิจที่ได้รับมอบหมายและนำไปปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบ และ **หลักความคุ้มค่า Value for Money**

^{๖๖}อ้างแล้ว, บวรศักดิ์ อวรรณโณ, การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย, หน้า ๒๐.

หลักการนี้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมในการบริหารการจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด^{๖๗}

๒.๔.๒.๕ การบริหารภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้าได้กำหนดหลักธรรมาภิบาลหลักๆ ไว้ ๑๐ ประการ ที่เรียกว่าทศธรรม ดังนี้^{๖๘} (๑) หลักนิติธรรม (๒) การมีส่วนร่วม (๓) คุณธรรม (๔) สำนึกรับผิดชอบ (๕) ความคุ้มค่า (๖) ความโปร่งใส (๗) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (๘) องค์กรแห่งการเรียนรู้ (๙) การบริหารจัดการ (๑๐) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

หลักธรรมาภิบาลที่ประชาชนมีบทบาทโดยตรงในท้องถิ่นที่สำคัญ คือ หลักการมีส่วนร่วมและหลักความโปร่งใส ซึ่งแต่ละหลักแยกเป็นองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย ดังนี้

(๑) หลักการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- มีการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน โดยการใช้สื่อให้ข้อมูล ความถี่ในการให้ข้อมูล และช่องทางการเข้าถึงข้อมูล

- มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน โดยมีการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนภายนอกหน่วยงาน กลุ่มบุคคลที่หน่วยงานรับฟังความคิดเห็น ความเต็มใจในการรับฟังความคิดเห็น การเห็นคุณค่าของการรับฟังความคิดเห็น การทิ้งช่วงของการตัดสินใจหลังการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

- เปิดโอกาสให้ประชาชน โดย ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจ กระบวนการตัดสินใจ มิติของเวลาในการตัดสินใจ ผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กระบวนการใช้กรรมการในการตัดสินใจ

- มีการพัฒนาความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการพัฒนาความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชน

(๒) หลักความโปร่งใส ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- มีความโปร่งใสด้านโครงสร้าง โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

- มีความโปร่งใสด้านการเปิดเผยข้อมูล โดย ประชาชนได้รับการทำงานของคณะกรรมการตรวจสอบ ประชาชน สื่อ มีส่วนร่วมในการจัดซื้อจัดจ้าง สัมปทาน ประชาชน สื่อ องค์กรพัฒนาเอกชน มีโอกาสควบคุมฝ่ายบริหาร มีกลุ่มวิชาชีพภายนอกร่วมตรวจสอบ

โดยสรุป หลักธรรมาภิบาลในสังคมไทย จะบังเกิดผลได้อย่างแท้จริง จำเป็นต้องอาศัยปัจจัย ๓ ประการ ได้แก่ ประการแรก ปัจจัยภายในของปัจเจกบุคคลทั้งในส่วนของผู้ปกครองหรือผู้บริหารราชการแผ่นดิน และส่วนของประชาชน โดยทั้งสองส่วนจะต้องมีความเข้าใจและประพฤติปฏิบัติโดยใช้หลักความเชื่อทางศาสนาที่ให้นุชนอยู่ร่วมกันด้วยสันติ มีเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน **ประการที่สอง** ความเคารพในเกียรติ ศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกัน

^{๖๗} อ่างแล้ว, ถวิลวดี บุรีกุล, ธรรมาภิบาล: หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่, หน้า ๗-๑๓.

^{๖๘} ปธาน สุวรรณมงคล, การบริหารภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล—กรุงเทพฯ, สถาบันพระปกเกล้า ๒๕๕๘, ISBN 978-974-449-798-7, หน้า ๑๑-๑๒ และ ๑๖-๑๘

ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ไม่มีอคติ ใจกว้างและเปิดใจที่จะรับฟัง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกัน ตัดสินใจที่จะกระทำการอันเป็นประโยชน์สุขของส่วนรวมหรือไม่กระทำการอันเป็นโทษหรือภัยต่อ ส่วนรวม**ประการที่สาม** ทั้งผู้ปกครอง ผู้บริหารราชการแผ่นดิน ประชาสังคม และประชาชน จะต้องร่วมมือกันในการจัดการธรรมาภิบาลให้บังเกิดผล ในด้านต่างๆ ดังนี้ **ด้านที่ ๑** ปัจจัยพื้นฐานอันเป็น ทูทางสังคม ได้แก่ คุณค่าความเป็นมนุษย์ ภูมิปัญญาของปัจเจกบุคคล หลักสิทธิมนุษยชน หลัก เครื่องข่ายสังคมที่มีวิสัยทัศน์และให้โอกาสในการมีส่วนร่วม หลักการเคารพในความเป็นประชาธิปไตย และเคารพในมติมหาชน **ด้านที่ ๒** ปัจจัยหลักในการดำเนินโครงการกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่ยึดกฎหมายเป็นหลัก (นิติธรรม) มีหลักคุณธรรมที่ไม่เอื้อเอียงหรือมีอคติ (ความเที่ยง ธรรมและยุติธรรม) สร้างประโยชน์ที่สนองความต้องการจำเป็นตามลำดับความสำคัญ โดยครอบคลุม คนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มชายขอบ กลุ่มด้อยโอกาส และกลุ่มเสี่ยง **ด้านที่ ๓** ปัจจัยหลักในการ บริหารทรัพยากร ที่เป็นไปอย่างโปร่งใส รับผิดชอบตรวจสอบได้ มีประสิทธิภาพ มีความคุ้มค่าระหว่าง ผลที่ได้กับต้นทุนที่ใช้จ่ายไป

๒.๔.๓ ขอบเขตและตัวแสดงของธรรมาภิบาล

บวรศักดิ์ อูวรรณ ได้กล่าวถึงขอบเขตของธรรมาภิบาลว่า จะต้อง มี “กฎเกณฑ์ (norm)” เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ของทุกภาค กฎเกณฑ์นี้อาจประกอบด้วย รัฐธรรมนูญ กฎหมาย กฎ และ ข้อบังคับ รวมถึงกฎเกณฑ์ที่มีได้เป็นลายลักษณ์อักษรอื่น อาทิ กฎเกณฑ์ธรรมเนียมประเพณีทาง ศาสนา ทางศีลธรรมหรือจริยธรรม ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะ กฎเกณฑ์ดังกล่าวจะสร้าง “สิทธิ” และการ ยอมรับในส่วนของแต่ละภาค^{๖๔}

คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific – UNESCAP) ได้กล่าวถึงธรรมาภิบาลหรือการอภิบาล (Governance) ว่าสามารถนำไปใช้ในหลาย บริบท เช่น บรรษัทภิบาล (Corporate governance) การอภิบาลสากล (International governance) การอภิบาลแห่งชาติ (National governance) และการอภิบาลท้องถิ่น (Local governance) รัฐบาลเป็นตัวแสดงหนึ่งในการอภิบาล ส่วนตัวแสดงอื่นที่เกี่ยวข้องกับการอภิบาลมี ความแตกต่างกันออกไปตามระดับของการปกครอง ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ชนบท ตัวแสดงอื่นอาจ รวมอยู่ด้วยในการอภิบาล ได้แก่ เจ้าของที่ดินรายใหญ่ สมาคมเกษตรกรรายย่อย สหกรณ์ องค์กร เอกชน สถาบันวิจัย ผู้นำศาสนา สถาบันการเงิน พรรคการเมือง และผู้แทนกองทัพ เป็นต้น ใน ระดับชาติ นอกเหนือจากตัวแสดงดังกล่าว ยังมีตัวแสดงอื่น ได้แก่ สื่อมวลชน กลุ่มผู้หาเสียงสนับสนุน เกี่ยวกับนิติบัญญัติ องค์กรให้การสนับสนุนระหว่างประเทศ บรรษัทข้ามชาติ เป็นต้น ตัวแสดงเหล่านี้ อาจมีบทบาทในการตัดสินใจ หรือมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจ เช่นเดียวกัน โครงสร้างที่เป็น ทางการของรัฐบาลเป็นวิธีหนึ่งที่มีการตัดสินใจเกิดขึ้นและมีการนำผลการตัดสินใจไปดำเนินการ ใน ระดับชาติ อาจมีโครงสร้างการตัดสินใจไม่เป็นทางการ เช่น คณะที่ปรึกษาในของหัวหน้ารัฐบาล (Kitchen cabinets) หรือที่ปรึกษาไม่เป็นทางการ ในเขตเมืองอาจมีสมาคมอาชญากรรมนอก กฎหมาย เช่น สมาคมเจ้าพ่อที่ดิน ที่อาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ในพื้นที่ชนบท อาจมีครอบครัวใน

^{๖๔}อ้างแล้ว, บวรศักดิ์ อูวรรณ, การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย, หน้า ๓๓.

ท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ การตัดสินใจที่ไม่เป็นทางการดังกล่าวมักจะส่งผลให้เกิดการทุจริต หรือนำไปสู่การทุจริต^{๗๐}

คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Economic and Social Council) ได้แยกการอภิบาลสาธารณะ แยกออกได้ ๓ ประเภท ได้แก่ ภาคพลเมือง การเมือง และการพัฒนา

การอภิบาลภาคพลเมืองและการเมือง (Civic and political governance) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน

การอภิบาลการพัฒนา (Development Governance) ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดทำงบประมาณ การควบคุมติดตาม และความรับผิดชอบตรวจสอบได้ของนโยบาย แผนงานและโครงการของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

การอภิบาลแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์เชิงระบบของการอภิบาลการพัฒนา การเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของพลเมือง (Citizen engagement) ถือเป็นผลลัพธ์หรือเป็นจุดหมายปลายทางโดยตรงของการอภิบาลแบบมีส่วนร่วม^{๗๑}

Barbara Darling (อ้างในบวรศักดิ์) ได้จำแนกผู้ที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการสังคมเป็น ๕ ภาค คือ ภาคปัจเจกชนและครอบครัว ภาคประชาสังคม (Civil society) ภาคธุรกิจเอกชน ภาครัฐและภาคต่างประเทศ ทั้ง ๕ ภาคนี้ต่างมีความสัมพันธ์และทับซ้อนกันอยู่ เช่น ปัจเจกบุคคลอาจมีผลประโยชน์ร่วมอยู่ในภาครัฐหรือภาคธุรกิจด้วย และที่สำคัญคือ ความอิสระของแต่ละภาคต่อกัน ซึ่งจะส่งผลต่อการบริหารจัดการสังคม อาทิเช่น ถ้าภาคหนึ่งสามารถควบคุมอีกภาคหนึ่งได้อย่างสิ้นเชิง ภาคที่ถูกควบคุมก็ย่อมไม่มีบทบาทใดในการบริหารจัดการสังคม แต่ภาคที่ควบคุมก็จะบังคับให้ถึงประโยชน์ของตนที่เป็นผู้ควบคุมเป็นสำคัญ ดังนั้น การรวบอำนาจไว้ที่ภาคใดภาคหนึ่งย่อมกระทบถึงความเข้มแข็งของภาคอื่นๆ รวมทั้งโครงสร้างการบริหารจัดการสังคมโดยรวม เพราะภาคที่รวบอำนาจนั้น จะใช้อำนาจจัดสรรทรัพยากรในสังคมตามที่ภาคนั้นต้องการ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มอำนาจและความมั่งคั่งให้ภาคนั้นๆ ในทางตรงข้าม ถ้าอำนาจในการกำหนดการใช้ทรัพยากรถูกกระจายให้ภาคต่างๆ มากขึ้น จนภาคต่างๆ มีอิสระและเป็นเอกเทศในตัวเอง ไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของภาคหนึ่งๆ การบริหารจัดการสังคมก็ต้องกระทำร่วมกันทุกภาค บนพื้นฐานของผลประโยชน์ที่ยอมรับกันได้ และโดยกระบวนการที่อยู่บนคุณค่าและความไว้วางใจร่วมกันจนเกิดเป็นฉันทามติ (Consensus) ของทุกภาค^{๗๒}

UNDP (๒๐๐๐) อ้างถึงขอบเขตของการอภิบาลประกอบด้วย มิติทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ที่ปฏิบัติในทุกระดับของกิจกรรมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว หมู่บ้าน สังคมเมือง ระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับโลก ด้วยเหตุนี้ การอภิบาลจึงถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางแตกต่างกันออกไปตามบริบทและแนวทางวิธีการ ตัวอย่างเช่น บริษัทภิบาล (corporate

^{๗๐} Ibid., United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP), **What is Good Governance**, p.1.

^{๗๑} Ibid., United Nations Economic and Social Council, **Participatory governance and citizens' engagement in policy development, service delivery and budgeting**, p.4.

^{๗๒} อ้างแล้ว, บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, **การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย**, หน้า ๒๗-๒๘.

governance) การอภิบาลแบบมีส่วนร่วม (participatory governance) การอภิบาลโลกหรือโลกบาล (global governance) การอภิบาลเทคโนโลยีสารสนเทศ (information technology governance) การอภิบาลสิ่งแวดล้อม (environmental governance) การอภิบาลท้องถิ่น (local governance) การอภิบาลภาคเอกชน (NGO governance) และการอภิบาลแบบยั่งยืน (sustainable governance)^{๗๓}

คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific – UNESCAP) ได้วิเคราะห์การอภิบาล โดยเน้นไปที่ตัวแสดง (Actors) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและการนำผลการตัดสินใจไปดำเนินการ (หรือไม่ดำเนินการ) ตลอดทั้งโครงสร้างที่มีอยู่ (Structures) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่จะดำเนินการ (หรือไม่ดำเนินการ) ตามผลการตัดสินใจ นั้น^{๗๔}

ธรรมาภิบาลจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและนานาชาติ ในการกำหนดความสัมพันธ์ของทุกภาคส่วน ได้แก่ รัฐธรรมนูญ กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ข้อตกลง อนุสัญญา กฎบัตร เป็นต้น รวมทั้งกฎเกณฑ์ที่มีได้เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ กฎเกณฑ์ธรรมเนียมประเพณีทางศาสนา ทางศีลธรรมหรือจริยธรรม

ระดับของธรรมาภิบาล มีตั้งแต่บรรษัทภิบาลของภาคธุรกิจเอกชน การอภิบาลสากลในภาคต่างประเทศ การอภิบาลแห่งชาติของภาครัฐ และการอภิบาลท้องถิ่นซึ่งรวมถึงภาคปัจเจกชน ครอบครัวและภาคประชาสังคม

รูปแบบของธรรมาภิบาล ประกอบด้วยภาคพลเมืองและการเมืองซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิพลเมืองและสิทธิมนุษยชน ภาคการพัฒนาโดยเฉพาะภาครัฐซึ่งประกอบด้วยการวางแผน การจัดทำงบประมาณ การควบคุมติดตามและความรับผิดชอบตรวจสอบได้ การอภิบาลสิ่งแวดล้อมอันได้แก่การอนุรักษ์พิทักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การอภิบาลท้องถิ่นที่สนองความต้องการจำเป็นของประชาชนในท้องถิ่น การอภิบาลในทุกรูปแบบดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมหรือไม่เพียงใดขึ้นอยู่กับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

ในการจัดการธรรมาภิบาลท้องถิ่น นอกจากภาครัฐและตัวแทนประชาชนที่ได้มาจากการเลือกตั้งแล้ว ยังมีตัวแสดงอื่นที่สำคัญได้แก่ ปัจเจกบุคคลและครอบครัว ประชาสังคมและเครือข่ายกลุ่มสมาคมต่างๆ ได้แก่ สมาคมเกษตรกรรายย่อย สหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต องค์กรเอกชน องค์กรศาสนา เป็นต้น

๒.๔.๔ ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการธรรมาภิบาล

ธนาคารโลก (World Bank ๒๐๑๔) ได้กำหนดตัวชี้วัดของธรรมาภิบาลของ ๒๑๒ ประเทศทั่วโลก (Worldwide Governance Indicators) โดยแยกออกเป็น ๖ มิติ แต่ละมิติมีคะแนนเต็ม ๑ คะแนน มีแหล่งข้อมูลที่สำรวจมากกว่า ๓๐ แห่ง ประกอบด้วย สถาบัน องค์การภาคเอกชน

^{๗๓}Ibid., Gisselquist, Rachel M., Good Governance as a Concept, and Why This Matters for Development Policy, p.5.

^{๗๔}Ibid., UNESCAP, What is Good Governance, p.1.

องค์การระหว่างประเทศ และบริษัทเอกชน สำหรับประเทศไทยได้คะแนนเฉลี่ยในปี ๒๕๕๗ ในแต่ละมิติ ดังนี้

๑. ด้านความมั่นคงทางการเมืองและปลอดภัยจากความรุนแรงหรือการก่อการร้าย คะแนนเฉลี่ย ๐.๔๘๓๓

๒. ด้านการมีสิทธิมีเสียงของพลเมืองและความรับผิดชอบตรวจสอบได้ของรัฐ คะแนนเฉลี่ย ๐.๔๔๕

๓. ด้านประสิทธิภาพของรัฐบาล คะแนนเฉลี่ย ๐.๕๕๑

๔. ด้านคุณภาพของกฎหมาย กฎ และระเบียบ คะแนนเฉลี่ย ๐.๕๖๕

๕. ด้านความเป็นนิติรัฐที่ยึดหลักนิติธรรม คะแนนเฉลี่ย ๐.๕๓๔

๖. ด้านการควบคุมการทุจริต คะแนนเฉลี่ย ๐.๓๕๗^{๗๕}

๒.๔.๔.๑ อุปสรรคสำคัญของธรรมาภิบาลคือ อกุลธรรมตามพระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร อิติวุตตก ๒๕/๒๕๕ ที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “มลทินภายใน อมิตรภายใน ผู้ฆ่าภายใน ข้าศึกภายในสามประการ ได้แก่ โลภะ ความโลภ โทสะ ความคิดประทุษร้าย โมหะ ความหลง”^{๗๖}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (๒๕๕๒) ได้กล่าวถึงการพัฒนาคนให้หลุดพ้นกิเลสสามตัวนี้ คือการแก้ปัญหาของมนุษย์ถึงขั้นพื้นฐานที่สุด แต่ในสภาพที่เป็นกันอยู่ การศึกษาในนามซึ่งที่จริงไม่ได้พัฒนามนุษย์ แทนที่จะช่วยให้มนุษย์ลดกิเลสสามอย่างนี้ให้เบาบางลง และให้อยู่กันด้วยปัญญามากขึ้นๆ อย่างน้อยก็เอาความรู้เหตุรู้ผลเป็นเครื่องนำการตัดสินใจ แต่กลับกระตุ้นเร้ากิเลสสามตัวนี้ ให้รุนแรงหนักขึ้น มนุษย์ไม่สามารถจะใช้ปัญญาที่รู้ความจริงแท้มาแก้ปัญหา ก็เลยกลับไปเอาปัญญามารับใช้ค้นหา มานะ ทิฐิฐิไปเสีย โลกก็จึงยังมีแต่ปัญหาหามรุ่งไปทุกด้าน^{๗๗} มนุษย์เกิดมาด้วยความเท่าเทียมกัน ผู้ประเสริฐเป็นผู้ที่มีวิชา (ความรู้) และจรณะ (ความประพฤติ) ตามที่อ้างในพระไตรปิฎก ตอนว่าด้วยพระสูตร ปาฎิกวรรค ได้กล่าวถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ทั้งพราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เกิดจากคนที่เสมอกัน มิใช่เกิดจากคนที่ไม่เสมอกัน” (แสดงว่าการแบ่งชั้นวรรณะนั้น ในชั้นเดิมมิได้มาจากหลักการอื่น นอกจากการแบ่งงานหรือแบ่งหน้าที่กันตามความสมัครใจ แล้วก็ไม่ใช่ใครวิเศษกว่าใครมาตั้งแต่ต้น แท้จริงก็คนชั้นเดียวกันมาแต่เดิม ทั้งนี้เป็นการทำลายทิฐิมานะ ช่วยให้เกิดการดูหมิ่นกันและกัน เป็นการปฏิเสธหลักการของพราหมณ์ ที่ว่าใครเกิดจากส่วนไหนของพระพรหม ซึ่งสูงต่ำกว่ากัน) และได้ทรงตรัสย้ำถึงภษิตของสังฆกุมารพรหม และของพระองค์ซึ่งตรงกันว่า “กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่ชนผู้ถือโคตร แต่ผู้ใดมีวิชา (ความรู้) จรณะ (ความประพฤติ) ผู้นั้น เป็นผู้ประเสริฐสุดในเทวดาและมนุษย์”^{๗๘}

^{๗๕}World Bank, **Worldwide Governance Indicators**,

<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home> (November 12, 2015).

^{๗๖}อ้างแล้ว, กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร พ.ศ. ๒๕๔๘**, หน้า ๗.

^{๗๗}อ้างแล้ว, พระพรหมคุณาภรณ์, **สยามสามไตร สื่อนาคตที่สดใส่ด้วยการศึกษาไทยวิถีพุทธ**, หน้า ๗๔.

^{๗๘}อ้างแล้ว, กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร**, หน้า ๑๘๗-๑๘๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (๒๕๕๒) ได้ชี้ให้เห็นว่า แม้จะให้ความสำคัญในความเสมอภาคระหว่างมนุษย์ แต่ความเสมอภาคต่อหน้ามนุษย์ ไม่ได้ดำเนินไปซื้อตรงแน่นอนของมันเอง แต่ขึ้นต่อความซื้อตรงในใจของมนุษย์คืออยู่ที่เจตนา เมื่อมนุษย์ในระบบพากันไม่ซื้อตรง สังคมมนุษย์ก็ล้มเหลว นอกจากนั้น ข้อบัญญัติ กฎหมาย ที่เป็นกฎหมายนี้ ถ้าคนขาดการศึกษา พัฒนาไม่พอ ก็มองว่าเป็นเครื่องกีดกันบังคับเขาคือกีดกันไม่ให้เขาทำ ไม่ให้เขาได้ตามใจอยากของเขา และบังคับให้เขาทำสิ่งที่เขาไม่ยอมอยากทำ ถ้าคนในสังคมได้อยู่ในระดับความรู้สึกซึ่งมีทำที่ต่อกฎกติกาแบบนี้ เขาก็จะปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบัญญัติทั้งหลายด้วยความจำใจ ฝืนใจ พร้อมกับคอยหาทางหลบเลี่ยงและลอบละเมิดอยู่ตลอดเวลา^{๗๙}

ความไม่ซื้อตรงอันเกิดจากความมีอคติ การแบ่งแยกกลุ่มแยกพวก การเลือกปฏิบัติ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก ตอนว่าด้วยพระสูตร ปาฎิกวรรค สังคหิตสูตร สูตรว่าด้วยการรื้อยกรองหรือสังคายนาคำสอน กล่าวถึงการสังคายนาธรรม เป็นหมวดๆ ของพระสารีบุตร โดยเฉพาะในหมวดที่ ๙ ที่ตั้งแห่งความอาฆาต (ผูกใจเจ็บและอยากแก้แค้น) คือผูกอาฆาตว่า เขาได้ประพฤติสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ (เสียหาย) ต่อเรา เขากำลังประพฤติสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อเรา เขาก็ประพฤติสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อเรา เขาได้ประพฤติสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อคนที่รักที่ขบใจของเรา เขากำลังทำอย่างนั้น เขาก็ทำอย่างนั้น เขาได้ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อคนที่เราไม่รักไม่ขบใจ เขากำลังทำอย่างนั้น เขาก็ทำอย่างนั้น^{๘๐}

Rachel M. Gisselquist, Rachel M. (๒๐๑๒) ได้กล่าวถึงสิ่งที่คุกคามธรรมาภิบาลมากที่สุดมาจากการทุจริตคอร์รัปชัน (corruption) การใช้ความรุนแรง (violence) และความยากจน (poverty) ซึ่งทั้งหมดเป็นปัจจัยที่ทำให้ความโปร่งใส ความมั่นคง การมีส่วนร่วมและเสรีภาพขั้นพื้นฐานอ่อนแอลง^{๘๑}

๒.๔.๔.๒ แนวทางแก้ไขปัญหามหาภิบาล โดยเริ่มจากความรู้จริงระดับบุคคลเกี่ยวกับทุกข์ ดังปรากฏใน พระไตรปิฎก ตอนว่าด้วยพระสูตร อิติวุตตก ๒๕/๒๕๕ “อวิชา (ความไม่รู้ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์) เป็นหัวหน้าแห่งความพริ้งพร้อมด้วยอกุศลทั้งหลาย ความไม่ละเอียดใจ ความไม่เกรงกลัวต่อบาป ย่อมตามหลังมา วิชา (ความรู้ทุกข์) เป็นหัวหน้าแห่งความพริ้งพร้อมด้วยกุศลธรรมทั้งหลาย ความละเอียดใจ ความเกรงกลัวต่อบาป ย่อมตามหลังมา”^{๘๒}

พระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงกำลังที่เป็นความละเอียดต่อบาป ดังปรากฏในพระสูตร สัตตกนิบาต อังคุตตรนิกาย ๒๓/๓,๔ “กำลังคือความละเอียดต่อบาป คือละเอียดต่อกายทุจริต (ความ

^{๗๙}อ้างแล้ว, พระพรหมคุณาภรณ์, สยามสามไตร สื่อนาคคตที่สถไสด้วยการศึกษาไทยวิถีพุทธ, หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

^{๘๐}อ้างแล้ว, กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร, หน้า ๒๐๑.

^{๘๑}Ibid., Gisselquist, Rachel M., Good Governance as a Concept, and Why This Matters for Development Policy, p.6.

^{๘๒}อ้างแล้ว, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร, หน้า ๙.

ประพาสชั่วทางกาย) วจีหุจริต (ความประพาสชั่วทางวาจา) มโนหุจริต (ความประพาสชั่วทางใจ) ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปกรรมทั้งหลาย”^{๘๓}

ธรรมาภิบาลที่ปราศจากความลำเอียงด้วยอคติ ๔ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก ตอนว่าด้วยพระสูตร ปาฎิกวัคค์ สิงคาลกสูตร สูตรว่าด้วยสิงคาลกมาณพ ไม่ทำความชั่วในฐานะ ๔ คือ ถึงความลำเอียง (อคติ) เพราะรัก (ฉันทาคติ) เพราะชัง (โทสาคติ) เพราะหลง (โมหาคติ) เพราะกลัว (ภยาคติ)^{๘๔}

พระไตรปิฎก ตอนว่าด้วยพระสูตร ปาฎิกวัคค์ ทสุตตรสูตร สูตรว่าด้วยหมวดธรรมอันยิ่งในหมวด ๖ ธรรม ๖ อย่าง มีอุปการะมากคือสารณียธรรม ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งการทำความดีและกันให้ระลึกถึง อันได้แก่ ๑. ตั้งกายกรรมอันประกอบด้วยเมตตา ๒. ตั้งวจีกรรมอันประกอบด้วยเมตตา ๔. ตั้งมโนกรรมอันประกอบด้วยเมตตา ๔. แบ่งปันลาภ ๕. มีศีลอันดีเสมอกัน ๖. มีทิวณฺฐิ (ความเห็น) อันดีเสมอกัน^{๘๕}

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้ให้แนวทางการประสานมวลชนโดยใช้หลักธรรมสังคหัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน เมื้อแผ่แบ่งปัน ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน อตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน^{๘๖}

พร้อมทั้งได้กล่าวถึงความสำคัญสังคมกัลยาณชนว่า มนุษย์จะไม่อยู่เพียงแค่ขั้นกำกับควบคุมพฤติกรรม (ศีล) แต่ต้องก้าวสู่การพัฒนาพฤติกรรมที่ประณีต ดึงาม เกื้อกูลยิ่งขึ้น ในขั้นนี้ จึงมีทั้งเรื่องพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา **ด้านกาย** ไม่ตัดรอนชีวิต ใฝ่ใจทำประโยชน์แก่คนทุกชีวิต ไม่ถือเอาทรัพย์สินที่เขามีได้ให้ ไม่ว่าของผู้ใดในที่ใด ไม่ประพาสผิดทางเพศ ไม่ละเมิดต่อสตรีใดๆ **ด้านวาจา** ไม่กล่าวเท็จ ซื่อตรง พูดตามที่เป็นจริง ไม่พูดยุแหย่ส่อเสียด กล่าวถ้อยคำสมานสามัคคี ไม่พูดคำหยาบ กล่าวคำสุภาพ จับใจ ไพเราะ ไม่พูดเพ้อเจ้อ พูดแต่พอดี มีหลักฐาน ถูกกาล เป็นประโยชน์ **ด้านใจ** (ทางจิตและปัญญา) ไม่ละโมภ จ้องจะเอาของของใคร (ใจพร้อมจะแผ่เมื้อ) ไม่คิดร้ายใคร ใจเมตตา ประารถนาให้ทุกชีวิตอยู่ดีมีสุข มีสัมมาทิวณฺฐิ เข้าใจหลักธรรม เห็นชอบตามคลองธรรม

ปัญหาอุปสรรคสำคัญของธรรมาภิบาลคือข้าศึกภายในตัวมนุษย์ ๓ ประการ ได้แก่ ความโลภ ความโกรธและความหลง มนุษย์ไม่ได้ใช้ปัญญาที่รู้จักจริงมาจัดการกับข้าศึกภายใน หากแต่เอาปัญญาไปปรับใช้ค้นหา มานะ ทิวณฺฐิ ปัญหาธรรมาภิบาล จึงอยู่ในวงวนของการขาดการมีส่วนร่วมในการใช้ปัญญา ก่อให้เกิดการหุจริตคอร์รัปชั่น ขาดความโปร่งใส ขาดความรับผิดชอบตรวจสอบได้ มีการใช้ความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคม^{๘๗}

การจัดการธรรมาภิบาล จำเป็นต้องเกิดจากความมีศรัทธาทั้งต่อตนเองและผู้อื่นในความเป็นมนุษย์ และมนุษย์จะเป็นผู้ประเสริฐได้ก็ต่อเมื่อเป็นผู้มีวิชชา (ความรู้จริง) ได้แก่รู้ทุกข์ รู้เหตุแห่ง

^{๘๓}เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๑.

^{๘๔}เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๙๗.

^{๘๕}อ้างแล้ว, กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร, หน้า ๒๐๒.

^{๘๖}อ้างแล้ว, พระพรหมคุณาภรณ์, สยามสามไตร สู่นาคคที่สดใสด้วยการศึกษาไทยวิถีพุทธ, หน้า ๒๒๓.

^{๘๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๙-๒๑๐.

ทุกข์ รู้การดับทุกข์ และรู้ข้อปฏิบัติถึงความดับทุกข์ นอกจากนี้มนุษย์ผู้ประเสริฐจะต้องมีจรณะ (ความประพฤติ) ทั้งทางด้านกาย วาจา ใจที่ชอบ มีความเกรงกลัวและละอายต่อบาป มีความซื่อตรง ไม่มีอคติ ไม่กีดกัน ไม่เลือกปฏิบัติ พื้นฐานเหล่านี้จะเป็นทุนทางสังคมที่นำไปสู่ความเป็นสังคมที่มีสารณียธรรม มีเมตตา แบ่งปัน มีศีลเสมอกัน มีทิวัจฉิ ความเห็นชอบอันดีเสมอกัน และเป็นสังคมที่พัฒนาชนที่นำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมที่ประณีต ดีงาม เกื้อกูลซึ่งกันและกันทั้งทางด้านกาย จิตใจ และปัญญา

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มิ่งขวัญ คงเจริญ ได้รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย (Development of a community empowerment model for the promotion of democratic and civic conscience) เสนอต่อคณะกรรมการวิจัยและพัฒนา รัฐสภา ด้วยเงินทุนสนับสนุนของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ผลการวิจัยพบว่า

องค์ประกอบการเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดี ในวิถีชีวิตประชาธิปไตยมี ๓ องค์ประกอบหลัก ดังต่อไปนี้คือ **ด้านทักษะบุคคล** ประกอบด้วย การคิดและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ยึดมั่นในความเป็นธรรม มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ รับรู้และติดตามข่าวสาร การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม **ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและสังคม** ประกอบด้วย การให้ความสำคัญกับสิทธิและผลประโยชน์รวมทั้งตระหนักถึงปัญหาในฐานะสมาชิกของชุมชน เข้าใจยอมรับความแตกต่างและเคารพผู้อื่น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีวิถีชีวิตที่ไม่ส่งผลร้ายต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี **ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย** ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ติดตามตรวจสอบพฤติกรรมและการทำงานของนักการเมือง ยึดหลักสิทธิมนุษยชน ยึดหลักยุติธรรมและเคารพหลักความเสมอภาค มีจิตสำนึกและค่านิยมประชาธิปไตย มีความรู้ความเข้าใจและประยุกต์ใช้ สามารถถ่ายทอดและวิพากษ์วิจารณ์ และตัดสินใจ นโยบาย ผลงาน และกรณีต่างๆ ได้ ยึดมั่นและปฏิบัติตามกฎหมาย เคารพกติกา

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดี ในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของชุมชนมีองค์ประกอบหลัก ๓ ด้าน ดังนี้ **ด้านทักษะบุคคล** องค์ประกอบหลักได้แก่ ความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง ประกอบด้วย การแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น คิดอย่างมีวิจารณญาณ และมีเหตุผล บอกได้ว่าอะไรเป็นความยุติธรรมไม่ยุติธรรมในสถานการณ์ต่างๆ ความสามารถในการประเมินสถานการณ์หรือการตัดสินใจ การรับรู้ข่าวสาร ประกอบด้วย การมีทักษะในการสื่อสารและการถ่ายทอดข่าวสารอย่างถูกต้อง มองปัญหาต่างๆ ให้เป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง มีความสุขและสนุกกับชีวิต **ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและสังคม** ประกอบด้วย การมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม สามารถร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีวิถีชีวิตที่ไม่ส่งผลร้ายต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี **ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย** ประกอบด้วย การมีความรู้ความเข้าใจและประยุกต์ใช้การเมืองการปกครองและสามารถถ่ายทอดได้ วิพากษ์วิจารณ์และตัดสินใจ นโยบาย ผลงาน และกรณีต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม สามารถนำหลักการประชาธิปไตยไปใช้

ในการดำเนินชีวิตและการทำงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม กระตือรือร้นในการเป็นสังคมแบบ ประชาสังคม (Civil society)^{๘๘}

รายงานวิจัยนโยบาย การมีส่วนร่วมของประชาชน ของ Mansuri, Ghazala และ Rao, Vijayendra (๒๐๑๒) เรื่อง **การมีส่วนร่วมจะริเริ่มโดยการชักนำจากภายนอกได้หรือไม่ : หลักฐาน บางประการจากประเทศกำลังพัฒนา** ผลการวิจัยพบว่า กระแสความสนใจในการมีส่วนร่วมในปัจจุบัน ได้เริ่มขึ้นจากปฏิริยาต่อยุทธศาสตร์การพัฒนารวมศูนย์ในช่วงคริสต์ทศวรรษ ๑๙๗๐-๑๙๙๐ ซึ่งมีการรับรู้อย่างกว้างขวางในหมู่นักเคลื่อนไหว (activists) และองค์กรภาคเอกชน (NGOs) ที่เชื่อว่าการพัฒนาแบบสั่งการจากบนสู่ล่าง (Top-down development) เป็นการพัฒนาที่มีได้ยึดโยงกับความต้องการจำเป็นของกลุ่มคนยากจนอย่างแท้จริง

ความเชื่อที่ว่า การเพิ่มโอกาสให้แก่กลุ่มคนยากจนในการตัดสินใจที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของตน โดยอย่างน้อยที่สุดให้เข้ามามีส่วนร่วมในบางแง่มุมของการออกแบบโครงการและการดำเนินการ ตามข้อเท็จจริงแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในทศวรรษที่ผ่านมาได้เสนอวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายที่หลากหลาย ได้แก่ การตั้งเป้าหมายแก้ไขความยากจนที่ดีขึ้น การบริการของรัฐที่ได้รับการปรับปรุง โครงสร้างพื้นฐานที่ได้รับการบำรุงรักษาที่ดีขึ้น การมีสิทธิมีเสียงและความ เป็นปึกแผ่นของสังคมที่มากขึ้น ตลอดจนการสร้างความเข้มแข็งในความรับผิดชอบตรวจสอบได้ของรัฐบาล แต่อย่างไรก็ตาม ไม่อาจกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการริเริ่มชักนำจากภายนอก (Induced participation) โดยผ่านแผนงานโครงการของภาครัฐและองค์กรอื่นที่สนับสนุนทุน จะนำไปสู่ความสำเร็จเสมอไป ในอดีตที่ผ่านมา การที่จะบรรลุการอภิบาลแบบมีส่วนร่วม (Participatory governance) และการสร้างศักยภาพพลเมือง (Civic capacity) ได้นั้น จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน (Organic participation) มากกว่าที่จะเป็นการมีส่วนร่วมที่ นำโดยภาครัฐ (State-led) โดยกระบวนการการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน (Organic) ในที่นี้ หมายถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นจากกลุ่มพลเมือง (Civic groups) ที่เป็นตัวแทนแสดงอิสระจากภาครัฐ และบ่อยครั้งที่อยู่ตรงข้ามกับภาครัฐการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ตามปกติแล้วจะถูกขับเคลื่อนโดยขบวนการทางสังคมที่มีจุดมุ่งหมายที่จะเผชิญและปฏิรูปโครงสร้างของอำนาจ ทั้งในภาคเอกชน และภาครัฐ ดังนั้น การมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นจากภายในชุมชนจึงมีความหมายกว้าง ในระดับหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงขบวนการทางสังคมที่ต่อสู้เพื่อให้มีโอกาสแสดงออกตามวิถีประชาธิปไตยมากขึ้นในทางตรงข้าม การมีส่วนร่วมโดยการชักนำจากภายนอก หมายถึงการมีส่วนร่วมที่ได้รับการส่งเสริมตามนโยบายของภาครัฐและดำเนินการโดยระบบราชการ ในที่นี้คำว่ารัฐหมายความรวมถึงรัฐบาลต่างประเทศที่ทำงานผ่านหน่วยงานของรัฐทั้งในรูปทวิภาคีและพหุภาคี ซึ่งตามปกติจะปฏิบัติการได้ โดยความยินยอมของรัฐที่มีอำนาจอธิปไตย มักจะมีความเหลื่อมล้ำระหว่างการมีส่วนร่วมที่เกิดจากภายในชุมชน (Organic) กับการมีส่วนร่วมที่ชักนำเข้ามาจากภายนอก (Induced) รัฐบาลหลายๆ

^{๘๘} มิ่งขวัญ คงเจริญ, รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อ เสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย, เสนอคณะกรรมการวิจัยและพัฒนา รัฐสภา, ด้วยเงินทุนสนับสนุนของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปี ๒๕๕๕, หน้า ๑-๗.

รัฐบาล อาจกระจายอำนาจเพื่อลดแรงเสียดทานของขบวนการทางสังคม และการออกแบบ แผนงานโครงการการมีส่วนร่วมที่ชักนำเข้ามาจากภายนอกก็มักจะถูกสร้างขึ้นโดยอาศัยรูปแบบการมีส่วนร่วมจากภายในชุมชน รัฐบาลอาจจะตัดสินใจระดับความพยายามในการริเริ่มกระบวนการมีส่วนร่วมจากภายในชุมชนในจุดเล็กๆ แล้วค่อยปรับเปลี่ยนมาใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมโดยการ ชักนำจากภายนอกในภายหลังรูปแบบการมีส่วนร่วมโดยการชักนำจากภายนอกในท้องถิ่น แบ่งออกได้ ๒ ประเภทหลัก คือ ในรูปของการพัฒนาชุมชน (Community development) และในรูปของการ กระจายอำนาจ (Decentralization) ทั้งอำนาจหน้าที่และทรัพยากรให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local governments) **การพัฒนาชุมชน** (Community development) โดยให้การสนับสนุน ความพยายามในการนำหมู่บ้านในชนบท ชุมชนเขตเมืองหรือกลุ่มครัวเรือนอื่น เข้าสู่กระบวนการ การจัดการทรัพยากรการพัฒนา โดยไม่ต้องอาศัยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้ง **การกระจายอำนาจ** (Decentralization) หมายถึงความพยายามที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งในด้านอุปสงค์ (demand) และอุปทาน (Supply) ในด้านอุปสงค์ การกระจายอำนาจได้สร้างความ เข้มแข็งในการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการปกครองท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น โดยการเลือกตั้งตามวาระ การปรับปรุงการเข้าถึงข้อมูล และการเร่งรัดกลไกสำหรับการตัดสินใจโดยผ่านการปรึกษาหารืออย่าง รอบด้าน ในด้านอุปทาน การกระจายอำนาจเป็นการส่งเสริมความสามารถขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในการให้บริการโดยการเพิ่มทรัพยากรด้านการเงิน การสร้างความเข้มแข็งในศักยภาพของ เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ด้านการบริหารให้มีประสิทธิภาพและสมเหตุสมผล ยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญคือกระบวนการการมีส่วนร่วมที่เกิดจากชุมชน แท้จริงแล้วเกิดจาก การขับเคลื่อนด้วยแรงจูงใจของผู้นำชุมชนเองที่ทำงานอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย โดยมีค่าตอบแทนที่ต่ำ หรือไม่ได้รับค่าตอบแทนเลย และบ่อยครั้งที่อาจจะต้องใช้ต้นทุนของตนเองอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การ สร้างนวัตกรรม การสร้างเครือข่าย และการจัดองค์กร เพื่อให้การเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จ

มีหลักฐานปรากฏน้อยมากที่ว่ากระบวนการการมีส่วนร่วมโดยการชักนำจากภายนอก จะ สร้างความเป็นปึกแผ่นยั่งยืน แม้กระทั่งในระดับชุมชนก็ตาม การก่อตัวของกลุ่มมักจะเกิดขึ้นแคบๆ และไม่เกิดขึ้นด้วยความเท่าเทียมกัน ในระหว่างดำเนินโครงการ ประชาชนจะถูกชักนำให้เข้าร่วมและ สร้างเครือข่าย แต่คนเหล่านี้ร่วมดำเนินการเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทนในรูปของเงินหรือวัสดุที่ โครงการจัดให้ แต่ความต่อเนื่องมีแนวโน้มจะสูญสลายเมื่อสิ่งจูงใจเหล่านี้หมดไป

สรุปบทเรียนจากกระบวนการการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล ปรากฏชัดเจน ๓ ประการ ได้แก่ **ประการแรก** บริบทแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ผลลัพธ์ของ กระบวนการการมีส่วนร่วมมีความหลากหลายในแต่ละชุมชนหรือประชาคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัย สำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของกระบวนการการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความไม่เสมอภาค ความ เป็นมาทางประวัติศาสตร์ สภาพภูมิศาสตร์ ธรรมชาติของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เครือข่าย และระบบ การเมือง**ประการที่สอง** การตั้งความหวังที่สูงเกินไปว่าในทุกชุมชนจะมีทุนทางสังคม (Social capital) ที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการการมีส่วนร่วมได้ ในทางตรงข้าม มีหลักฐานปรากฏชัดว่าการสร้าง จิตสำนึกในความเป็นพลเมืองซึ่งประกอบด้วยความร่วมมือกับชุมชนในการควบคุมติดตามการให้บริการ ของรัฐและหน่วยงานภายนอก การสนับสนุนการจัดการชุมชนในด้านทรัพยากรธรรมชาติและ โครงสร้างพื้นฐาน กิจกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วจำเป็นต้องอาศัยการสร้างศักยภาพของประชาชนใน

ท้องถิ่นอย่างจริงจังและยั่งยืน **ประการสุดท้าย** กระบวนการมีส่วนร่วมโดยการชักนำจากภายนอก จะดำเนินการได้ดีที่สุดก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุนจากรัฐที่พร้อมจะสนองตอบ ในขณะที่ตัวแสดงในระดับท้องถิ่นอาจมีข้อได้เปรียบทั้งในด้านข้อมูลและทรัพยากรท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ข้อมูลและทรัพยากรดังกล่าวจะถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้ก็ต่อเมื่อมีสถาบันและกลไกที่เข้มแข็งทำหน้าที่สร้างหลักประกันความรับผิดชอบตรวจสอบได้ของท้องถิ่น การจะดูแลท้องถิ่นให้มีประสิทธิผลสูงสุดได้ก็ต่อเมื่อ สถาบันที่รับผิดชอบตรวจสอบได้ในระดับที่สูงขึ้นทำหน้าที่ได้ดี และชุมชนมีศักยภาพที่จะควบคุมติดตามการให้บริการของรัฐและหน่วยงานภายนอกให้มีประสิทธิผล

กล่าวได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับปัจจัยทางวัฒนธรรม ทางการเมืองและโครงสร้างทางสังคมเป็นสำคัญ และกระบวนการดังกล่าวจะแปรเปลี่ยนไปตามสภาพของแต่ละพื้นที่^{๘๙}

รายงานการวิจัย เรื่อง สิ่งท้าทายและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการริเริ่มการพัฒนาชนบท เมือง Duhera เขต ๑๒ ประเทศซิมบับเว โดย Chfamba, Ephraim ผลการวิจัยพบว่า ระดับความมีอิทธิพลหรือการควบคุมของชุมชนที่มีต่อองค์กรที่สมาชิกชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในเกณฑ์ต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้บริการขององค์กรนั้นได้ถูกควบคุมโดยกลุ่มคนที่มิได้มีฐานะยากจนหรือกลุ่มคนที่มิได้เป็นผู้รับบริการ โดยทั่วไปแล้ว สมาชิกชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมเพียงรูปแบบของพิธีเท่านั้น ดังนั้น สมาชิกชุมชนจึงมิได้มีอำนาจแท้จริงที่จะทำให้บังเกิดผลในกระบวนการพัฒนาชนบท การศึกษานี้ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การพัฒนาชนบทแบบมีส่วนร่วมจะต้องไม่กำหนดผลลัพธ์ไว้เป็นการล่วงหน้า การพัฒนาชนบทแบบมีส่วนร่วมสามารถนำไปสู่การปฏิรูปและการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนทางสังคม และในบางครั้งการพัฒนาชนบทแบบมีส่วนร่วมจะสร้างความต่อเนื่องในความมีอิสระของชุมชน มีการถ่ายโอนอำนาจไปสู่ท้องถิ่น และการจัดสรรการใช้อำนาจระหว่างผู้เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย ด้วยเหตุนี้ รูปแบบของการมีส่วนร่วมในความริเริ่มการพัฒนาชนบทในพื้นที่ที่ทำการศึกษานี้ได้เกิดการปฏิรูปและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของอำนาจที่ประชาชนเคยอยู่ในฐานะผู้รับและถูกทอดทิ้งไม่ให้มีสิทธิ์มีเสียง การศึกษานี้ได้เสนอแนะว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนควรจะยึดบทบาทของชุมชนเป็นศูนย์กลางในฐานะตัวแสดงที่สำคัญที่สุด ที่ควรได้รับความยินยอมและได้รับการพัฒนาศักยภาพในอันที่จะมีอิทธิพลและความรับผิดชอบร่วมกันในกระบวนการพัฒนาชนบท^{๙๐}

รายงานผลการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชุมชนในพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่ตะ โดย เสน่ห์ ใจสิทธิ์ พบว่า ผลจากการศึกษา สรุปผลการวิจัย และมีข้อเสนอแนะแนวทางการวิจัยดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำใน

^{๘๙} Mansuri, Ghazala and Rao, Vijayendra, **Can Participation Be Induced? Some Evidence from Developing Countries**, Policy Research Working Paper 6139, The World Bank, 2012, pp. 2-15.

^{๙๐} Chfamba, Ephraim, **Confronting the challenges and barriers to community participation in rural development initiatives in Duhera district, ward 12 Zimbabwe**, International Journal of Current Research and Academic Review, EP Excellent Publishers, ISSN: 2347-3215 Volume 1 Number 2 (2013) pp. 01319, www.icjar.com, p.1.

ภาพรวม การมีส่วนร่วมอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการเสนอความคิดเห็นในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำ โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ มาก สำหรับด้านมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดทำโครงการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำ ด้านการปฏิบัติการในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำและด้านการติดตามและประเมินผลพื้นที่ป่าต้นน้ำอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง ผลการสัมภาษณ์ถึงปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองมะล่อในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำพบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองมะล่อในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำแม่แตะ ผู้นำชุมชน และประชาชนบ้านหนองมะล่อ ส่วนใหญ่ ยังไม่เข้าใจ ในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำแม่แตะ เนื่องจากไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจในการรักษาป่าต้นน้ำ การขาดการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ ในการประชุมวางแผนร่วมกันในเรื่องการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ การได้รับการยอมรับทางการเสนอความคิดเห็นในชุมชนน้อย จึงทำให้ประชาชนไม่เข้าใจถึงประโยชน์ของการรักษาป่าต้นน้ำ ส่งผลให้ประชาชนไม่ให้ความใส่ใจ กับป่า จึงทำให้มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำไปขายและเพื่อทำการเพาะปลูก ทำให้สัตว์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณป่าต้นน้ำแม่แตะหายไป แนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ ควรมีการประชาสัมพันธ์และประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลรักษาป่าชุมชนให้ประชาชนเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญการดูแลพื้นที่ป่าต้นน้ำ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำเวทีประชาคมในชุมชนเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาาร่วมกันเพื่อไปสู่การปฏิบัติในการอนุรักษ์ป่า โดยจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้าร่วมอบรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำแผนพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกับหน่วยจัดการต้นน้ำ ให้ชุมชนศึกษากระบวนการและบทบาทดำเนินกิจกรรมกลุ่มในการอนุรักษ์ป่าชุมชน การส่งเสริมการให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ป่า ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบผลการดำเนินงานและติดตามประเมินผลการทำงานของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ป่าไม่อุดมสมบูรณ์ผืนตกตามฤดูกาล มีของป่าตลอดปี^{๙๑}

Institute of Development Studies (USA) (๒๐๑๐) ได้ทำกรณีศึกษา การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) กับชาวเมืองขนาดเล็กในประเทศเคนยา กรณีศึกษาองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-government organizations: NGOs) นี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ได้สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชาวเมืองขนาดเล็กจาก Kasighau ในประเทศเคนยา ชาวเมืองเหล่านี้เป็นกลุ่มคนชายขอบของรัฐและของบริษัทเหมืองที่มีอำนาจ กระบวนการวิจัยเกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้วิธีการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ เครื่องมือที่เป็นแผนที่ข้อมูล (mapping tools) การประชุมปฏิบัติการ (workshops) เทคนิคการอภิปรายกลุ่ม (group discussion techniques) กรณีศึกษาเฉพาะกิจที่กำหนด (ad hoc and planned case studies) ซึ่งได้ดำเนินการเป็นระยะเวลาหลายเดือน แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้ให้ความสำคัญต่อแนวคิดที่ดำเนินการมากกว่าวิธีการทำการวิจัยปฏิบัติการ การวิจัยปฏิบัติการนี้เป็นแนวคิดต้าน (Resistance paradigm) ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยมุ่งเน้นความต้องการจำเป็นของชาวเมือง กระบวนการนี้ทำให้การวิจัยมีประสิทธิผลจริง ขณะที่การวิจัยแบบมีส่วนร่วมมีความใกล้เคียงกับขบวนการเคลื่อนไหวการต่อสู้และต่อต้านของประชาชน วิธีการและเครื่องมือในการมีส่วนร่วมที่ใช้อย่างกว้างขวางในวงการ

^{๙๑} เสน่ห์ ใจสิทธิ์, รายงานการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชุมชนในพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่แตะ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖ (บทคัดย่อ)

การพัฒนาที่เกิดจากองค์กรพัฒนาเอกชนในท้องถิ่น (Non-government organizations: NGOs) และองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ (International non-government organizations: INGOs) ที่หาช่องทางให้การพัฒนาชุมชนเป็นแบบที่มีส่วนร่วมมากขึ้น เครื่องมือดังกล่าวเคยได้รับการยอมรับว่าเป็นวิธีการที่รวดเร็วในการรวบรวมข้อมูลระหว่างที่ไปเยี่ยมชุมชน เช่น การประเมินชุมชนชนบทแบบเร่งรัด (Rapid rural assessment) และเครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ที่สร้างปฏิสัมพันธ์ (interactive tools) ได้แก่ แผนที่ข้อมูลทางสังคมในชุมชน (social mapping) การจัดระดับฐานะของคนในชุมชน (wealth ranking) ปฏิทินฤดูกาลของพื้นที่ (seasonal calendars) เครื่องมือเหล่านี้ได้ถูกสร้างขึ้นและอำนวยความสะดวกในการรวบรวมข้อมูล วิธีการเหล่านี้องค์กรพัฒนาเอกชนได้นำมาใช้ในพันธกิจการหาข้อเท็จจริงหรือเรียกว่าเป็นการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy research) จากการพัฒนาการรวบรวมข้อมูลแบบที่เรียกว่าการประเมินชุมชนแบบเร่งรัด ได้ทำให้เกิดการประเมินชุมชนชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory rural appraisal: PRA) โดยให้ความสำคัญในการสร้างหลักประกันในการมีส่วนร่วมที่แท้จริง เครื่องมือการประเมินชุมชนชนบทแบบมีส่วนร่วมได้รับการพัฒนาหลากหลายทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมิน โดยได้เพิ่มการเน้นด้านทัศนคติและพฤติกรรมของผู้เข้าร่วม การให้หลักประกันที่จะให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการรับรู้และเข้าร่วมในการที่จะลดหรือขจัดความไม่สมดุลของอำนาจ ไม่เฉพาะแต่ในกลุ่มผู้เข้าร่วม หากแต่รวมถึงความเท่าเทียมกันระหว่างนักวิจัย (researchers) วิทยากรบริการ (facilitators) และผู้เข้าร่วม (participants) แต่อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากเจตจำนงดังกล่าว การประเมินชุมชนชนบทแบบมีส่วนร่วมมักจะได้รับคำยอมรับว่าเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดความร่วมมือ ดำเนินการเก็บข้อมูลได้จริงและประหยัดเวลาในการดำเนินโครงการขององค์กรพัฒนาเอกชนท้องถิ่นเช่นเดียวกับองค์กรระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก และโครงการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ กระบวนการประเมินชุมชนชนบทแบบมีส่วนร่วม จะยังไม่มีศักยภาพพอที่จะสร้างพลังให้ชุมชนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง หากไม่มีกระบวนการต่อเนื่องและเป็นวงจรเรียกว่ากระบวนการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และการปฏิบัติจริง (Participatory processes of learning and action)^{๙๒}

ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ๒๐๑๑) ได้ทำรายงานเรื่อง**ภาคประชาสังคมในประเทศไทย**โดยสังเขป พบว่า จากการที่เศรษฐกิจของประเทศไทยได้เติบโตรวดเร็วขึ้น การเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาเอกชนก็เปลี่ยนจากที่เคยเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องการจัดสรรบริการทางสังคมและสาธารณูปโภคต่างๆ ที่จำเป็นต่อประชาชน ไปเป็นการเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งเน้นการจัดกิจกรรมรณรงค์เป็นลักษณะเดียวกัน พลวัตทางสังคมก็

^{๙๒}Institute of Development Studies, **CASE STUDY: PARTICIPATORY ACTION RESEARCH (PAR) WITH SMALL-SCALE MINERS IN KENYA**, Literature Review on Active Participation and Human Rights Research and Advocacy, USA, 2010, p.16.

เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่คู่ขนานไปกับภาวะที่ระบบเศรษฐกิจไทยหันไปพึ่งพาการส่งออกมากขึ้น ซึ่งส่งผลอย่างยิ่งต่อความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ ระหว่างประชากรในเมืองและในชนบท องค์การพัฒนาเอกชนจำนวนมากที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทโดยตรง โดยให้ความช่วยเหลือแก่ประชากรผู้ยากไร้และผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่ความเจริญเข้าไปไม่ถึง เพื่อช่วยบรรเทาปัญหาความยากจนของประชากรเหล่านั้น รวมทั้งเพื่อส่งเสริมให้พวกเขาสามารถประเมินความจำเป็นในชีวิตเสียใหม่ รักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชนให้ดำรงต่อไปได้ และช่วยปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของประชากรในชนบทด้วย ขณะเดียวกัน ภาคประชาสังคมยังมีบทบาทสูงในการ ช่วยให้ประชากรในระดับล่างได้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นต่อการมีส่วนร่วมในนโยบายต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเขาโดยตรงรวมทั้งช่วยให้เขาเหล่านั้นสามารถต่อต้านโครงการพัฒนาที่ได้รับการออกแบบโดยหน่วยงานจากส่วนกลางโดยที่พวกเขาเองไม่มีส่วนรู้เห็น

มีองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศจำนวนน้อยที่มีแผนปฏิบัติงานในประเทศไทยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มีองค์กรระหว่างประเทศทั้งสิ้น ๒๗ องค์กรที่มีแผนปฏิบัติงานรายปีสำหรับโครงการความช่วยเหลือในประเทศไทย (Thailand program) เมื่อเวลาผ่านไป จำนวนของแผนฯ ดังกล่าวก็น้อยลงตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าหลายองค์กรได้ลบทบบาทในไทยลงในขณะที่สถานะของประเทศทวีความมั่งคั่งขึ้น หรือไม่ก็โอนถ่ายงานที่ทำไปแล้วให้แก่องค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศดำเนินการต่อ (เช่น มูลนิธิริษัทไทยที่ถูกตั้งขึ้นเพื่อสานต่อเจตนารมณ์ของ CARE Thailand)

เครือข่ายและหน่วยงานประสานงานในปัจจุบัน ประเทศไทยไม่มีเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนที่แข็งแกร่งจากส่วนกลาง ซึ่งต่างจากอีกหลายประเทศในภูมิภาค แต่ความหลากหลายของภาคประชาสังคมในประเทศไทยและความสนใจในระดับภูมิภาคขององค์กรเหล่านี้ทำให้มีเครือข่ายเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากสำหรับการทำงานในประเด็นต่างๆ ที่หลากหลายเช่นกัน แต่เครือข่ายดังกล่าวก็ค่อนข้างจะแตกกระสานซ่านเซ็นออกไป และอาจมีความเคลื่อนไหวที่มากขึ้นหรือน้อยลงได้เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของบ้านเมืองและประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมด้วยการเชื่อมโยงอย่างหลวมๆ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีความสำคัญมากในเครือข่ายภาคประชาสังคม ในภาคนวัตกรรมทางสังคมของภาคประชาสังคมไทย Facebook Twitter และเวทียางอินเทอร์เน็ตอื่นๆ ได้กลายเป็นสื่อที่สำคัญที่ส่งเสริมการรวมตัวเป็นเครือข่าย การกระจายข้อมูลรวมทั้งการแสวงหาแรงสนับสนุนและความรู้จากประชาชนในวงกว้าง^{๔๙}

โครงการมูลนิธิริษัทไทยและแคร์นานาชาติ หลักการการทำงานโครงการมูลนิธิริษัทไทยและแคร์นานาชาติ งานพัฒนา คือ การเสริมพลังให้คน โดยเฉพาะผู้ที่ยากจนหรืออยู่บนภาวะยากลำบาก เพื่อให้คนเหล่านั้นสามารถเข้าถึงทรัพยากรและเครื่องมือที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง ได้รับสิทธิ และมีศักดิ์ศรี มูลนิธิริษัทไทยดำเนินงานร่วมกับกลุ่มประชากรด้อยโอกาสในงานดังนี้ งานด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ งานด้านเอตส์และสุขภาพ งานด้านการส่งเสริมอาชีพ งานด้านการส่งเสริมการศึกษางานด้านการบรรเทาสาธารณภัย

^{๔๙}ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank), รายงานเรื่องภาคประชาสังคมในประเทศไทย โดยสังเขป: Thai Resident Mission, Publication Stock No. ARM113343 (November 2011), ๒๕๕๔ www.adb.org/th/publications/civil-society-briefs-thailand, pp.1-5.

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ครอบครัวยากจนในพื้นที่ชายแดนภาคอีสาน ชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือ แรงงานข้ามชาติ เยาวยชน ผู้หญิง เด็ก เยาวยชน ที่ได้รับผลกระทบจากเอชไอวีเอดส์ ผู้ใช้ยาเสพติดชนิดฉีด ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิ

ส่งเสริมการเพิ่มศักยภาพเพื่อการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ของคนยากจน และคนชายขอบ และสนับสนุนให้มีส่วนร่วมควบคุมปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อชีวิต ของตนเองและได้สิทธิที่พึงมี ด้วยความรับผิดชอบและความหวัง โดยคนกลุ่มเป้าหมาย และ องค์กรชุมชนร่วมเป็นภาคีในการออกแบบโครงการ การดำเนินงาน และการประเมินผลโครงการ

งานร่วมกับภาคี ทำงานในรูปแบบภาคีต่างๆ เพื่อให้ผลกระทบของโครงการสูงสุด ส่งเสริมการทำงานแบบเครือข่ายและภาคีกับองค์กรชุมชนและองค์กรที่มีแนวทาง ทำงานที่เอื้อต่อกัน เพื่อให้เกิดผลในระดับกว้าง หรือเพื่อให้เกิดการทำงานในบทบาทเพื่อลดความยากจนและการมีสิทธิ

เน้นความรับผิดชอบของหน่วยงาน เน้นความรับผิดชอบต่อคนจน และคนชายขอบ/ด้อยโอกาส ที่ไม่ถูกละเมิดสิทธิ หรือ กีดกันการใช้สิทธิ ส่งเสริมบุคคลและหน่วยงาน ได้ดำเนินการตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีต่อคนจนและคนชายขอบ/ด้อยโอกาส

ต่อต้านการเลือกปฏิบัติ ไม่ยินยอมให้เกิดการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลด้านเพศ เชื้อชาติ สัญชาติ วรรณะ ความคิดเห็นหรือเพศวิสัย (อายุ ตำแหน่ง)

แก้ไขความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง ส่งเสริมให้เกิดการป้องกัน และแก้ไขปัญหาในทุกระดับโดยการใช้กระบวนการสันติวิธี และเป็นธรรม โดยตระหนักว่าความขัดแย้งทำให้เกิดการเอาเปรียบทางสิทธิ

ทำงานเพื่อผลที่ยั่งยืน ขณะที่ทำงานในการแก้ไขสาเหตุรากเหง้าของความยากจน และการปฏิเสธสิทธิ ได้เน้นวิธีการทำงานที่ก่อให้เกิดผลระยะยาว และการเปลี่ยนแปลงพื้นฐาน ในคุณภาพการดำรงชีวิตของคนยากจนและด้อยโอกาส^{๔๔}

รายงานสมาคมสื่อมวลชนศึกษาดูงานมูลนิธิรักษ์ไทยในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี เรื่องวิถีชีวิตเด็กชายขอบภายใต้การพัฒนาของมูลนิธิรักษ์ไทย ถ่าบนิยาม "คนชายขอบ" คือ ผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางทั้งในทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรมแล้ว ก็ดูเหมือนว่าความแค้นกับกลุ่มชนนี้จะ เป็นของคู่กัน แต่นับเป็นความโชคดีกับการเกิดมาบนผืนแผ่นดินไทย ซึ่งสังคมของเราไม่ไร้การเกื้อกูลกัน คณะสื่อมวลชนได้เรียนรู้วิถีชุมชนในหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับแนวชายแดน ไทย-ลาว ซึ่ง มูลนิธิรักษ์ไทย ได้เข้ามาสนับสนุนและช่วยเหลือการสร้างงานในชุมชน การศึกษา ตลอดจนงานด้านการเกษตรและการดูแลสุขภาพครอบครัวชาติ เป็นต้น "มูลนิธิรักษ์ไทย" เป็นองค์กรพัฒนาท้องถิ่นที่เข้าใจและรู้ซึ้งแก่นแท้ของปัญหาความยากจน ด้อยโอกาส โดยได้รับการสนับสนุนและถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานกว่า ๒๕ ปี จาก องค์กรแคร่ประเทศไทย ที่เริ่มต้นทำงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากสงครามอินโดจีน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ ในค่ายผู้อพยพตามแนวชายแดนของประเทศไทยและกัมพูชา โดยการจัดหาปัจจัยจำเป็นต่อการดำรงชีพไม่ว่าจะเป็นอาหาร

^{๔๔}มูลนิธิรักษ์ไทยและแคร่นานาชาติ, งานรักษ์ไทย, <http://www.raksthai.org/new/what-we-do.php>

น้ำสะอาด และยารักษาโรค จวบจนปัจจุบันยังทำงานพัฒนาชุมชนที่ด้อยโอกาส และแก้ไขปัญหาความยากจนทั่วประเทศ นอกจากนั้นยังเป็นภาคีเครือข่ายกับ "องค์การแคร์นานาชาติ" ซึ่งเป็นองค์กรสากลที่ทำงานด้านพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาความยากจน ที่มีอายุกว่า ๕๐ ปี และมีสำนักงานอยู่ใน ๘๐ ประเทศทั่วโลก

ที่ อำเภอโขงเจียม สิรินคร บุณทริก และ นางจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี เน้นงานการสนับสนุนด้านการศึกษา ซึ่งมูลนิธิ ได้ดำเนิน โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ และ โครงการสร้างเสริมภาวะผู้นำเยาวชน โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก ภาคธุรกิจเอกชนในประเทศไทย

เจ้าหน้าที่มูลนิธิรักไทย อธิบายว่า สภาพปัญหาของชุมชนตามแนวชายแดนเหล่านี้มีสภาพปัญหาแตกต่างจากชนบทอื่นๆ ทั่วไป อาทิ ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โอกาสหรือทางเลือกในอาชีพมีน้อย การอพยพครอบครัวเนื่องจากสภาพความยากจน เป็นต้น

ทางภูมิศาสตร์ กลุ่มคนชายขอบต้องเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาตั้งเดิมด้วยเหตุผลทางด้านต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพ วิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับการแข่งขันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับผู้บริหารโรงเรียนบ้านห้วยทราย ซึ่งอยู่ในพื้นที่ อำเภอบุณทริก กล่าวไว้ว่า "เด็กจะอพยพตามพ่อแม่ไปรับจ้างเก็บกาแพที่ภาคใต้ในเดือนพฤศจิกายน กลับมาอีกครั้งเดือนมีนาคม คือสภาพเด็กๆ ของที่นี่" การสนับสนุนช่วยเหลือด้านการศึกษาให้กับ 'เด็กชายขอบ' เหล่านี้ จึงเป็นพันธกิจหลักของมูลนิธิ

โดยมูลนิธิ สนับสนุนโครงการห้องสมุดรถโมบายเคลื่อนที่ เริ่มต้นเมื่อ ปี ๒๕๔๖ ได้รับการช่วยเหลือด้านการเงินจากองค์การแคร์ ประเทศญี่ปุ่น มีโรงเรียนชายแดนอีสานเข้าร่วมโครงการ ๒๐ โรงเรียน ๔ อำเภอ คือ โขงเจียม สิรินคร บุณทริก และนางจะหลวย เจ้าหน้าที่มูลนิธิรักไทยผู้ดูแลโครงการนี้เผยว่า หลักเกณฑ์การคัดเลือกคือ ดูโรงเรียนด้อยโอกาสเป็นหลัก อย่างเช่น โรงเรียนห้วยหมากใต้ ใน อำเภอโขงเจียม โรงเรียนตะเข็บชายแดนเหล่านี้มีแนวชายแดนติดริมแม่น้ำโขง จึงมีเด็กลาวข้ามฟากไปกลับมาเรียนหนังสือด้วย

อำเภอบุณทริก เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ ของ จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่ติดกับแนวชายแดน ไทย-ลาว เด็กชายแดนมีนิสัยรักการอ่านเช่นกัน พอรถโมบายห้องสมุดหนังสือนิทานสวยๆ มาที่โรงเรียน เด็กก็กระตือรือร้นอยากอ่านนิทานรูปสัตว์ ครูจะเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วย โดยสอนการประยุกต์นิทานเหล่านี้มาเป็นละครหุ่น หรือสอนงานศิลปะวาดรูปเรื่องราวในนิทาน และการอ่านนิทานอย่างเดียวอาจจะไม่ตื่นเต้นเท่ากับเรื่องราวเหล่านั้นออกมาโลดแล่นบนเวที 'ละครหุ่น' การสนับสนุนละครหุ่นเป็นโครงการสร้างเสริมภาวะผู้นำเยาวชนด้วย แล้วในส่วนห้องสมุดเคลื่อนที่ ก็จะมีกล่องหนังสือ ๒๕ กล่องหมุนเวียนให้โรงเรียนในโครงการ เด็กๆ อาจยืมหนังสือไปอ่านที่บ้านได้ แต่ก็มีอุปสรรคเพราะเด็กยากจนเหล่านี้เขา 'ไม่มีเวลา!' เพราะต้องไปช่วยพ่อแม่ทำมาหากินด้วย หลังเลิกเรียนจึงได้เห็นๆ เด็กร่วมโครงการเลี้ยงปลาตุก ปลานิล หรือทำนาโดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการสร้างเสริมภาวะผู้นำเยาวชน ที่มูลนิธิ เน้นย้ำว่า "วัตถุประสงค์หลักของสองโครงการคราวนี้ คือ "เน้นเยาวชนมีศักยภาพและบทบาทการส่งเสริมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มเยาวชน ชุมชน และเกิดเครือข่ายเยาวชนพัฒนาท้องถิ่นต่อไป"^{๔๕}

^{๔๕}สมาคมสื่อมวลชนจังหวัดอุบลราชธานี, http://guideubon.com/news/view.php?t=17&s_id=581&d_id=581

รายงานการวิจัยเรื่อง คณะสงฆ์ไทยกับธรรมาภิบาล โดย ฌภัทร ฐานवासก์ พบว่า อภิปรายผล/วิจารณ์ แนวทางในการส่งเสริมการปฏิบัติหลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของกฎหมายคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ประกอบทั้งได้ศึกษาหลักธรรมาภิบาล จนได้แนวทางที่จะนำอภิปรายและวิจารณ์แนวทางในการส่งเสริม การปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล (ว่าด้วยหลักนิติธรรม) ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ดังนี้ มาตรา ๑๕ ตรี (๓) ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งเป็นองค์กรที่สนับสนุน กิจการของคณะสงฆ์ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารงาน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมศาสนา ศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ มาตรา ๒๓ ควรเปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ก่อนที่จะมีการแต่งตั้งผู้ที่จะมาดำรง ตำแหน่ง ตาม มาตรา ๒๓ คือ พระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระภิกษุผู้ เกี่ยวข้องกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่น ๆ และไวยาวัจกร มาตรา ๓๗ ควรเปิดโอกาสให้ ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัด เพราะวัดกับ ชุมชนนั้นจะต้องพึ่งพาอาศัยกัน เป็นการลดช่องว่างระหว่างวัดกับชุมชน เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกันของชุมชน^{๔๖}

งานวิจัยของ พิเชฐ ทังโต เรื่อง **ผู้นำทางศาสนากับการป้องกันปัญหาการทุจริต คอรัปชั่นในสังคมไทย** พบว่า ปัญหาการทุจริตหรือ ฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นปัญหาของสังคมไทยที่ ส่งผลกระทบต่อประเทศชาติในทุก ๆ ด้านเป็นวงกว้าง การนำศาสนา หลักการ แนวคิดและผู้นำทาง ศาสนามาเป็นแนวทาง และยุทธศาสตร์ หรือช่องทางหนึ่งในการแก้ไขหรือยุติปัญหาการทุจริต ที่ เกิดขึ้นในวงสังคม ประเทศชาติ ย่อมเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาได้จริงในระยะยาว

คำสำคัญ : ผู้นำทางศาสนา, การป้องกันปัญหาทุจริตคอรัปชั่นในสังคมไทย

การบูรณาการ “นำ” ศาสนามา “ต่อต้านการ” การโกงในทุกรูปแบบ

ในอดีต พระยาสิทธิไทย นำหลักการทางพระพุทธศาสนาผสมกับคติของการปกครองผ่าน “ไตรภูมิพระร่วง” เพื่อใช้เป็นข้อกำหนดให้คนในสังคมนี้มั่นคงต่อความถูกต้อง ด้วยการให้คำอธิบาย ผ่าน “ความกลัว” ต่อสิ่งเชื่อ ที่เรียกว่า “นรก-สวรรค์” ทำดีขึ้นสวรรค์ ทำชั่วตกนรก นัยหนึ่งเป็น ช่องทางให้คนในสังคมนั้น เกิดความกลัวเพื่อการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ ในทางที่เป็นโทษต่อสังคม ส่วนรวม และเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมส่วนรวมด้วยเช่นกัน จนกระทั่งในคัมภีร์มณู ธรรมศาสตร์ความกลัว หรือการตระหนักในหน้าที่ทำให้เห็นว่าความสำคัญของการปฏิบัติตามหลักการ มีผลเป็นคุณประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ซึ่งสามารถยกมาเป็นกรณีศึกษาสำหรับผู้นำทางศาสนาใน การนำศาสนามาเป็นกลไกในการป้องกันปัญหาการทุจริตคอรัปชั่นได้ คือ

๑. หลักการต้องยืนยันหลักที่ถูกต้อง หมายถึง ผู้นำศาสนาต้องนำหลักการที่ถูกต้องมีอยู่ใน ศาสนามาอธิบาย สื่อสาร ผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม มุ่งตรงไปยังศาสนิกของตนเองให้ มุ่งมั่น หรือมั่นคงต่อการเข้าถึงหลักการตามหลักศาสนาของตนเอง เพื่อป้องกันการไม่โกง หรือการ ทุจริต หรือลดการทุจริต

^{๔๖} ฌภัทร ฐานवासก์, รายงานการวิจัยเรื่อง **คณะสงฆ์ไทยกับธรรมาภิบาล** เอกสารประกอบในงาน เกริกวิชาการ ปี ๒๕๕๔ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔, หน้า ๑๔-๑๖.

๒. ผู้นำต้องเป็นแบบอย่าง หมายถึง ผู้นำศาสนาเป็นผู้เป็นแบบอย่างในการที่จะกระทำหรือไม่กระทำให้เกิดการเป็นแบบอย่างต่อการกระทำความดี ในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาให้เป็นตัวอย่าง ในฐานะเป็น “สร้าง” ตัวแบบของความถูกต้อง

๓. ผู้นำศาสนาเป็นผู้เข้าไปสนับสนุนส่งเสริม หมายถึง ผู้นำทางศาสนาต้องเข้าไปกระตุ้นให้เกิดความเข้าใจ หรือตระหนักต่อความดีงามตามแบบของหลักการที่ถูกต้อง และมีตัวแบบคือผู้นำศาสนาเป็นตัวแบบหรือหลักการที่เหมาะสมเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดการปฏิบัติ หรือไม่ปฏิบัติ จนกระทั่งกลายเป็นเนื้อของความถูกต้องในการดำเนินชีวิตโดยปราศจากการ “ทุจริต” ในทุกระดับ ตั้งแต่ในครอบครัว ตรงไป ตรงมา ทำหน้าที่ด้วยความเชื่อสัตย์ สุจริต แม้กระทั่งในครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ เป็นเบื้องปลาย

๔. การสร้างกลไกทางศาสนาและระหว่างศาสนาในการตรวจสอบซึ่งกันและกัน หมายถึง ต่างฝ่ายต่างเป็นภาคีแห่งความดีงาม สมทานความดีตามหลักการศาสนา แล้วต้องเข้ากระตุ้นให้ทุกท่านในฐานะเป็นศาสนิกของศาสนานั้นๆ ตระหนักต่อความดีและยินดีที่จะปฏิบัติตามหลักของศาสนาของตน พร้อมกระตุ้นต่อกันและระหว่างศาสนาเพื่อการปฏิบัติตามหลักศาสนบัญญัติด้วย

๕. การสร้างกฎหมายเฉพาะที่มีความชัดเจน รัดกุม และครอบคลุม โดยสัมพันธ์กับหลักคิดทางศาสนา และบทลงโทษทางกฎหมายเพื่อให้คนผู้ที่จะปฏิบัติละเมิดต่อ “ทุจริต” ได้ตระหนักกลัวต่อโทษทั้งทางกฎหมายที่มีบทลงโทษชัดเจน และกลไกทางศาสนาที่จะเป็นตัวกระตุ้นให้กระทำความดีและไม่ดีอย่างเป็นระบบมากขึ้น เพื่อช่วยป้องกันและแก้ไขการทุจริตอันจะเกิดขึ้นจากการคอร์รัปชันในทุกประเภทที่จะเกิดขึ้นในสังคมนี้

๖. การส่งเสริมให้เกิด “ประชาสังคม” ที่เกิดสำนึกทางศาสนา และในเวลาเดียวกันมองเห็น “ภัย” ของการโกง ทุจริตในทุกรูปแบบว่าเป็นความผิดพลาด แล้วหาทางชี้เบาะแส การเข้าไปตรวจสอบผลได้ เสียในฐานะประชาชนเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง ตามหลักศาสนาอย่าง “ชื่อตรง-สั่งจะ-ศรัทธา” เพื่อเป็นส่วนช่วยในการแก้ปัญหา ทั้งป้องกันต่อปัญหาที่จะเกิดขึ้น^{๔๗}

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอูน) และคณะได้สังเคราะห์โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” การศึกษาวิจัยครั้งนี้ สนใจถึงกระบวนการทำงานของพระสงฆ์ในสังคมไทยว่า ท่านเหล่านั้นได้สร้างประโยชน์เกื้อกูลและความสุขให้กับสังคมไทยหรือไม่อย่างไร

ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ในสังคมไทยได้สร้างประโยชน์และความสุขให้กับพุทธศาสนิกชนและสังคมไทยได้หลากหลายมิติ เป็นความสุขที่ได้ทำในสิ่งที่เป็นความสุขหรือสุขที่ได้ธรรม ซึ่งเป็นปัจจัย พื้นฐาน ของการอยู่ร่วมกันในสังคมและการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ พระสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนา มีระบบการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีพลังความสามารถ ในการที่จะดำเนินการตามหลักการของพระพุทธองค์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกท่านจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อ

^{๔๗}พิเชฐ ทังโต, ผู้นำทางศาสนากับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย, www.oknation.net/blog/ptoto/2014/12/08/entry-3, หน้า ๑๗.

ประโยชน์เกื้อกูลและความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เกิดประโยชน์และความสุขของผู้คนในสังคม

ผลการศึกษาก็พบว่า พระสงฆ์ทั้ง ๕ กลุ่ม สามารถประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างประโยชน์และความสุขให้กับประชาชนในสังคมไทยได้เป็นอย่างดีพระสงฆ์พัฒนาในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ได้เสริมสร้างความสุขให้กับประชาชนผ่านกิจกรรมการพัฒนาและวิถีแห่งวัฒนธรรมเป็นความสุขที่มาจากการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนและชุมชน “เป็นความสุขจากการให้และแบ่งปัน” จนเกิดเครือข่ายทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อมและขบวนการทางสังคมที่มีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชน

ความสุขภายนอกสัมผัสได้จากธรรมชาติความสุขภายในเกิดจากจิตใจที่พัฒนา

พระครูสุภาจารวัฒน์ : คุณภาพชีวิต คุณภาพคน ความสุขแบบคนโยโสธร พระครูสุภาจารวัฒน์ แห่งตำบลนาโส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ท่านได้ริเริ่มงานพัฒนาชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์การดำเนินงาน คือ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้วยมิติการสาธารณสุขให้ชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองในการรักษาสุขภาพโดยใช้สมุนไพรภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการก่อตั้งชมรมหมอยาพื้นบ้าน กลุ่มสมุนไพร ขยายสู่การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ คือ ป่าไม้และแหล่งน้ำ กลุ่มเกษตรธรรมชาติ และการส่งเสริม ดูแลสุขภาพของกลุ่มพระสงฆ์และมีกระบวนการทำงานด้านการพัฒนา คือ การทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์โดยใช้ความร่วมมือจากประชาชนเป็นสำคัญ โดยเริ่มพัฒนาจากการพัฒนาทางวิถีชีวิตที่ดีที่พึ่งพาธรรมชาติ พระครูสุภาจารวัฒน์ ท่านได้มีการนำหลักพุทธธรรมมาสู่กระบวนการพัฒนาชุมชนด้วยการปลูกฝังธรรมะในจิตใจ คือ การหล่อหลอมความคิดและทัศนคติ ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ด้วยหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต หลักธรรมทั้งหลายสอนให้เห็นว่า สิ่งทั้งหลายไม่อยู่โดดเดี่ยวแต่มีความสัมพันธ์สอดคล้องเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน เมื่อต้องการผลเช่นใดก็ต้องสร้างเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัยเช่นนั้น ฉะนั้น การพัฒนาจิตใจของชาวบ้านให้เห็นถึงบาปบุญคุณโทษและพิษภัยของอบายมุขต่างๆ ท่านใช้ความสามารถทำให้ชุมชนมีจิตสำนึกที่ดี ด้วยการสอนแทรกธรรมะ การอบรม การบรรยายอย่างไม่ย่อท้อ โดยใช้หลักธรรมทางศาสนาและการจัดกิจกรรม การพัฒนาจิตใจทำให้ชุมชนส่วนใหญ่ได้เห็นโทษของอบายมุขโดยการให้ชุมชนได้รับรู้ถึงปัญหา และหาทางแก้ไขร่วมกัน จากจุดเริ่มต้นจนก่อตั้งและดำเนินการกระตุ้นให้ชาวบ้านรู้จักพึ่งตนเอง เข้าไปหาชุมชนพร้อมกับการนำหลักศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องช่วยชี้แนะเพื่อสร้างที่พึ่งและความเข้มแข็งให้กับตนเอง ผลคือทำให้ชุมชนมีความสามัคคีเป็นอันเดียวกัน เอื้อเพื่อช่วยเหลือกัน มีความจริงใจต่อกัน เป็นการเชื่อมโยงกิจกรรมการพัฒนามาสู่หลักธรรมเพื่อผลแห่งความยั่งยืน การมีน้ำใจมีความจริงใจต่อกันที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยตนเอง สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง คิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น และมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

ความสำเร็จจากการดำเนินงานของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาภาคเหนือเกิดจากความสามารถในการปรับตัวและปรับบทบาทในการทำงานด้านพระพุทธศาสนาของตนเอง ภายใต้วิธีคิดที่ว่าหากพระสงฆ์ยังสามารถปรับและนำหลักธรรมะวิธีการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน พระสงฆ์จะได้รับความเคารพนับถือและความศรัทธา จากความสามารถรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมแก้ปัญหาของชุมชนได้ทั้งในด้านปัญหาพื้นฐานและปัญหาด้านจริยธรรม นำ

หลักธรรมความเชื่อในทางพระศาสนาพัฒนาาร่วมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แนวทางดังกล่าวไม่เป็นเพียงเกิดผลต่อชุมชนด้านศีลธรรมต่อประชาชนตามเป้าหมายของศาสนาเท่านั้น ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่ม และรู้สึกในความสัมพันธ์กันที่จะดำเนินกิจกรรมต่อกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเองในด้านการสร้างกลุ่มได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยพระสงฆ์ได้ปรับบทบาทในการเข้าถึงชุมชนเข้าไปรับรู้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาอบายมุข และความไม่สามัคคีในชุมชน โดยได้หยิบยกเอาปัญหาเหล่านี้มาเป็นสื่อกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยอาศัยหลักพระศาสนาจากการเรียนรู้ชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างลงตัว โดยการปลูกฝังหลักคุณธรรม คือ มีความสัจจริง ความเห็นใจเพื่อนชุมชนด้วยกันความพร้อมเพรียงเป็นกฎเกณฑ์ยึดเหนี่ยวจิตใจ

เป้าหมายของกลุ่มพระสงฆ์พัฒนาเพื่อชีวิตและสังคม

กลุ่มพระสงฆ์พัฒนาดังกล่าว มีเป้าหมายหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนาสังคม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมการจัดสวัสดิการชุมชน การสงเคราะห์ชุมชนและการปฏิบัติตามหลักพระพุทธานุชาต-วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับการพัฒนาชีวิตและสังคม เพื่อให้บุคคลพึ่งพาตนเองได้มีการยึดมั่นในความดี มีการช่วยเหลือแบ่งปัน สร้างความผูกพันด้วยกิจกรรมการพัฒนาที่มีการสื่อสารเพื่อให้คนเข้าถึงสัจธรรมด้วยวิถีการปฏิบัติจากการดำเนินชีวิตและการพัฒนาสังคม โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม

มรรควิธีแห่งการปฏิบัติเพื่อชีวิตและชุมชนเป็นสุข

เป้าหมายและกระบวนการของพระสงฆ์พัฒนาเพื่อชีวิตและชุมชนในสังคมไทยดังกล่าวสามารถสรุปเป็นมรรควิธีแห่งความสุข คือ “ปลุกรักแบ่งปัน สร้างสรรค์ พัฒนา” ดังนี้ ๑) ปลุกรัก พระสงฆ์พัฒนาและชุมชน ได้นำความรัก ความเมตตาตามหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เพื่อให้ผู้คนในสังคมอยู่ดีมีสุขหากปราศจากความรัก ความเมตตาต่อกัน สังคมย่อมไม่น่าอยู่ ความรัก ความเมตตาของทุกคนจึงเป็นเสมือนน้ำดื่มขมิ้นใจในยามที่สังคมเหือดแห้งน้ำใจ ๒) แบ่งปัน การแบ่งปันหรือการให้ เป็นรากฐานอันดีงามของสังคมไทยและพระพุทธศาสนา สังคมที่มีการแบ่งปันย่อมจะมีความสวยงามผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก ผู้ตระหนี่ถี่เหนียวย่อมไม่มีความสุข ๓) สร้างสรรค์ การสร้างสรรค์เป็นสิ่งใหม่และการประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์ต่างๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของพระสงฆ์และชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดนวัตกรรมท้องถิ่น พึ่งพาตนเองได้ การสร้างสรรค์ก่อให้เกิดสินค้าและบริการของชุมชน เพื่อนำภูมิปัญญาไทยสู่สากล ๔) พัฒนา การพัฒนาสังคมเพื่อการพึ่งพาตนเอง ยังมีความจำเป็นที่ความเท่าเทียมในสังคมยังมีความแตกต่างสูง การพัฒนานั้นมิได้หมายความว่า การพัฒนาเพื่อให้ได้เงินทอง แต่การพัฒนาที่แท้ คือการพัฒนาคนให้รู้การใช้ชีวิตที่ถูกต้อง มีการช่วยเหลือแบ่งปันและสร้างสรรค์ที่นำอยู่ร่วมกัน^{๔๘}

Wampler and McNulty (๒๐๑๑) ได้ศึกษาเรื่อง การอภิบาลแบบมีส่วนร่วมสำคัญหรือไม่: โครงการศึกษาเปรียบเทียบเขตเมืองเพื่อค้นหาธรรมชาติและผลกระทบของการปฏิรูประบบมีส่วนร่วม การอภิบาลแบบมีส่วนร่วมแตกต่างจากทางเลือกอื่นที่เป็นที่รู้จัก เช่น ประชาธิปไตยทางตรง

^{๔๘} อ่างแล้ว, พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ้น) และคณะ, สุขที่ได้ธรรม, หน้า ๓,๔,๖๒,๖๓,-๖๔,๗๓,๗๔,๗๕.

หรือประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ อย่างไรก็ตาม ประชาธิปไตยทางตรง มิได้ออกแบบมาเพื่อให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำนโยบาย สถาบันอภิบาลแบบมีส่วนร่วม จะไม่แยกผู้มีส่วนร่วมออกจากสิ่งแวดล้อมทางการเมืองท้องถิ่น แต่ในทางกลับกัน แผนงานโครงการเหล่านี้ได้ถูกออกแบบมาเพื่อให้สิทธิแก่พลเมืองที่สนใจในการกำหนดผลลัพธ์ของนโยบายท้องถิ่น การประชุมพบปะที่เกี่ยวข้องคือ การที่ประชาชนและ/หรือประชาสังคม จะมีบทบาทในการเข้าร่วมจัดทำนโยบายของรัฐ ซึ่งจะต้องมีการตัดสินใจเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และทรัพยากร แนวโน้มนี้ได้เกิดขึ้นพร้อมๆ กับขบวนการเคลื่อนไหวในการปรับโครงสร้างการกระจายอำนาจของรัฐ ทั้งการกระจายอำนาจและการเน้นการมีส่วนร่วมได้กลายเป็นคลื่นลูกที่สาม (Third wave) ร่วมกันของกระบวนการสร้างประชาธิปไตย ดังที่ประเทศในกลุ่มลาติน อเมริกา เอเชีย แอฟริกา และยุโรปตะวันออก ได้เริ่มมีการเลือกตั้งที่อิสระและสม่ำเสมอตามวาระ

แต่อย่างไรก็ตาม ในระยะที่ผ่านมา คนจำนวนมากตั้งข้อสังเกตว่า สถาบันที่มาพร้อมกับประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่สามารถทำหน้าที่ได้ดังที่คาดหวังไว้ ด้วยเหตุนี้ นักปรัชญาการเมือง นักการเมือง และนักเคลื่อนไหว เริ่มส่งเสริมแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ไข ปัญหาที่กระบวนการประชาธิปไตยแบบตัวแทนกำลังเผชิญ หลายฝ่ายคาดหวังว่าสถาบันที่เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือประชาสังคมมีส่วนร่วมโดยตรงจะช่วยแก้ไขปัญหานานัปการนี้ได้

กรณีศึกษาการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมประเทศบราซิล โดยการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วม มีรากฐานในประเทศบราซิลช่วงระหว่างการเปิดโอกาสทางการเมืองของประเทศในทศวรรษที่ ๑๙๘๐ ซึ่งนำกลับมาสู่หลักประชาธิปไตย นักเคลื่อนไหวทางสังคมและพรรคการเมืองฝ่ายค้านได้สร้างสถาบันวิถีใหม่ที่มุ่งให้พลเมืองร่วมมือโดยตรงกับสถาบันของรัฐ ในปี ๑๙๘๙ พันธมิตรระหว่างรัฐบาลฝ่ายซ้ายและประชาสังคมในนคร ปอร์โต อเลเกร (Porto Alegre) ได้ริเริ่มหลักและกระบวนการซึ่งปัจจุบันเป็นเรื่องการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วม การจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการตัดสินใจที่ใช้ระยะเวลา ๑ ปี ที่พลเมืองเจรจาต่อรองในกลุ่มของตน และระหว่างกลุ่มของตนกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยการจัดประชุมเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณที่จะใช้ในโครงการและบริการสาธารณะ มีการระดมพลเมืองเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับนโยบาย การจัดสรร การลงคะแนนเสียงเลือกนโยบายสาธารณะ และมีการเลือกตั้งผู้แทนชุมชน หลังจากได้มีการเลือกนโยบายเป็นการเฉพาะแล้ว รัฐบาลจะดำเนินการภายใต้คณะกรรมการควบคุมติดตามภาคพลเมือง แผนงานจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมหลายแผนงานจะมีองค์ประกอบด้านความยุติธรรมทางสังคม (Social justice) รวมอยู่ด้วย โดยชุมชนที่ยากจนกว่าจะได้รับทรัพยากรงบประมาณต่อปีมากกว่าชุมชนระดับกลางและระดับบน ในปี ๒๐๑๑ เทศบาลหลายร้อยแห่งทั่วประเทศบราซิลได้นำการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมและปรับใช้เป็นกฎเกณฑ์พื้นฐานกับแผนงานโครงการที่สนองความต้องการของท้องถิ่น

การอภิบาลแบบมีส่วนร่วม ที่จัดว่าเป็นรายงานที่ดีที่สุดและให้ประสบการณ์ที่มีชื่อเสียงที่สุด คือกระบวนการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมของนคร ปอร์โต อเลเกร ประเทศบราซิล กรณีศึกษานี้ได้ถ่ายทอดงานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของการอภิบาลแบบมีส่วนร่วม นับตั้งแต่การพัฒนาพลังความมุ่งมั่นของประชาชนไปสู่สิ่งที่ปรารถนา การพัฒนาทักษะประชาชนในการปรึกษาหารือ ไปจนถึงการเพิ่มพลังการสมาคมของประชาชน เมื่อวัดในเชิงปริมาณ การวิจัยที่ปรากฏ

แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมปรากฏชัดและเพิ่มขึ้นในระยะเวลาที่ผ่านมา หลังจากระยะเวลาสองทศวรรษในการวิจัยทางวิชาการเกี่ยวกับสถาบันการอภิบาลแบบมีส่วนร่วมในระยะคลื่นลูกที่สาม (Third wave) ของกระบวนการสร้างประชาธิปไตย ได้มีความเห็นสอดคล้องกันในงานทางวิชาการที่อธิบายตัวแปรที่สำคัญว่าสถาบันเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร ทำหน้าที่อย่างไร และทำไมจึงมีการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ตัวแปรที่สำคัญที่นักวิจัยใช้อธิบายว่าสถาบันเหล่านี้ทำหน้าที่อย่างไร ประกอบด้วย ผลประโยชน์ทางการเมืองของเจ้าหน้าที่รัฐ ระบบความสัมพันธ์ของประชาสังคม กฎเกณฑ์ของสถาบัน ทรัพยากรที่มีอยู่ ระบบพรรคภายในท้องถิ่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ

กรณีศึกษาการอภิบาลแบบมีส่วนร่วมในอินเดีย รัฐบาลแห่งชาติของอินเดียได้ผ่านการแก้ไขรัฐธรรมนูญสองเรื่องในปี ค.ศ. ๑๙๙๓ เพื่อวางโครงสร้างการกระจายอำนาจของรัฐและจัดตั้งสถาบันอภิบาลแบบมีส่วนร่วมในชนบท ในอดีตที่ผ่านมารัฐส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสนใจการเรียกร้องให้มีส่วนร่วมของพลเมืองในชนบทจนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้ ยกเว้นรัฐ เครลา (Kerala) ที่มีแนวร่วมฝ่ายซ้ายของพรรคการเมืองชื่อพรรคแนวหน้าประชาธิปไตยซ้าย (the Left Democratic Front) นำโดยพรรคคอมมิวนิสต์ของอินเดียซึ่งเข้ามามีอำนาจในปี ค.ศ. ๑๙๙๖ ส่วนหนึ่งของเวทีดำเนินการพรรคคือกระบวนการวางแผนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เรียกว่าเป็นการรณรงค์ของประชาชนเพื่อการวางแผนแบบกระจายอำนาจ ซึ่ง T.M. Thomas Isaac and Patrick Heller ได้เขียนไว้ว่า รัฐบาลท้องถิ่นของเครลา ในปัจจุบันได้สร้างแผนการพัฒนาเป็นของตนเองโดยกระบวนการหลายขั้นตอนที่มีการหารืออย่างเปิดเผยระหว่าง ผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสูงขึ้น ประชาสังคมของผู้เชี่ยวชาญ นักเคลื่อนไหว และพลเมืองทั่วไป นับเป็นตัวอย่างความสำเร็จอย่างมากในการอภิบาลแบบมีส่วนร่วมในประเทศกำลังพัฒนา

กรณีศึกษาการอภิบาลแบบมีส่วนร่วมในประเทศเปรู จากการเผชิญปัญหาวิกฤตทางการเมือง หลังจากที อัลเบอร์โต ฟุจิมูริ (Alberto Fujimori) ได้หลบหนีออกจากประเทศ ในปี ค.ศ. ๒๐๐๒ รัฐสภาของเปรูได้ผ่านการปฏิรูปการกระจายอำนาจทั่วทั้งประเทศ โดยการถ่ายโอนอำนาจใหม่ให้กับรัฐบาลย่อยและส่งเสริมการก่อตัวการมีส่วนร่วมของประชาสังคมทั้งในระดับภูมิภาคและในระดับท้องถิ่น

เป้าหมายของการปฏิรูปประการหนึ่งนอกเหนือจากถ่ายโอนอำนาจทางการเมืองและทรัพยากรแล้ว คือการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาสังคมในท้องถิ่นโดยมุ่งพยายามสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบประชาธิปไตยในเปรูที่เปราะบาง การปฏิรูปนี้ได้เรียกร้องให้สถาบันการมีส่วนร่วมหลายแห่ง เช่น สภาประสานงานภูมิภาคและท้องถิ่น การงบประมาณแบบมีส่วนร่วม สภาการอนามัยและการศึกษา ในปัจจุบัน เขต จังหวัด และอำเภอต่างๆ ของเปรู ได้ดำเนินการกระบวนการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมเป็นปีงบประมาณ เมื่อประสบความสำเร็จ กระบวนการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมเหล่านี้ได้เพิ่มความรับผิดชอบตรวจสอบได้ของนักการเมืองท้องถิ่น และให้โอกาสแก่ประชาสังคมในการมีพื้นที่แสดงความคิดเห็นในโครงการพัฒนาต่างๆ ในกรณีอื่นๆ ที่ปรากฏ ประชาชนยังคงถูกเป็นเครื่องมือและบางครั้งไม่ได้อยู่ในความสนใจของนักการเมืองท้องถิ่น ปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าแม้ว่าจะอยู่ในประเทศเดียวกัน ผลลัพธ์ของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมี

ความหลากหลายเช่นเดียวกับความไม่เกี่ยวเนื่องระหว่างหลักกฎหมายกับการปฏิบัติจริงในประเทศกำลังพัฒนา

การวิเคราะห์กรณีศึกษาการอภิบาลแบบมีส่วนร่วมของ ประเทศบราซิล อินเดีย และเปรู การศึกษาผลกระทบต่อสถาบันการมีส่วนร่วมได้แยกออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านบริบทเชิงโครงสร้าง (Structural context) ๒) ด้านแบบวิธีในการปรับใช้ (Modalities of adoption) ๓) ด้านกฎเกณฑ์ รูปแบบ และการออกแบบ (Rules, forms and design) และ ๔) ด้านธรรมชาติ (ลักษณะ) การมีส่วนร่วม (Nature of participation)

การศึกษาบริบทเชิงโครงสร้าง การศึกษาบริบทเชิงโครงสร้าง ควรจะวิเคราะห์สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการอภิบาล โดยการศึกษาสภาพแวดล้อมในวงกว้าง มีบ่อยครั้งที่การศึกษาสถาบันเหล่านี้มีลักษณะที่ศึกษาแบบตัดขาดจากบริบทแวดล้อม (ring-fenced) ดังที่ Paul Smoke ได้กล่าวว่ หมายถึงการศึกษาที่แยกตัวจากบริบทที่สถาบันเหล่านี้ตั้งอยู่

รูปแบบการก่อตัวของรัฐ มองได้จากภาพกว้างระดับมหัพภาค ในด้านประวัติศาสตร์ การก่อตั้งรัฐ รวมถึงปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ บทบาทของความเป็นสหพันธรัฐที่รัฐบาลท้องถิ่นมีอำนาจ การกระจายอำนาจ ธรรมเนียมทางกฎหมาย พรรคการเมือง สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยกำหนดภายในที่ทำให้สถาบันการมีส่วนร่วมมีบทบาทมาน้อยเพียงใด ในรัฐที่มีประสิทธิผลสูง ความสนใจในสถาบันการมีส่วนร่วมจะไม่เป็นที่คาดหวังมาก ทั้งนี้เพราะรัฐบาลสามารถปรับใช้นโยบายสาธารณะที่สนองความต้องการจำเป็นของพลเมืองได้ตั้งอยู่แล้ว ในขณะที่รัฐมีประสิทธิผลลดน้อยลง จะเกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการมีส่วนร่วมเพื่อสะท้อนให้เห็นปัญหา นโยบายพื้นฐาน เมื่อรัฐไม่มีประสิทธิผลโดยสิ้นเชิง หรือจืดอยู่ในประเภทรัฐล้มเหลว (Failed) หรือภาวะความไม่มีรัฐ (absent) มีแนวโน้มสูงที่สถาบันการมีส่วนร่วมจะมีบทบาทสูงขึ้น

ช่องว่างระหว่างระเบียบกฎหมายกับการนำกฎหมายไปบังคับใช้ ในหลายประเทศพบว่า มีสถาบันที่อ่อนแอและหลักกฎหมายที่ไม่สัมพันธ์กับการปฏิบัติ ตัวอย่างเช่นในประเทศกัวเตมาลา ได้บัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายย่อยเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของพลเมือง โดยกำหนดให้มีระบบสภาการพัฒนา ที่ใช้หลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในการรวบรวมปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนลงในวิสัยทัศน์แผนพัฒนาประเทศ แต่กลับถูกครอบงำโดยวาระของนักการเมืองท้องถิ่น ดังนั้นระบบดังกล่าวประสบความล้มเหลวในการที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เสนอปัญหาสำคัญเช่น ความยากจน การใช้ความรุนแรง และการทุจริตคอร์รัปชัน ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าความไม่สัมพันธ์ระหว่างกฎหมายและการปฏิบัติจะยิ่งเพิ่มมากขึ้น เมื่อการนำกฎหมายไปบังคับใช้เป็นลักษณะการสั่งการจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง (Top-down)

รูปแบบองค์ประกอบของประชาสังคม เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการการระดมทุนการมีส่วนร่วม ประชาสังคมจะจัดให้มีการระดมภาคพลเมือง (citizen-based mobilization) ที่จำเป็นต่อการสร้างกระบวนการปรึกษาหารือของสาธารณะอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกับการเข้าไปร่วมในกระบวนการจัดทำนโยบายเพิ่มมากขึ้น เส้นแบ่งระหว่างการสิ้นสุดของบทบาทรัฐและการเริ่มบทบาทภาคประชาสังคมไม่สามารถกำหนดให้ชัดเจนได้และนับวันยิ่งจะซับซ้อนมากขึ้น โดยมีคำถามที่เกี่ยวข้องได้แก่ มีพื้นที่สำหรับการหารือสาธารณะหรือไม่ มีประวัติศาสตร์ขององค์กรหรือของรัฐที่พยายามร่วมมือกับตัวแสดงชายขอบที่ด้อยโอกาสหรือไม่ ภาคส่วนใดที่มีการจัดระบบที่ดีกว่า เคยมี

ประวัติศาสตร์ของความต้องการด้านสิทธิ (rights-based demand) ที่เกิดจากองค์กรประชาสังคมหรือไม่ จากการศึกษาพบว่า เมื่อใดก็ตามที่ประชาสังคมมีศักยภาพที่จำกัด สถาบันการมีส่วนร่วมก็จะถูกรวบงำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ สถาบันการมีส่วนร่วมจะเปิดโอกาสให้องค์กรประชาสังคมและการมีส่วนร่วมของสาธารณะเข้าสู่กระบวนการจัดทำนโยบายที่เป็นทางการ

สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ-สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่มีการมีส่วนร่วมอภิปาลได้ก่อตัวและดำเนินการ มีอิทธิพลต่อการการทำงานภายในของสถาบันการมีส่วนร่วม และยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสถาบันการมีส่วนร่วม หลักสำคัญของสถาบันการมีส่วนร่วมจะกำหนดวิธีการใช้ทรัพยากรที่ขาดแคลนในการแก้ปัญหาของสาธารณะ โดยเฉพาะในชุมชนที่ยากจนและด้อยพัฒนา เมื่อประชาชนจำนวนมากมีชีวิตยากจน จึงเป็นเรื่องยากที่จะจัดการสนองความต้องการจำเป็นของประชาชน สิ่งที่ต้องเผชิญคือรายได้จากการเก็บภาษีที่เก็บได้ต่ำเนื่องจากประชาชนมีรายได้น้อย ตัวอย่างเช่น มีหลายประเทศทั่วโลกที่จัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมตามรูปแบบของประเทศบราซิล แต่อย่างไรก็ตาม นครของบราซิล ไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแทนของเขตเมืองในประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ปัญหาสำคัญคือลักษณะเฉพาะของนครในบราซิล เช่น สภาพเศรษฐกิจ การจัดองค์กรของสหภาพ ขบวนการทางสังคม พรรคการเมืองฝ่ายซ้ายที่เข้มแข็ง จึงเป็นการยากที่จะให้คนอื่น ๆ ใช้วิธีการเดียวกันกับนครในประเทศบราซิล ปัจจัยดังกล่าวข้างต้นมีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน เช่น สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจย่อมสัมพันธ์กับศักยภาพของรัฐ ประเทศที่มีระดับการศึกษาและทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่ต่ำ จะเผชิญกับอุปสรรคในการสร้างความเข้มแข็งให้กับรัฐ เช่นเดียวกันภาคส่วนของประชาสังคมมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ เพราะองค์กรเหล่านี้ต้องการนำทรัพยากรมาใช้ในสถาบันการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น ในเปรู องค์กรวิชาชีพบางองค์กร เช่น สมาคมวิศวกร ได้รายงานว่าการที่ได้เข้าร่วมการประชุมจัดทำงบประมาณ ไม่เพียงแต่เพื่อประโยชน์สาธารณะแต่ยังได้รับข้อมูลโครงการที่จะเกิดขึ้นและสมาคมอาจจะได้ดำเนินการโครงการ

จากการศึกษาบริบทเชิงโครงสร้างในวงกว้างของการอภิปาลแบบมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยในอนาคต คือ ชุมชนที่มีรัฐบาลที่มีศักยภาพ มีประชาสังคมที่มีบทบาท และมีระบบฐานภาษีที่เข้มแข็ง จะสามารถสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการอภิปาล มากกว่าสังคมที่มีรัฐที่อ่อนแอ ประชาสังคมที่ไม่มีบทบาท และระบบฐานภาษีที่อ่อนแอ^{๙๙}

วิรัชคดี เครือเทพ (๒๕๕๔) ได้ศึกษาการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมในระดับ อบต. ๔ แห่งในจังหวัดลพบุรี กาญจนบุรี ลำปาง และสระแก้ว เป็น อบต. ขนาดใหญ่ จำนวน ๑ แห่ง ได้แก่ อบต. ทะเลชุบศร อ.เมือง จ.ลพบุรี อบต. ขนาดกลาง จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ อบต. ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง และ อบต. ม่วงชุม อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี และ อบต.ขนาดเล็ก จำนวน ๑ แห่ง ได้แก่ อบต.หนองแวง อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว

^{๙๙} Wampler, Brian and McNulty, Stephanie L., **Does Participatory Governance Matter? Comparative Urban Studies Project Exploring the Nature and Impact of Participatory Reforms**, Woodrow Wilson International Center for Scholars (Boise State University) NW Washington, DC, ISBN 1-933549-58-0, 2011, www.wilsoncenter.org/cusp , pp. 6-18.

จากการศึกษา อบต. ทั้ง ๔ แห่ง พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมักเกิดขึ้นผ่านการทำประชาคมหมู่บ้านเป็นหลัก ยกเว้นในกรณีของ อบต. ม่วงชุม ที่มีการจัดประชาคมตำบลอีกขั้นตอนหนึ่ง ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนการทำแผนพัฒนาตำบล การจัดสรรงบประมาณ การนำแผนงาน-โครงการไปปฏิบัติ หรือการตรวจสอบติดตามผลการดำเนินงาน มิได้เกิดขึ้นอย่างเข้มข้นมากนัก และมักเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ โดยทั่วไป ประชาชนนิยมมีส่วนร่วมกับ อบต. ในฐานะผู้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางศาสนาหรืองานตามประเพณีที่ อบต. จัดขึ้นมากกว่าการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมที่มีความหมายต่อการพัฒนาตำบลหรือต่อการจัดสรรทรัพยากรอย่างแท้จริง

๑. รูปแบบ ความหลากหลาย และความเป็นตัวแทนในการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางงบประมาณ พบว่าช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นอย่างจำกัด และมักเกิดขึ้นผ่านการทำประชาคมหมู่บ้านเป็นสำคัญ และถ้าพิจารณาตามวงจรรงบประมาณแล้วนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนมักเกิดขึ้นในขั้นการระดมความคิดเห็นจากประชาชนผ่านที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน/ประชาคมตำบล ซึ่งเป็นขั้นตอนเริ่มแรกของกระบวนการจัดทำงบประมาณเพียงเท่านั้น ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนการจัดสรรงบประมาณ การนำแผนหรือโครงการไปปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบติดตามผลการดำเนินงาน ยังมีได้เกิดขึ้นอย่างเข้มข้นมากนัก และมักเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ นอกจากนี้ การประชุมประชาคมหมู่บ้านของ อบต. ที่เป็นกรณีศึกษา มีประชาชนเข้าร่วมโดยเฉลี่ยร้อยละ ๓.๘ ถึง ๙.๒ ของจำนวนประชากร และมักเป็นคนที่มีความคุ้นเคยกับคณะผู้บริหารและสมาชิกสภา อบต. เป็นสำคัญ มิได้มีองค์ประกอบของตัวแทนประชาชนกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่มากเท่าที่ควร โดยเฉพาะประชาชนในกลุ่มเยาวชนและเด็ก กลุ่มคนที่สนใจประเด็นปัญหาสาธารณะหรือกลุ่มอาชีพต่างๆ ฯลฯ นอกจากนี้แล้ว บรรยากาศของการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกระบวนการมีส่วนร่วมยังมีได้เกิดขึ้นอย่างเข้มข้นและเปิดกว้างมากนัก แต่มักเกิดขึ้นในแนวดิ่งและเป็นการสื่อสารทางเดียวจากแกนนำชุมชนไปสู่ประชาชน เนื้อหาสาระของการประชุมประชาคมจึงมักถูกชี้นำจากบรรดาแกนนำชุมชนที่มักจะจัดประชุมเพื่อหาข้อสรุปร่วมกันนอกรอบเป็นการล่วงหน้า แล้วจึงนำมาเสนอให้ประชาชนให้การรับรองในที่ประชุมประชาคมหมู่บ้านนั่นเอง

๒. การมีส่วนร่วมกับการตอบสนองต่อความต้องการเร่งด่วนของประชาชน ปัญหาและความต้องการเร่งด่วนของประชาชนยังมีได้ถูกส่งผ่านกลไกการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ไปจนถึงการจัดสรรงบประมาณในขั้นตอนสุดท้ายมากเท่าที่ควร ความไม่สอดคล้องกันระหว่างปัญหาและความต้องการเร่งด่วนของประชาชนที่เกิดขึ้นต้นทางดังที่ปรากฏในแผนชุมชนและแผนพัฒนาตำบลกับการจัดสรรงบประมาณที่ปลายทางดังที่ปรากฏอยู่ในข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีของ อบต. ในทางตรงข้าม โครงการด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมักผ่านทะเลาะตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ ถึงแม้ว่าการขาดแคลนในโครงสร้างพื้นฐานจะมีได้เป็นปัญหาเร่งด่วนของตำบลต่างๆ มากนักก็ตาม และมักจะได้รับ การจัดสรรงบประมาณให้ในสัดส่วนที่สูงกว่าแผนงานด้านอื่นๆ การวิจัยในครั้งนี้จึงสามารถกล่าวได้ว่าเสียงและความต้องการเร่งด่วนของประชาชนมักหล่นหายไปในระหว่างกระบวนการจัดทำงบประมาณของ อบต. ทั้ง ๔ แห่ง หรือถ้าหากเสียงและความต้องการของ

ประชาชนผ่านเข้าไปถึงขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการงบประมาณแล้วนั้น ก็จะได้รับการจัดสรรงบประมาณไว้ในสัดส่วนที่น้อยมาก

๓. เสียงของประชาชนกับการเข้าถึงการตัดสินใจทางงบประมาณ ระดับการเข้าถึงของประชาชนที่มีต่อการจัดสรรงบประมาณของ อบต. อยู่ในระดับที่ไม่สูงนักเช่นกัน หรือคิดเป็นเพียงประมาณร้อยละ ๑๙ ของขนาดงบประมาณรายจ่ายของ อบต. ทั้ง ๔ แห่ง

๔. การมีส่วนร่วมของประชาชนกับหลักการปกครองตนเองของพลเมือง การศึกษาในครั้งนีชี้ให้เห็นว่าทัศนคติในการปกครองตนเองหรือทัศนคติของการร่วมกันสร้างบ้านแปงเมืองของประชาชนใน อบต. ทั้ง ๔ แห่ง ยังอยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนัก ยกตัวอย่างเช่น ประชาชนมักมองว่าการแก้ไขปัญหาสาธารณะเป็นหน้าที่รับผิดชอบของ อบต. โดยที่เมื่อมีการจัดตั้ง อบต. ขึ้นมา มีงบประมาณและบุคลากรแล้ว อบต. ควรทำหน้าที่หลักในการแก้ปัญหา โดยที่พวกเขาไม่จำเป็นต้องร่วมกันรับผิดชอบหรือลงมือแก้ไขปัญหาแต่อย่างใด ประชาชนจึงทำหน้าที่เปรียบเสมือน “ลูกค้า” ที่คอยแจ้งความประสงค์หรือความต้องการต่างๆ เพื่อให้ อบต. เข้าดำเนินการแก้ไข มากกว่าการทำหน้าที่เป็น “พลเมือง” ที่ร่วมกันคิดและลงมือแก้ไขปัญหากับ อบต. นอกจากนี้ ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อการเข้าร่วมมักจำกัดเพียงการมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับเฉพาะตน บ่อยครั้งที่พบว่าข้อเรียกร้องมีลักษณะฉาบฉวย เป็นปัญหาส่วนบุคคล และมีได้ตรงตรงให้รอบคอบว่ามีความจำเป็นต่อส่วนรวมเพียงใด ส่วนประเด็นที่มีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาลึกของตำบลกลับมิได้รับการหยิบยกขึ้นมาพิจารณากันอย่างจริงจัง จึงทำให้ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นอยู่เนืองๆ และเป็นที่น่าเสียดายว่า ภาพที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาลึกของตำบลก็ยังไม่ปรากฏขึ้นในหมู่นักบริหารและพนักงานของ อบต. เช่นกัน สารสำคัญของแผนพัฒนาตำบลและข้อบัญญัติงบประมาณของ อบต. ทั้ง ๔ แห่ง มิได้สะท้อนให้เห็นถึงความชัดเจนของนโยบายเร่งด่วน แนวนโยบายการจัดสรรทรัพยากร หรือแนวทางการแก้ไขปัญหามีความเป็นรูปธรรมหรือสอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชนแต่ประการใด

๕. การเรียกร้องของทางงบประมาณกับหลักความรับผิดชอบต่อทางราชการ การศึกษาในครั้งนีพบว่า ประชาชนและคณะผู้บริหารของ อบต. ต่างมิได้ให้ความสำคัญต่อการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมที่นำไปสู่การเรียกร้องของประชาชนที่สอดคล้องกับหลักความรับผิดชอบต่อทางราชการ กล่าวคือ ไม่มีการทำประชาคมหมู่บ้านใดเลยที่มีการหยิบยกประเด็นเรื่องการจัดเก็บภาษีท้องถิ่นและศักยภาพทางการเงินการคลังของ อบต. มาพิจารณาควบคู่ไปกับการเรียกร้องงบประมาณ กลไกการมีส่วนร่วมจึงนำไปสู่สถานะการขาดความสมดุลระหว่างการเรียกร้องทางงบประมาณและการให้การสนับสนุนทางภาษีอากร โดยประชาชนไม่พูดว่าจะให้อะไร แต่มักจะถามว่าจะได้อะไรจาก อบต. ผลที่เกิดขึ้นก็คือการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ประชาชนมีทัศนคติทางราชการแบบพึงพากรัฐ โดยที่ประชาชนมักมองว่า อบต. เป็นหน่วยงานที่มีงบประมาณ มีบุคลากร และมีเครื่องมือต่างๆ จึงควรเป็นผู้ที่นำงบประมาณและโครงการต่างๆ มาให้ตามที่ประชาชนร้องขอ ในที่สุดการมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าวมักจะนำไปสู่สถานะที่ประชาชนเรียกร้องแบบเอาแต่ได้แบบเกินตัว โดยความ

แตกต่างกันระหว่างความต้องการด้านงบประมาณเปรียบเทียบกับขีดความสามารถทางการคลังของ อบต. มีสูงโดยประมาณ ๓ ถึง ๕ เท่าตัว^{๑๐๐}

๒.๖ สรุปหลักการธรรมาภิบาลในด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส ที่ได้จากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ หลักธรรมาภิบาลในด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใสในการปกครอง ท้องถิ่น

หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการสังคมโดยไม่แยกผู้มีส่วนร่วมออกจากสิ่งแวดล้อมทางการเมืองท้องถิ่น แต่ให้สิทธิแก่พลเมืองในการกำหนดนโยบายและผลลัพธ์ของ ท้องถิ่น มีความโปร่งใสของกระบวนการการตัดสินใจ ซึ่งทำให้การทุจริตและบิดเบือนผลประโยชน์ ของภาคอื่นๆ ไปเป็นของตนกระทำได้ยากหรือทำไม่ได้ ตลอดทั้งความรับผิดชอบที่ต้องตอบคำถาม และถูกวิจารณ์ได้

หลักการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน ผ่านสื่ออย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาความถี่ในการให้ข้อมูลและช่องทางการเข้าถึงข้อมูล มีการรับฟังความคิดเห็นของ ประชาชน โดยเฉพาะจากประชาชนภายนอกหน่วยงาน กลุ่มบุคคลที่หน่วยงานรับฟังความคิดเห็น ความเต็มใจในการรับฟังความคิดเห็น การเห็นคุณค่าของการรับฟังความคิดเห็น การทิ้งช่วงของการ ตัดสินใจหลังการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชน โดย ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการวางแผนตัดสินใจ กระบวนการตัดสินใจ มิติของเวลาในการตัดสินใจ ผู้มีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ กระบวนการใช้กรรมกรในการตัดสินใจ ตลอดทั้งมีการพัฒนาศักยภาพความสามารถในการ มีส่วนร่วมของประชาชน

สำหรับหลักความโปร่งใส ประกอบด้วยความโปร่งใสด้านโครงสร้างโดยการให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วม ความโปร่งใสด้านการเปิดเผยข้อมูล โดยประชาชนได้รับรู้การทำงานของ คณะกรรมการตรวจสอบ ประชาชน สื่อ มีส่วนร่วมในการจัดซื้อจัดจ้างและมีโอกาสควบคุมฝ่ายบริหาร และร่วมตรวจสอบ

๒.๖.๒ หลักธรรมาภิบาลในด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใสในองค์กรพัฒนา เอกชน

ยึดหลักการมีส่วนร่วม มีความเป็นพหุนิยม หลักความเสมอภาค ความเป็นประชาธิปไตยเป็น ธรรมาภิบาลภาคพลเมืองที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิพลเมืองและสิทธิมนุษยชน มีระบบการควบคุมดูแลที่ มีศักยภาพ ผลงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่สามารถเข้าถึงกลุ่มด้อยโอกาสโดยเฉพาะกลุ่ม เสี่ยงได้ทั่วถึง ตอบสนองในเวลาอันเหมาะสมและครอบคลุมโดยไม่เลือกปฏิบัติ มีความโปร่งใส ปลอดภัยจากการทุจริตคอร์รัปชัน และมีความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ต่อประชาชน

องค์กรภาคเอกชน มีการทำงานแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไปพร้อมๆ กับการ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยใช้เครื่องมือที่ประชาชนร่วมปฏิบัติการ ได้แก่ การจัดทำแผนที่

^{๑๐๐} วีระศักดิ์ เครือเทพ, การจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมในระดับ อบต. บทวิเคราะห์เชิงสถาบัน: หนังสือ ประเด็นท้าทายการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย (จัดพิมพ์โดยศูนย์ส่งเสริมนวัตกรรมและ ธรรมาภิบาลท้องถิ่น กทม. พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน ๒๕๕๔, จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม ISBN 978-616-551-307-4), หน้า ๒๐๕-๒๒๒.

ข้อมูลทางสังคมและการจัดระดับฐานะของคนในชุมชน แผนที่ข้อมูลกลุ่มเสี่ยง การประชุมปฏิบัติการ การอภิปรายกลุ่ม กรณีศึกษาเฉพาะกิจที่กำหนด โดยกลุ่มประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมีขนาดเล็ก ทำให้มีกระบวนการในการมีส่วนร่วมและมีความโปร่งใสที่สมาชิกมีบทบาทในการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ

๒.๖.๓ หลักธรรมาภิบาลในด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใสในองค์กรวัฒนธรรม

เกิดจากความยินยอมพร้อมใจของคนในสังคมในการอยู่ร่วมกันด้วยความดี มีความเป็นประชาธิปไตย คนในสังคมมีส่วนร่วม ผู้นำและผู้ตามมาจกคนเสมอกันที่เกิดขึ้นโดยธรรม ธรรมะจึงเป็นสิ่งประเสริฐสุดในหมู่ชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต หลักทศพิธราชธรรม หรือราชธรรม ๑๐ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส ได้แก่ ทานหมายถึงการให้ซึ่งรวมรวมถึงการให้สติปัญญาอันเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจในชุมชน ศิลหมายถึงความมีระเบียบวินัยโดยเฉพาะการไม่กล่าวเท็จ การไม่ปกปิดข้อมูลเพื่อประโยชน์ของตน การไม่ลักทรัพย์หรือเบียดบังเอาทรัพย์ที่ไม่ใช่ของตนเองมาใช้ประโยชน์ส่วนตน อาชวะหมายถึงความซื่อตรง เปิดเผย โปร่งใส ไม่มีวาระซ่อนเร้นที่ยึดประโยชน์ตนเองหรือพวกพ้อง มัทวะหมายถึงความอ่อนโยน ลดมานะทิฐิที่ยึดมั่นในตนเอง พร้อมทั้งจะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตปะหมายถึงการระงับยับยั้งข่มใจ ผดเผากิเลสตัณหา ความโลภ ความโกรธ ความหลง มิให้เข้ามาครอบงำจิตใจของตนเอง อักโกระหมายถึงความไม่โกรธ การตัดสินใจที่จะกระทำการหรือไม่กระทำการ ให้เป็นไปด้วยความเห็นดี เห็นงาม เห็นชอบ ไม่มีอารมณ์โกรธเข้ามาเกี่ยวข้อง อวิหิงสาหมายถึงความไม่เบียดเบียน มุ่งให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเท่าเทียมกัน เสมอภาคกัน ไม่ทะเลาะวิวาทบาดหมางด้วยความคิดเห็นที่แตกต่าง นำความคิดเห็นที่แตกต่างมาประสานสัมพันธ์ให้เกิดความสามัคคี ขันติหมายถึงความอดทน มีความสงบเสงี่ยมเจียมตน ไม่หุนหันพลันแล่นหรือลุแก่อำนาจ อวิโรธนะหมายถึงความไม่คลาดในธรรม มีความเข้าใจในธรรม และตั้งมั่นในธรรม ไม่เบี่ยงเบนไขว้เขวด้วยอธรรม ใช้ปัญญาธรรมที่รู้ความจริงมาประกอบการคิดและตัดสินใจในการแก้ปัญหา

๒.๗ ปัญหาที่พบจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส

๒.๗.๑ ปัญหาที่พบในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ปัญหาที่คุกคามธรรมาภิบาลมากที่สุดปัญหาหนึ่งคือการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความโปร่งใสความรับผิดชอบตรวจสอบได้และการมีส่วนร่วมมีพื้นฐานที่อ่อนแอ การพัฒนาแบบสั่งการจากบนสู่ล่างเป็นการพัฒนาที่ได้ยึดโยงกับความต้องการจำเป็นของกลุ่มด้วยโอกาสอย่างแท้จริง ประชาชน เป็นเพียงเครื่องมือที่ถูกครอบงำโดยนักการเมืองท้องถิ่นเพื่อใช้อธิบายว่าได้มีการจัดการธรรมาภิบาลโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่อาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการริเริ่มชักนำของหน่วยงานภาครัฐจากภายนอกจะนำไปสู่ความสำเร็จเสมอไป มีทั้งความเหลื่อมล้ำและช่องว่างที่เกิดขึ้นระหว่างการมีส่วนร่วมที่เกิดจากภายในชุมชนกับการมีส่วนร่วมที่ชักนำจากภายนอก การมีส่วนร่วมโดยการชักนำจากภายนอก มักเกิดขึ้นด้วยความไม่เท่าเทียมกัน

ระหว่างผู้ชักนำจากภายนอกกับประชาชนในชุมชน และทำให้ขาดความต่อเนื่องในการสานต่อโครงการอย่างเป็นทางการเป็นปีกแผ่นและยั่งยืน การมีส่วนร่วมโดยการชักนำจากภายนอกเป็นแรงจูงใจระยะสั้น แต่มีแนวโน้มจะสูญสลายไปเมื่อสิ่งจูงใจเหล่านี้หมดไป ประชาชนไม่มีข้อมูล ไม่มีความรู้ความเข้าใจ ก่อนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการการตัดสินใจ สมาชิกชุมชนมิได้มีอำนาจที่แท้จริงที่จะทำให้บังเกิดผลในกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการปกครองท้องถิ่น เป็นเพียงรูปแบบพิธีการเพื่อให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้เท่านั้น มิได้เกิดจากความประสงค์ในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง การจัดทำประชาคมเพื่อพิจารณาโครงการตามวงจรงบประมาณ มักเกิดขึ้นในแนวคิดและเป็นการสื่อสารทางเดียวจากแกนนำชุมชนไปสู่ประชาชน นอกจากนี้เสียงและความต้องการของประชาชนที่ไปถึงขั้นตอนสุดท้ายของการจัดสรรงบประมาณมีอยู่ในสัดส่วนที่น้อยมาก การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางโครงการ การจัดทำแผน การจัดสรรงบประมาณ การนำแผนงานและโครงการไปปฏิบัติ หรือการตรวจสอบติดตามผลการดำเนินงานมิได้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง จากการที่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ประชาชนจึงไม่มีสำนึกในการมีส่วนร่วม โดยมีทัศนคติพึงพาและทำหน้าที่เป็นเพียงผู้รับบริการมากกว่าที่จะทำหน้าที่เป็นพลเมืองที่ร่วมกันคิดและแก้ไขปัญหาเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๒.๗.๒ ปัญหาที่พบในการจัดการธรรมาภิบาลท้องถิ่นขององค์กรภาคเอกชน

การทำงานเชิงวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน มีความใกล้เคียงกับขบวนการการเคลื่อนไหวในการต่อสู้เรียกร้องสิทธิมนุษยชน สิทธิความเป็นพลเมือง ทำให้องค์กรภาคีรัฐมีทัศนคติต่อองค์กรภาคเอกชนในลักษณะผู้สร้างเงื่อนไขความขัดแย้งจนถึงระดับการต่อต้าน การปฏิบัติงานขององค์กรภาคเอกชนยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะด้านทรัพยากรบุคคลและงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถทำงานในพื้นที่กว้างหรือครอบคลุมพื้นที่ตามประเด็นปัญหาในวงกว้างได้ ผู้ให้การสนับสนุนทุนในการดำเนินงานขององค์กรภาคเอกชน มักจะเป็นไปตามประเด็นปัญหาของเศรษฐกิจสังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม เมื่อปัญหานั้นๆ ไม่เป็นประเด็นของสังคม การดำเนินงานขององค์กรภาคเอกชนก็จะชะลอบทบาทลงในเรื่องนั้นๆ ความไม่ต่อเนื่องของการปฏิบัติงานขององค์กรภาคเอกชนระยะยาว ทำให้ไม่มีกระบวนการที่เป็นวงจรต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลให้การสร้างพลังชุมชนโดยการมีส่วนร่วมไม่สามารถเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

๒.๗.๓ ปัญหาที่พบในการจัดการธรรมาภิบาลท้องถิ่นขององค์กรวัฒนธรรม

ขาดการมีส่วนร่วมด้วยการใช้ปัญญา ความไม่รู้ (อวิชชา) เป็นเหตุแห่งอกุศลกรรม อันประกอบด้วยกายทุจริต (ความประพฤติชั่วทางกาย) วาจาทุจริต (ความประพฤติชั่วทางวาจา) และมโนทุจริต (ความประพฤติชั่วทางใจ) ความไม่ซื่อตรงของมนุษย์เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สังคมมนุษย์ประสบความล้มเหลว ความไม่ซื่อตรงที่เกิดจากความลำเอียงด้วยอคติ ๔ คือลำเอียงเพราะรักหรือนิยมชมชอบ ลำเอียงเพราะโกรธหรือเกลียดชัง ลำเอียงเพราะหลงด้วยความไม่รู้จริงหรือสำคัญผิด และลำเอียงเพราะเกรงว่าภัยจะมาถึงตน อคติเหล่านี้ก่อให้เกิดการแบ่งแยกกลุ่มแยกพวก การเลือกปฏิบัติ ยึดประโยชน์ของตนและพวกพ้อง

การแก้ไขอคติเหล่านี้ จำเป็นจะต้องเปิดใจกว้างโดยการเปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประชาชน เช่น ควรปรึกษาประชาชนก่อนที่จะมีการแต่งตั้งผู้นำทางศาสนาหรือผู้ที่ดำรงตำแหน่งพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัด ผู้นำศาสนาต้องนำหลักการที่ถูกต้องที่มีอยู่ในศาสนาอธิบาย สื่อสาร ผ่านช่องทางต่างๆ เพื่อป้องกันการทุจริตหรือลดการทุจริต ผู้นำทางศาสนาต้องเป็นแบบอย่างต่อกรกระทำความดีในการดำเนินชีวิต ทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ส่งเสริมให้เกิดประชาสังคมที่เกิดสำนักทางศาสนา มองเห็นภัยของการทุจริตทุกรูปแบบ การทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์โดยอาศัยความร่วมมือจากประชาชนเป็นสำคัญ ด้วยการปลูกฝังธรรมะในจิตใจ ให้ชุมชนมีจิตสำนึกที่ดี นำหลักธรรมและวิธีการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน จะก่อให้เกิดการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย เรื่อง “จิตสำนึก โอกาส และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี” ผู้วิจัยได้นำเสนอขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยตามหัวข้อต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและจากภาคสนาม เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูล สังเกต สัมภาษณ์พระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่บริการขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม

๓.๒ ประชากรและ กลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑. ประชากร ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คือ ฝ่ายบริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลไผ่ลู่ อำเภอดงหลวง พะยอม และประชาชนวัดวาสุธาราม หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว ตำบลระเว อำเภอบึงสามพัน และเจ้าหน้าที่มูลนิธิรักษไทยและประชาชนในพื้นที่บริการของโครงการมูลนิธิรักษไทย จังหวัดอุบลราชธานี

๓.๒.๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 45 รูป/คน ประกอบด้วย

องค์การบริหารส่วนตำบลไผ่ลู่ จำนวน ๑๕ คน แยกเป็น ฝ่ายบริหารและสภาท้องถิ่น รวม ๓ คน และประชาชนเขตพื้นที่บริการ ๑๒ คน

พระสงฆ์และประชาชนวัดวาสุธาราม จำนวน ๑๕ รูป/คน แยกเป็น พระสงฆ์ ๓ รูป และประชาชน ๑๒ คน

เจ้าหน้าที่โครงการมูลนิธิรักษไทยและประชาชนพื้นที่บริการ จำนวน ๑๕ คน แยกเป็น เจ้าหน้าที่มูลนิธิรักษไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓ คน เจ้าหน้าที่สนาม จำนวน ๑ คน และประชาชนพื้นที่บริการ ๑๑ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับจิตสำนึก โอกาส และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเองโดยการศึกษาค้นคว้าจากแนวคิด เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดเป็นข้อคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีแบบสัมภาษณ์และวิธีการสัมภาษณ์ ดังนี้

แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับจิตสำนึก โอกาส และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น เป็นแบบแนวสัมภาษณ์ คำถามปลายเปิด (Open-ended questions) ที่ไม่ชี้นำ ผู้วิจัยจะใช้ทั้งแบบบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปรูปและสมุดบันทึกประกอบการเก็บข้อมูล โดยมีประเด็นคำถาม ที่เกี่ยวกับจิตสำนึก โอกาส และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

๓.๓.๒ ขั้นตอนวิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย

วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย มีขั้นตอน ดังนี้

๑) ดำเนินการศึกษาข้อมูลจากตำราเอกสารที่เกี่ยวกับจิตสำนึก โอกาส และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับทำวิจัย และใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒) กำหนดกรอบแนวคิดจากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษา โดยแยกประเด็นที่ต้องการศึกษา และกำหนดโครงสร้างของแบบสอบถามตามประเด็นสำคัญของวัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา

๓.๔. การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๓.๔.๑ ทำบันทึกเสนอผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ วิทยาเขตอุบลราชธานี เพื่อลงนามหนังสือถึงองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น้อย เจ้าอาวาสวัดวาสุการาม และผู้อำนวยการมูลนิธิรักษไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

๓.๔.๒ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) โดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ในประเด็นจิตสำนึก โอกาส และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น เพื่อให้ทราบถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องของการวิจัยดังกล่าว

๓.๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) มายืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล ด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษา ตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการอ่านข้อมูลดังกล่าว พร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้ว

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัยและอภิปรายผล

๔.๑ ผลการศึกษาวิจัยจิตสำนึก โอกาส ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส

๔.๑.๑ ผลการศึกษาวิจัยองค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่ทุ่ง อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

องค์การบริหารส่วนตำบลไหล่ทุ่ง (อบต.) อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี มีกระบวนการในการจัดทำข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อดำเนินโครงการสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น โดยได้จัดเวทีประชาคมหมู่บ้านซึ่งผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (สอ.บต.) และประชาชนแต่ละหมู่บ้าน จำนวน ๑๒ หมู่บ้าน เสนอโครงการและลงมติจัดลำดับตามความจำเป็นเร่งด่วน แล้วนำผลจากเวทีประชาคมเข้าสู่แผนพัฒนาตำบลและสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีสนับสนุนโครงการที่หมู่บ้านเสนอผ่านฝ่ายบริหาร การนำโครงการในข้อบัญญัติงบประมาณไปดำเนินการเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหาร ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า จิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส แยกได้ดังนี้

๔.๑.๑.๑ ด้านจิตสำนึกของประชาชน ผลการศึกษาวิจัยจิตสำนึกในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใสขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า

๑) จิตสำนึกเข้าร่วมการจัดทำประชาคมหมู่บ้านร่วมกับ อบต. ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชาคม ดังที่นายสมบุญ รัตนคำภา ได้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์^๑

“ในการเข้าร่วมประชาคมระหว่าง อบต. และประชาชน จำนวนประชาชนที่เข้าร่วมประชาคมโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ ๘๐ แต่หากแยกเป็นกลุ่มหมู่บ้าน จะเห็นว่ามีส่วนน้อยเพียง ๒ หมู่บ้านที่ประชาชนเข้าร่วมเพียงร้อยละ ๖๐-๗๐ แต่หมู่บ้านอื่นเข้าร่วมประมาณร้อยละ ๘๐-๙๐”

อบต. ได้จัดของที่ระลึกเป็นแรงจูงใจในการเข้าร่วมประชาคม แต่อย่างไรก็ตาม มีประชาชนบางส่วนตั้งใจที่จะเข้าร่วมถึงแม้ อบต. จะไม่นำอะไรมาเป็นสิ่งจูงใจ ทั้งนี้เพื่อปกป้องสิทธิของตนเอง พร้อมกับมีความสำนึกในหน้าที่ในการให้ความร่วมมือกับ อบต. ในการเข้าร่วมประชาคมตามข้อมูลที่ นางพิสมัย ละพรม ให้สัมภาษณ์^๒

^๑นายสมบุญ รัตนคำภา เลขาธิการนายกองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านเลขที่ ๑๕๓ หมู่ที่ ๘ บ้านม่วง วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๑๕-๑๖.๐๐ น.

^๒นางพิสมัย ละพรม บ้านเลขที่ ๑๔๐ หมู่ที่ ๒ บ้านไหล่สูง วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๑๕ น.

“สำหรับตนเองถึงไม่มีอะไรมาแจก ก็ตั้งใจจะไปประชุมประชาคม ปัจจุบันมีความเข้าใจเพิ่มขึ้นว่าเวทีประชาคมเป็นเวทีปกป้องสิทธิของตนเองในการเสนอความต้องการเพื่อแก้ไขความเดือดร้อน”

ในขณะเดียวกัน มีประชาชนบางส่วนไม่ได้เข้าร่วมประชาคม และไม่ได้สนใจติดตามว่าหมู่บ้านลงมติลำดับความสำคัญโครงการใดและมีโครงการใดที่ผ่านประชาคม ตามที่ นางกุหลาบ พุ่มจันทร์ ให้สัมภาษณ์^๓

“ปี ๒๕๕๙ ตนเองติดธุระ ไม่ได้ร่วมประชุมประชาคม ไม่ได้ติดตามว่ามีโครงการอะไรบ้างที่ผ่านประชาคม”

๒) จิตสำนึกเข้าร่วมการประชุมพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี ในการจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี อบต. มีหนังสือแจ้งกำนันและผู้ใหญ่บ้านประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนเข้าร่วมประชุม แต่ประชาชนไม่สนใจเข้าร่วมและถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้นำที่จะเข้าร่วมตามที่นายเคลื่อน คำโกน ให้สัมภาษณ์^๔

“ในวาระที่สภา อบต. พิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี อบต. มีหนังสือแจ้ง เชิญกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจเข้าร่วม แต่มีเพียงผู้นำไปร่วมประชุม ประชาชนไม่สนใจที่จะไปร่วม ไม่ค่อยมีใครไป ประชาชนแทบจะไม่ไปเลย ไม่อยากเสียสละ ไปแล้วไม่ได้อะไร ให้คนมีเงินเดือนไปประชุมก็แล้วกัน มอบให้ผู้นำไปประชุม ตนเองยินดีที่จะปฏิบัติตาม ปล่อยให้คนที่มีความรู้หรือมี ค่าตอบแทนทำหน้าที่ ผู้นำที่อาสาทำงานเมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วก็ต้องทำ ชันอาสาแล้วก็ต้องทำให้เต็มที่ หน้าที่ของ อบต. คือ ให้บริการประชาชน เป็นตัวแทนของประชาชน ทำหน้าที่เพื่อประชาชน”

นอกจากนี้ ประชาชนส่วนหนึ่งคิดว่า อบต. มีหน้าที่ให้บริการประชาชน จะไปร่วมกิจกรรมก็ต่อเมื่อ อบต. ร้องขอ ตามที่ นางบุญเสริม กรินทร์ ให้สัมภาษณ์^๕

“อบต. มีหน้าที่ให้บริการส่งเสริมประชาชนมากกว่า ถ้า อบต. ไม่ขอร้องให้ร่วมกิจกรรมก็ไม่ไป”

แต่มีประชาชนบางส่วนเห็นว่า ประชาชนควรร่วมมือกับ อบต. ตามที่ นางกุหลาบ พุ่มจันทร์ ให้สัมภาษณ์^๖

“อบต. และประชาชนควรร่วมมือกัน ไม่ใช่ อบต. เป็นผู้รับใช้ประชาชน”

^๓นางกุหลาบ พุ่มจันทร์ บ้านเลขที่ ๑๔ บ้านไหล่ทุ่งพัฒนา วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๐๐-๑๕.๔๕ น.

^๔นายเคลื่อน คำโกน บ้านเลขที่ ๙๑ หมู่ที่ ๑๑ บ่อหินพัฒนา วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๔๕-๑๒.๓๐ น.

^๕นางบุญเสริม กรินทร์ บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ที่ ๗ บ้านคำข่า วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๓๐ น.

^๖นางกุหลาบ พุ่มจันทร์ บ้านเลขที่ ๑๔ บ้านไหล่ทุ่งพัฒนา วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๐๐-๑๕.๔๕ น.

๓) จิตสำนึกติดตามการดำเนินโครงการในหมู่บ้าน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้ติดตามการดำเนินโครงการเพราะเข้าใจว่าเป็นเรื่องระหว่าง อบต. กับผู้รับเหมา ตามที่ นางบุญเสริม กรินรักษ์ ให้สัมภาษณ์^๗

“เมื่อโครงการลงมาดำเนินการในพื้นที่ ประชาชนไม่ได้ติดตามเพราะเป็นเรื่องของผู้รับเหมา”

แต่อย่างไรก็ตาม มีประชาชนบางส่วนให้ความสำคัญกับความร่วมมือในการดำเนินโครงการ หาก อบต. ชี้แจงทำความเข้าใจหรือขอความร่วมมือกับประชาชน ตามที่ นายพัน จักสาน ให้สัมภาษณ์^๘

“แหล่งน้ำเป็นเรื่องสำคัญ บทบาทของประชาชนคือเลือกพื้นที่ขุดลอก แก้ไขเรื่องท่อและการวางระบบท่อ ประชาชนสละที่ดินบางส่วน ประชาชนมีความยินดีและมีจิตสำนึกที่จะร่วมสละที่ดิน หากชี้แจงให้เข้าใจ ประชาชนมีความพร้อมที่จะบริจาคหรือเสียสละสมทบการดำเนินโครงการหากประชาชนมีความเข้าใจ”

ในการติดตามโครงการ อบต. ได้แต่งตั้งตัวแทนหมู่บ้านตรวจรับโครงการ ประชาชนจะแจ้งผู้รับเหมาแก้ไขหากพบข้อบกพร่องหรือแจ้งผู้ใหญ่บ้านและ สอ.บต. ดำเนินการ ตามที่ นางบุญเสริม กรินรักษ์ ให้สัมภาษณ์^๙

“อบต. แต่งตั้งตัวแทนหมู่บ้านตรวจรับโครงการ เมื่อชาวบ้านพบข้อบกพร่องไม่พอใจ ก็แจ้งให้ผู้รับเหมาแก้ไข หรือแจ้งผู้ใหญ่บ้านหรือ สอ.บต. ตามลำดับ”

แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินโครงการบางโครงการไม่ได้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประชาชนส่วนหนึ่ง เมื่อพบข้อบกพร่องในการดำเนินโครงการ ไม่ได้ร่วมติดตามตรวจสอบปล่อยให้เป็นที่ของ อบต. ตามที่ นายพัน จักสาน ได้ให้สัมภาษณ์^{๑๐}

“ในภาพรวมมีความพึงพอใจการบริหารงานของ อบต. เพราะ อบต. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีโอกาสแสดงความคิดเห็นกับ อบต. แต่อย่างไรก็ตามการตรวจสอบการขุดลอกแหล่งน้ำ หากเปรียบเทียบกับงานที่จ้างของเอกชน เอกชนได้ปริมาณงานมากกว่า ประชาชนทำเองจะได้ผลงานมากกว่า ถือว่ายังไม่บรรลุหลักความคุ้มค่า หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประชาชนครั้งต่อครั้งปล่อยให้เป็นที่ของ อบต. ไม่ร่วมติดตามสังเกตสอบถามหรือตรวจสอบผลการดำเนินโครงการ”

๔) จิตสำนึกดูแลสาธารณสมบัติและสาธารณประโยชน์ เมื่อการดำเนินโครงการสิ้นสุดลง ประชาชนส่วนหนึ่งมีจิตสำนึกในการดูแลผลการดำเนินโครงการที่เป็นสาธารณสมบัติ แต่มีส่วน

^๗นางบุญเสริม กรินรักษ์ บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ที่ ๗ บ้านคำข่า วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๓๐ น.

^๘นายพัน จักสาน บ้านเลขที่ ๖๑ หมู่ที่ ๑๐ บ้านม่วงงาม วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๔๕-๑๑.๓๐ น.

^๙นางบุญเสริม กรินรักษ์ บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ที่ ๗ บ้านคำข่า วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๓๐ น.

^{๑๐}นายพัน จักสาน บ้านเลขที่ ๖๑ หมู่ที่ ๑๐ บ้านม่วงงาม วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๔๕-๑๑.๓๐ น.

หนึ่งที่ไม่สนใจโดยถือว่าเป็นหน้าที่ของ อบต. บางส่วนยังคงมอง นายก อบต. และปลัด อบต. ว่ามีหน้าที่ให้บริการประชาชน ประชาชนคือผู้เรียกร้องสิทธิ เมื่อประสบความเดือดร้อนจะขอให้ อบต. แก้ไขปัญหาให้ได้โดยเร็ว ดังที่ นายสมบุญ รันคำภา ให้สัมภาษณ์^{๑๑}

“มีประชาชนเพียงบางส่วนคิดว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สาธารณสมบัติเป็นเรื่องที่ตนเองต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยเข้าไปช่วยแก้ไขหรือประสานแจ้ง อบต. มาแก้ไขทันที แต่มีบางส่วนที่เพิกเฉยไม่ยุ่งเกี่ยว ประชาชนส่วนหนึ่งยังขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์หรือ สาธารณสมบัติ ยังคงมีแนวคิดยกให้เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของ อบต.”

๔.๑.๑.๒ ด้านโอกาสของประชาชน ผลการศึกษาวิจัยโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า

๑) โอกาสในการเตรียมโครงการก่อนนำเสนอในเวทีประชาคมหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านมีกระบวนการที่ต่างกัน บ้านบ่อหินพัฒนา หมู่ที่ ๑๑ ได้เตรียมโครงการโดยการปรึกษาหารือระหว่างผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้ทรงคุณวุฒิ และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (สอ.บต.) โดยที่ประชาชนไม่มีโอกาสร่วมพิจารณาก่อนนำเสนอเข้าประชาคม ตามที่ นายเคลื่อน คำโกน ให้สัมภาษณ์^{๑๒}

“ก่อนการทำประชาคมหมู่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (สอ.บต.) ได้ปรึกษาหารือโครงการร่วมกับ ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้ทรงคุณวุฒิ”

ขณะที่บ้านไหล่สูง หมู่ที่ ๒ สอ.บต. ได้นำโครงการปรึกษาร่วมกับผู้นำและประชาชนก่อนนำเสนอเข้าประชาคม แต่ประชาชนไม่ได้มีโอกาสร่วมสืบค้นข้อมูลเพื่อมาวิเคราะห์ความจำเป็นของโครงการ โดยการสืบค้นข้อมูลทั้งหมดได้มอบให้เป็นหน้าที่ของ สอ.บต. ตามที่ นางพิสมัย ละพรม ให้สัมภาษณ์^{๑๓}

“ก่อนการทำประชาคมใหญ่ สอ.บต. เสนอโครงการโดยมีการปรึกษาหารือร่วมกับผู้นำและประชาชนประมาณ ๕๐-๖๐ คน ตนเองไม่เคยร่วมกิจกรรมสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับแผนและโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ยกให้ สอ.บต. ทำหน้าที่แทน”

มีบางหมู่บ้านที่ประชาชนไม่มีโอกาสร่วมหารือในการเตรียมการโครงการก่อนนำเสนอประชาคม เช่น กรณีบ้านไหล่ทุ่ง หมู่ที่ ๑ พบว่ามีช่องว่างระหว่างประชาชนกับ สอ.บต. โดย สอ.บต. ไม่ได้นำโครงการที่จะเสนอประชาคมมาหารือกับประชาชนก่อนนำเสนอเข้าประชาคม ตามที่ นางบุษบา แก้วกัลญา ให้สัมภาษณ์^{๑๔}

^{๑๑}นายสมบุญ รันคำภา เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านเลขที่ ๑๕๓ หมู่ที่ ๘ บ้านม่วง วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๑๕-๑๖.๐๐ น.

^{๑๒}นายเคลื่อน คำโกน บ้านเลขที่ ๙๑ หมู่ที่ ๑๑ บ่อหินพัฒนา วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๔๕-๑๒.๓๐ น.

^{๑๓}นางพิสมัย ละพรม บ้านเลขที่ ๑๔๐ หมู่ที่ ๒ บ้านไหล่สูง วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๑๕ น.

^{๑๔}นางบุษบา แก้วกัลญา บ้านเลขที่ ๓ หมู่ที่ ๑ บ้านไหล่ทุ่ง วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๖.๐๐-๑๗.๐๐ น.

“ตัวเชื่อมโยงสำคัญระหว่างประชาชนกับ อบต. คือ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (สอ.บต.) แต่ สอ.บต. ของหมู่บ้าน ไม่ได้นำโครงการมาหารือกับชาวบ้านก่อนนำเข้าประชาคม ควรฟังประชาชนก่อนนำเข้าประชาคมร่วมกับ อบต. แต่อย่างไรก็ตาม ประชาชนก็จำเป็นต้องยกมือสนับสนุนในวันจัดทำประชาคม”

๒) โอกาสเข้าร่วมประชาคมหมู่บ้านร่วมกับ อบต. ในวันที่จัดทำประชาคมหมู่บ้าน บางหมู่บ้าน สอ.บต. และผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทมากกว่า เช่น บ้านคำข่า หมู่ที่ ๗ สอ. บต. และผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทมากกว่าประชาชนในการเสนอโครงการ และขอให้ประชาชนยกมือเห็นชอบโครงการที่ต้องการให้ อบต. บรรจุเข้าแผนพัฒนาตำบล ตามที่ นางบุญเสริม กรินทร์ักษ์ ให้สัมภาษณ์^{๑๕}

“สอ.บต. และผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้พูดมากกว่าในการเสนอโครงการและขอให้ประชาชนยกมือจัดลำดับโครงการเพื่อให้ อบต. บรรจุเข้าแผน”

การทำประชาคมของ บ้านบ่อหิน หมู่ที่ ๕ จากการที่ สอ.บต. และผู้ใหญ่บ้าน ไม่ได้นำโครงการมาหารือกับประชาชนในรายละเอียดของโครงการที่จะเสนอไว้ล่วงหน้า เมื่อมาทำประชาคมประชาชนไม่เข้าใจ และโครงการที่เสนอไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน ประชาชนจึงเข้าใจว่าตนเองไม่มีความสำคัญมาทำหน้าที่ยกมือมากกว่า และแสดงความไม่พอใจในสิ่งที่ตนเองจำเป็นต้องยกมือสนับสนุน ตามที่ นายประดิษฐ์ หิมะคุณ ให้สัมภาษณ์^{๑๖}

“การประชุมประชาคมประจำปี ไม่ได้หารือรายละเอียดแผนงานโครงการในหมู่บ้านล่วงหน้า บางครั้งประชาชนไม่เข้าใจ ไม่ตรงกับความต้องการของตนเอง มาทำหน้าที่ยกมือมากกว่าเมื่อไม่ได้ในสิ่งที่ตนยกมืออาจมีบางกลุ่มที่แสดงความไม่พอใจ”

๓) โอกาสเข้าร่วมรับฟังการจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี สอ.บต. บ้านไหล่ทุ่ง หมู่ที่ ๑ ไม่เคยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าไปร่วมรับฟังการประชุมพิจารณาข้อบัญญัติฯ แม้บางครั้ง นายก อบต. เคยเชิญชวนให้ประชาชนเข้าไปร่วม แต่เมื่อถึงกำหนดวัน สอ.บต. ของหมู่บ้าน ไม่ได้แจ้งให้ประชาชนทราบ ตนเองจึงไม่ได้ไปร่วมฟังการพิจารณาข้อบัญญัติ ตามที่ นางบุษบา แก้วกัลญา ให้สัมภาษณ์^{๑๗}

“สอ.บต. ไม่เคยชวนประชาชนเข้าไปหารือในขั้นตอนการพิจารณาข้อบัญญัติการใช้จ่ายงบประมาณของ อบต. หากตนเองได้รับการชักชวน จะไป นายก อบต. เคยชักชวนให้ประชาชนเข้าไปร่วมเวลามีการประชุมพิจารณาข้อบัญญัติ แต่พอถึงกำหนดวันพิจารณาข้อบัญญัติ สอ.บต. ของหมู่บ้านไม่ได้แจ้งให้ประชาชนทราบ ตนเองจึงไม่ได้ไปร่วมฟัง”

๔) โอกาสในการติดตามตรวจสอบโครงการ บ้านบ่อหินพัฒนา หมู่ที่ ๑๑ อบต. ได้แต่งตั้งกรรมการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินโครงการทั้งหมด ตัวแทนชาวบ้านอื่นไม่มีโอกาสเข้า

^{๑๕}นางบุญเสริม กรินทร์ักษ์ บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ที่ ๗ บ้านคำข่า วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๓๐ น.

^{๑๖}นายประดิษฐ์ หิมะคุณ บ้านเลขที่ ๗๓ หมู่ที่ ๕ บ้านบ่อหิน วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐-๑๓.๔๕ น.

^{๑๗}นางบุษบา แก้วกัลญา บ้านเลขที่ ๓ หมู่ที่ ๑ บ้านไหล่ทุ่ง วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๖.๐๐-๑๗.๐๐ น.

ร่วม ทำให้ประชาชนผู้รับประโยชน์ไม่ได้มีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบโครงการ ตามที่ นาย เคลื่อน คำโกน ได้ให้สัมภาษณ์^{๑๘}

“กรรมการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินโครงการเป็นผู้ที่ อบต. แต่งตั้งทั้งหมด ไม่มีตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วม ประชาชนผู้รับประโยชน์ไม่ได้มีส่วนร่วม เพียงแต่มีหน้าที่ชี้จุดที่จะขุดแหล่งน้ำและดูแลทั่วไป ไม่มีโอกาสให้คำแนะนำ”

๔.๑.๑.๓ ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

๑) ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางโครงการ การเตรียมโครงการเพื่อเสนอในขั้นตอนการจัดทำประชาคมหมู่บ้าน บางหมู่บ้าน เช่น บ้านไหล่ทุ่ง หมู่ที่ ๑ ผู้นำได้เสนอโครงการโดยไม่ผ่านการหารือกับประชาชน ตามที่ นางบุษบา แก้วกัลญา ให้สัมภาษณ์^{๑๙}

“สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (สอ.บต.) ไม่ได้นำโครงการมาหารือกับชาวบ้านก่อนนำเข้าประชาคม”

๒) ประชาชนขาดข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการพิจารณาเลือกโครงการ การจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี บางโครงการเคยได้รับอนุมัติในปีที่ผ่านมา ในปีต่อมาต้องการขยายพื้นที่บริการแต่ไม่ได้รับอนุมัติ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาเลือกโครงการ เกิดช่องว่างในการสื่อสารข้อมูลระหว่าง อบต. กับประชาชน ตามที่ นายพัน จักสาน ให้สัมภาษณ์^{๒๐}

“ได้รับโครงการที่ผ่านประชาคม ได้แก่ ปี ๒๕๕๘ ขยายเขตไฟฟ้า แต่ ๒๕๕๙ ไม่อนุมัติให้ขยายเขตไฟฟ้า เกรงว่าจะไปทับซ้อนการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจะเป็นการสูญเปล่า”

ประชาชนไม่มีโอกาสร่วมวางแผนต่อเนื่องระยะยาว การอนุมัติโครงการแต่ละปีบางครั้งไม่ปฏิบัติตามลำดับความสำคัญที่ประชาชนเสนอ ด้วยเหตุผลข้อจำกัดด้านงบประมาณ ตามที่ นางบุษบา แก้วกัลญา ได้ให้สัมภาษณ์^{๒๑}

“ปี ๒๕๕๘ ประชาคมเสนอโครงการประปาเป็นอันดับ ๑ แต่ไม่ได้รับการสนับสนุน หลังจากข้อบัญญัติได้รับการอนุมัติ ได้เปลี่ยนเป็นถนนลูกรัง ด้วยเหตุผลที่ว่า โครงการประปาใช้เงินมาก ไม่มีการวางแผนระยะยาวต่อเนื่อง ๒-๓ ปี โครงการประปาเสนอผ่านประชาคมได้อันดับ ๑ มาทุกปี แต่ได้รับอนุมัติโครงการอื่น ประปาเดือดร้อนกว่าลูกรัง”

^{๑๘}นายเคลื่อน คำโกน บ้านเลขที่ ๙๑ หมู่ที่ ๑๑ บ่อหินพัฒนา วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๔๕-๑๒.๓๐ น.

^{๑๙}นางบุษบา แก้วกัลญา บ้านเลขที่ ๓ หมู่ที่ ๑ บ้านไหล่ทุ่ง วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๖.๐๐-๑๗.๐๐ น.

^{๒๐}นายพัน จักสาน บ้านเลขที่ ๖๑ หมู่ที่ ๑๐ บ้านม่วงงาม วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๔๕-๑๑.๓๐ น.

^{๒๑}นางบุษบา แก้วกัลญา บ้านเลขที่ ๓ หมู่ที่ ๑ บ้านไหล่ทุ่ง วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๖.๐๐-๑๗.๐๐ น.

ช่องว่างในการออกข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี ระหว่างสภา อบต. กับฝ่ายบริหาร โดย ปลัด อบต. อ้างกฎหมาย ระเบียบคำสั่ง นโยบาย ซึ่งสภา อบต. ไม่สามารถหาข้อเท็จจริงเองได้ทั้งหมด ทำให้สภา อบต. ไม่สามารถตัดสินใจในการจัดทำข้อบัญญัติในเรื่องนั้น ตามที่ นายรำพึง ปากโพธิ์ ให้สัมภาษณ์^{๒๒}

“ปัญหาเกี่ยวกับข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ละหมู่บ้านได้เสนอโครงการที่เป็นความเร่งด่วนของหมู่บ้าน บางโครงการเกิดข้อขัดแย้งเกี่ยวกับความชัดเจนของนโยบายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เช่น ในปี ๒๕๕๘ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (สอ.บต.) เสนอโครงการวางระบบไฟฟ้าโดยผ่านการทำประชาคม แต่ไม่สามารถออกข้อบัญญัติได้ โดยปลัด อบต. ได้อ้างนโยบายคำสั่งของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่าทำไม่ได้ สภาองค์การบริหารส่วนตำบลจึงไม่สามารถนำโครงการดังกล่าวเข้าข้อบัญญัติ โดยปลัด อบต. แสดงความหวังใ่ว่าหากทำไปเกิดความผิดพลาดผู้ใดจะรับผิดชอบ”

๓) ประชาชนไม่มีโอกาสร่วมติดตามตรวจสอบหรือร่วมแก้ไขปัญหาโดยตรงระหว่างดำเนินโครงการ ในการบริหารโครงการของ อบต. โดยเฉพาะการรับเหมา ที่ผู้รับเหมาได้ตกลงทำตามแบบแผนที่ อบต. กำหนด เมื่อประชาชนเห็นปัญหาจึงไม่สามารถที่จะร่วมแก้ไขปัญหาโดยตรงได้ จำเป็นต้องแจ้งผ่าน สอ.บต. และ นายก อบต. แต่ก็ได้ผลงานเต็มที่ตามที่คาดหวัง ตามที่ นางศศิกันต์ โถณวัลย์ ได้ให้สัมภาษณ์^{๒๓}

“ผลการดำเนินโครงการบางโครงการน่าจะเป็นไปได้ดีกว่าที่เป็นอยู่ แต่ผู้รับเหมาอ้างว่าได้ทำตามแบบแผน บางครั้งได้ขอให้นายก อบต. ประสานผู้รับเหมาแก้ไข บางครั้งถามผ่าน สอ.บต. หากพบการดำเนินโครงการบกพร่องไม่เป็นไปตามคุณสมบัติและปริมาณที่กำหนด ชาวบ้านจะระบายพูดคุยกันเอง แต่ก็มีการอะลุ่มอล่วย ไม่ต่อต้าน ไม่ชอบมีปัญหาหรือสร้างปัญหา การดำเนินโครงการของ อบต. เมื่อมีการท้วงติงก็ได้รับการแก้ไข ให้คะแนนความโปร่งใสต่อการดำเนินโครงการของ อบต. ร้อยละ ๘๐ มีการชี้แจง แต่ไม่ละเอียดถี่ถ้วน”

ประชาชนส่วนหนึ่งเห็นด้วยกับการบริหารงานและการทำงานของ อบต. แต่มีบางส่วนที่เห็นว่าได้ผลงานต่ำกว่างบประมาณที่ใช้ ทำให้ผลงานที่ออกมาไม่คุ้มค่า จึงควรให้คณะกรรมการหมู่บ้านและประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลโครงการทุกขั้นตอน นอกจากนี้ควรให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนในด้านการร่วมติดตามตรวจสอบโครงการ ตามที่ นายประดิษฐ์ หิมะคุณ ให้สัมภาษณ์^{๒๔}

“ในการบริหารงานและการทำงานของ อบต. บางส่วนใช้เงินมากแต่ได้ผลงานน้อย ปัญหาการบริหารงบประมาณที่คิดจากฐานราคากลางซึ่งสูงกว่าราคาจริงที่จัดซื้อหรือจ้างทั่วไปในท้องตลาด

^{๒๒} นายรำพึง ปากโพธิ์ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านเลขที่ ๑๐๒ หมู่ที่ ๓ บ้านดอนงิ้ว วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๑๕-๑๕.๑๕ น.

^{๒๓} นางศศิกันต์ โถณวัลย์ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (สอ.บต.) บ้านเลขที่ ๒๒๒ หมู่ที่ ๔ บ้านดอนงิ้ว วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๔๕-๑๒.๐๐ น.

^{๒๔} นายประดิษฐ์ หิมะคุณ บ้านเลขที่ ๗๓ หมู่ที่ ๕ บ้านบ่อหิน วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐-๑๓.๔๕ น.

ทำให้ผลงานที่ออกมาไม่คุ้ม ควรให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วม ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ การติดตามผล การตรวจสอบประเมินผล ปัจจุบันมีตัวแทนหมู่บ้านเพียง ๑-๒ คน ถือว่าน้อยเกินไป ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วม อย่างน้อย ๕-๗ คน หรือจะมีมากกว่านั้นยิ่งดี เหตุผลที่เสนอไม่ได้มุ่งจะตรวจสอบจับผิด แต่มุ่งให้งานเกิดประสิทธิผลมากขึ้น อยากให้ประชาชนมีส่วนร่วมดูแลโครงการ ตั้งแต่เริ่มต้น โดยมอบกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดให้ติดตามผลดูแลโครงการให้ครบวงจร ควรสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบโครงการ โดยการแต่งตั้งให้ประชาชนร่วมมีชื่อเป็นคณะกรรมการในการติดตามตรวจสอบ ควรอบรมประชาชนให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ในการติดตามงาน ตรวจงาน ตรวจสอบ อบรมด้านระบบการใช้จ่ายงบประมาณโครงการ ตลอดทั้งตรวจสอบรายการวัสดุ”

๔) การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินโครงการระดับตำบลยังไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่ พบว่ามีช่องว่างระหว่าง สภา อบต. และ ฝ่ายบริหาร อบต. เมื่อสภาได้จัดทำข้อบัญญัติงบประมาณแล้ว ฝ่ายบริหารมีอำนาจในการบริหารโครงการ หากฝ่ายสภา มีข้อสงสัยในการบริหารโครงการขอให้ชี้แจง ฝ่ายบริหารยืนยันว่าเมื่อได้มอบให้ฝ่ายบริหารนำไปดำเนินการแล้วย่อมเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหาร ตามที่ นายรำพึง พากโพธิ์ ได้ให้สัมภาษณ์^{๒๔}

“เมื่อฝ่ายสภาฯ ประชุม ฝ่ายบริหารจะมาชี้แจงหรือไม่ขึ้นอยู่กับฝ่ายบริหาร บางครั้งฝ่ายสภาฯ ได้ขอให้ฝ่ายบริหารมาร่วมประชุม แต่ไม่ได้รับความร่วมมือจากฝ่ายบริหารฯ ส่วนมากจะมอบให้ ปลัด อบต. ชี้แจงแทน บางครั้งไม่เข้าร่วมทั้งนายกฯ และปลัด อบต. แต่อย่างไรก็ตาม โดยระเบียบ นายก อบต. จะมาร่วมประชุมกับ สภา อบต. หรือไม่ก็ได้ กฎหมายไม่ได้บังคับให้ต้องเข้าร่วมประชุม”

๔.๑.๑.๔ ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชน ผลการศึกษาวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ดังนี้

๑) ความสัมพันธ์ระหว่าง อบต. กับประชาชนส่งผลต่อจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของประชาชน อบต. ไหล่ทุ่ง มีความสัมพันธ์อันดีกับประชาชน โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนเร่งด่วน ได้แก่ รถพยาบาล รถดับเพลิง น้ำอุปโภคบริโภคยามขาดแคลน ประชาชนมีความพึงพอใจที่ได้รับบริการทุกครั้งที่มีการร้องขอ และพอใจที่ อบต. ได้ใส่ใจดูแลประชาชน นอกจากนี้ ประชาชนเห็นว่าการจัด อบต. สัญจร เป็นประโยชน์และประชาชนมีความกระตือรือร้นอยากเข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ การฉีดวัคซีนสัตว์เลี้ยง ตัดผม แพทย์แผนไทย หมอพื้นตรวจสุขภาพทั่วไป ขณะเดียวกันเมื่อ อบต. ร้องขอให้ร่วมมือจัดกิจกรรมวันสำคัญ เช่น วันแม่ วันพ่อ วันสงกรานต์ ประชาชนได้ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมทุกครั้ง

๒) อบต. สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมประชาคม การทำประชาคมหมู่บ้าน อบต. จัดให้มีการจับสลากรางวัลเพื่อดึงดูดใจให้ประชาชนเข้าร่วม มีกระตือรือร้น พัดลม หม้อหุง

^{๒๔}นายรำพึง พากโพธิ์ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านเลขที่ ๑๐๒ หมู่ที่ ๓ บ้านดอนงัว วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๑๕-๑๕.๑๕ น.

ข้าว กรณีที่จับรางวัลไม่ได้ จะได้รับของขวัญ เช่น ชันน้ำ สบู่ ยาสีฟัน ทำให้กลุ่มประชาชนที่ขาดความสนใจในการทำประชาคม เกือบทั้งหมดหรือทั้งหมดเข้าร่วมประชุม

๓) กลุ่มคนที่ไม่สนใจเข้าร่วมประชาคมที่มีลักษณะเฉพาะ มีประชาชนเพียงส่วนน้อยที่ไม่เข้าร่วมประชาคม ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะโอนอ่อนผ่อนตาม จะทำโครงการอะไรหรือแบบใดก็ได้ยินดีทำตาม บางคนไม่มีความมั่นใจไม่กล้าเข้าร่วมรับฟัง ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น บางคนมีลักษณะนิสัยพื้นฐานที่ไม่อยากเข้าร่วม ไม่อยากเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับใคร หากมีโครงการที่เกี่ยวข้องกับเงินทุนหมุนเวียน คนกลุ่มนี้จะไม่ยุ่งเกี่ยวเพราะไม่อยากมีภาระหนี้ ไม่อยากมีพันธะกับใคร เป็นที่น่าสังเกตว่าคนเหล่านี้มีฐานะปานกลาง ไม่ยากจน และส่วนหนึ่งเป็นผู้สูงอายุ ตามที่นางพิสมัย ละพรม ได้ให้สัมภาษณ์^{๒๖}

“กลุ่มประชาชนร้อยละ ๑๐ ที่ไม่เข้าประชาคมหมู่บ้าน เป็นกลุ่มคนลักษณะแบบใดก็ได้ ยินดีทำตาม ไม่กล้าเข้ามาฟัง ไม่กล้าออกความเห็น ไม่อยากเข้าร่วม ไม่อยากเข้าไปยุ่งเกี่ยว เป็นนิสัยพื้นฐานของบุคคล ชวนก็ไม่มาร่วม ไม่ยุ่งกับใคร ไม่อยากมีภาระหนี้ ไม่อยากมีพันธะกับใคร ฐานะปานกลาง ไม่ยากจน ส่วนหนึ่งเป็นผู้ชรา”

๔) ความสนใจในการติดตามโครงการ ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจในการเข้าร่วมประชาคมมากขึ้น เพราะต้องการติดตามโครงการที่ตนเองสนใจว่าเมื่อเสนอเข้าประชาคมแล้วจะผ่านเข้าสู่แผนระดับตำบลได้หรือไม่ พร้อมทั้งได้ติดตามโครงการที่เสนอไปแล้วว่าได้รับอนุมัติและบรรจุเข้าเป็นข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีหรือไม่ ตามที่ นายประเทือง วามะกันต์ ได้ให้สัมภาษณ์^{๒๗}

“ในวันทำประชาคม มีตัวแทนครัวเรือนเข้าร่วมประชาคมเกือบทุกหลังคาเรือน ประชาชนให้ความสนใจเข้าร่วมประชาคมมากขึ้น เพราะหากตั้งใจสงสัยโครงการใดก็ทวงถาม โครงการใดที่เสนอแล้วไม่ได้รับ จะขอเหตุผลที่ไม่ได้รับการตอบสนอง”

๕) การสื่อสารระหว่าง อบต. และประชาชนในการร่วมรับฟังการประชุมพิจารณาข้อบัญญัติ ในการจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี หาก อบต. เชิญประชาชนเข้าร่วมประชุมการพิจารณาข้อบัญญัติโดยระบุชื่อเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มคน อาจจะได้รับความร่วมมือมากขึ้นจากประชาชน ตามที่ นายประดิษฐ์ หิมะคุณ ได้ให้สัมภาษณ์^{๒๘}

“หากเชิญประชาชนโดยมีกำหนดการและกำหนดรายชื่อผู้เข้าร่วม ประชาชนอาจจะเข้าร่วม”

^{๒๖}นางพิสมัย ละพรม บ้านเลขที่ ๑๔๐ หมู่ที่ ๒ บ้านไหล่สูง วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๑๕ น.

^{๒๗}นายประเทือง วามะกันต์ บ้านเลขที่ ๙ หมู่ที่ ๙ บ้านหัวคำ วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๓๐-๑๐.๓๐ น.

^{๒๘}นายประดิษฐ์ หิมะคุณ บ้านเลขที่ ๗๓ หมู่ที่ ๕ บ้านบ่อหิน วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐-๑๓.๔๕ น.

อบต. ควรส่งเสริมให้ผู้นำและประชาชนเข้าร่วมฟังการประชุมพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีของ อบต. เพื่อติดตามผลต่างระหว่างการทำประชาคมระดับหมู่บ้านกับข้อบัญญัติงบประมาณ อบต. ตามที่ นายประเทือง วามะกันต์ ได้ให้สัมภาษณ์^{๒๙}

“ควรส่งเสริมและให้โอกาสประชาชนเข้าร่วมฟังการประชุมพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีของ อบต. เพื่อทำความเข้าใจช่องว่างระหว่างผลการประชาคมที่หมู่บ้านกับข้อบัญญัติงบประมาณ”

๖) การมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบโครงการของประชาชน หาก อบต. มอบหมายอำนาจหน้าที่ชัดเจนให้ประชาชนเข้าร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการประชาชนจะให้ความร่วมมือและร่วมรับผิดชอบ ตามที่ นายประดิษฐ์ หิมะคุณ ได้ให้สัมภาษณ์^{๓๐}

“การติดตามโครงการ หากประชาชนได้รับมอบหมายหน้าที่ที่ชัดเจน ประชาชนจะร่วมรับผิดชอบโครงการและตรวจสอบงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

๗) การให้ความสำคัญต่อเครือข่ายประชาสังคม เครือข่ายประชาสังคมที่มีบทบาทในการสร้างจิตสำนึกและเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ กองทุนแม่โคพันธุ์พื้นเมือง กลุ่มฉางข้าว กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มทอผ้า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มตีเหล็ก กลุ่มจักสาน กลุ่มเพาะเห็ดฟาง กองทุนปลูกพืช กลุ่มเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเองจากภายในชุมชนและเป็นทุนทางสังคมที่ช่วยสร้างจิตสำนึกและโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลซึ่งกันและกันอันจะส่งผลต่อธรรมาภิบาลในท้องถิ่น

๔.๑.๒ ผลการศึกษาวิจัยองค์กรภาคเอกชน กรณีศึกษามูลนิธิรักษไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุบลราชธานี

โครงการที่ประชาชนร่วมดำเนินการกับมูลนิธิรักษไทย ในเขตพื้นที่อำเภอสิรินธรและอำเภอบุณฑริก ได้แก่ โครงการสิทธิเด็กและเพศศึกษา การป้องกันการค้ามนุษย์ โรคเอดส์ มาลาเรีย การดูแลรักษาป่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ จัดหนังสือและสื่อการเรียนรู้ให้กับเด็ก ดึงศักยภาพของเด็กให้กล้าแสดงออก ฝึกทำงานร่วมกัน ยอมรับบทบาททั้งผู้นำและผู้ตาม ไม่ให้ถูกละเมิด ไม่ให้ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ ยาเสพติด การอบรมครูในการผลิตและใช้สื่อการเรียนการสอนวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ การอบรมส่งเสริมโภชนาการหญิงตั้งครรภ์ ให้ความรู้คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลในการดูแลหญิงตั้งครรภ์ การรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ และการป้องกันและแก้ไขปัญหาการติดเชื้อมาลาเรีย การเชื่อมโยงกิจกรรมการรณรงค์ป้องกันการติดเชื้อมาลาเรียพร้อมกับการเฝ้าระวังป้องกันการค้ามนุษย์ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน โครงการเครือข่ายการศึกษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพื้นที่ชายแดนอีสานและการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับนักเรียนโรงเรียนในพื้นที่ การทำงานของมูลนิธิฯ มีลักษณะเปิดกว้างเชื่อมโยงไปสู่หลายมิติที่เป็นปัญหาและความต้องการของชุมชน มีการแตกประเด็นจากกิจกรรมหนึ่งไปสู่อีก

^{๒๙}นายประเทือง วามะกันต์ บ้านเลขที่ ๙ หมู่ที่ ๙ บ้านหัวคำ วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๓๐-๑๐.๓๐ น.

^{๓๐}นายประดิษฐ์ หิมะคุณ บ้านเลขที่ ๗๓ หมู่ที่ ๕ บ้านบ่อหิน วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐-๑๓.๔๕ น.

กิจกรรมหนึ่ง เช่น แยกประเด็นจากการส่งเสริมอาชีพ ไปสู่กิจกรรมโครงการอื่น ด้านสุขภาพ การป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีและไข้มาลาเรีย ซึ่งเชื่อมโยงต่อการย้ายแรงงานและการค้ามนุษย์ ตลอดจนทั้งกลุ่มที่ไม่มีสิทธิทางทะเบียน

ผลการศึกษาวิจัย จิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส แยกได้ดังนี้

๔.๑.๒.๑ จิตสำนึกของประชาชน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

๑) มูลนิธิฯ มีกระบวนการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักในสิทธิมนุษยชน สิทธิบุคคล สิทธิชุมชน โดยการให้โอกาสแก่กลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มเปราะบางได้ตระหนักและมีส่วนร่วมในการเข้าถึงข้อมูลและเข้าถึงบริการของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยความเป็นธรรม ตามที่ นางสาวรัฐนภรณ์ นาทอง ได้ให้สัมภาษณ์^{๓๑}

“มีการสร้างจิตสำนึก ยึดหลักสิทธิมนุษยชน เป็นรูปธรรม เป็นการให้โอกาสแก่กลุ่มที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี การถูกละเมิดทางเพศ การติดเชื้อมาลาเรีย การตกเป็นเหยื่อแรงงานและการค้ามนุษย์ เด็กที่ครอบครัวแตกแยกที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงต่อการถูกละเมิดทางเพศ ให้เข้าถึงเจ้าหน้าที่รัฐ ให้เข้าถึงสิทธิในการรักษาพยาบาล การให้ได้รับความเป็นธรรมและให้เข้าถึงสิทธิชุมชน”

๒) มูลนิธิฯ ทำงานร่วมกับอาสาสมัครในการทำกิจกรรมโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มเสี่ยงพร้อมกับสร้างจิตสำนึกให้กลุ่มเสี่ยงตระหนักในสิทธิมนุษยชน ตามที่ นางกมลกร อ่อนแก้ว ได้ให้สัมภาษณ์

“อาสาสมัครมีหน้าที่แนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับไข้มาลาเรียและการป้องกัน แนะนำผู้สงสัยจะติดเชื้อให้ไปพบเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่หน่วยตรวจเลือด และงานเสริมคือการให้ความช่วยเหลือคนต่างด้าวที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนให้เข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาล มูลนิธิฯ ไทยกระตุ้นจิตสำนึกให้เข้าใจสิทธิความเป็นมนุษย์นับตั้งแต่สิทธิในชีวิต ให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ เป็นหน่วยงานแรกองค์กรแรกที่เข้ามาช่วยเหลือด้านสิทธิให้แก่คนที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน”

๓) มูลนิธิฯ ร่วมสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักในประเด็นปัญหาทางสังคม สุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อม เช่น การป้องกันค้ามนุษย์ การป้องกันการติดเชื้อมาลาเรีย ประเด็นปัญหาทางสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ป่า และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามที่ นายประทีป โล่ห์นารายณ์ ได้ให้สัมภาษณ์^{๓๒}

“การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า อำเภอบุณฑริก เดิมมีการตัดไม้ทำลายป่า โดยเฉพาะไม้พะยุง สร้างจิตสำนึกให้โรงเรียนและชุมชน ตระหนักในการมีส่วนร่วมใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับป่า สำนึกในความสำคัญในการอนุรักษ์ป่า ร่วมกันปลูกป่าในทำเลเสี่ยงสัตว์สาธารณะและจุดทะเบียนเป็นป่าชุมชน เป็นการสร้างพลังชุมชนโดยการเปิดโอกาสให้ทุก

^{๓๑}นางสาวรัฐนภรณ์ นาทอง ครูโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์ อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.

^{๓๒}นายประทีป โล่ห์นารายณ์ ฝ่ายงานการศึกษา เด็กและเยาวชน มูลนิธิฯ ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๐๐ น.

ฝ่ายได้แสดงศักยภาพและเข้ามามีส่วนร่วม และเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายกับชุมชนอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์”

๔) มูลนิธิฯ ทำงานร่วมกับอาสาสมัครในการเข้าถึงกลุ่มเสี่ยง สร้างจิตสำนึกให้กลุ่มเสี่ยงตระหนักในปัญหาตลอดทั้งสร้างความไว้วางใจกับกลุ่มเสี่ยงในการให้และใช้ข้อมูล ตามที่ นายจันทร์ โคถึง ได้ให้สัมภาษณ์^{๓๓}

“เน้นการเข้าถึงกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสติดเชื้อมาลาเรีย โดยการสำรวจชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ค้นหาและศึกษาพฤติกรรมกลุ่มเสี่ยงและผู้ติดเชื้อ ผูกอบรมวิธีการเก็บข้อมูล โดยการเข้าหาผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ร่วมกันเก็บข้อมูลกลุ่มเสี่ยงด้วยความระมัดระวัง ให้เป็นไปด้วยความไว้วางใจกัน ไม่ให้เกิดความหวาดระแวงว่าข้อมูลนั้นอาจเป็นภัยต่อผู้ให้ข้อมูลภายหลัง”

๕) มูลนิธิฯ ได้สร้างเครือข่ายในชุมชนให้ตระหนักในปัญหาการค้ำมนุษย์ในพื้นที่อำเภอชายแดน โดยเฉพาะผู้นำชุมชน และร่วมกันทำงานเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย ตามที่ นายบัญชา สุตติ ได้ให้สัมภาษณ์^{๓๔}

“การทำงานของมูลนิธิฯ สามารถแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายโดยการหารือกับผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (สอ.บต.) รู้จุดปัญหา จัดทำแผนที่ข้อมูลเชิงลึก ทำงานเป็นเครือข่ายสามารถแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย”

๔.๑.๒.๒ โอกาสของประชาชน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

๑) ให้โอกาสกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มเป้าหมายได้มีส่วนร่วมในการตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและการป้องกันตนเอง ตลอดทั้งการสร้างเครือข่ายในการตระหนัก ป้องกันและแก้ไขปัญหา ตามที่ นางรัฐภรณ์ นาทอง ได้ให้สัมภาษณ์^{๓๕}

“จัดเวทีและแสดงละคร แสดงบทบาทสมมติ รณรงค์ในท้องถิ่นให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วม ประกอบด้วยนักเรียน ชุมชนและแรงงานต่างด้าว มีการสร้างเครือข่าย ให้นักเรียนขยายผลในชุมชน”

๒) ให้โอกาสกลุ่มเสี่ยงได้มีส่วนร่วมในการทำงานกับอาสาสมัครด้วยความไว้วางใจและมั่นใจ ตามที่ นายสุรเดช วิเศษการ ได้ให้สัมภาษณ์^{๓๖}

“การป้องกันการติดเชื้อมาลาเรีย จะร่วมกันศึกษากลุ่มเสี่ยง ไม่ใช่วิธีการเจาะเลือดตรวจโดยเปิดเผยหรือการใช้กฎหมายเป็นหลัก แต่จะสร้างความเข้าใจกับกลุ่มเสี่ยง ให้ความรู้ด้านสุขศึกษา

^{๓๓} นายจันทร์ โคถึง อาสาสมัคร บ้านหนองเม็ก หมู่ที่ ๔ ตำบลห้วยข่า อำเภอบุณฑริก วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๔๕-๑๐.๔๕ น.

^{๓๔} นายบัญชา สุตติ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านใหม่คำ หมู่ที่ ๑๖ ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๓๐-๑๐.๓๐ น.

^{๓๕} นางสาวรัฐภรณ์ นาทอง ครูโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์ อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๐๙.๐๐ น.

^{๓๖} นายสุรเดช วิเศษการ ผู้ประสานงานภาคสนาม มูลนิธิรักษ์ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๐๐-๑๒.๐๐ น.

ในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อมาลาเรีย ให้ออกาสกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มเป้าหมายทำงานร่วมกับอาสาสมัคร สร้างความไว้วางใจเกิดความมั่นใจที่จะเปิดเผยข้อมูล”

๓) ให้ออกาสประชาชนและอาสาสมัครได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วยความเข้าใจ และตรงกับประเด็นปัญหาและพื้นที่ที่เกิดปัญหา ตามที่ นายกมล สุพรรณนนท์ ได้ให้สัมภาษณ์^{๓๗}

“เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการทำงานร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เดินพูดคุยพบปะประชาชน และสื่อผ่านหอกระจายข่าวชุมชน ถือว่าสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างยิ่ง เพราะเป็นการดำเนินการถูกจุด ถูกพื้นที่ และมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหาที่สุด เนื่องจากเป็นเขตพื้นที่ที่มีสถิติมาลาเรียสูงสุด”

๔) มูลนิธิฯ ได้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และให้ออกาสแก่กลุ่มเป้าหมาย ตามที่ นางสาว ดุชนี ขอนงูเหลือม ได้ให้สัมภาษณ์^{๓๘}

“ทำงานได้ตรงและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่ขาดโอกาสทางสังคม เช่น การดูแลคนต่างด้าว การทำงานที่เข้าถึงความยากจนของกลุ่มเป้าหมาย”

๔.๑.๒.๓ ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

๑) การแบ่งแยกของกลุ่มทางสังคมและการเมืองในท้องถิ่น การแบ่งกลุ่มแบ่งฝ่ายที่มีความเห็นและผลประโยชน์ไม่สอดคล้องกัน เป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามที่ นายสุรเดช วิเศษการ ได้ให้สัมภาษณ์^{๓๙}

“ปัญหาอุปสรรคในการจัดการธรรมาภิบาลที่เกิดขึ้นในโครงการที่สำคัญส่วนหนึ่งคือ โครงสร้างทางการเมืองในชุมชน บางชุมชนมีการแบ่งแยก แต่การทำงานของมูลนิธิฯ จะเจาะที่ผู้นำทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่เจาะที่โครงสร้างทางการเมือง แต่จะดึงให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม”

๒) ระยะเวลาดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกันระหว่างมูลนิธิฯ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและประชาชน โดยเฉพาะแผนการทำงานของมูลนิธิฯ ที่ได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอกเป็นปัญหาสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามที่ นายธนยศ พรหมด้าว ได้ให้สัมภาษณ์^{๔๐}

“ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องของเวลา วิถีชีวิตของประชาชนที่ต้องประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเอง มูลนิธิฯ ทำตามแผน บางครั้งการดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมไม่เป็นไปตามกำหนด สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ และบางครั้งส่งผลกระทบต่อการทำงานดำเนินโครงการหรือกิจกรรม การประสานทรัพยากร เช่น ปรากฏท้องถิ่นหรือวิทยากร

^{๓๗} นายกมล สุพรรณนนท์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพหนองเม็ก ตำบลห้วยข่า อำเภอ บุนทริก วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๓๐ น.

^{๓๘} น.ส.ดุชนี ขอนงูเหลือม หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลช่องเม็ก อำเภอสรินทร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๓๐-๑๖.๓๐ น.

^{๓๙} นายสุรเดช วิเศษการ ผู้ประสานงานภาคสนาม มูลนิธิริักษ์ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๐๐-๑๒.๐๐ น.

^{๔๐} นายธนยศ พรหมด้าว ผู้อำนวยการมูลนิธิริักษ์ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๐๐-๑๑.๐๐ น.

ภายนอก ที่จะต้องดำเนินในเวลาที่กำหนด หากไม่สามารถมาได้หรือประชาชนไม่พร้อมก็จะส่งผลต่อการดำเนินโครงการกิจกรรมเช่นกัน คำสั่งด่วนจากทางราชการ ที่อาจส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นในการร่วมโครงการกิจกรรมกับมูลนิธิฯ”

๓) **ระยะเวลาโครงการที่สั้นไม่ต่อเนื่อง** การทำงานขององค์กรภาคเอกชนในแต่ละพื้นที่มีขอบเขตด้านระยะเวลา งบประมาณ และบุคลากร โดยเป็นการทำงานระยะเวลานั้น ๓-๕ ปี ปัญหาขององค์กรภาคเอกชนจึงเป็นปัญหาด้านความต่อเนื่องระยะยาวทั้งในด้านการสานต่อโครงการและในด้านการให้ข้อมูลข่าวสารหรือการติดต่อสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายที่ต่อเนื่อง ข้อจำกัดดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมของประชาชนและกลุ่มเป้าหมาย ตามที่บุคคลต่อไปนี้ได้ให้สัมภาษณ์

“การติดตามผลและขยายผลที่จะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน ประชาชนในพื้นที่โครงการมีความพึงพอใจมากในการทำงานของมูลนิธิฯ อยากให้ทำต่อเนื่อง” นางสาว รัฐณภรณ์ นาทอง^{๔๑}

“งานของมูลนิธิฯ เป็นโครงการที่ดี เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ควรทำต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายเดิมหรือกลุ่มใหม่” นางสาวดุชนิ ขอนงูเหลือม^{๔๒}

“ควรเสริมกำลังคนหรืออาสาสมัครของมูลนิธิฯ ที่มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการป้องกันไข้มาลาเรีย พร้อมทั้งให้การศึกษาและรณรงค์ป้องกันไข้มาลาเรียและไข้เลือดออก” นายกมล สุพรรณนนท์^{๔๓}

“ให้เพิ่มความถี่ในการจัดกิจกรรมในพื้นที่ให้มากขึ้น ให้มีความเคลื่อนไหวต่อเนื่อง เพิ่มจำนวนอาสาสมัครมาเรียนรู้ร่วมกัน ปรึกษาหารือ ทำงานร่วมกันเสริมกันได้” นายจักรพรรดิ นิวงษา^{๔๔}

“ควรเพิ่มกิจกรรมสำหรับนักเรียนให้มากขึ้น โดยเฉพาะด้านเพศศึกษา การค้าแรงงาน และการค้ามนุษย์ และมีกิจกรรมที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่นการแปรรูปอาหาร ทอผ้าพื้นเมือง การประยุกต์งานประดิษฐ์และหัตถกรรม ควรเพิ่มโอกาสการประกอบอาชีพของประชาชนเสริมจากอาชีพหลัก ทั้งในส่วนของรัฐและมูลนิธิรักษ์ไทย” น.ส. รัฐณภรณ์ นาทอง^{๔๕}

^{๔๑}นางสาวรัฐณภรณ์ นาทอง ครูโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์ อำเภอสิรินคร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.

^{๔๒}น.ส.ดุชนิ ขอนงูเหลือม หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินคร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๓๐-๑๖.๓๐ น.

^{๔๓}นายกมล สุพรรณนนท์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพหนองเม็ก ตำบลห้วยข่า อำเภอบุณฑริก วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๓๐ น.

^{๔๔}นายจักรพรรดิ นิวงษา เลขที่ ๒๓๑ หมู่ที่ ๑๑ บ้านเจริญพัฒนา ตำบลโพนงาม อำเภอบุณฑริก วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๐๐-๑๖.๐๐ น.

^{๔๕}นางสาวรัฐณภรณ์ นาทอง ครูโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์ อำเภอสิรินคร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.

“อยากให้มูลนิธิฯ มีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง เช่น มีจุลสาร วารสารหมุนเวียน” นายวีระวัฒน์ ปวงสุข^{๕๖}

๔.๑.๒.๔ ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึก ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

๑) การให้ความรู้และข้อมูลข่าวสาร ตลอดทั้งสนับสนุนอุปกรณ์ในรูปแบบต่างๆ ที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกของประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายให้ตระหนักตามประเด็นปัญหา ตามที่ได้สัมภาษณ์บุคคลต่อไปนี้

“อบรมให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับทักษะชีวิต สิทธิเด็กและเพศศึกษา การป้องกันการค้ำมนุษย์ ยาเสพติด โรคเอดส์ มาลาเรีย การดูแลรักษาป่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” นางสาวรัฐภรณ์ นาทอง^{๕๗}

“เน้นให้ความรู้เชิงป้องกันมิให้ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ ป้องกันการถูกหลอกลวงไปทำงาน ให้พิจารณาข้อมูลก่อนตัดสินใจเดินทางไปทำงาน” นายบัญชา สุตดี^{๕๘}

“ประชาสัมพันธ์เฝ้าระวังป้องกันการค้ามนุษย์ผ่านสื่อ แผ่น ซีดี เปิดผ่านหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน” นายวิจิต ดวงใจ^{๕๙}

“มูลนิธิฯ มีอุปกรณ์เสริมในการทำงานของอาสาสมัคร เป็นการจุดประกายให้ประชาชนสนใจและมีความมั่นใจในตัวที่จะร่วมมือ ประชาชนได้เห็นหลักฐานเชิงประจักษ์ ทั้งในรูปความรู้และอุปกรณ์เสริม” นายจักรพรรดิ นิงงา เจริญธรรม^{๖๐}

๒) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสม มูลนิธิฯ ได้ศึกษาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในแต่ละด้าน ตามที่ นายจันทร์ โคถึง ได้ให้สัมภาษณ์^{๖๑}

“มูลนิธิฯ ได้ศึกษาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานในการป้องกันการติดเชื้อมาลาเรียเมื่อจำเป็นต้องเข้าไปนอนในป่าหรือพื้นที่เสี่ยง เช่น การสวมเสื้อผ้าหนา การก่อไฟเพื่อให้เกิดควันและความร้อนเพื่อไล่ยุง”

^{๕๖}นายวีระวัฒน์ ปวงสุข ครูสอนสังคมศึกษา และลูกเสือสำรอง โรงเรียนบ้านหินสูง บ้านหินสูง หมู่ที่ ๕ ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๕.๐๐ น.

^{๕๗}นางสาวรัฐภรณ์ นาทอง ครูโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์ อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.

^{๕๘}นายบัญชา สุตดี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านใหม่คำ หมู่ที่ ๑๖ ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๓๐-๑๐.๓๐ น.

^{๕๙}นายวิจิต ดวงใจ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านคันทะเปือย หมู่ที่ ๕ ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๔๕-๑๑.๓๐ น.

^{๖๐}นายจักรพรรดิ นิงงา เลขที่ ๒๓๑ หมู่ที่ ๑๑ บ้านเจริญพัฒนา ตำบลโพงาม อำเภอขุนซริก วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๐๐-๑๖.๐๐ น.

^{๖๑}นายจันทร์ โคถึง อาสาสมัคร บ้านหนองเม็ก หมู่ที่ ๔ ตำบลห้วยข่า อำเภอขุนซริก วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๔๕-๑๐.๔๕ น.

๓) การทำงานที่มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ บุคลากรมูลนิธิรักษ์ไทย มีการทำงานแบบยืดหยุ่น ทำงานได้ทุกสภาพพื้นที่ สามารถเข้าถึงกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มบุคคลเป้าหมายได้ดี ตามที่ นายจักรพรรดิ นิวงษา ได้ให้สัมภาษณ์^{๕๒}

“ทุกคนสามารถเป็นพี่เลี้ยงที่ดี ไม่ได้แบ่งแยกพรรคพวก แม้ว่าจะทำงานต่างพื้นที่ ทุกคนมีความยืดหยุ่นปรับตัวเข้ากับประชาชนในพื้นที่แต่ละพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ทำงานได้ทุกพื้นที่”

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาส ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

๑) ให้โอกาสประชาชนมีส่วนร่วมนับตั้งแต่การค้นหาข้อมูล มูลนิธิฯ ได้เปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนและประชาชน มีส่วนร่วมในการค้นหากลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มเป้าหมายในลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนที่ข้อมูล ตามที่ นายจักรพรรดิ นิวงษา ได้ให้สัมภาษณ์^{๕๓}

“ผู้นำชุมชนมีความภูมิใจที่สามารถร่วมออกแบบจัดทำเค้าโครงแผนผังหมู่บ้าน สร้างต้นแบบ กำหนดเขต ประมาณสัดส่วน กำหนดสัญลักษณ์ ค้นหากลุ่มเสี่ยง และกำหนดแผนที่จุดที่อยู่อาศัยของกลุ่มเสี่ยง”

๒) การศึกษาข้อมูลเชิงลึก การจัดทำแผนที่ข้อมูล ส่งผลให้เกิดการศึกษาข้อมูลเชิงลึกในชุมชน สามารถขยายผลจากการศึกษาปัญหาหนึ่งขยายผลไปสู่การศึกษาปัญหาอื่นได้ ตามที่ นายสุรเดช วิเศษการ ได้ให้สัมภาษณ์^{๕๔}

“การจัดทำแผนที่กลุ่มเสี่ยงสามารถพัฒนาการจากแผนหนึ่งไปสู่แผนหนึ่งได้ เช่น จากการป้องกันการค้ำมนุษย์ นำไปใช้ในการป้องกันการติดเชื้อไข้มาลาเรีย”

๓) ใช้เครือข่ายเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นปัญหาและทรัพยากร นอกจากการศึกษาเชิงลึกในแต่ละพื้นที่โดยตรง มูลนิธิฯ ได้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลและเครือข่ายที่มีอยู่แล้วในชุมชน และนำไปเป็นฐานในการสร้างโอกาสแก่ประชาชนในการแก้ปัญหาอื่นๆ ตามที่ นายบุญมา อักษร ได้ให้สัมภาษณ์^{๕๕}

“มูลนิธิฯ ได้จัดกิจกรรมต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและสถานะคนต่างด้าว ต่อจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยคณะแพทยศาสตร์และคณะนิติศาสตร์ ศึกษาปัญหาของแรงงานอพยพย้ายถิ่น ตั้งเป็นเครือข่ายชุมชน “คนฮักน้ำของ” (แม่ น้ำโขง) จังหวัดอุบลราชธานี โดยมูลนิธิรักษ์ไทยได้ต่อยอดในการจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับช่องทางเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาลพื้นฐานและการดำรงอยู่ในชุมชนของผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน”

๔) สร้างความตระหนักให้ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญต่อประเด็นปัญหาเพื่อเปิดทางให้กลุ่มเสี่ยงได้เข้าถึงสิทธิและบริการ การทำงานเป็นเครือข่ายของมูลนิธิฯ เป็นการสร้างความตระหนัก

^{๕๒} นายจักรพรรดิ นิวงษา เลขที่ ๒๓๑ หมู่ที่ ๑๑ บ้านเจริญพัฒนา ตำบลโพงาม อำเภอบุณฑริก วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๐๐-๑๖.๐๐ น.

^{๕๓} นายจักรพรรดิ นิวงษา เลขที่ ๒๓๑ หมู่ที่ ๑๑ บ้านเจริญพัฒนา ตำบลโพงาม อำเภอบุณฑริก วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๐๐-๑๖.๐๐ น.

^{๕๔} นายสุรเดช วิเศษการ ผู้ประสานงานภาคสนาม มูลนิธิรักษ์ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๐๐-๑๒.๐๐ น.

^{๕๕} นายบุญมา อักษร บ้านเลขที่ ๘๔ หมู่ที่ ๒๑ บ้านหนองเม็ก ตำบลห้วยข่า อำเภอบุณฑริก วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐-๑๔.๐๐ น.

ในทุกภาคส่วนต่อประเด็นปัญหาพร้อมกับเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มเปราะบางได้เข้าถึงสิทธิในการคุ้มครอง ป้องกันและแก้ไขปัญหา ตามที่บุคคลต่อไปนี้ ได้ให้สัมภาษณ์

“มูลนิธิฯ ทำงานเป็นเครือข่าย ทั้งหน่วยราชการ ผู้นำชุมชน โรงเรียนและครู” นายบัญชา สุตดี ^{๕๖}

“การจัดนิทรรศการรณรงค์ต่อต้านการค้ามนุษย์ที่ด่านช่องเม็ก มีหลายภาคส่วนเข้าร่วม ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล ด้านบุคลากร ตรวจคนเข้าเมือง ตำรวจตระเวนชายแดน ด่านกักกันพืชสัตว์ มูลนิธิฯ ได้สร้างเครือข่ายรณรงค์การต่อต้านการค้ามนุษย์ ผ่านสภาเด็กและเยาวชน โดยมีโรงเรียนมัธยมในพื้นที่โครงการให้การสนับสนุนเป็นเครือข่ายร่วม ตลอดทั้งมีการประสานความร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ให้คำปรึกษา ได้แก่ พัฒนาชุมชนอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล” นางสาวดุชนิ ขอนงูเหลือม^{๕๗}

๕) อาศัยข้อมูลยืนยันจากหลายแหล่งโดยเฉพาะข้อมูลที่ได้จากการมีส่วนร่วมของประชาชน ข้อมูลที่มูลนิธิฯ ใช้ในการทำงาน มูลนิธิฯ ไม่ได้อาศัยข้อมูลมือสองที่ได้จากแหล่งอื่นเพียงอย่างเดียว หากแต่ได้เปิดโอกาสให้ผู้นำและชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและร่วมกันคิดวิเคราะห์หารูปแบบในการทำงานร่วมกัน ตามที่ นายเสกสรร แนนชิด ได้ให้สัมภาษณ์^{๕๘}

“มูลนิธิฯ จะทำการประเมินชุมชน (Assessment) โดยใช้ข้อมูลมือสอง (Secondhand information) จากหน่วยงานระดับอำเภอและตำบล ข้อมูลมือสองบางครั้งอาจไม่ตรงกับสถานการณ์จริง ข้อมูลที่มีการรายงานอาจไม่เปิดเผยทั้งหมด จึงจำเป็นต้องเข้าไปพูดคุยกับพื้นที่ ตำบล หมู่บ้าน และชุมชน จัดเวทีหารือคั้นหารูปแบบการทำงานเบื้องต้นร่วมกับผู้นำและชุมชน เปิดเวทีสาธารณะเปิดกว้างให้ชุมชนและมูลนิธิฯ ได้หารือร่วมกัน”

๖) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน กระบวนการทำงานของมูลนิธิฯ ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแบบครบวงจร นับตั้งแต่การค้นหากลุ่มเปราะบาง การหาข้อมูล การวางโครงการ และการดำเนินการโครงการ ตามที่ นายวิระวัฒน์ ปวงสุข ได้ให้สัมภาษณ์^{๕๙}

“มูลนิธิรักษไทย เข้าถึงกลุ่มเปราะบางจริง จริงจังกับการสืบเสาะหาข้อมูล เห็นสภาพจริง มีการฝึกอบรม พาไปดูงานจริง พาลงมือปฏิบัติจริง พร้อมกับมีการติดตามผล”

๗) การทำงานที่เป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มีความโปร่งใส ใช้การสื่อสารที่ไม่เป็นทางการและมีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ หลักการทำงานของมูลนิธิฯ เป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ มีการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการที่ทำให้เกิดความคล่องตัวใน

^{๕๖}นายบัญชา สุตดี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านใหม่หน้าคำ หมู่ที่ ๑๖ ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๓๐-๑๐.๓๐ น.

^{๕๗}น.ส.ดุชนิ ขอนงูเหลือม หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๓๐-๑๖.๓๐ น.

^{๕๘}นายเสกสรร แนนชิด เจ้าหน้าที่สนามด้านส่งเสริมอาชีพ ด้านสุขภาพการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีและเชื้อไข้มาลาเรีย มูลนิธิรักษไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๐๐-๑๑.๐๐ น.

^{๕๙}นายวิระวัฒน์ ปวงสุข ครูสอนสังคมศึกษา และลูกเสือสำรอง โรงเรียนบ้านหินสูง บ้านหินสูง หมู่ที่ ๕ ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๕.๐๐ น.

การทำงาน สามารถเติมเต็มในส่วนที่ทางราชการยังเข้าไม่ถึงหรือยังไม่ครอบคลุม ตามที่บุคคลต่อไปนี้ได้ให้สัมภาษณ์

“มีความเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจ ผู้นำชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วม มีความยืดหยุ่นที่สามารถเติมเต็มในส่วนที่ทางราชการยังไม่ได้ทำหรือทำแต่ไม่ครอบคลุมทั้งพื้นที่และรายบุคคล มีการจัดการงบประมาณที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ ใช้บุคลากรและทรัพยากรอย่างคุ้มค่า” นางสาวรัฐณภรณ์ นาทอง^{๖๐}

“มีการทำงานแบบสื่อสารที่ไม่เป็นทางการทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำงาน” นายบัญชา สุตดี^{๖๑}

“กิจกรรมโครงการในหลายมิติของมูลนิธิฯ ทำให้ชุมชนและสถานศึกษาได้ร่วมมือกัน จัดการธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในชุมชน ด้านความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ตรวจสอบได้ (Accountability) ในการดำเนินโครงการของมูลนิธิฯ มูลนิธิฯ ได้รับการจดทะเบียนที่ถูกต้อง ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เพศ เชื้อชาติ ศาสนา มีระบบการใช้เงินตามเงื่อนไขของผู้ให้ทุนทั้งจากภาครัฐ ได้แก่ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และภาคเอกชน ได้แก่ องค์กรเอกชนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ นอกจากนี้เป็นองค์กรปฏิบัติการโดยตรง มูลนิธิฯ ยังมีบทบาทในการทำหน้าที่รับทุนหลักและกระจายให้องค์กรเอกชนย่อยอื่นได้นำไปปฏิบัติ มีระบบบัญชีการใช้จ่ายเงิน ตรวจสอบย้อนหลังได้ ๗ ปี มีการถ่ายทอดระบบการจัดการจัดทำบัญชี ระบบเอกสาร ระบบการเงิน ให้องค์กรภาคีได้ศึกษา และนำไปปฏิบัติ” นายธนยศ พรหมด้าว^{๖๒}

๔.๑.๓ ผลการศึกษาวิจัยองค์กรวัฒนธรรม กรณีศึกษาวัดวาลุการาม บ้านระเว หมู่ที่ ๘ ตำบลระเว อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

วัดวาลุการามเป็นวัดเก่าแก่ อายุมากกว่า ๑๐๐ ปี แรกตั้งวัดในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา มีอุโบสถ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มีคนจำนวนมากมีศรัทธามาขอพรจากพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง (พระเจ้าใหญ่สมใจนี้) อุโบสถหลังเดิมขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของกรมศิลปากร ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน มีความสัมพันธ์สนธิสนมระหว่างวัดและชุมชน มีการสืบทอดศาสนา จัดงานบุญต่างๆ ในปัจจุบันได้ดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับวัด โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านเทคโนโลยี เครื่องขยายเสียง ป้ายโฆษณา ใบปลิว แผ่นพับและการบอกกล่าว ดึงโรงเรียนร่วมกิจกรรมทางศาสนา โรงเรียนจัดให้มีการสอบสนามหลวงทุกปี วัดคุมห้องสอบ ให้คนรุ่นหลังได้เข้ามาวัด ได้รู้ประเพณี มีความสนธิสนมและความร่วมมือกับวัด มีการอบรมสั่งสอนไปในตัวด้วย

^{๖๐}นางสาวรัฐณภรณ์ นาทอง ครูโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์ อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.

^{๖๑}นายบัญชา สุตดี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านใหม่คำ หมู่ที่ ๑๖ ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๓๐-๑๐.๓๐ น.

^{๖๒}นายธนยศ พรหมด้าว ผู้อำนวยการมูลนิธิรักษไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๐๐-๑๑.๐๐ น.

ผลการศึกษาวิจัย จิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส แยกได้ดังนี้

๔.๑.๓.๑ จิตสำนึกของประชาชน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

ประชาชนมีจิตสำนึก มีความศรัทธา มีจิตอาสาโดยธรรมชาติต่อวัด อยากทำบุญและทำ วัตรปฏิบัติธรรม รักษาศีล สงบ ไม่เบียดเบียน พัฒนาจิตใจ มีกระบวนการทางสังคมกลุ่มคุ่มที่ร่วมมือ และสร้างประโยชน์ต่อวัดและต่อประชาชนด้วยกัน ประชาชนและเจ้าอาวาสได้ร่วมกันปฏิบัติครบตาม จารีตประเพณีอีสาน ฮีต ๑๒ คอง ๑๔ วัดและชุมชนไม่มีความขัดแย้งหรือเคลือบแคลงสงสัย มีความ โปร่งใส ไม่มีอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามที่บุคคลดังต่อไปนี้ได้ให้สัมภาษณ์

“ชาวบ้านมีจิตใจอยากไปวัด อยากทำบุญ มีความศรัทธาต่อวัด อยากร่วมกันทำวัตร ปฏิบัติธรรม และมีส่วนร่วมในการสมโภชน์เทศกาลสำคัญ ยึดหลักธรรมสำคัญคือการไม่เบียดเบียน ตั้งอยู่ในความสงบ ตั้งสติ เกิดปัญญา ใช้ปัญญา พัฒนาจิตใจ เน้นการปฏิบัติต่อกันด้วย ทาน ปิยวาจา สร้างประโยชน์ต่อกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข” นางสุพรรณ สิมมา^{๖๓}

“ไปวัดแล้วปลอดโปร่ง สะดวกสบายใจ สิ่งจูงใจให้เข้าวัด เข้าไปจำศีล ทุกคนรับผิดชอบ ร่วมกันวัด ชาวบ้านทุกคนเห็นสิ่งใดสกปรกในวัด จะช่วยกันเก็บกวาด จัดการทำความสะอาด เข้าวัด อยากได้บุญ อิ่มอกอิ่มใจ เมื่อมีการจัดงานสำคัญ ประชาชนให้ความร่วมมือ ไปปฏิบัติธรรมรักษาศีล” นางบุญมี คำไย^{๖๔}

“สังคมให้ความร่วมมือสูง มีบทบาทของกลุ่มคุ่ม มีขบวนการทางสังคมโดยธรรมชาติ ให้ การสนับสนุนวัดโดยธรรมชาติ ชุมชนมีจิตอาสาโดยธรรมชาติ เดินเข้ามาในวัดหากมีสิ่งใดไม่สะอาด หรือไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ประชาชนจะกวาดวัด ดูแลวัดโดยไม่ต้องมอบหมายให้ทำ” พระบรรพต ตันติปาโล^{๖๕}

“เมื่อมีการจัดกิจกรรมวัด เช่นงานบุญมหาชาติ จะมีการประชุมกรรมการหมู่บ้าน แต่ ตนเองไม่ค่อยได้ร่วมแสดงความคิดเห็น เพียงแต่ตั้งใจมาทำบุญ” นางคำฝิว สุขเต็มดี^{๖๖}

“ไม่พบข้อบกพร่อง ไม่มีความเคลือบแคลงสงสัย วัดและชุมชนไม่มีข้อขัดแย้ง มีความ โปร่งใส ไม่มีอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน เกิดจากความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อเจ้าอาวาส ประชาชนและเจ้าอาวาสร่วมกันปฏิบัติครบตามฮีต ๑๒ คอง ๑๔” นายยศวิจน์ จำปานาค^{๖๗}

^{๖๓}นางสุพรรณ สิมมา อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๐ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว่น้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๑๕-๑๔.๐๐ น.

^{๖๔}นางบุญมี คำไย อายุ ๖๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๔ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว่น้อย ตำบลระเว วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๔๕-๑๖.๓๐ น.

^{๖๕}พระบรรพต ตันติปาโล จำวัดที่วัดวาสุการาม ๒ พรรษา มาจากอำเภออุบลราชธานี อายุ ๖๐ ปี เป็นที่ ปรีกษาคณะสงฆ์ มีความสามารถด้านศิลปะ วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๐๙.๔๕ น.

^{๖๖}นางคำฝิว สุขเต็มดี อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๗๑ หมู่ที่ ๘ บ้านระเว่น้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๑๕-๑๒.๐๐ น.

^{๖๗}นายยศวิจน์ จำปานาค อายุ ๕๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๑๐ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว่น้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๔๕-๑๕.๓๐ น.

๔.๑.๓.๒ โอกาสของประชาชน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

๑) ประชาชนมีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งเจ้าอาวาส โดยผ่านการขอคำปรึกษาและความเห็นชอบของผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านและประชาชน ตามที่บุคคลต่อไปนี้ได้ให้สัมภาษณ์

“การทำงานของวัดยึดกระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ก่อนแต่งตั้งเจ้าอาวาส ได้ขอคำปรึกษาประชาชน” นายสมนึก ศิลลาโชติ^{๖๘}

“ก่อนการแต่งตั้งเจ้าอาวาส ได้มีการประชุมพูดคุยระหว่างผู้นำทั้ง ๕ หมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และชุมชน ก่อนแต่งตั้งใช้เวลาหลายเดือน ดูการปฏิบัติของท่าน แล้วจึงร่วมกันให้ความเห็น ว่าเห็นดีเห็นงามด้วย ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๕ หมู่บ้าน คนเฒ่าคนแก่ ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน และชาวบ้านส่วนใหญ่ ให้ปฏิบัติหน้าที่เจ้าอาวาสหลายเดือน เมื่อผู้นำและประชาชน เห็นดีเห็นชอบจึงมีคำสั่งแต่งตั้งเจ้าอาวาสในภายหลัง” นายยศวิจน์ จำปานาค^{๖๙}

๒) ประชาชนได้รับโอกาสในการตัดสินใจร่วมกันระหว่างวัดและชุมชนในลักษณะประชาคม เจ้าอาวาสจะปรึกษาชุมชนและพระทุกรูป ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ผู้นำชุมชน ชุมชน และเจ้าอาวาสทุกฝ่ายมีศรัทธาทำด้วยใจ มีความรู้สึกว่าเป็นของทุกคน ทุกฝ่ายมีโอกาสเสนอความคิดเห็น ใช้หลักประชาธิปไตย หลักความเสมอภาคและความสามัคคี หลักความร่วมมือปรึกษาหารือ ก่อนลงมือทำ เมื่อมีสิ่งใดคลาดเคลื่อนจากที่ตกลงกันไว้ ประชาชนมีจิตสำนึกที่จะสอบถามขอทราบรายละเอียด ตามที่บุคคลต่อไปนี้ได้ให้สัมภาษณ์

“ข้อเสนอเกิดขึ้นทั้งจากชุมชน ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาส ใช้หลักความร่วมมือปรึกษาหารือก่อนลงมือ เจ้าอาวาสเปิดให้มีการปรึกษาหารืออย่างเสมอภาค ให้โอกาสทุกฝ่ายแสดงความคิดเห็น” พระบรรพต ตันติปาโล^{๗๐}

“มีการปรึกษาหารือระหว่างผู้นำชุมชน และวัด ชุมชนร่วมมือกับวัดมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับที่เคยแบ่งแยกไม่สามัคคีในอดีต” นางอุไร นาคำ^{๗๑}

“มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีความสามัคคีร่วมมือระหว่างญาติโยม ผู้นำชุมชนและวัด มีศรัทธา ทำด้วยใจ ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการเสนอโครงการ กิจกรรมประจำปี รวมถึงพระสงฆ์ ไวยาวัจกร ผู้นำ และชุมชน เจ้าอาวาสจะปรึกษาชุมชนและพระลูกวัดทุกรูป” พระพโยคัมภ์ ฐานธัมโม^{๗๒}

^{๖๘}นายสมนึก ศิลลาโชติ อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๕ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว่น้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๔.๔๕ น.

^{๖๙}นายยศวิจน์ จำปานาค อายุ ๕๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๑๐ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว่น้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๔๕-๑๕.๓๐ น.

^{๗๐}พระบรรพต ตันติปาโล จำวัดที่วัดวาลุการาม ๒ พรรษา มาจากอำเภอบุณฑริก อายุ ๖๐ ปี เป็นที่ปรึกษาคณะสงฆ์ มีความสามารถด้านศิลปะ วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๐๙.๔๕ น.

^{๗๑}นางอุไร นาคำ อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๔ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๒.๓๐-๑๓.๑๕ น.

^{๗๒}พระพโยคัมภ์ ฐานธัมโม อายุ ๔๙ ปี บวชได้ ๙ เดือน เจตนาเดิมจะบวชเฉพาะช่วงเข้าพรรษา ได้ขยายเวลาบวชเพราะรู้สึกสบายใจ วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๔๕-๑๐.๓๐ น.

“ไวยาวัจกร ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชน ให้คำปรึกษาเมื่อมีการร้องขอจากเจ้าอาวาสในด้านการบริหารงานในวัด ที่ผ่านมามีไม่เคยมีข้อขัดแย้งแม้แต่ครั้งเดียว” นายบุญส่ง วงศ์สวัสดิ์^{๗๓}

“ใช้หลักศรัทธาและประชาธิปไตย โดยวิธีการหารือและตัดสินใจกับคนส่วนใหญ่ การตัดสินใจอยู่ที่ชาวบ้านร่วมกันตัดสินใจ เช่น กรณีบุญพระเวส ถือว่าเป็นงานบุญที่สำคัญที่สุดในรอบปี ชาวบ้านเข้าร่วม เจ้าอาวาสตั้งคำถามต่อชาวบ้านและผู้นำว่าจะทำหรือไม่ ทำอะไร ทำอย่างไร ให้ผู้นำหาข้อมูล นำกลับมาประชาคมขอคำปรึกษาจากเจ้าอาวาสและชาวบ้าน ชาวบ้านให้ความเห็นชอบผ่านประชาคม โดยจัดประชุมที่วัด โดยมีตัวแทนอย่างน้อยครึ่งเรือนละ ๑ คน เข้าร่วม หากวัดคลาดเคลื่อนกำหนดการที่ตกลงไว้ ประชาชนมีจิตสำนึกเองที่จะขอทราบรายละเอียด” นายยศวัฒน์ จำปานาค^{๗๔}

“ประตูวัดบานใหญ่อาจจะปิดเป็นบางเวลา แต่ประตูบานเล็กเปิดตลอดวันตลอดคืน เปิดโอกาสให้ทุกคน ด้วยความโปร่งใส เปิดช่องทางให้ทุกคนได้มีโอกาสเข้าร่วม ให้มีความรู้สึกว่าเป็นของทุกคน ความอยากที่จะเข้าวัดเกิดจากศรัทธาของประชาชนเอง” นายเข้ม สุขเต็มดี^{๗๕}

๓) เมื่อโครงการหรือกิจกรรมใดได้รับความเห็นชอบ จะให้โอกาสประชาชนร่วมบริหารโครงการและกิจกรรมโดยแต่งตั้งกรรมการฝ่ายต่างๆ เพื่อกระจายความรับผิดชอบ ตลอดทั้งมีการรวมกลุ่มค้ำให้การสนับสนุนกิจกรรม ตามที่ นายสมนึก ศีลาโชติ^{๗๖} ได้ให้สัมภาษณ์

“เมื่อเจ้าอาวาสเสนอโครงการหรือกิจกรรม หากชาวบ้านเห็นดีเห็นงามด้วย จะตั้งกรรมการเสนอจัดซื้อจัดจ้าง และกรรมการตรวจสอบ มีการแบ่งหน้าที่กรรมการฝ่ายต่างๆ ได้แก่ กรรมการสีบราดา กรรมการจัดซื้อจัดจ้าง กรรมการตรวจรับตรวจสอบ กรรมการติดตามผลให้คำแนะนำแก้ไข ในด้านประชาคม มีการรวมกลุ่มค้ำ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมคณะสงฆ์”

๔) ในการบริหารการเงิน เจ้าอาวาสจะไม่ดำเนินการเอง แต่จะเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้ร่วมตรวจสอบ ตรวจสอบ ชี้แจงรายรับรายจ่าย มีความโปร่งใส อธิบายได้ ตรวจสอบได้ ตรวจสอบบัญชีได้ ตามที่บุคคลต่อไปนี้ได้ให้สัมภาษณ์

“การเงินการบัญชีที่รับผิดชอบตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส เมื่อมีการนับเงินสายผ้าป่า ประธานสายนับเงิน จากนั้นไวยาวัจกรนับอีกครั้ง แจ้งรายรับ-รายจ่าย ณ ที่นับ ให้ที่ประชุมทราบ พิมพ์รายงาน ประกาศให้ชาวบ้านทราบ นำส่วนที่เหลือจากการจัดงานไปฝากเข้าบัญชี โดยมีไวยาวัจกร ๒ คนพร้อมกับเจ้าอาวาส” นายสมนึก ศีลาโชติ^{๗๗}

^{๗๓} นายบุญส่ง วงศ์สวัสดิ์ อายุ ๖๙ ปี บ้านเลขที่ ๘๖ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง รักษาการไวยาวัจกร วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๓๐-๑๑.๑๕ น.

^{๗๔} นายยศวัฒน์ จำปานาค อายุ ๕๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๑๐ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวน้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๔๕-๑๕.๓๐ น.

^{๗๕} นายเข้ม สุขเต็มดี อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๗ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๐๐ น.

^{๗๖} นายสมนึก ศีลาโชติ อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๕ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวน้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๔.๔๕ น.

^{๗๗} นายสมนึก ศีลาโชติ อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๕ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวน้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๔.๔๕ น.

“การจัดงานที่มีรายได้ จะประกาศยอดรายรับ-รายจ่าย ให้ทราบภายใน ๒ วัน หลังจากจัดงาน หากยังไม่ประกาศ ประชาชนมีจิตสำนึกที่อยากทราบข้อมูล” นายศวัจน์ จำปานาค^{๗๘}

“เจ้าอาวาสยกให้กรรมการวัด ไวยาวัจกร ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำ อธิบายนายรับ รายจ่าย เจ้าอาวาสให้ความคิดเห็นเสริมในบางครั้ง” นางคำผิว สุขเต็มดี^{๗๙}

“ผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาตรวจสอบระบบบัญชี ประกอบด้วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกรและผู้นำชุมชน การตัดสินใจการดำเนินธุรกรรมทางการเงิน ดำเนินการโดยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกรและผู้นำชุมชน” พระอธิการชัยมงคล มงคลิโก^{๘๐}

“ระบบการเงินการบัญชีรายรับรายจ่ายของวัดมีความโปร่งใส อธิบายได้ ตรวจสอบได้ ตรวจสอบบัญชีได้” นายบุญส่ง วงศ์สวัสดิ์^{๘๑}

๕) คุณลักษณะของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชน และมีความโปร่งใส อธิบายทำความเข้าใจทุกฝ่าย เมื่อทุกฝ่ายเห็นดีเห็นชอบแล้วจึงนำไปปฏิบัติ มีความซื่อสัตย์ พูดตรงไปตรงมา ไม่จำเป็นไม่พูด วางตัวนิงสงบ เป็นกลาง ซื่อสัตย์ เจ้าอาวาสไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเงิน เจ้าอาวาสไม่กอบโกย ไม่โลภ ไม่สะสมของส่วนตัว แบ่งปันให้พระเณรและประชาชน ตามที่บุคคลต่อไปนี้ได้ให้สัมภาษณ์

“การบริหารงานของวัดมีความปลอดโปร่ง สงบสบายใจ มีความศรัทธาเจ้าอาวาส เพราะแนะนำดี พูดดี ดีในด้านตัวบุคคล ใจดี ใจบุญ ประชาชนนิยมชมเชย อธิบายทำความเข้าใจทุกฝ่าย เมื่อทุกฝ่ายเห็นดีเห็นชอบแล้วจึงนำไปปฏิบัติ มีความซื่อสัตย์ พูดตรงไปตรงมา ไม่จำเป็นไม่พูด วางตัวนิงสงบ เป็นกลาง ซื่อสัตย์” นางสุพรรณ สิมมา^{๘๒}

“การบริหารของคณะกรรมการวัดและเจ้าอาวาส มีความโปร่งใส มีส่วนส่งเสริมหลักธรรม มาภิบาล เพราะทุกอย่างเกิดจากศรัทธา จากใจและความร่วมมือจากชาวบ้านที่อยากร่วมทำบุญ” จ.ส.ต.อำนาจ ทศศรี^{๘๓}

“เจ้าอาวาสไม่กอบโกย ไม่โลภ ไม่สะสมของส่วนตัว แบ่งปันออกไปให้พระเณรและชาวบ้าน ภูมิว่างเปล่า ทำให้ประชาชนเกิดศรัทธา เจ้าอาวาสช่วยสังคม จ่ายเงินช่วยงานศพโดยเฉพาะ

^{๗๘}นายศวัจน์ จำปานาค อายุ ๕๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๑๐ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวนน้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๔๕-๑๕.๓๐ น.

^{๗๙}นางคำผิว สุขเต็มดี อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๗๑ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวากลาง วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๑๕-๑๒.๐๐ น.

^{๘๐}พระอธิการชัยมงคล มงคลิโก เจ้าอาวาส รูปที่ ๑๕ เข้ารับตำแหน่งเจ้าอาวาสนับตั้งแต่ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึงปัจจุบัน วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.

^{๘๑}นายบุญส่ง วงศ์สวัสดิ์ อายุ ๖๙ ปี บ้านเลขที่ ๘๖ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวากลาง รักษาการไวยาวัจกร วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๓๐-๑๑.๑๕ น.

^{๘๒}นางสุพรรณ สิมมา อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๐ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวนน้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๑๕-๑๔.๐๐ น.

^{๘๓}จ.ส.ต.อำนาจ ทศศรี อายุ ๕๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๐๖ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวนน้อย ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๕.๐๐ น.

คนยากจน ให้ความช่วยเหลือดูแลใกล้ชิด ผูกพัน ใฝ่ใจ ได้รับความศรัทธา ทั้งจากพระเณรในวัดและชาวบ้าน ศรัทธาต่อเจ้าอาวาส เพิ่มพลังการมีส่วนร่วมของประชาชน” นายเข้ม สุขเต็มดี^{๕๔}

๔.๑.๓.๓ ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

๑) ชุมชนท้องถิ่นปัจจุบัน มีสถาบันที่หลากหลายในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ประกอบกับภาวะทางเศรษฐกิจที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับวัดลดน้อยลงจนถึงระดับที่บางคนเหลือกิจกรรมทางศาสนาโดยการให้ทานเพียงอย่างเดียว ประชาชนส่วนหนึ่งยังขาดการมีส่วนร่วมกับวัด ตามที่ พระอธิการชัยมงคล มงคลโก^{๕๕} ได้ให้โอกาสสัมภาษณ์

“คนในสังคมปัจจุบันส่วนมาก เหลือกิจกรรมทางศาสนาโดยการให้ทานเพียงอย่างเดียว มีความหย่อนยานในศีล วัดจึงจำเป็นต้องดึงให้เข้ามาถือศีล ปฏิบัติธรรม ไม่ให้ทำเฉพาะทานเพียงอย่างเดียว การดึงคนเข้าวัดโดยเฉพาะวัยรุ่นที่ไม่เข้าวัด ต้องใช้อุบายหรือกุศโลบาย โดยการจัดบุญประเพณี และมหรสพ มีการแห่และการจัดกิจกรรม หากใช้การปฏิบัติธรรมเพียงอย่างเดียว วัยรุ่นจะไม่เข้าวัด คนแก่คนเฒ่าเข้าวัด แต่วัยรุ่นห่างวัด ส่วนใหญ่ของคนที่ไม่เข้าวัดมีสาเหตุมาจากปัญหาปากท้อง เนื่องจากเศรษฐกิจ รูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำมาหากิน ไม่มีเวลาเข้าวัด การทำมาหากิน และปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาหลักปัญหาหนึ่งที่กระทบสถาบันศาสนา”

๒) กระบวนการแต่งตั้งเจ้าอาวาส หากไม่ผ่านการปรึกษาหารือขอความเห็นชอบจากประชาชน อาจส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน ในกรณีของวัดวาลุการาม ตามที่ จ.ส.ต.อำนาจ ทศศรี^{๕๖} ได้ให้สัมภาษณ์

“เดิมที่เจ้าคณะอำเภออยากให้พระรูปอื่นมาอยู่เป็นเจ้าอาวาส แต่ชาวบ้านไม่เห็นด้วย เจ้าคณะอำเภอฝืนไม่ได้ เป็นความประสงค์ของชาวบ้านส่วนมากอยากได้รูปปัจจุบันเป็นเจ้าอาวาส เจ้าคณะอำเภอจึงถือว่าเป็นเสียงข้างมากของชาวบ้านที่ต้องการเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน”

๔.๑.๓.๔ ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในธรรมาภิบาลท้องถิ่นด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส แยกออกได้ ดังนี้

๑) **ความศรัทธาต่อวัดและการบริหารงานของวัด** ชุมชนมีประชาคมเครือข่ายที่เป็นไปโดยธรรมชาติในรูปกลุ่มคุ้มและกรรมการคุ้มที่ให้การสนับสนุนวัด เจ้าอาวาสกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้กรรมการและผู้นำ ชุมชนมีความศรัทธาต่อวัด มีความผูกพันกับวัด พอใจที่ได้

^{๕๔}นายเข้ม สุขเต็มดี อายุ ๓๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๗ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๐๐ น.

^{๕๕}พระอธิการชัยมงคล มงคลโก เจ้าอาวาส รูปที่ ๑๕ เข้ารับตำแหน่งเจ้าอาวาสนับตั้งแต่ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึงปัจจุบัน วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๐๐ น.

^{๕๖}จ.ส.ต.อำนาจ ทศศรี อายุ ๕๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๐๖ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวน้อย ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๕.๐๐ น.

ออกไปร่วมกิจกรรมวัด ช่วยเหลือบูรณะซ่อมแซมวัด เมื่อเกิดปัญหาข้อขัดแย้ง ใช้หลักความมีเหตุผล มีผู้นำชุมชนเป็นหลัก เจ้าอาวาสเป็นประธาน เมื่อมีข้อขัดแย้งตกลงกันได้โดยใช้มติส่วนใหญ่โดยเสียงข้างน้อยให้การยอมรับ ตามที่บุคคลต่อไปนี้ได้ให้สัมภาษณ์

“ประชาคมเครือข่าย หากนับกลุ่มเครือข่ายที่เป็นไปโดยธรรมชาติ คือกลุ่มคุ้ม กรรมการคุ้มประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๒ คน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ๒ คน รวม ๕ คน กรรมการคุ้ม มีบทบาทในการส่งเสริมศาสนา เป็นหลักอีกหลักหนึ่งที่ช่วยเหลือทางวัด” นายศวัจน์ จำปานาค^{๘๗}

“เจ้าอาวาสกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้กรรมการและผู้นำ ศรัทธาเจ้าอาวาสมากขึ้นกว่ารูปเดิม ท่านมองการพัฒนาของชุมชนและของวัด ไม่หยุดนิ่ง มีผลงาน สร้างรั้ว สร้างเมรุ เจ้าอาวาสฟังมากกว่าพูด มีขันติ โสรจจะ อดทนอดกลั้น ไม่มีปากเสียงตั้งสติหาเหตุผล” นายสมนึก ศิลาโชติ^{๘๘}

“พระพุทธรูปหุดดี พอใจที่ได้ออกไปร่วมกิจกรรมวัด พอใจไปเอง พอใจที่จะช่วยวัด” นางเพ็ญศรี ขยายวงศ์^{๘๙}

“ประชาชนมีศรัทธาทำบุญตักบาตรเป็นประจำมากที่สุด ด้วยความศรัทธาที่ชุมชนมีต่อวัด มีความผูกพันกับวัด” พระบรรพต ตันติปาโล^{๙๐}

“ภูมิใจที่เกิดมาเห็นวัด เติบโตมากับวัด ศึกษาเล่าเรียนที่ศาลาวัดหลังเก่า มีโอกาสช่วยเหลือทางวัดมาตลอด ตั้งแต่ก่อนเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ร่วมเป็นช่างลงมือสร้างโบสถ์วิหาร ร่วมบูรณะซ่อมแซม มีวาสนาที่ได้ร่วมมือระหว่างชุมชนและวัด เป็นชนบทรอบนิยามที่ปลูกฝังกันมา” นายศวัจน์ จำปานาค^{๙๑}

“เมื่อเกิดปัญหาข้อขัดแย้ง ใช้หลักความมีเหตุมีผล ผู้นำ ๕ หมู่บ้านเป็นหลัก พระอาจารย์เจ้าอาวาสเป็นประธาน เมื่อมีข้อขัดแย้งตกลงกันได้” พระบรรพต ตันติปาโล^{๙๒}

“ใช้มติส่วนใหญ่โดยเสียงข้างน้อยให้การยอมรับ ไม่ขัดแย้ง” นายสมนึก ศิลาโชติ^{๙๓}

^{๘๗}นายศวัจน์ จำปานาค อายุ ๕๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๑๐ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว่น้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๔๕-๑๕.๓๐ น.

^{๘๘}นายสมนึก ศิลาโชติ อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๕ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว่น้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๔.๔๕ น.

^{๘๙}นางเพ็ญศรี ขยายวงศ์ อายุ ๕๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๐๐-๑๑.๔๕ น.

^{๙๐}พระบรรพต ตันติปาโล จำวัดที่วัดวาลุการาม ๒ พรรษา มาจากอำเภอบุณฑริก อายุ ๖๐ ปี เป็นที่ปรึกษาคณะสงฆ์ มีความสามารถด้านศิลปะ วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๐๙.๔๕ น.

^{๙๑}นายศวัจน์ จำปานาค อายุ ๕๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๑๐ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว่น้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๔๕-๑๕.๓๐ น.

^{๙๒}พระบรรพต ตันติปาโล จำวัดที่วัดวาลุการาม ๒ พรรษา มาจากอำเภอบุณฑริก อายุ ๖๐ ปี เป็นที่ปรึกษาคณะสงฆ์ มีความสามารถด้านศิลปะ วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๐๙.๔๕ น.

^{๙๓}นายสมนึก ศิลาโชติ อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๕ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว่น้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๔.๔๕ น.

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชน เจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ดูแลและให้ความช่วยเหลือชุมชน ได้แก่ ให้กำลังใจดูแลรักษาผู้สูงอายุและผู้ป่วย ติดตามไปเยี่ยมดูแลทั้งที่บ้านและที่โรงพยาบาล การให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือปัจจัยฉาบปูนกิจกรรมครอบครัวยากจน ความสัมพันธ์เหล่านี้ได้สร้างศรัทธาและเพิ่มพลังการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามที่ได้สัมภาษณ์บุคคลต่อไปนี้

“เจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ให้การสงเคราะห์ คณะสงฆ์คืนปัจจัยกรณีฉาบปูนกิจกรรมคนยากจน ช่วยคนจนโดยการส่งปัจจัยคืนเจ้าภาพเพื่อช่วยงาน ให้กำลังใจดูแลรักษาผู้สูงอายุและผู้ป่วย เจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ไปเยี่ยมที่บ้านและโรงพยาบาล” พระบรรพต ตันติปาโล^{๙๔}

“การปฏิบัติตนของเจ้าอาวาส มีความรู้สึกรู้ว่าเจ้าอาวาสดี ติดตามดูแลคนแก่ (ผู้สูงอายุ) โดยใกล้ชิด ดูแลคนเจ็บป่วยโดยใกล้ชิด ปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเสมอภาค ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง วางตัวเป็นกลาง ช่วยบำบัดรักษาผู้ป่วย เจ้าอาวาสไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเงิน เจ้าอาวาสช่วยสังคม จ่ายเงินช่วยงานศพโดยเฉพาะคนยากจน ให้ความช่วยเหลือดูแลใกล้ชิด ผูกพัน ใฝ่ใจ ได้ความศรัทธา ทั้งจากพระเณรในวัดและชาวบ้าน ศรัทธาต่อเจ้าอาวาส เพิ่มพลังการมีส่วนร่วมของประชาชน” นายเข้ม สุขเต็มดี^{๙๕}

๓) การเปิดโอกาสของคณะสงฆ์ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม วัดได้เปิดช่องทางและโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมในวัด การบำรุงรักษาวัดทั้งกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ประกอบกับประชาชนใส่ใจในการร่วมกิจกรรมวัด นอกจากนี้ ไวยาวัจกรได้สอนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับวัดในการจัดการตามประเพณีดั้งเดิม เช่น การจัดการฉาบปูนกิจเองโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายและเป็นไปโดยประหยัด ตามที่ได้สัมภาษณ์บุคคลต่อไปนี้

“ปัจจุบันวัยรุ่นส่วนหนึ่งกลับเข้ามาวัด เข้ามาเยี่ยมวัด กราบพระเจ้าใหญ่สมใจนึก นำจิตปัจจัยมาถวาย มีการสื่อสารกับวัด ผู้ที่บวชแล้ว หลังจากลาสิกขาเพศมีความประพฤติดีขึ้น กลับมาขอคำปรึกษาหารือ ทางวัดเปิดช่องทางและโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมในวัด ประกอบกับญาติโยมใส่ใจอยู่แล้ว” พระบรรพต ตันติปาโล^{๙๖}

“หลักธรรมที่เจ้าอาวาสเทศน์ คือการไม่ให้เบียดเบียนทั้งมนุษย์และสัตว์ ให้ทำความดี ใช้จ่ายตามสมควรแก่สถานะของตนเอง อย่าใช้จ่ายเกินตัวทั้งส่วนรวมและส่วนตัว เปิดกว้างให้ประชาชนมีส่วนร่วมทุกด้านในการบำรุงรักษาวัด ทั้งกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม” นายสมนึก ศิลาโชติ^{๙๗}

“นอกจากไวยาวัจกรจะทำบายศรีและกล่าวคำบูชาในศาสนพิธีแล้ว ไวยาวัจกรยังสอนชุมชนให้จัดการฉาบปูนกิจเอง โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการฉาบปูนกิจ เจ้าภาพสามารถดำเนินการ

^{๙๔}พระบรรพต ตันติปาโล จำวัดที่วัดวาลุการาม ๒ พรรษา มาจากอำเภอบุณฑริก อายุ ๖๐ ปี เป็นที่ปรึกษาคณะสงฆ์ มีความสามารถด้านศิลปะ วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๐๙.๔๕ น.

^{๙๕}นายเข้ม สุขเต็มดี อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๗ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๐๐ น.

^{๙๖}พระบรรพต ตันติปาโล จำวัดที่วัดวาลุการาม ๒ พรรษา มาจากอำเภอบุณฑริก อายุ ๖๐ ปี เป็นที่ปรึกษาคณะสงฆ์ มีความสามารถด้านศิลปะ วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๐๙.๔๕ น.

^{๙๗}นายสมนึก ศิลาโชติ อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๕ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวน้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๔.๔๕ น.

ฉะพณกัจเจอง เก็บอัฐิเฝ้ากระดุกเอง ทำความสะอาดเมรุ แนะนำให้ประหยัด ไม่ต้องมีสัปเพร่อ ไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทน ทำให้ประชาชนมีความอบอุ่นใจมีศรัทธา” นายบุญส่ง วงศ์สวัสดิ์^{๙๘}

๔) ศรัทธาที่ประชาชนมีต่อเจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสและคณะสงฆ์เป็นที่พึ่งพาทางจิตใจ ให้มีความสำคัญกับประชาชนทุกคน ประชาชนศรัทธาในปฏิปทาของเจ้าอาวาสที่เป็นคนดี ซื่อตรง มีความยุติธรรม เปิดเผย มีความเป็นกลาง พร้อมให้คำปรึกษาได้ทุกเวลา พร้อมเสมอที่จะรับกิจนิมนต์ มีสมานัตตตา ไม่เลือกปฏิบัติ ปฏิบัติดีกับทุกคน ให้ความเสมอภาคกับทุกคน แบ่งปันสิ่งที่ได้มาให้ทุกคนไม่เฉพาะคนใกล้ชิด ไม่สะสมสิ่งของ ตามที่ได้สัมภาษณ์บุคคลต่อไปนี้

“ศรัทธาที่มีต่อเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสไม่ค่อยพูด ไม่เป็นคนแสดงออกมาก พระเณรอยู่ด้วยไม่ຍากสีก อยากรจำพรรษาต่อ บ้านเมืองนิยมชมชอบ” นางพุทธา สายมงคล เชียงอรธ^{๙๙}

“ชาวบ้านมีศรัทธาต่อเจ้าอาวาส มีคุณลักษณะที่ดี เป็นคนดี ซื่อตรง เปิดเผย ทำจริง พูดจริง พูดน้อยแต่จริงจัง ตรงไปตรงมาด้วยใจจริงของท่าน มีความเป็นกลาง ไม่ว่าจะชั่วหรือดี พร้อมเสมอดีชั่วพร้อมให้คำปรึกษา พร้อมทั้งจะคุยด้วย ไม่พูดมาก เข้าหาได้ทุกเวลา พร้อมเสมอที่จะรับกิจนิมนต์ ไม่เลือกปฏิบัติ ปฏิบัติต่อทุกคนเสมอกัน ไม่มีใครรังเกียจหรือรังเกียจใคร” นางอำนาจ รongแก้ว^{๑๐๐}

“เจ้าอาวาสมีสมานัตตตา ปฏิบัติดีกับทุกคน ให้ความเสมอภาคกับทุกคน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ดีทุกอย่าง ไม่กล่าวร้ายให้ใคร ความดีของเจ้าอาวาส ดีมาก ปฏิบัติกิจในศาสนาดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีความซื่อสัตย์ สุจริต หมุนเวียนให้พระทุกรูปเทศน์ เจ้าอาวาสสอนให้อุดทน ตั้งใจ ทำความดีทั้งในครอบครัวและต่อผู้อื่น” นางบุญมี คำไย เชียงอรธ^{๑๐๑}

“ศรัทธาที่มีต่อเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสไม่ยึดตนเองเป็นใหญ่ ไม่ค่อยพูด พูดน้อย มีความซื่อสัตย์ ไม่ตะตองเงิน ให้มีคทาทุกดูแล” นางอุไร นาคำ^{๑๐๒}

“เจ้าอาวาสพูดค่อย พูดดี พูดกับญาติโยมดี อิมใจ ไม่เคยกล่าวร้าย ไม่เคยว่า ไม่เคยตำหนิให้คำแนะนำตักเตือนแบบนุ่มนวล ไม่ดุ ไม่พูดซ้ำ ไม่พูดบ่อยครั้ง ให้ความใกล้ชิด สุปฏิปันโน ปฏิบัติสมเป็นพระ ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ไม่เลือกพวก ไม่เลือกฝ่าย ยอมรับทุกฝ่าย ให้ความสำคัญกับทุกฝ่าย ไม่ยกย่องฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่แยกกลุ่ม พูดดีกับทุกคนเสมอหน้ากัน ไปตามทุกกิจนิมนต์ บิณฑบาตมาได้

^{๙๘} นายบุญส่ง วงศ์สวัสดิ์ อายุ ๖๙ ปี บ้านเลขที่ ๘๖ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง รักษาการไวยาวัจกร วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๓๐-๑๑.๑๕ น.

^{๙๙} นางพุทธา สายมงคล อายุ ๘๙ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐-๑๔.๐๐ น.

^{๑๐๐} นางอำนาจ รongแก้ว อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๐ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๐๐-๑๐.๔๕ น.

^{๑๐๑} นางบุญมี คำไย อายุ ๖๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๔ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวน้อย ตำบลระเว วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๔๕-๑๖.๓๐ น.

^{๑๐๒} นางอุไร นาคำ อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๔ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๒.๓๐-๑๓.๑๕ น.

แบ่งปันให้ทุกคน ไม่แบ่งให้เฉพาะคนใกล้ชิด ไม่สะสมสิ่งของ ในกุฏิไม่มีอะไร นอกจากพัดลมเก่า มีบาตรกับผ้า ได้สิ่งของมาแบ่งปันให้ต่อ” นางเพ็ญศรี ขยายวงศ์ เชิงอรธ^{๑๐๓}

๕) คำสอนของเจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสเทศนาสั่งสอนและสอนประชาชนโดยการปฏิบัติตน หลักคำสอนที่สำคัญ ได้แก่ หลักชั้นตีหมายถึงความอดทนอดกลั้น ไสรัจจะหมายถึงหลักความสงบเสงี่ยม และโยนิโสมนสิการหมายถึงการคิดไตร่ตรองก่อนแก้ปัญหา สอนให้ประชาชนศรัทธาต่อตนเอง ซึ่งสืบทอดจากแนวคำสอนของหลวงปู่บุญมี โชติปาโล (พระภิกษุชาวนาวาส) ซึ่งถือว่าวัดเป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นหลักชัยของชุมชนที่ทุกคนควรช่วยกันรักษาไว้ ตามที่ได้สัมภาษณ์บุคคลต่อไปนี้

“เทศนาพัฒนาสั่งสอนญาติโยมโดยใช้หลักศีล ๕ หลักชั้นตี ไสรัจจะ เป็นหลักใหญ่ หลักโยนิโสมนสิการ ใช้ความอดทน ความสงบเสงี่ยม มีการไตร่ตรองก่อนแก้ปัญหา ซึ่งสืบทอดแนวคิดมาจากหลวงปู่บุญมี โชติปาโล (พระภิกษุชาวนาวาส)” พระอธิการชัยมงคล มงคลโก^{๑๐๔}

“เจ้าอาวาสสอนให้ประชาชนศรัทธาต่อตนเอง ส่วนประชาชนจะปฏิบัติหรือไม่ก็ปล่อยให้คิดเอง คำสอนของเจ้าอาวาสที่สำคัญคือ ความซื่อสัตย์สุจริต มีสติ มีขันติ ไสรัจจะ มีความสงบ เจ้าอาวาสมี ปิยวาจา เป็นแบบอย่าง” นายบุญส่ง วงศ์สวัสดิ์^{๑๐๕}

“เจ้าอาวาสสอนให้ทุกคน “รักษาปากให้ดี” อย่านำใจปาก ให้ระวังคำพูดและการกิน รักษาปากข้อแรก คำพูดเป็นพิษ รักชงอยู่ที่ปาก รักษาปาก ข้อสอง กินมากเป็นยากท้อง ท้องรับไม่ไหว เกิดจากปาก ก้าวเท้าเข้ามาในวัด ให้มีสติ สงบเสงี่ยม รักษาปาก รมัตระวังปาก รมัตระวังตา รมัตระวังเท้า สงบ ให้เที่ยงให้หนึ่ง” นางเพ็ญศรี ขยายวงศ์^{๑๐๖}

“วัดเป็นที่พึ่งทางจิตใจเป็นหลักชัยกลางเมืองของประชาชนที่จะต้องรักษาไว้ ดังที่นางพุทธา สายมงคล ได้ยกผลบุญอัฐานของพระภิกษุชาวนาวาส (หลวงปู่บุญมี โชติปาโล) ที่ได้แสดงไว้ว่า “วัดนั้นเป็น ฝ่ายเบื้อง ที่ฝั่งทางจิตใจ เป็นหลักชัย ใจเมือง หมู่เขาได้ทรงไว้”^{๑๐๗}

๔.๒ อภิปรายผลการศึกษาวิจัย

จิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชนและองค์กรวัฒนธรรม

๔.๒.๑ เปรียบเทียบจิตสำนึกของประชาชนในการมีส่วนร่วมในแต่ละองค์กร

^{๑๐๓}นางเพ็ญศรี ขยายวงศ์ อายุ ๕๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๐๐-๑๑.๔๕ น.

^{๑๐๔}พระอธิการชัยมงคล มงคลโก เจ้าอาวาส รูปที่ ๑๕ เข้ารับตำแหน่งเจ้าอาวาสนับตั้งแต่ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึงปัจจุบัน วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.

^{๑๐๕}นายบุญส่ง วงศ์สวัสดิ์ อายุ ๖๙ ปี บ้านเลขที่ ๘๖ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง รักษาการไวยาวัจกร วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๓๐-๑๑.๑๕ น.

^{๑๐๖}นางเพ็ญศรี ขยายวงศ์ อายุ ๕๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๐๐-๑๑.๔๕ น.

^{๑๐๗}หนังสือ “พระดีศรีอุบลฯ” พระภิกษุชาวนาวาส (หลวงปู่บุญมี โชติปาโล) ประวัติและธรรมเทศนา “ธรรมดีมีคุณค่าแก่การศึกษา มิใช่มีไว้เพื่อเก็บรักษา” ฉลองอายุ ๙๔ ปี วันที่ ๑๖ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖ วัดสระประสานสุข (บ้านนาเมือง) ตำบลไร่น้อย อำเภอเมืองฯ จังหวัดอุบลราชธานี

๑) จุดร่วม

องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชนและองค์กรวัฒนธรรม ต่างให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม การที่แต่ละองค์กรมีรูปแบบและวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน ได้ส่งผลให้จิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นของแต่ละองค์กรอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน

๒) จุดต่าง

องค์การบริหารส่วนตำบล จัดให้มีกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดลำดับความสำคัญของโครงการในรูปการทำประชาคมเพื่อนำไปจัดทำแผนพัฒนาตำบลและข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี การทำประชาคมเป็นรูปแบบที่กำหนดจากภายนอกชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องกำหนดวัน เวลา สถานที่และจำนวนประชาชนที่เข้าร่วมให้ครบองค์ประชุม องค์การบริหารส่วนตำบลจึงจำเป็นต้องสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมให้ได้ตามที่กำหนด แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการดังกล่าวไม่ได้เป็นกระบวนการการมีส่วนร่วมเชิงลึกที่เกิดจากจิตสำนึกภายในชุมชนในการศึกษาข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการก่อนที่จะเสนอโครงการเพื่อจัดลำดับความสำคัญในวันทำประชาคม นอกจากนี้ ช่องว่างในการสื่อสารข้อมูลและการมอบหมายหน้าที่ระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับประชาชน ได้ส่งผลต่อการขาดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณระดับตำบล การติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการและการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติและสาธารณประโยชน์

องค์กรภาคเอกชน ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการสร้างอาสาสมัครในพื้นที่เป้าหมาย แล้วทำงานร่วมกับอาสาสมัครในการค้นหาและเข้าถึงกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มด้อยโอกาส ให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกให้กลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มด้อยโอกาสตระหนักในปัญหาของตนเอง ร่วมกันค้นหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข พร้อมกับสร้างความเข้าใจและตระหนักในหลักสิทธิมนุษยชน สิทธิเข้าถึงข้อมูลและบริการของรัฐและของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และให้กลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มด้อยโอกาสร่วมกับเครือข่ายประชาสังคมและประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของตนเองและของชุมชน

องค์กรวัฒนธรรม เป็นกระบวนการการมีส่วนร่วมที่เกิดจากจิตสำนึกของประชาชนที่ต้องการจะเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลวัดและร่วมปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัดและคณะสงฆ์โดยเฉพาะเจ้าอาวาส มีความผูกพันในการให้การดูแลงเคราะห์เกื้อกูลกันระหว่างพระสงฆ์ในวัดและชุมชน ประกอบกับการมีจิตอาสาภายในชุมชนที่เกิดจากกระบวนการเครือข่ายธรรมชาติในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มคุ้มให้ความร่วมมือสนับสนุนวัดในการปฏิบัติตามจารีตประเพณี

๔.๒.๒ เปรียบเทียบการเปิดโอกาสของแต่ละองค์กรในการให้ประชาชนมีส่วนร่วม

๑) จุดร่วม

องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรมได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น แต่มีลักษณะและระดับของการเปิดช่องทาง

โอกาสที่แตกต่างกัน

๒) จุดต่าง

องค์การบริหารส่วนตำบล เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตามกรอบเวลาที่กำหนด โดยเฉพาะขั้นตอนการทำประชาคมหมู่บ้าน แต่มีบางขั้นตอนที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมและบางหมู่บ้านขาดการรับฟังและการให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชน โดยเฉพาะการศึกษาข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการก่อนเสนอโครงการเข้าประชาคม ส่วนใหญ่ประชาชนจะมีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเฉพาะในขั้นตอนการทำประชาคมเพื่อจัดลำดับโครงการ นอกจากนี้ในบางขั้นตอนโดยเฉพาะการประชุมจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี แม้้องค์การบริหารส่วนตำบลจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมรับฟังเพื่อติดตามความโปร่งใสในการตัดสินใจโครงการบรรจุลงในข้อบัญญัติงบประมาณ องค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดเครื่องมือและวิธีการสื่อสารที่ให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและรู้ช่องทางโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วม เช่นเดียวกับขั้นตอนการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการ องค์การบริหารส่วนตำบลได้แต่งตั้งกรรมการตรวจสอบเองทั้งหมดซึ่งมีจำนวนจำกัด แต่ไม่ได้เปิดโอกาสหรือมอบหมายให้ประชาชนในพื้นที่โครงการเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ

องค์กรภาคเอกชน เป็นกระบวนการสร้างอาสาสมัครในพื้นที่เป้าหมาย และทำงานร่วมกับอาสาสมัครให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มด้อยโอกาสซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย รับฟังและให้คุณค่าต่อความคิดเห็นตลอดทั้งสร้างความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะการเก็บและใช้ข้อมูลที่ไม่กลับมาสร้างปัญหาหรือเป็นภัยต่อกลุ่มเสี่ยงเอง ให้โอกาสกลุ่มเป้าหมายได้สร้างเครือข่ายและเข้ามามีส่วนร่วมคิด ค้นหาปัญหาและตัดสินใจดำเนินการแก้ไขปัญหา ตลอดทั้งให้ความรู้แนวทางแก่กลุ่มเป้าหมายในการเข้าถึงข้อมูล เข้าถึงสิทธิและบริการของรัฐและของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาก็ได้ตรงกับพื้นที่และประเด็นปัญหาโดยเป็นไปอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม

องค์กรวัฒนธรรม ใช้กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีความศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วม นับตั้งแต่การรับฟังและการให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชนในการให้คำปรึกษาและเห็นชอบในการแต่งตั้งเจ้าอาวาส นอกจากนี้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจในการร่วมกันดำเนินโครงการและกิจกรรมตลอดทั้งการบริหารเงินของวัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของผู้นำองค์กรโดยเฉพาะเจ้าอาวาสที่เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็น พร้อมทั้งรับฟังและให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชน พร้อมกับกระจายอำนาจความรับผิดชอบเปิดช่องทางโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

๔.๒.๓ เปรียบเทียบจิตสำนึกและโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อความโปร่งใสของแต่ละองค์กร

๑) จุดร่วม

องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชนและองค์กรวัฒนธรรม ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสเชิงโครงสร้าง แต่ด้วยเหตุที่จิตสำนึกของประชาชนและโอกาสที่แต่ละองค์กรเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีลักษณะและระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกัน จึงนำไปสู่ธรรมาภิบาลด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใสที่แตกต่างกัน

๒) จุดต่าง

องค์การบริหารส่วนตำบล ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการทำประชาคมตามรูปแบบเพื่อให้ครบกระบวนการตามที่ทางราชการกำหนด ประชาชนและเครือข่ายประชาสังคมไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางโครงการโดยเฉพาะการค้นหาปัญหาและความต้องการเชิงลึก รวมถึงไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการ การประชุมพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณ การดำเนินโครงการ การติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการ ตลอดทั้งการบำรุงรักษาสาธารณประโยชน์และสาธารณสมบัติ สาเหตุสำคัญที่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมเชิงลึกในกระบวนการดังกล่าวเกิดจากช่องว่างที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลและใช้ข้อมูลประกอบในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมตรวจสอบติดตามผล ช่องว่างดังกล่าวได้ส่งผลให้ประชาชนเห็นว่ากระบวนการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางส่วน ไม่ได้เป็นไปด้วยความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังทำให้ประชาชนเข้าใจว่ากระบวนการทั้งหมดเป็นบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลส่วนประชาชนเป็นผู้เรียกร้องสิทธิหรือผู้รับประโยชน์

องค์กรภาคเอกชน มีกระบวนการการมีส่วนร่วมที่ใช้ข้อมูลรอบด้านทั้งจากแหล่งข้อมูลมือสองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนลงพื้นที่เป้าหมาย และจากการค้นหาข้อมูลเชิงลึกแบบมีส่วนร่วมและยืดหยุ่นตามสภาพพื้นที่และสภาพปัญหาของกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ได้ข้อมูลกลุ่มเสี่ยงที่ชัดเจน มีกระบวนการเข้าถึงกลุ่มเสี่ยง ให้ความรู้และสร้างความเชื่อมั่นให้กลุ่มเสี่ยงมีความไว้วางใจและสมัครใจร่วมค้นหาปัญหาและความต้องการทั้งด้วยตนเองและในรูปเครือข่าย กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มเป้าหมายตลอดทั้งชุมชนได้มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา ตลอดทั้งมีข้อมูลในการเข้าถึงสิทธิและบริการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรม ทำให้การแก้ไขปัญหาและการตอบสนองความต้องการของกลุ่มเสี่ยงและของชุมชนเป็นไปได้อย่างครอบคลุมทั่วถึง ตรงกับประเด็นปัญหาและพื้นที่ปัญหา

องค์กรวัฒนธรรม มีกระบวนการการมีส่วนร่วมที่สร้างความโปร่งใสโดยขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญสองประการ ประการแรกคือศรัทธาของประชาคมเครือข่ายและประชาชนที่มีต่อองค์กร โดยเฉพาะที่มาของผู้นำองค์กร ในกรณีของวัดวาลุการามได้เจ้าอาวาสมาจากการปรึกษาและเห็นชอบโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และคุณลักษณะของเจ้าอาวาสที่มีความซื่อสัตย์ซึ่งตรงกับหลักอาชวะซึ่งเป็นหนึ่งในทศพิธราชธรรม นอกจากนี้เจ้าอาวาสยังได้ปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเสมอภาค มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ให้การสงเคราะห์ชุมชน ไม่สะสมสิ่งของ ให้และแบ่งปันสิ่งที่ได้มากับทุกคนไม่เฉพาะคนใกล้ชิด ไม่เลือกปฏิบัติ และประการที่สองคือการบริหารงานและบริหารเงินที่เป็นไปอย่างเปิดเผยของผู้นำองค์กร โดยการกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้กรรมการฝ่ายต่างๆ และผู้นำชุมชน ตลอดทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและติดตามผลการดำเนินงานขององค์กรให้เป็นไปอย่างโปร่งใส

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชนและองค์กรวัฒนธรรม ต่างให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน การที่แต่ละองค์กรมีรูปแบบและวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน ได้ทำให้ระดับจิตสำนึกและโอกาสในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใสมีความแตกต่างกัน

๕.๑ จิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในการมีส่วนร่วม

องค์การบริหารส่วนตำบล การมีส่วนร่วมของประชาชนจะอยู่ในขั้นตอนการจัดทำประชาคมหมู่บ้านร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมเพียงรูปแบบที่ถูกกำหนดจากภายนอก ไม่เป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริงที่ประชาชนมีอำนาจควบคุมตลอดวงจรโครงการ กระบวนการดังกล่าวไม่ได้เป็นกระบวนการการมีส่วนร่วมเชิงลึกที่เกิดจากจิตสำนึกภายในชุมชนในการศึกษาและใช้ข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการก่อนที่จะเสนอโครงการ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้อง ใช้จิตสำนึกในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ปราศจากอคติ และใช้ปัญญาแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น คิดอย่างมีวิจารณญาณและมีเหตุผลในการค้นหาปัญหาความต้องการ โดยผ่านการกระตุ้นส่งเสริมให้มีการสนทนา ถกเถียงและร่วมมือกันอันจะเป็นการพัฒนาความปิติปราโมทย์หรือความเคารพศรัทธาเห็นคุณค่าในตนเองให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนและเป็นการสร้างความตระหนักรู้ในสิทธิและผลประโยชน์ของประชาชนตลอดทั้งตระหนักถึงปัญหาของสังคมในฐานะที่ตนเองเป็นสมาชิกส่วนหนึ่ง การที่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่การค้นหาปัญหาและความต้องการทำให้ประชาชนขาดจิตสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ การตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินโครงการให้เป็นไปด้วยความโปร่งใส ในการจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณ แม้องค์การบริหารส่วนตำบลจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมติดตามความโปร่งใสในการตัดสินใจโครงการที่เสนอ องค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดวิธีการสื่อสารที่ให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและรู้ช่องทางโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วม ประชาชนส่วนหนึ่งอยากเข้าร่วมแต่ไม่ทราบด้วยสาเหตุปัญหาของการสื่อสาร แต่อย่างไรก็ตามมีประชาชนส่วนหนึ่งไม่สนใจที่จะเข้าร่วม คิดว่าไปร่วมแล้วไม่ได้อะไร มอบให้คนที่มั่งมีเงินเดือนหรือมีค่าตอบแทนไปทำหน้าที่ ประชาชนบางส่วนมองปัญหาตนเองเป็นเรื่องใหญ่ ขาดจิตอาสาที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ส่วนในขั้นตอนการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการ กรรมการตรวจสอบได้รับการแต่งตั้งจากองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดซึ่งมีจำนวนจำกัด แต่ไม่ได้เปิดโอกาสหรือมอบหมายให้ประชาชนในพื้นที่โครงการเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ

องค์กรภาคเอกชน ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการสร้างอาสาสมัครในพื้นที่เป้าหมาย การเข้าถึงชุมชนและการสืบค้นข้อมูลเชิงลึก (In-depth searching)

พร้อมกับการจัดกิจกรรมสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจ ทำให้มูลนิธิฯ สามารถเข้าถึงและได้ข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มเสี่ยงโดยทั่วถึงทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม วิธีการศึกษาข้อมูลเชิงลึกประกอบด้วย การประเมินชุมชน (Assessment) โดยการศึกษาข้อมูลมือสอง (Secondhand information) จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วทำการสำรวจอย่างไม่เป็นทางการโดยประชาชนมีส่วนร่วมด้วยการ สอบถามและสังเกตพฤติกรรม จัดกิจกรรมเปิดโอกาสให้กลุ่มเสี่ยงเข้าร่วมจนเกิดความไว้วางใจและเปิดเผยข้อมูลของตนเอง การจัดทำแผนที่ข้อมูลแบบมีส่วนร่วมตามประเด็นปัญหาของกลุ่มเสี่ยง ทำให้ผู้นำชุมชนและอาสาสมัครมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นปัญหาและมีความภาคภูมิใจและมั่นใจในแผนที่ข้อมูล การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มเสี่ยงส่งผลให้กลุ่มดังกล่าวได้ตระหนักในความเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะและพร้อมที่จะทำงานเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันทำให้องค์กรภาคเอกชนสามารถดึงศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มเสี่ยงในการรื้อบอสาเข้าสู่กระบวนการการมีส่วนร่วมกับชุมชนด้วยความสมัครใจในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดให้โอกาสกลุ่มเป้าหมายได้สร้างเครือข่ายและเข้ามามีส่วนร่วมคิด ค้นหาปัญหาและตัดสินใจดำเนินการแก้ไขปัญหา ตลอดทั้งให้ความรู้แนวทางแก่กลุ่มเป้าหมายในการเข้าถึงข้อมูล เข้าถึงสิทธิและบริการของรัฐและของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ตรงกับพื้นที่และประเด็นปัญหาโดยเป็นไปอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม ปัญหาอุปสรรคสำคัญในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นคือโครงสร้างทางการเมืองของแต่ละชุมชน บางชุมชนผู้นำมีการแบ่งแยก การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมอาจส่งผลดีต่อกลุ่มหนึ่งแต่ส่งผลกระทบต่ออีกกลุ่มหนึ่ง การทำงานขององค์กรภาคเอกชน จึงต้องเข้าถึงผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จะไม่ยึดเฉพาะโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งของการเมืองท้องถิ่น แต่จะดึงให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบและตัดสินใจร่วมกัน

องค์กรวัฒนธรรม เป็นกระบวนการการมีส่วนร่วมที่เกิดจากจิตสำนึกของประชาชนที่ต้องการจะเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลวัดและร่วมปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นกรมีส่วนร่วมที่เกิดจากศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัดและคณะสงฆ์โดยเฉพาะเจ้าอาวาส มีความผูกพันในการให้การดูแลสงเคราะห์เกื้อกูลกันระหว่างพระสงฆ์ในวัดและชุมชน ประกอบกับการมีจิตอาสาภายในชุมชนที่เกิดจากกระบวนการเครือข่ายธรรมชาติในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มคุ้มให้ความร่วมมือสนับสนุนวัดในการปฏิบัติตามจารีตประเพณี องค์กรวัฒนธรรมมีกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีความศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วม นับตั้งแต่การรับฟังและการให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชนในการให้คำปรึกษาและเห็นชอบในการแต่งตั้งเจ้าอาวาส โดยประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลประกอบการตัดสินใจร่วมกันดำเนินโครงการและกิจกรรมตลอดทั้งการบริหารเงินของวัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของผู้นำองค์กร โดยเฉพาะเจ้าอาวาสที่รับฟังและให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชน พร้อมกับกระจายอำนาจความรับผิดชอบเปิดช่องทางโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินโครงการและกิจกรรมร่วมกันระหว่างวัดและชุมชน เจ้าอาวาสได้ใช้หลักสาราณียธรรมโดยการเปิดโอกาสให้มีการปรึกษาหารืออย่างเสมอภาค ให้ทุกฝ่ายแสดงความคิดเห็น เคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีเมตตาต่อกัน เมื่อเจ้าอาวาสและชาวบ้านเห็นชอบกับโครงการหรือกิจกรรม จะร่วมกันตั้งกรรมการโดยแบ่งหน้าที่ออกเป็นฝ่าย ได้แก่ กรรมการสืบราคา กรรมการจัดซื้อจัดจ้าง กรรมการตรวจรับ กรรมการตรวจสอบและติดตามผลให้คำแนะนำแก้ไข การบริหารงานและระบบการเงินการบัญชีของวัดมีความ

โปร่งใส ตรวจสอบได้ สำหรับกิจกรรมที่มีรายรับรายจ่าย เจ้าอาวาสยกให้กรรมการวัด ไวยาวัจกร ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน เป็นผู้รับเงิน ตรวจรับเงิน อธิบายรายรับรายจ่าย เจ้าอาวาสให้เฉพาะความคิดเห็นที่จำเป็น จากนั้นจะจัดพิมพ์รายงานประกาศให้ชาวบ้านทราบ หากไม่ประกาศประชาชนมีจิตสำนึกที่จะถามหรือติดตาม การฝากเงินมีบัญชีเดียว การตัดสินใจดำเนินธุรกรรมทางการเงิน ดำเนินการร่วมกันระหว่างเจ้าอาวาส ไวยาวัจกรและผู้นำชุมชน

๕.๒ จิตสำนึกและโอกาสในการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อความโปร่งใส

องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชนและองค์กรวัฒนธรรม ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสเชิงโครงสร้าง แต่ด้วยเหตุที่จิตสำนึกของประชาชนและโอกาสที่แต่ละองค์กรเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีลักษณะและระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกัน จึงนำไปสู่ธรรมาภิบาลด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใสที่แตกต่างกัน

องค์การบริหารส่วนตำบล ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการทำประชาคมตามรูปแบบเพื่อให้ครบกระบวนการตามที่ทางราชการกำหนด ประชาชนและเครือข่ายประชาสังคมไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางโครงการโดยเฉพาะการค้นหาปัญหาและความต้องการเชิงลึก รวมถึงไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการ การประชุมพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณ การดำเนินโครงการ การติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการ ตลอดทั้งการบำรุงรักษาสาธารณประโยชน์และสาธารณสมบัติ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมเชิงลึกในกระบวนการดังกล่าวเกิดจากช่องว่างที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลและใช้ข้อมูลประกอบในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมตรวจสอบติดตามผล ช่องว่างดังกล่าวได้ส่งผลให้ประชาชนเห็นว่ากระบวนการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางส่วน ไม่ได้เป็นไปด้วยความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังทำให้ประชาชนเข้าใจว่ากระบวนการทั้งหมดเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลส่วนประชาชนเป็นผู้เรียกร้องสิทธิหรือผู้รอรับประโยชน์

องค์กรภาคเอกชน มีการใช้ข้อมูลรอบด้านทั้งจากแหล่งข้อมูลมือสอง จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนลงพื้นที่เป้าหมาย และจากการค้นหาข้อมูลเชิงลึกแบบมีส่วนร่วมและยึดหยุ่นตามสภาพพื้นที่และสภาพปัญหาของกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ได้ข้อมูลกลุ่มเสี่ยงที่ชัดเจน มีกระบวนการเข้าถึงกลุ่มเสี่ยง ให้ความรู้และสร้างความเชื่อมั่นให้กลุ่มเสี่ยงมีความไว้วางใจและสมัครใจร่วมค้นหาปัญหาและความต้องการทั้งด้วยตนเองและในรูปเครือข่าย กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มเป้าหมายตลอดทั้งชุมชนได้มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา ตลอดทั้งมีข้อมูลช่องทางในการเข้าถึงสิทธิและบริการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรม ทำให้การแก้ไขปัญหาและการตอบสนองความต้องการของกลุ่มเสี่ยงและของชุมชนเป็นไปได้อย่างครอบคลุมทั่วถึง ตรงกับประเด็นปัญหาและพื้นที่ปัญหา กล่าวได้ว่าประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มเสี่ยง ได้มีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาลทั้งโดยหลักการมีส่วนร่วม หลักสิทธิมนุษยชน หลักการสนองตอบ หลักความเที่ยงธรรมยุติธรรมและครอบคลุม หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล และหลักความโปร่งใสและรับผิดชอบ

องค์กรวัฒนธรรม มีกระบวนการการมีส่วนร่วมที่สร้างความโปร่งใสโดยขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญสองประการ ประการแรกคือศรัทธาของประชาคมเครือข่ายและประชาชนที่มีต่อองค์กร โดยเฉพาะที่มาของผู้นำองค์กร ในกรณีของวัดวาลุการามได้เจ้าอาวาสมาจากการปรึกษาและเห็นชอบโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และคุณลักษณะของเจ้าอาวาสที่มีความซื่อสัตย์ซึ่งตรงกับหลักอาชวะซึ่งเป็นหนึ่งในทศพิธราชธรรม นอกจากนี้เจ้าอาวาสยังได้ปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเสมอภาคให้การสงเคราะห์ชุมชนดูแลประชาชนที่เจ็บป่วย สอนชุมชนให้จัดการมาปนกิจเองโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ช่วยให้ประชาชนประหยัด มีความรัก ความเมตตา มีการดูแลและแบ่งปันซึ่งกันและ ไม่สะสมสิ่งของ ให้และแบ่งปันสิ่งที่ได้มากับทุกคนไม่เฉพาะคนใกล้ชิด ไม่เลือกปฏิบัติ ถือได้ว่าเจ้าอาวาสได้ปฏิบัติตนตามหลักธรรมมาภิบาลในแนวพระพุทธศาสนา และประการที่สองคือการบริหารงานและบริหารเงินที่เป็นไปอย่างเปิดเผยของผู้นำองค์กร โดยการกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้กรรมการฝ่ายต่างๆ และผู้นำชุมชน ตลอดจนเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและติดตามผลการดำเนินงานขององค์กรให้เป็นไปอย่างโปร่งใส

๕.๓ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัย

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะต่อองค์การบริหารส่วนตำบล

๕.๓.๑.๑ องค์การบริหารส่วนตำบลควรสร้างจิตสำนึกของประชาชนในความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เปิดพื้นที่ให้ประชาชนพัฒนาพลังความมุ่งมั่นและทักษะในการปรึกษาหารือแสดงความคิดเห็น ตลอดจนทั้งตระหนักในความเป็นเจ้าของโครงการและกิจกรรม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจตลอดวงจรโครงการให้เป็นไปอย่างโปร่งใส นับตั้งแต่กระบวนการค้นหาปัญหาและความต้องการ การตัดสินใจเสนอโครงการ การวางแผนดำเนินการโครงการ การดำเนินโครงการ การติดตามผล การตรวจสอบ และการประเมินผล ตลอดจนทั้งการนำผลดีผลเสียที่ได้จากการประเมินไปปรับเปลี่ยนตามความต้องการจำเป็น หรือนำไปใช้ในโครงการอื่น กระบวนการดังกล่าวจะช่วยให้เกิดธรรมาภิบาลท้องถิ่นที่ประชาชนมีส่วนร่วมและเป็นไปอย่างโปร่งใส พร้อมกับประชาชนมีความสำนึกในความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและร่วมกันดูแลชุมชนอย่างยั่งยืน

๕.๓.๑.๒ องค์การบริหารส่วนตำบล ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในสิ่งแวดล้อมทางการเมืองระดับตำบลโดยมีบทบาทเข้าร่วมการพิจารณาแผนงานพัฒนาและข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี เพื่อร่วมติดตามการจัดสรรทรัพยากรของตำบล และเพิ่มความรับผิดชอบตรวจสอบได้ของนักการเมืองระดับตำบล โดยมีการหารืออย่างเปิดเผยระหว่างฝ่ายบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล สภาองค์การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการ และประชาชน ส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลประการหนึ่งคือการสื่อสารที่จะช่วยให้ความเข้าใจระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับประชาชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะช่องทางการสื่อสารผ่านสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำระดับหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลต้องมั่นใจว่าทุกฝ่ายมีทักษะในการสื่อสารและมีการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง ประชาชนมีความเข้าใจในข้อมูลที่สื่อสาร และมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลโดยการตัดสินใจอย่างโปร่งใสและรับผิดชอบต่อร่วมกันกับองค์การบริหารส่วนตำบล

๕.๓.๑.๓ การสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลที่มีความชัดเจน สื่อสารได้ และเป็นที่เปิดเผยระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายสภา ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในขั้นตอนก่อนและระหว่างการศึกษาข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีและขั้นตอนการติดตามผลการดำเนินโครงการ เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ประชาชนมีข้อมูลที่ถูกต้องในการเตรียมโครงการก่อนนำเสนอประชาคมและในขั้นตอนการติดตามโครงการ

๕.๓.๑.๔ ฝ่ายบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ควรให้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับข้อจำกัด เงื่อนไข กฎ ระเบียบ คำสั่งหรือนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เพื่อให้ประชาชนประกอบการพิจารณาก่อนที่จะนำโครงการเสนอเข้าเวทีประชาคม นอกเหนือจากการจับสลากรางวัลให้ของที่ระลึกเพื่อจูงใจให้ประชาชนมาร่วมประชาคม องค์การบริหารส่วนตำบลควรรหาแนวทางให้ประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มที่มีลักษณะไม่กล้าออกความเห็น ไม่อยากเข้าร่วม ไม่อยากมีพันธะกับใคร ได้ตระหนักและมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมประชาคม

๕.๓.๑.๕ ในการพิจารณาร่างข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบล ควรเชิญประชาชนหมุนเวียนเข้าร่วมโดยมีกำหนดการและระบุรายชื่อหรือจำนวนผู้เข้าร่วมจากแต่ละหมู่บ้าน

๕.๓.๑.๖ ควรสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนติดตามตรวจสอบโครงการ ให้ความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบโครงการ วิธีการติดตามตรวจสอบโครงการ ตลอดจนทั้งเพิ่มจำนวนตัวแทนแต่ละหมู่บ้านในการร่วมเป็นกรรมการติดตาม ตรวจสอบและตรวจรับโครงการ การแต่งตั้งคณะกรรมการฯ แต่ละชุดควรระบุจำนวนและรายชื่อของคณะบุคคล หากประชาชนได้รับมอบหมายหน้าที่ที่ชัดเจน ประชาชนจะร่วมรับผิดชอบโครงการและติดตาม ตรวจสอบและตรวจรับงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕.๓.๑.๗ องค์การบริหารส่วนตำบลควรส่งเสริมโครงการและกิจกรรมผ่านเครือข่ายประชาสังคม ในการร่วมกันดูแลช่วยเหลือตนเองในท้องถิ่น ประกอบด้วย กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มนางข้าวชุมชน กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ กองทุนแม่ใจ พันธุ์พื้นเมือง กลุ่มอาชีพจักสาน ตีเหล็ก ทอผ้า ทอเสื่อ ตัดเย็บเสื้อผ้า ปลูกพืช เพาะเห็ดฟาง กลุ่มเหล่านี้เป็นทุนทางสังคมที่มีส่วนสนับสนุนการเปิดโอกาสให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเข้าถึงทรัพยากร ข้อมูล ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะต่อองค์กรภาคเอกชน

๕.๓.๒.๑ ชุมชนพื้นที่เป้าหมายมีความพึงพอใจมากในการทำงานขององค์กรภาคเอกชน ถือว่าเป็นโครงการที่สามารถเข้าถึงและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตาม ควรเป็นกระบวนการที่เรียนรู้และปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็กลุ่มเป้าหมายเดิมหรือกลุ่มใหม่ หรือแม้จะสิ้นสุดระยะเวลาดำเนินโครงการ องค์กรภาคเอกชนควรมีข่าวสารสัมพันธ์กับพื้นที่โครงการอย่างต่อเนื่อง เช่น จุลสารหรือ วารสารหมุนเวียน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสานต่อกิจกรรมดูแลท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

๕.๓.๒.๒ ควรเพิ่มจำนวนบุคลากรหรือพัฒนาอาสาสมัครในการปฏิบัติงานในพื้นที่ เพื่อให้ครอบคลุมทั้งพื้นที่เป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มเสี่ยง ควรเพิ่มความถี่ของกิจกรรมที่ประชาชน

ร่วมกันปกป้องสิทธิชุมชนและสิทธิของกลุ่มเสี่ยง ให้มีความเคลื่อนไหวต่อเนื่อง การเชื่อมโยงระหว่าง มูลนิธิฯ กับประชาสังคมที่หลากหลาย จะทำให้เกิดเครือข่ายและการทำงานในประเด็นต่างๆ เพิ่มขึ้น

๕.๓.๒.๓ ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์งานขององค์กรภาคเอกชน ให้หน่วยงานในท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจและไว้วางใจองค์กรภาคเอกชน และพร้อมที่จะให้ข้อมูลมือสองแก่องค์กรภาคเอกชนที่เป็นปัจจุบันและใกล้เคียงกับสถานการณ์หรือข้อเท็จจริงในพื้นที่เป้าหมายได้มากที่สุด

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะต่อองค์กรวัฒนธรรม

๕.๓.๓.๑ ประชาชนส่วนหนึ่งไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมกับองค์กรวัฒนธรรม ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากสภาพทางเศรษฐกิจ และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป ปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาหลักปัญหาหนึ่งที่กระทบสถาบันศาสนา นอกจากนี้คนในสังคมส่วนหนึ่งมีความหย่อนยานในศีล เหลือกิจกรรมทางศาสนาโดยการให้ทานเพียงอย่างเดียว วัดจึงจำเป็นต้องดึงให้คนกลุ่มนี้เข้ามาถือศีล ปฏิบัติธรรม ไม่ให้ทำเฉพาะทานเพียงอย่างเดียว การดึงคนเข้าวัดโดยเฉพาะวัยรุ่นที่ไม่เข้าวัด ต้องใช้กุศโลบายโดยการจัดบุญประเพณี

๕.๓.๓.๒ นอกเหนือจากการตั้งโรงเรียนร่วมกิจกรรมทางศาสนาโดยจัดให้มีการสอบสนามหลวงทุกปีและวัดทำหน้าที่คุมห้องสอบ บทบาทของวัดที่เชื่อมโยงกับองค์กรอื่นในชุมชนยังมีอยู่จำกัด แต่ละองค์กรต่างมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ เป็นเอกเทศที่ไม่เชื่อมโยงกับวัด กระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นที่จะสร้างประโยชน์สุขทั้งกายและจิตให้เกิดขึ้นกับประชาชนอย่างแท้จริงขององค์กรเหล่านี้จึงยังอยู่ในขีดจำกัด การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอื่นในชุมชนกับวัดเป็นเรื่องจำเป็นที่จะทำให้คนในชุมชนได้พัฒนาทั้งกายและจิตที่พร้อมไปด้วย ศีล สมาธิและปัญญา วัดจึงเป็นสถาบันที่พึงทางจิตใจอันเป็นหลักชัยของบ้านเมืองที่ประชาชนจะต้องรักษาไว้ ดังพญาอีสานของ พระภควานาวิศาลเถร (หลวงปู่บุญมี โชติปาโล, ๒๕๔๖) ที่ได้แสดงไว้ว่า “วัดนั้นเป็น ฝ่ายเบื้องที่แผ่ทางจิตใจ เป็นหลักชัย ใจเมือง หมู่เฮาได้ทรงไว้”

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร, โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.) พ.ศ. ๒๕๔๘. จักรกริช สังขมณี, “ย้อนคิดว่าด้วยชีวิตทางการเมืองของชาวบ้าน: การเมืองในชนบทที่มากกว่าการเมืองเลือกตั้งและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม”, วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา ๓๐ (๒) กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๔

ดวงกมล ทองอยู่, การประยุกต์ทฤษฎีทางจิตวิทยาเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะให้เด็กและเยาวชนไทย, วารสาร วไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕

ถวิลวดี บุรีกุล, ธรรมมาภิบาล: หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่, วารสารสถาบันพระปกเกล้า ปี ๒๕๔๖ เล่มที่ ๒, ๒๕๔๖

บวรศักดิ์ อูวรรณโณ, การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย, สำนักพิมพ์วิญญูชน กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๒

ปธาน สุวรรณมงคล, การบริหารภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล - กรุงเทพมหานคร

สถาบันพระปกเกล้า ๒๕๕๘, ISBN 978-974-449-798-7, หน้า ๑๑-๑๒ และ ๑๖-๑๘

ประภาส ปิ่นตบแต่ง, กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม, เชียงใหม่, มูลนิธิไฮน์ริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, ๒๕๕๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑, ตุลาคม ๒๕๕๒

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), จากจิตวิทยาสู่จิตภาวนา, จัดพิมพ์โดย ธรรมสภาและสถาบันหนังสือธรรมม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๔๖

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), สยามสามไตร สื่อนาคตที่สดใส ด้วยการศึกษาไทยวิถีพุทธ พิมพ์ครั้งที่ ๒ วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๒

พุทธทาสภิกขุ, คู่มือศึกษาและปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติ, ฉบับสมบูรณ์-กรุงเทพมหานคร: สุขภาพทางใจ, ๒๕๔๓

มูลนิธิริษัทไทยและแคร์นานาชาติ, งานวิจัยไทย, <http://www.raksthai.org/new/what-we-do.php>

ราชกิจจานุเบกษา, หน้า ๕๓ เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๑๑๔ ก, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๒๐ ตอนที่ ๑๐๐ ก, ๙ ตุลาคม ๒๕๔๖

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.

วศิน อินทสระ, หนังสือธรรมบท ทางแห่งความดี เล่ม ๑, เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ๙๗๔-๙๑๗๗๗-๐-๓, พิมพ์ครั้งที่ ๔, จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ธรรมดา กรุงเทพมหานคร (ธันวาคม ๒๕๔๖)

๑.๒ รายงานการศึกษา/วิจัย

ณภัทร ฐานวาสก์, รายงานการวิจัยเรื่อง **คณะสงฆ์ไทยกับธรรมาภิบาล** เอกสารประกอบในงานเกริก
วิชาการ ปี ๒๕๕๔ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank), รายงานเรื่องภาคประชาสังคมในประเทศไทย
โดยสังเขป : Thai Resident Mission, Publication Stock No. ARM113343
(November 2011), ๒๕๕๔ www.adb.org/th/publications/civil-society-briefs-thailand

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ่น) และคณะ, **สุขที่ได้ธรรม, จากการสังเคราะห์โครงการวิจัยเรื่อง
“การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาใน
ประเทศไทย”**, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, บริษัท
ดีไซน์ ดีไลท์ จำกัด จังหวัดนนทบุรี, ปีที่พิมพ์ มิถุนายน ๒๕๕๖

พิเชฐ ทังโต, **ผู้นำทางศาสนากับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย**,
www.oknation.net/blog/ptoto/2014/12/08/entry-3

มิ่งขวัญ คงเจริญ, รายงานการวิจัยเรื่อง **การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อ
เสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย**, เสนอคณะกรรมการ
การวิจัยและพัฒนา รัฐสภา, ด้วยเงินทุนสนับสนุนของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทน
ราษฎร ปี ๒๕๕๕

วีระศักดิ์ เครือเทพ, **การจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมในระดับ อบต. บทวิเคราะห์เชิงสถาบัน:
หนังสือ ประเด็นท้าทายการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย (จัดพิมพ์โดยศูนย์ส่งเสริม
นวัตกรรมและธรรมาภิบาลท้องถิ่น กทม. พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน ๒๕๕๔, จำนวนพิมพ์
๑,๐๐๐ เล่ม**

สมาคมสื่อมวลชนจังหวัดอุบลราชธานี, **ติดตามโครงการมูลนิธิริรักษ์ไทย จังหวัดอุบลราชธานี**
http://guideubon.com/news/view.php?t=17&s_id=581&d_id=581

เสน่ห์ ใจสิทธิ์, รายงานการวิจัยเรื่อง **การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชุมชนในพื้นที่หน่วย
จัดการต้นน้ำแม่แตง**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖

๒. ภาษาอังกฤษ

๒.๑ หนังสือ

Baron, Robert A., **Opportunity Recognition as Pattern Recognition: How
Entrepreneurs “Connect the Dots” to Identify New Business
Opportunities** (Academy of Management Perspectives: 2006).

Gisselquist, Rachel M., **Good Governance as a Concept, and Why This Matters
for Development Policy**, UNU-WIDER World Institute for Development
Economics Research, Working Paper No. 2012/30, 2012.

Gupta, Vivek Kumar, **Role of NGOs in Good Governance**, G-Journal of Environmental
Science and Technology 1(4): (2014)

www.gjestenv.com/Current_Issue/Gjest_1202.pdf.

Institute of Development Studies, **Active Participation and Human Rights Research and Advocacy**, Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA, May 2010.

Matlin, Margaret W., **Psychology (Second Edition)**, 1995, Harcourt Brace College Publishers, USA.

Mohebi and Rabiee, **International Journal of Economics, Finance and Management**, VOL. 3, NO. 4, June 2014 ISSN 2307-2466.

M. SCHLITZ, C. VIETEN & E. MILLER, **Worldview Transformation and the Development of Social Consciousness**, Journal of Consciousness Studies, 17, No. 7–8, 2010.

Sanoff, Henry, **Community Participation Methods in Design and Planning** (Henry Sanoff, AIA, John Wiley & Sons, Inc., New York USA, Copyright 2000 Sanoff, Henry: ISBN 0-471-35545-3).

United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP), **What is Good Governance**, 2009

www.unescap.org/sites/default/files/good-governance.pdf.

United Nations Economic and Social Council, **Participatory governance and citizens' engagement in policy development, service delivery and budgeting**, Committee of Experts on Public Administration, Sixth session, Item 3 of the provisional agenda, New York, 10-13 April 2007.

World Bank, **Worldwide Governance Indicators**,

<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home> (November 12, 2015).

Wortman, Camille B. **Psychology**/Camille B. Wortman, Elizabeth F. Loftus, Mary E. Marshall-5th ed. Mc Graw-Hill College, ISBN 0-07-071931-4.

๒.๒ รายงานการศึกษา/วิจัย

Chfamba, Ephraim, **Confronting the challenges and barriers to community participation in rural development initiatives in Duhera district, ward 12 Zimbabwe**, International Journal of Current Research and Academic Review, EP Excellent Publishers, ISSN: 2347-3215 Volume 1 Number 2 (2013) pp. 01319, www.icjrar.com.

Institute of Development Studies, **CASE STUDY: PARTICIPATORY ACTION RESEARCH (PAR) WITH SMALL-SCALE MINERS IN KENYA**, Literature Review on Active Participation and Human Rights Research and Advocacy, USA, 2010

- Mansuri, Ghazala and Rao, Vijayendra, **Can Participation Be Induced? Some Evidence from Developing Countries**, Policy Research Working Paper 6139, The World Bank, 2012.
- Wampler, Brian and McNulty, Stephanie L., **Does Participatory Governance Matter? Comparative Urban Studies Project Exploring the Nature and Impact of Participatory Reforms**, Woodrow Wilson International Center for Scholars (Boise State University) NW Washington, DC, ISBN 1-933549-58-0, 2011, www.wilsoncenter.org/cusp.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. บทความการวิจัย

จิตสำนึก โอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น:
กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัด
อุบลราชธานี

People's Consciousness, Opportunity and Participation in Local Governance
Process: A case study of Tambon Administration Organization, Non-Government
Organization and Cultural Organization in Ubonratchathani Province

๑. นายสมนึก จันทร์โสภา
๒. พระสิริชัย ธรรมจาโร
๓. พระสังวาน เขมปญโญ
๔. พระสมพล สมาจาโร
๕. ว่าที่ ร.ต. ส่งศักดิ์ บุญจำรูญ

Somnook Chandsoda (Mr.)

Phra Sirichai Thammacharo

Phra Sangwan Kamapanyo

Phra Sompon Smacharo

Acting. Sub. Lt. Songsak Boonjumroon

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Ubonratchathani Campus

B.E.2559

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ: ๑) ศึกษาจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี ๒) ศึกษาปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ๓) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ผลการวิจัยพบว่า

๑. จิตสำนึกและโอกาสของประชาชนด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส การที่แต่ละองค์กรมีวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน ได้ส่งผลให้จิตสำนึกและโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับที่ต่างกัน **องค์การบริหารส่วนตำบล** จัดให้มีการทำประชาคมปีละหนึ่งครั้งโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจจัดลำดับโครงการ องค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดกิจกรรมสร้างแรงจูงใจให้ ประชาชนส่วนใหญ่เข้าร่วม หลังจากนั้นเป็นขั้นตอนการประชุมพิจารณาโครงการเพื่อบรรจุลงในข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ไม่สนใจเข้าร่วม **องค์กรภาคเอกชน** เข้าถึงกลุ่มเสียงหรือกลุ่มด้อยโอกาส โดยรับฟังและให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายในการตระหนักถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา ตลอดทั้งให้ข้อมูลช่องทางการเข้าถึงสิทธิในการแก้ไขปัญหาด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรม **องค์กรวัฒนธรรม** ประชาชนมีจิตสำนึก ศรัทธาและอาสาร่วมมือสนับสนุนวัด ขณะที่วัดได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยการรับฟังและให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชนนับตั้งแต่การแต่งตั้งเจ้าอาวาส ตลอดทั้งได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลเพื่อร่วมตัดสินใจในการบริหารงานและการบริหารเงินของวัด

๒. ปัญหาอุปสรรคต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ปัญหาสำคัญที่พบโดยเฉพาะในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล คือ ประชาชนและเครือข่ายประชาสังคมขาดโอกาสมีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลเชิงลึกในการค้นหาปัญหาและความต้องการ การเสนอโครงการในการทำประชาคมไม่ได้เกิดจากจิตสำนึกภายในชุมชน ส่งผลต่อการขาดการมีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่น เช่น การพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณ การดำเนินโครงการและการติดตามตรวจสอบโครงการ นอกจากนี้ปัญหาช่องว่างการสื่อสารข้อมูลระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับประชาชนเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อการขาดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของประชาชนและทำให้ประชาชนเข้าใจว่าขั้นตอนทั้งหมดเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนประชาชนตระหนักแต่เพียงว่าตนเป็นผู้เรียกร้องสิทธิหรือผู้รอรับประโยชน์ ส่วนปัญหาการดำเนินงานขององค์กรภาคเอกชนที่สำคัญคือระยะเวลาดำเนินการโครงการเป็นช่วงสั้น ขาดความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมของประชาชนในระยะยาว และปัญหาขององค์กรวัฒนธรรมคือบทบาทของวัดที่ยังจำกัดในการเชื่อมโยงองค์กรหรือสถาบันอื่นในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

๓. ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ทั้งสามองค์กรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสเชิงโครงสร้าง แต่มีปัจจัยที่ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมและความโปร่งใสมีความแตกต่างกัน **องค์การบริหารส่วนตำบล** การที่ประชาชนขาดโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลเป็นสาเหตุสำคัญที่ไม่ได้มีส่วนร่วมเชิงลึกในการระดมความคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการและร่วมตรวจสอบติดตามผล และส่งผลให้ประชาชนเห็นว่าการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางส่วนไม่ได้เป็นไปด้วยความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ **องค์กรภาคเอกชน** ใช้ข้อมูลรอบด้านทั้งแหล่งข้อมูลมือสองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและข้อมูลเชิงลึกโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ได้ข้อมูลกลุ่มเสียงที่ชัดเจน สร้างความเชื่อมั่นให้กลุ่มเสียงมีความไว้วางใจและสมัครใจร่วมค้นหาปัญหาและความต้องการ และมีข้อมูลในการเข้าถึงสิทธิเพื่อแก้ปัญหาด้วยความโปร่งใสเป็นธรรม **องค์กรวัฒนธรรม** ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างความโปร่งใสด้วยปัจจัยสำคัญสองประการ ประการแรกคือศรัทธาของประชาชนที่มีต่อองค์กร โดยเฉพาะผู้นำองค์กรที่ได้มาด้วยความเห็นชอบของประชาชน ประกอบกับคุณลักษณะของผู้นำ

องค์กรที่มีความซื่อสัตย์ ไม่เลือกปฏิบัติ ให้และแบ่งปันสิ่งที่ได้มากับทุกคน และประการที่สองคือการบริหารงานและบริหารเงินของผู้นำองค์กรที่เปิดเผยโดยการกระจายอำนาจให้ประชาชนร่วมรับผิดชอบการดำเนินงานขององค์กรให้เป็นอย่างโปร่งใส

คำสำคัญ: จิตสำนึก: ธรรมภิบาลท้องถิ่น: โอกาส

Abstract

The objectives of this research include: 1) To study people's consciousness and opportunity in local governance process specifically on participation and transparency of Tambon administration organization, non-government organization and cultural organization in Ubonratchathani province; 2) To study the obstacles of people's consciousness and opportunity in local governance process and; 3) To study factors affecting people's consciousness and opportunity in local governance process.

Findings of this research include:

1. People's consciousness and opportunity on participation and transparency: As each organization has its own approach, the levels of consciousness and opportunity in participation and transparency are, thus, different. **For Tambon administration organization:** A community meeting is organized once a year to open opportunity for villagers to express their views and make decision in prioritizing projects. Tambon administration organization organizes activities to motivate most villagers to participate the meeting. After that there is a meeting on drafting annual budget in which most people are not interested. **For non-government organization:** The disadvantaged groups are reached by listening and valuing their views to be aware of identifying problems and solutions. The target groups are informed to find channels to get access to their rights for solving problems transparently and equitably. **For cultural organization:** Participation is a result of people's consciousness and faith towards the temple. They voluntarily organize to support the temple. Meanwhile, the temple opens opportunity for the people to participate by listening and valuing the villagers' views since the appointment of the temple's abbot was under the consent of the villagers. Opportunity is also opened for villagers to gain information for decision making in temple's administration and financial management.

2. Obstacles of people's consciousness and opportunity on participation and transparency: The crucial issue concerning Tambon administration organization is that the people and civil society lack opportunity to search in-depth information for identifying problems and needs. The proposed projects are, thus, not from the

awareness of the people within the community. This causes the lack of people's participation in other stages including budget draft, project implementation and monitoring. In addition, the gap of information and communication between Tambon administration organization and the people crucially affects the lack of people's consciousness in participation and cause the people to understand that all these stages are under the responsibility of Tambon administration organization. The people only realize that they are the rights holders or beneficiaries. The obstacle found with non-government organization is that it is not a long-term project and it causes the lack of continuity of people's participation. The obstacle of the cultural organization is that the role of the temple is still limited in linking other organizations or institutions to commonly participate in the good governance process.

3. Factors affecting people's consciousness and opportunity on participation and transparency: All the three organizations focus on structural participation and transparency. However, there are factors affecting the intensiveness of its participation and transparency. For Tambon administration organization: The lack of opportunity of the people to get access to information is the main cause that the people do not participate in in-depth brainstorming, making decision, implementing, and monitoring the projects. This causes the people to think that some parts of the administration of Tambon administration organization are not transparent and efficient. For non-government organization: Multi-levels of information are used from secondhand information of related agencies and in-depth information from the participation of the people. This helps clarifying the information of the disadvantaged groups and builds trust among them to voluntarily participate in indentifying problems and needs and having information to get access to their rights to solve the problems transparently and equitably. For cultural organization: People's participation on transparency is through two factors: The first one is faith of the people towards the organization specifically the leader of the organization that was appointed by the consent of the people. In addition, the quality characters of the leader include honesty, non-discrimination and sharing for all; the second factor is the administration and financial management of the leader which is opened and decentralized to the people to be responsible for transparent implementation of the organization.

Keywords: Consciousness: Local Governance: Opportunity

๑. คำนำ

องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ ดังที่ **วีระศักดิ์ เครือเทพ** ได้วิเคราะห์การเปิดโอกาสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ว่านับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา ประเทศไทยได้ผลักดันการกระจายอำนาจทางการเมืองการปกครองและการเงินการคลังโดยการให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นของตนเอง มีขอบเขตภารกิจและมีแหล่งรายได้ที่ชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามยังมีข้อจำกัดในการทำงานที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างจริงจัง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยจิตสำนึกของประชาชนที่จะเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น ขณะเดียวกัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำเป็นจะต้องเปิดช่องทางหรือโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาล ดังที่สถาบันพระปกเกล้า ได้กำหนดองค์ประกอบของธรรมาภิบาลไว้ ๑๐ ประการที่เรียกว่าทศธรรม ดังนี้ (๑) หลักนิติธรรม (๒) การมีส่วนร่วม (๓) คุณธรรม (๔) สำนึกรับผิดชอบต่อ (๕) ความคุ้มค่า (๖) ความโปร่งใส (๗) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (๘) องค์กรแห่งการเรียนรู้ (๙) การบริหารจัดการ และ (๑๐) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นโดยเฉพาะหลักการมีส่วนร่วมและหลักความโปร่งใส

บทบาทของ**องค์กรภาคเอกชน** เป็นกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ ทำงานเจาะจงทั้งรายกลุ่มและรายบุคคล มีความยืดหยุ่น สามารถเข้าถึงกลุ่มด้อยโอกาส ตลอดทั้งสร้างความมั่นใจโดยเฉพาะประชาชนกลุ่มเสี่ยง (Vulnerable groups) ให้ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง จากการที่ประเด็นปัญหาของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับภาพลักษณ์ที่สังคมบางส่วนมององค์กรภาคเอกชนที่มีบทบาทเฉพาะด้านในเชิงลบ องค์กรภาคเอกชนจึงต้องรักษาภาพลักษณ์พร้อมกับปรับตัวไปตามสภาพปัญหาและบริบททางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นที่น่าสนใจว่า องค์กรภาคเอกชนจะใช้กระบวนการใดในการสร้างจิตสำนึกและเปิดโอกาสให้ประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและหลักความโปร่งใส

องค์กรวัฒนธรรม เป็นแกนหลักในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา กับสังคมไทย **พระมหาสมทรง สิรินธโร** ได้อธิบายความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา กับสังคมไทยว่า มีมาช้านานในฐานะที่เป็นพลังสร้างสรรค์บูรณาการสังคม เป็นสถาบันที่ถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ค่านิยม อันเป็นบทบาทสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมและเป็นกลไกในการควบคุมพฤติกรรมสมาชิกในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข แต่อย่างไรก็ตาม การที่สังคมไทยก้าวเข้าสู่ความทันสมัยได้ตั้งเอาหน้าที่ทางสังคมหลายอย่างที่วัดเคยมีต่อชุมชนออกไป และสร้างสถาบันทางโลกขึ้นมาแทนที่ วัดจึงถูกผลักดันให้เข้าไปทำหน้าที่ในเชิงพิธีกรรม และมีบทบาทในการปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคมลดลง ประเด็นสำคัญคือทำอย่างไร

สถาบันศาสนาโดยเฉพาะสถาบันสงฆ์จะเป็นสถาบันหลัก ที่ประชาชนมีความศรัทธาและเข้ามามีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาลโดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ ศึกษาจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี

๒.๒ ศึกษาปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๒.๓ ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๓. เครื่องมือและวิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและจากภาคสนามเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูล สังเกต สัมภาษณ์พระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่บริการขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คือฝ่ายบริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลใหญ่ อำเภอตระการพืชผล พระสงฆ์และประชาชนวัดวาลุการาม หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร และเจ้าหน้าที่มูลนิธิรักษไทยและประชาชนในพื้นที่บริการของโครงการมูลนิธิรักษไทยอำเภอสิรินธร และบุญทริก จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 45 รูป/คน ประกอบด้วย **องค์การบริหารส่วนตำบลใหญ่** จำนวน ๑๕ คน แยกเป็น ฝ่ายบริหารและสภาท้องถิ่นรวม ๓ คน และประชาชนเขตพื้นที่บริการ ๑๒ คน **พระสงฆ์และประชาชนวัดวาลุการาม** จำนวน ๑๕ รูป/คน แยกเป็น พระสงฆ์ ๓ รูป และประชาชน ๑๒ คน **เจ้าหน้าที่โครงการมูลนิธิรักษไทยและประชาชนพื้นที่บริการ** จำนวน ๑๕ คน แยกเป็น เจ้าหน้าที่มูลนิธิรักษไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓ คน เจ้าหน้าที่สนาม จำนวน ๑ คน และประชาชนพื้นที่บริการ ๑๑ คน **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเองโดยการศึกษาค้นคว้าจากแนวคิด เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดเป็นข้อคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีแบบสัมภาษณ์คำถามปลายเปิด (Open-ended questions) ที่ไม่ชี้นำ ผู้วิจัยได้ใช้ทั้งแบบบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปและสมุดบันทึกประกอบการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) มายืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล ด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษา ตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง

๔. ผลการศึกษา

๔.๑ ด้านจิตสำนึกของประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชนและองค์กรวัฒนธรรม ต่างให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม การที่แต่ละองค์กรมีรูปแบบการทำงานที่ต่างกัน ได้ส่งผลให้จิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน

องค์การบริหารส่วนตำบล จัดให้มีการทำประชาคมหมู่บ้านให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยกำหนดวัน เวลา สถานที่และจำนวนประชาชนที่เข้าร่วมให้ครบองค์ประชุม นอกจากนี้้องค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดกิจกรรมสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมให้ได้ตามเป้าหมายที่กำหนด แต่อย่างไรก็ตาม การทำประชาคมหมู่บ้านไม่ได้เป็นกระบวนการการมีส่วนร่วมเชิงลึกที่เกิดจากจิตสำนึกภายในชุมชนในการศึกษาข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการก่อนที่จะเสนอโครงการ นอกจากนี้ ช่องว่างในการสื่อสารข้อมูลระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับประชาชน ได้ส่งผลต่อการขาดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนการพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณระดับตำบล และการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการ

องค์กรภาคเอกชน ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการสร้างอาสาสมัครในพื้นที่เป้าหมาย แล้วทำงานร่วมกับอาสาสมัครในการค้นหาและเข้าถึงกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มด้อยโอกาส ให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกให้กลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มด้อยโอกาสตระหนักในปัญหาของตนเอง ร่วมกันค้นหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข พร้อมกับการให้ข้อมูลแก่กลุ่มเป้าหมายในการเข้าถึงสิทธิและมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของตนเองและของชุมชน

องค์กรวัฒนธรรม เป็นกระบวนการการมีส่วนร่วมที่เกิดจากจิตสำนึกของประชาชนที่ต้องการจะเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลวัดและร่วมปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นกรมีส่วนร่วมที่เกิดจากศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัดและคณะสงฆ์โดยเฉพาะเจ้าอาวาส มีความผูกพันในการให้การดูแลสังเคราะห์เกื้อกูลกันระหว่างพระสงฆ์ในวัดและชุมชน ประกอบกับการมีจิตอาสาภายในชุมชนที่เกิดจากกระบวนการเครือข่ายธรรมชาตินในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มคุ้มให้ความร่วมมือสนับสนุนวัดในการปฏิบัติตามจารีตประเพณี

๔.๒ ด้านโอกาสของประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรมได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น แต่มีลักษณะและระดับของการเปิดช่องทางโอกาสที่แตกต่างกัน

องค์การบริหารส่วนตำบล เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตามกรอบเวลาที่กำหนดเฉพาะในขั้นตอนการทำประชาคมหมู่บ้าน แต่มีบางขั้นตอนที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมและบางหมู่บ้านขาดการรับฟังและการให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชนโดยเฉพาะการศึกษาข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการก่อนเสนอโครงการเข้าประชาคม นอกจากนี้ในบางขั้นตอนโดยเฉพาะการประชุมจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี แม้องค์การบริหารส่วนตำบลจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมรับฟังเพื่อติดตามความโปร่งใสในการตัดสินใจนำโครงการบรรจุลงในข้อบัญญัติงบประมาณ องค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดเครื่องมือและวิธีการสื่อสารที่ให้ประชาชนรู้ช่องทางโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วม เช่นเดียวกับขั้นตอนการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการ

องค์การบริหารส่วนตำบลได้แต่งตั้งกรรมการตรวจสอบทั้งหมดซึ่งมีจำนวนจำกัด แต่ไม่ได้เปิดโอกาสหรือมอบหมายให้ประชาชนในพื้นที่โครงการเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ

องค์กรภาคเอกชน เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยงเข้ามามีส่วนร่วมโดยการรับฟังและให้คุณค่าต่อความคิดเห็นตลอดทั้งสร้างความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะการเก็บและใช้ข้อมูลที่ไม่กลับมาสร้างปัญหาหรือเป็นภัยต่อกลุ่มเสี่ยงเอง ให้โอกาสกลุ่มเป้าหมายได้สร้างเครือข่ายและเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้าถึงข้อมูลและเข้าถึงสิทธิในการป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ตรงกับพื้นที่และประเด็นปัญหาโดยเป็นไปอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม

องค์กรวัฒนธรรม ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีความศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วม นับตั้งแต่การรับฟังและการให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชนในการให้คำปรึกษาและเห็นชอบในการแต่งตั้งเจ้าอาวาส นอกจากนี้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจในการร่วมกันดำเนินโครงการและกิจกรรมตลอดทั้งการบริหารเงินของวัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของผู้นำองค์กร โดยเฉพาะเจ้าอาวาสที่เปิดโอกาสให้ประชาชนโดยการกระจายอำนาจความรับผิดชอบเปิดช่องทางโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

๔.๓ ด้านจิตสำนึกและโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อความโปร่งใสของแต่ละองค์กร องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชนและองค์กรวัฒนธรรม ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสเชิงโครงสร้าง แต่ด้วยเหตุที่จิตสำนึกของประชาชนและโอกาสที่แต่ละองค์กรเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีลักษณะและระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกันจึงนำไปสู่ธรรมาภิบาลด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใสที่แตกต่างกัน

องค์การบริหารส่วนตำบล ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการทำประชาคมตามรูปแบบที่กำหนด ประชาชนและเครือข่ายประชาสังคมไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางโครงการโดยเฉพาะการค้นหาปัญหาและความต้องการเชิงลึก รวมถึงไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการ การประชุมพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณ การดำเนินโครงการ การติดตามตรวจสอบ การดำเนินโครงการ สาเหตุสำคัญเกิดจากช่องว่างที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลและใช้ข้อมูลประกอบในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการและร่วมตรวจสอบติดตามผล ช่องว่างดังกล่าวได้ส่งผลให้ประชาชนเห็นว่ากระบวนการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางส่วน ไม่ได้เป็นไปด้วยความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังทำให้ประชาชนเข้าใจว่ากระบวนการทั้งหมดเป็นบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลส่วนประชาชนเป็นผู้เรียกร้องสิทธิหรือผู้รับประโยชน์

องค์กรภาคเอกชน มีกระบวนการการมีส่วนร่วมที่ใช้ข้อมูลทั้งจากแหล่งข้อมูลมือสองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจากการค้นหาข้อมูลเชิงลึกแบบมีส่วนร่วมและยึดหยุ่นตามสภาพพื้นที่และสภาพปัญหาของกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ได้ข้อมูลกลุ่มเสี่ยงที่ชัดเจน มีกระบวนการเข้าถึงกลุ่มเสี่ยง ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกและความเชื่อมั่นให้กลุ่มเสี่ยงมีความไว้วางใจ มีความตระหนักและสมัครใจร่วมค้นหาปัญหาและความต้องการทั้งด้วยตนเองและในรูปเครือข่าย ตลอดทั้งมีข้อมูลในการเข้าถึงสิทธิด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรม

องค์กรวัฒนธรรม ประชาชนมีส่วนร่วมที่สร้างความโปร่งใสโดยขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญสองประการ ประการแรกคือศรัทธาของประชาชนที่มีต่อองค์กรโดยเฉพาะที่มาของผู้นำองค์กร ในกรณีของวัดวาสุการามได้เจ้าอาวาสมาจากการปรึกษาและเห็นชอบโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และ

คุณลักษณะของเจ้าอาวาสที่มีความซื่อสัตย์ ปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเสมอภาค มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ให้การสงเคราะห์ชุมชน ให้และแบ่งปันสิ่งที่ได้มาให้กับทุกคน และประการที่สองคือการบริหารงานและบริหารเงินที่เป็นไปอย่างเปิดเผยของผู้นำองค์กร โดยการกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้ผู้นำชุมชนและประชาชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานและติดตามผลการดำเนินงานขององค์กรให้เป็นไปอย่างโปร่งใส

๕. อภิปรายผลการศึกษา

องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชนและองค์กรวัฒนธรรม ต่างให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน การที่แต่ละองค์กรมีรูปแบบและวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน ได้ทำให้ระดับจิตสำนึกและโอกาสในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใสมีความแตกต่างกัน

๕.๑ จิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในการมีส่วนร่วม

องค์การบริหารส่วนตำบล การมีส่วนร่วมของประชาชนจะอยู่ในขั้นตอนการจัดทำประชาคมหมู่บ้านร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมเพียงการตัดสินใจลำดับโครงการ ไม่ได้เป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีบทบาทในวงจรโครงการ กระบวนการดังกล่าวมิได้เป็นการมีส่วนร่วมเชิงลึกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนศึกษา รวบรวมและใช้ข้อมูลที่ถูกต้อง ใช้จิตสำนึกในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ปราศจากอคติ และใช้ปัญญาแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น คิดอย่างมีวิจารณญาณและมีเหตุผลในการค้นหาปัญหาความต้องการ โดยผ่านการกระตุ้นส่งเสริมให้มีการสนทนา ถกเถียงและร่วมมือกัน อันจะเป็นการพัฒนาความปิติปราโมทย์หรือความเคารพศรัทธาเห็นคุณค่าในตนเองให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน และเป็นการสร้างความตระหนักตื่นรู้ในสิทธิและผลประโยชน์ของประชาชนตลอดทั้งตระหนักถึงปัญหาของสังคมในฐานะที่ตนเองเป็นสมาชิกส่วนหนึ่ง การที่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่การค้นหาปัญหาและความต้องการทำให้ประชาชนขาดจิตสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ การตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินโครงการให้เป็นไปด้วยความโปร่งใส ในการจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณ แม้องค์การบริหารส่วนตำบลจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมติดตามความโปร่งใสในการตัดสินใจบรรจุโครงการที่เสนอ องค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดวิธีการสื่อสารที่ให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและรู้ช่องทางโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังมีประชาชนส่วนหนึ่งไม่สนใจที่จะเข้าร่วม คิดว่าไปร่วมแล้วตนเองไม่ได้อะไร มอบให้คนที่มิเงินเดือนหรือมีค่าตอบแทนไปทำหน้าที่ ส่วนในขั้นตอนการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการ กรรมการตรวจสอบได้รับการแต่งตั้งจากองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดซึ่งมีจำนวนจำกัด แต่ไม่ได้เปิดโอกาสหรือมอบหมายให้ประชาชนในพื้นที่โครงการเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ

องค์กรภาคเอกชน ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการสร้างอาสาสมัครในพื้นที่เป้าหมาย การเข้าถึงชุมชนและการสืบค้นข้อมูลเชิงลึก พร้อมกับการจัดกิจกรรมสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจ ทำให้สามารถเข้าถึงและได้ข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มเสี่ยงโดยทั่วถึงทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม วิธีการศึกษาข้อมูลเชิงลึก ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลมือสองจาก

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วทำการสำรวจอย่างไม่เป็นทางการโดยประชาชนมีส่วนร่วมด้วยการ สอบถามและสังเกตพฤติกรรม จัดกิจกรรมเปิดโอกาสให้กลุ่มเสี่ยงเข้าร่วมจนเกิดความไว้วางใจและ เปิดเผยข้อมูลของตนเอง การจัดทำแผนที่ข้อมูลแบบมีส่วนร่วมตามประเด็นปัญหาของกลุ่มเสี่ยง ทำให้ผู้นำชุมชนและอาสาสมัครมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นปัญหาและมีความภาคภูมิใจและมั่นใจใน แผนที่ข้อมูล การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มเสี่ยงส่งผลให้กลุ่มดังกล่าวได้ตระหนักในความเป็นส่วน หนึ่งของหมู่คณะและพร้อมที่จะทำงานเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้องค์กรภาคเอกชน สามารถดึง ศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มเสี่ยงในการรับอาสาเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนด้วยความสมัครใจ ในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาก็ได้ตรงจุด ให้โอกาสกลุ่มเป้าหมายได้สร้าง เครือข่ายและเข้ามามีส่วนร่วมคิด ค้นหาปัญหาและตัดสินใจดำเนินการแก้ไขปัญหา ตลอดทั้งให้ ความรู้แนวทางแก่กลุ่มเป้าหมายในการเข้าถึงข้อมูล เข้าถึงสิทธิในการแก้ไขปัญหาก็ได้ตรงกับพื้นที่และ ประเด็นปัญหาโดยเป็นไปอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม ปัญหาอุปสรรคสำคัญคือโครงสร้างทางการเมือง ของชุมชน บางชุมชนผู้นำมีการแบ่งแยกหลายกลุ่ม การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมอาจส่งผลต่อ กลุ่มหนึ่งแต่ส่งผลกระทบต่ออีกกลุ่มหนึ่ง การทำงานขององค์กรภาคเอกชน จึงต้องเข้าถึงผู้นำทั้งที่เป็น ทางการและไม่ใช่ทางการ ไม่ยึดเฉพาะโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งของการเมืองท้องถิ่น แต่ดึงให้ทุก ฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบและตัดสินใจร่วมกัน

องค์กรวัฒนธรรม เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากจิตสำนึกของประชาชนที่ต้องการจะดูแล วัดและร่วมปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นกรมีส่วนร่วมที่เกิดจากศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัดและคณะสงฆ์ โดยเฉพาะเจ้าอาวาส มีความผูกพันในการให้การดูแลสงเคราะห์เกื้อกูลกันระหว่างพระสงฆ์และชุมชน ประกอบกับการมีจิตอาสาภายในชุมชนให้ความร่วมมือสนับสนุนวัดปฏิบัติตามจารีตประเพณี องค์กร วัฒนธรรมมีกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีความศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วม นับตั้งแต่การรับ ฟังและการให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชนในการให้คำปรึกษาและเห็นชอบในการแต่งตั้งเจ้า อาวาส ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลประกอบการตัดสินใจร่วมกันดำเนินโครงการและกิจกรรม ตลอดทั้งการบริหารเงินของวัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของผู้นำองค์กรโดยเฉพาะเจ้าอาวาสที่รับฟัง และให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชน พร้อมกับกระจายอำนาจความรับผิดชอบเปิดช่องทาง โอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินโครงการและกิจกรรมร่วมกันระหว่างวัดและชุมชน เจ้าอาวาสได้ใช้หลักสาราณียธรรมโดยการเปิดโอกาสให้มีการปรึกษาหารืออย่างเสมอภาค ให้ทุกฝ่าย แสดงความคิดเห็น เคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีเมตตาต่อกัน เมื่อเจ้าอาวาสและชาวบ้าน เห็นชอบกับโครงการหรือกิจกรรม จะร่วมกันตั้งกรรมการโดยแบ่งหน้าที่ออกเป็นฝ่าย ส่งผลให้การ บริหารงานและระบบการเงินการบัญชีของวัดมีความโปร่งใส มีการรายงานประกาศให้ประชาชน ทราบ หากไม่ประกาศประชาชนมีจิตสำนึกที่จะถามหรือติดตาม

๕.๒ จิตสำนึกและโอกาสในการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อความโปร่งใส

องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชนและองค์กรวัฒนธรรม ให้ความสำคัญกับการ มีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสเชิงโครงสร้าง แต่ด้วยเหตุที่จิตสำนึกของประชาชนและ โอกาสที่แต่ละองค์กรเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีลักษณะและระดับความเข้มข้นที่ต่างกัน จึงนำไปสู่ธรรมาภิบาลด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใสที่แตกต่างกัน

องค์การบริหารส่วนตำบล ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการทำประชาคมตามรูปแบบเพื่อให้ครบกระบวนการตามที่ทางราชการกำหนด ประชาชนและเครือข่ายประชาสังคมไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางโครงการโดยเฉพาะการค้นหาปัญหาและความต้องการเชิงลึก รวมถึงไม่ได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่น ได้แก่ การประชุมพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณ การดำเนินโครงการ และการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมเชิงลึกในกระบวนการดังกล่าวเกิดจากช่องว่างที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลและใช้ข้อมูลประกอบในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการและร่วมตรวจสอบติดตามผล ช่องว่างดังกล่าวได้ส่งผลให้ประชาชนเห็นว่ากระบวนการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางส่วน ไม่ได้เป็นไปด้วยความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังทำให้ประชาชนเข้าใจว่ากระบวนการทั้งหมดเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลส่วนประชาชนเป็นผู้เรียกร้องสิทธิหรือผู้รอรับประโยชน์

องค์กรภาคเอกชน มีการใช้ข้อมูลรอบด้านทั้งจากแหล่งข้อมูลมือสองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจากการค้นหาข้อมูลเชิงลึกแบบมีส่วนร่วมและยึดหยุ่นตามสภาพพื้นที่และสภาพปัญหาของกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ได้ข้อมูลกลุ่มเสี่ยงที่ชัดเจน มีกระบวนการเข้าถึงกลุ่มเสี่ยง ให้ความรู้และสร้างความเชื่อมั่นให้กลุ่มเสี่ยงมีความไว้วางใจและสมัครใจร่วมค้นหาปัญหาและความต้องการทั้งด้วยตนเองและในรูปเครือข่าย กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มเป้าหมายตลอดทั้งชุมชนได้มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา ตลอดทั้งมีข้อมูลช่องทางในการเข้าถึงสิทธิและบริการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรม ทำให้การแก้ไขปัญหาและการตอบสนองความต้องการของกลุ่มเสี่ยงและของชุมชนเป็นไปได้อย่างครอบคลุมทั่วถึง ตรงกับประเด็นปัญหาและพื้นที่ปัญหา

องค์กรวัฒนธรรม มีกระบวนการการมีส่วนร่วมที่สร้างความโปร่งใสโดยขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญสองประการ ประการแรกคือศรัทธาของประชาคมเครือข่ายและประชาชนที่มีต่อองค์กร โดยเฉพาะที่มาของผู้นำองค์กร ในกรณีของวัดวาสุการามได้เจ้าอาวาสมาจากการปรึกษาและเห็นชอบโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และคุณลักษณะของเจ้าอาวาสที่มีความซื่อสัตย์ซึ่งตรงกับหลักอาชวะซึ่งเป็นหนึ่งในทศพิธราชธรรม นอกจากนี้เจ้าอาวาสยังได้ปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเสมอภาคให้การสงเคราะห์ชุมชนดูแลประชาชนที่เจ็บป่วย สอนชุมชนให้จัดการมาปนกิจเองโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ช่วยให้ประชาชนประหยัด มีความรัก ความเมตตา มีการดูแลและแบ่งปันซึ่งกัน ไม่สะสมสิ่งของ ให้และแบ่งปันสิ่งที่ได้มากับทุกคนไม่เฉพาะคนใกล้ชิด ไม่เลือกปฏิบัติ ถือได้ว่าเจ้าอาวาสได้ปฏิบัติตนตามหลักธรรมมาภิบาลในแนวพระพุทธศาสนา และประการที่สองคือการบริหารงานและบริหารเงินที่เป็นไปอย่างเปิดเผยของผู้นำองค์กร โดยการกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้ผู้นำชุมชนและประชาชน ตลอดทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและติดตามผลการดำเนินงานขององค์กรให้เป็นไปอย่างโปร่งใส

๖. สรุปและข้อเสนอแนะ

๖.๑ ข้อเสนอแนะต่อองค์การบริหารส่วนตำบล

๖.๑.๑ ควรสร้างจิตสำนึกของประชาชน โดยเปิดพื้นที่ให้ประชาชนค้นหาข้อมูลเชิงลึก ร่วมปรึกษาหารือแสดงความคิดเห็น ตลอดทั้งตระหนักในความเป็นเจ้าของโครงการและกิจกรรม โดยมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจตลอดวงจรโครงการให้เป็นไปอย่างโปร่งใส

๖.๑.๒ ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาแผนงานพัฒนาตำบลและ ข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี เพื่อร่วมติดตามการจัดสรรทรัพยากร และเพิ่มความรับผิดชอบ ตรวจสอบได้ โดยมีการหารืออย่างเปิดเผยระหว่างฝ่ายบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล สภา องค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชน ควรพัฒนาการสื่อสารกับประชาชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และโปร่งใส

๖.๑.๓ ให้ข้อมูลที่ชัดเจนและเปิดเผย ระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายสภาองค์การบริหาร ส่วนตำบลและประชาชน ก่อนทำประชาคมและระหว่างการศึกษาข้อบัญญัติงบประมาณ ตลอดทั้ง การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินโครงการ

๖.๑.๔ ควรให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีบทบาทร่วมติดตามตรวจสอบ โครงการ

๖.๑.๕ ควรส่งเสริมเครือข่ายประชาสังคม ซึ่งเป็นทุนทางสังคมให้มีส่วนสนับสนุนการเปิด โอกาสให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเข้าถึงทรัพยากร ข้อมูล ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

๖.๒ ข้อเสนอแนะต่อองค์กรภาคเอกชน

๖.๒.๑ ชุมชนพื้นที่โครงการมีความพึงพอใจในการทำงานขององค์กรภาคเอกชนที่สามารถ เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย แต่อย่างไรก็ตาม ควรเป็นกระบวนการที่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ควรมีข่าวสาร สัมพันธ์ เช่น จุลสารหรือวารสาร เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

๖.๒.๒ ควรเพิ่มจำนวนบุคลากรหรือพัฒนาอาสาสมัครในพื้นที่ เพื่อให้ครอบคลุม กลุ่มเป้าหมาย และเพิ่มความถี่ของกิจกรรมให้มีความเคลื่อนไหวต่อเนื่อง

๖.๒.๓ ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์งาน ให้หน่วยงานในท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจและ ไว้วางใจ และพร้อมที่จะให้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและใกล้เคียงกับสถานการณ์หรือข้อเท็จจริงในพื้นที่ เป้าหมาย

๖.๓ ข้อเสนอแนะต่อองค์กรวัฒนธรรม

๖.๓.๑ ปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาหลักปัญหาหนึ่งที่กระทบสถาบันศาสนา สังคมส่วนหนึ่ง มีกิจกรรมทางศาสนาโดยการให้ทานเพียงอย่างเดียว วัดจึงต้องหาแนวทางให้คนกลุ่มนี้มีกิจกรรม ร่วมกันวัด

๖.๓.๒ นอกเหนือจากการเชื่อมโยงระหว่างวัดและโรงเรียน บทบาทของวัดที่เชื่อมโยงกับ องค์กรอื่นในชุมชนยังมีอยู่จำกัด แต่องค์กรต่างมีพันธกิจที่เป็นเอกเทศ การสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างองค์กรอื่นกับวัดเป็นเรื่องจำเป็นต่อการสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น

๗. บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร, โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.) พ.ศ. ๒๕๔๘. จักรกริช สังขมณี, “ย้อนคิดว่าด้วยชีวิตทางการเมืองของชาวบ้าน: การเมืองในชนบทที่มากกว่าการเลือกตั้งและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม”, วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา ๓๐ (๒) กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๔
- ดวงกมล ทองอยู่, การประยุกต์ทฤษฎีทางจิตวิทยาเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะให้เด็ก และเยาวชนไทย, วารสาร วไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕
- ถวิลวดี บุรีกุล, ธรรมมาภิบาล: หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่, วารสารสถาบันพระปกเกล้า ปี ๒๕๕๖ เล่มที่ ๒, ๒๕๕๖
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย, สำนักพิมพ์วิญญูชน กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๒
- ปธาน สุวรรณมงคล, การบริหารภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล—กรุงเทพฯ, สถาบันพระปกเกล้า ๒๕๕๘, ISBN 978-974-449-798-7, หน้า ๑๑-๑๒ และ ๑๖-๑๘
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง, กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม, เชียงใหม่, มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, ๒๕๕๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑, ตุลาคม ๒๕๕๒
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), จากจิตวิทยาสู่จิตภาวนา, จัดพิมพ์โดย ธรรมสภาและสถาบันหนังสือธรรม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๖
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), สยามสามไตร สื่อนาคตที่สดใส ด้วยการศึกษาไทยวิถีพุทธ พิมพ์ครั้งที่ ๒ วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๒
- พุทธทาสภิกขุ, คู่มือศึกษาและปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติ, ฉบับสมบูรณ์-กรุงเทพมหานคร: สุขภาพทางใจ, ๒๕๕๓
- มูลนิธิรักษไทยและแคร์นานาชาติ, งานรักษไทย, <http://www.raksthai.org/new/what-we-do.php>
- ราชกิจจานุเบกษา, หน้า ๕๓ เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๑๑๔ ก, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๒
- ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๒๐ ตอนที่ ๑๐๐ ก, ๙ ตุลาคม ๒๕๔๖
- ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒.
- วศิน อินทสระ, หนังสือธรรมบท ทางแห่งความดี เล่ม ๑, เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ๙๗๔-๙๗๗๗-๐-๓, พิมพ์ครั้งที่ ๔, จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ธรรมดา กรุงเทพมหานคร (ธันวาคม ๒๕๔๖)

๑.๒ รายงานการศึกษา/วิจัย

ณภัทร ฐานวาสก์, รายงานการวิจัยเรื่อง **คณะสงฆ์ไทยกับธรรมาภิบาล** เอกสารประกอบในงานเกริก
วิชาการ ปี ๒๕๕๔ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank), รายงานเรื่องภาคประชาสังคมในประเทศไทย
โดยสังเขป : Thai Resident Mission, Publication Stock No. ARM113343
(November 2011), ๒๕๕๔ www.adb.org/th/publications/civil-society-briefs-thailand

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ่น) และคณะ, **สุขที่ได้ธรรม, จากการสังเคราะห์โครงการวิจัยเรื่อง
“การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาใน
ประเทศไทย”**, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, บริษัท
ดีไซน์ ดีไลท์ จำกัด จังหวัดนนทบุรี, ปีที่พิมพ์ มิถุนายน ๒๕๕๖

พิเชฐ ทังโต, **ผู้นำทางศาสนากับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย**,
www.oknation.net/blog/ptoto/2014/12/08/entry-3

มิ่งขวัญ คงเจริญ, รายงานการวิจัยเรื่อง **การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อ
เสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย, เสนอคณะกรรมการ
การวิจัยและพัฒนา รัฐสภา, ด้วยเงินทุนสนับสนุนของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทน
ราษฎร ปี ๒๕๕๕**

วีระศักดิ์ เครือเทพ, **การจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมในระดับ อบต. บทวิเคราะห์เชิงสถาบัน:
หนังสือ ประเด็นท้าทายการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย (จัดพิมพ์โดยศูนย์ส่งเสริม
นวัตกรรมและธรรมาภิบาลท้องถิ่น กทม. พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน ๒๕๕๔, จำนวนพิมพ์
๑,๐๐๐ เล่ม**

สมาคมสื่อมวลชนจังหวัดอุบลราชธานี, **ติดตามโครงการมูลนิธิริรักษ์ไทย จังหวัดอุบลราชธานี**
http://guideubon.com/news/view.php?t=17&s_id=581&d_id=581

เสน่ห์ ใจสิทธิ์, รายงานการวิจัยเรื่อง **การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชุมชนในพื้นที่หน่วย
จัดการต้นน้ำแม่แตง**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖

๒. ภาษาอังกฤษ

๒.๑ หนังสือ

Baron, Robert A., **Opportunity Recognition as Pattern Recognition: How
Entrepreneurs “Connect the Dots” to Identify New Business
Opportunities** (Academy of Management Perspectives: 2006)

Gisselquist, Rachel M., **Good Governance as a Concept, and Why This Matters
for Development Policy**, UNU-WIDER World Institute for Development
Economics Research, Working Paper No. 2012/30, 2012

Gupta, Vivek Kumar, **Role of NGOs in Good Governance**, G-Journal of Environmental
Science and Technology 1(4): (2014)

www.gjestenv.com/Current_Issue/Gjest_1202.pdf

Institute of Development Studies, **Active Participation and Human Rights Research and Advocacy**, Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA, May 2010

Matlin, Margaret W., **Psychology (Second Edition)**, 1995, Harcourt Brace College Publishers, USA

Mohebi and Rabiee, **International Journal of Economics, Finance and Management**, VOL. 3, NO. 4, June 2014 ISSN 2307-2466

M. SCHLITZ, C. VIETEN & E. MILLER, **Worldview Transformation and the Development of Social Consciousness**, Journal of Consciousness Studies, 17, No. 7-8, 2010

Sanoff, Henry, **Community Participation Methods in Design and Planning** (Henry Sanoff, AIA, John Wiley & Sons, Inc., New York USA, Copyright 2000
Sanoff, Henry: ISBN 0-471-35545-3)

United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP), **What is Good Governance**, 2009

www.unescap.org/sites/default/files/good-governance.pdf

United Nations Economic and Social Council, **Participatory governance and citizens' engagement in policy development, service delivery and budgeting**, Committee of Experts on Public Administration, Sixth session, Item 3 of the provisional agenda, New York, 10-13 April 2007

World Bank, **Worldwide Governance Indicators**,

<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home> (November 12, 2015)

Wortman, Camille B. **Psychology**/Camille B. Wortman, Elizabeth F. Loftus, Mary E. Marshall-5th ed. Mc Graw-Hill College, ISBN 0-07-071931-4

๒.๒ รายงานการศึกษา/วิจัย

Chfamba, Ephraim, **Confronting the challenges and barriers to community participation in rural development initiatives in Duhera district, ward 12 Zimbabwe**, International Journal of Current Research and Academic Review, EP Excellent Publishers, ISSN: 2347-3215 Volume 1 Number 2 (2013) pp. 01319, www.icjrar.com

Institute of Development Studies, **CASE STUDY: PARTICIPATORY ACTION RESEARCH (PAR) WITH SMALL-SCALE MINERS IN KENYA**, Literature Review on Active Participation and Human Rights Research and Advocacy, USA, 2010

- Mansuri, Ghazala and Rao, Vijayendra, **Can Participation Be Induced? Some Evidence from Developing Countries**, Policy Research Working Paper 6139, The World Bank, 2012
- Wampler, Brian and McNulty, Stephanie L., **Does Participatory Governance Matter? Comparative Urban Studies Project Exploring the Nature and Impact of Participatory Reforms**, Woodrow Wilson International Center for Scholars (Boise State University) NW Washington, DC, ISBN 1-933549-58-0, 2011, www.wilsoncenter.org/cusp

ภาคผนวก ข. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. บูรณาการผลการศึกษาวิจัยกับการจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

สามารถนำกระบวนการและผลการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ในรายวิชา การเมืองการปกครองส่วนท้องถิ่นไทย การเมืองการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นของไทย ธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนา การบริหารการพัฒนา และวิชานโยบายสาธารณะและการวางแผน

๒. นำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลในพื้นที่ศึกษา

๒.๑ องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ศึกษาตำบลไหล่ทุ่ง อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่นคือวิธีการรวมประชาชนส่วนใหญ่ในการเข้าร่วมจัดทำประชาคมประจำปีและการจัดบริการสนองความต้องการพื้นฐานอันเป็นที่พอใจของประชาชน

พร้อมกับแลกเปลี่ยนความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาจิตสำนึกและโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะในด้านการสืบค้นข้อมูลในการเตรียมการโครงการก่อนนำเข้าประชาคมและจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและการติดตามผลการดำเนินโครงการในระดับหมู่บ้านให้เป็นไปด้วยความโปร่งใส

๒.๒ องค์การภาคเอกชน ได้แก่ มูลนิธิรักษไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่อำเภอสิริธร และอำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่นคือการใช้ข้อมูลรอบด้านทั้งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากการเข้าถึงกลุ่มด้อยโอกาสหรือกลุ่มเสี่ยงแล้วนำข้อมูลนั้นมาใช้ในการวางแผนงานโครงการและกิจกรรม

พร้อมกับแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการสื่อสารกับชุมชนเพื่อสานต่อโครงการที่สิ้นสุดลงให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

๒.๓ องค์การวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัดวาสุการาม ตำบลระเว อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่น ได้แก่ ศรัทธาที่ประชาชนมีต่อปฏิบัติของเจ้าอาวาส ความเกื้อกูลระหว่างวัดและชุมชน และการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานและบริหารเงินของวัด

พร้อมกับแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการเชื่อมโยงกับหน่วยงาน องค์กรหรือสถาบันอื่นในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

๓.๑ นำเสนอผลงานวิจัยและลงตีพิมพ์บทความในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ “พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาประเทศไทย” (Buddhist Innovation for Developing Thailand) ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ในวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

๓.๒ จัดสัมมนาหัวข้อ “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น”
ระหว่างนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ชั้นปีที่ ๓-๔ และผู้แทนองค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชนและองค์กรวัฒนธรรมในภาคการศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๐

ภาคผนวก ค.

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ทำให้ทราบ ๑. หลักธรรมาภิบาล ในด้านการมีส่วนร่วม และความโปร่งใสใน องค์การบริหารส่วน ตำบล/ องค์กรภาคเอกชน/ องค์กรวัฒนธรรม ๒. ปัญหาใน กระบวนการธรรมาภิ บาลท้องถิ่นของ องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น/องค์กร ภาคเอกชน/องค์กร วัฒนธรรม	นำไปสู่การศึกษา เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์	-ทำให้สามารถ วิเคราะห์ บทบาทและ ปัญหาอุปสรรคของ องค์การบริหารส่วน ตำบล/องค์กร ภาคเอกชน/องค์กร วัฒนธรรม ใน กระบวนการธรรมาภิ บาลท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการมี ส่วนร่วมและความ โปร่งใส -นำไปสู่การศึกษา เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์
๒. สืบค้นพื้นที่และศึกษาข้อมูลจากเอกสารขององค์กรที่เป็นกรณีศึกษา ๒.๑ องค์การบริหารส่วนตำบลไหล่ม่วง อำเภอดุสิต จังหวัดอุบลราชธานี ๒.๒ มูลนิธิรักษไทยภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุบลราชธานี	ทราบข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นมาขององค์กร การบริหารองค์กร แนวทางการดำเนินงานขององค์กร ผลการดำเนินงานโครงการ กิจกรรมขององค์กร ประชากร กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานขององค์กร	นำไปสู่การศึกษา เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์	ทำให้ทราบความ เป็นมาแนวทางการ ดำเนินงานและผลการ ดำเนินโครงการ กิจกรรม ของ -องค์การบริหารส่วน ตำบลไหล่ม่วง -มูลนิธิรักษไทยภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ -วัดวาสุการาม

<p>๒.๓ วัดวาสุการาม บ้านระเว ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร</p>			<p>ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐาน นำไปประกอบการ สัมภาษณ์เชิงลึก</p>
<p>๓. สัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมาย แยกเป็น</p> <p>องค์การบริหารส่วน ตำบล</p> <p>องค์การบริหารส่วน ตำบลไหล่ทุ่ง จำนวน ๑๕ คน แยกเป็น ฝ่าย บริหารและสภา ท้องถิ่นรวม ๓ คน และประชาชนเขต พื้นที่บริการ ๑๒ คน</p> <p>องค์กรวัฒนธรรม</p> <p>พระสงฆ์และ ประชาชนพื้นที่วัด วาสุการาม จำนวน ๑๕ รูป/คน แยกเป็น พระสงฆ์ ๓ รูป และ ประชาชน ๑๒ คน</p> <p>องค์กรภาคเอกชน</p> <p>เจ้าหน้าที่โครงการ มูลนิธิรักษไทยและ ประชาชนพื้นที่บริการ จำนวน ๑๕ คน แยก เป็น เจ้าหน้าที่มูลนิธิ รักษไทยภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ๓ คน เจ้าหน้าที่สนาม จำนวน ๑ คน และ ประชาชนพื้นที่บริการ ๑๑ คน</p>	<p>๓.๑ ทราบระดับ จิตสำนึกของ ประชาชนและโอกาส ที่องค์กรแต่ละองค์กร เปิดให้ประชาชน ใน กระบวนการธรรมาภิ บาลท้องถิ่นในด้าน การมีส่วนร่วมและ ด้านความโปร่งใส ๑.๒.๒ ทราบถึง ปัญหาอุปสรรคต่อ จิตสำนึกของ ประชาชนและโอกาส ที่แต่ละองค์กรเปิดให้ ประชาชน ใน กระบวนการธรรมาภิ บาลท้องถิ่นในด้าน การมีส่วนร่วมและ ด้านความโปร่งใส ๑.๒.๓ ทราบถึงปัจจัย ที่ส่งผลต่อจิตสำนึก ของประชาชนและ โอกาสที่แต่ละองค์กร เปิดให้ประชาชน ใน กระบวนการธรรมาภิ บาลท้องถิ่นในด้าน การมีส่วนร่วมและ ด้านความโปร่งใส</p>	<p>บรรลุมิติวัตถุประสงค์ข้อ ๑-๓</p>	<p>๓.๑ ทำให้สามารถ วิเคราะห์ระดับ จิตสำนึกของประชาชน และโอกาสที่แต่ละ องค์กรเปิดให้ ประชาชนใน กระบวนการธรรมาภิ บาลท้องถิ่น ในด้าน การมีส่วนร่วมและ ความโปร่งใส</p> <p>๓.๒ ทำให้สามารถ วิเคราะห์ศักยภาพของ แต่ละองค์กร ในการ บริหารจัดการให้เกิด ธรรมาภิบาลท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการมี ส่วนร่วมและด้านความ โปร่งใส</p>

๔. นำเสนอรายงานวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์	แนวทางแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ	แก้ไขแล้วเสร็จ	-จำกัดขอบเขตการวิเคราะห์กระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส -รายงานผลการศึกษาโดยการเปรียบเทียบระหว่าง ๓ องค์กร
๕. เสนอผลการศึกษาวิจัยต่อองค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ๕.๑ ผลการศึกษาวิจัยจิตสำนึกของประชาชน และ โอกาสที่แต่ละองค์กรเปิดให้ประชาชน ในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ๕.๒ จุดเด่นและความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส พร้อมข้อเสนอแนะ	นำเสนอต่อผู้บริหารองค์กร บุคลากร องค์กร อาสาสมัคร และประชาชนพื้นที่เขตบริการขององค์กร ๕.๒ เปิดช่องทางเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาลท้องถิ่น	๕.๑ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และ องค์กรวัฒนธรรมได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างจิตสำนึกของประชาชนและการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ๕.๒ ภาคประชาสังคมมีความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างจิตสำนึกของประชาชนและโอกาสที่องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และ องค์กรวัฒนธรรมเปิดให้ประชาชนมีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น	เปิดช่องทางเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาลท้องถิ่น ระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบล วัดวาสุการาม มูลนิธิริรักษ์ไทย และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

<p>๖. นำเสนอผลงานวิจัย และลงตีพิมพ์บทความ ในการประชุมวิชาการ</p>	<p>นำเสนอผลงานวิจัย ในการประชุมวิชาการ ระดับชาติ ครั้งที่ ๔ “พุทธนวัตกรรมเพื่อ พัฒนาประเทศไทย” (Buddhist Innovation for Developing Thailand)</p>	<p>บรรลូវัตถุประสงค์ใน การเผยแพร่ ผลงานวิจัย</p>	<p>ลงตีพิมพ์บทความ เผยแพร่ผลงานวิจัยใน การประชุมวิชาการ ระดับชาติ ครั้งที่ ๔ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐</p>
<p>๗. ส่งรายงานการวิจัย (ฉบับแก้ไข) เรื่อง จิตสำนึก โอกาสและ การมีส่วนร่วมของ ประชาชนใน กระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี</p>	<p>ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ ที่สามารถตอบ วัตถุประสงค์ของ โครงการวิจัยทั้ง 3 ข้อ คือ ๗.๑ ศึกษาจิตสำนึก และโอกาสของ ประชาชนใน กระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้าน การมีส่วนร่วมและ ด้านความโปร่งใส ขององค์การบริหาร ส่วนตำบล องค์กร ภาคเอกชน และ องค์กรวัฒนธรรม ใน จังหวัดอุบลราชธานี ๗.๒ ศึกษาปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับ จิตสำนึกและโอกาส ของประชาชนใน กระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้าน การมีส่วนร่วมและ ด้านความโปร่งใส ๗.๓ ศึกษาปัจจัยที่ ส่งผลต่อจิตสำนึกและ</p>	<p>ตอบวัตถุประสงค์ข้อ ๑,๒ และ ๓</p>	<p>ได้รายงานการวิจัยที่มี คุณค่าสามารถ ๑. ตอบวัตถุประสงค์ ของการวิจัย ๒. ส่งเสริมการเรียนรู้ ระหว่าง องค์การ บริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน องค์กรวัฒนธรรม และ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ๓. นำไปบูรณาการกับการ จัดการเรียนการสอนใน สาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐ ประศาสนศาสตร์</p>

	โอกาสของประชาชน ในกระบวนการธรร มาภิบาลท้องถิ่นใน ด้านการมีส่วนร่วม และด้านความโปร่งใส		
--	---	--	--

ภาคผนวก ง. หนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์และขอข่ายการสัมภาษณ์

ที่ ศธ ๖๑๓๙.๖/๑๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอุบลราชธานี ดงบังไฟ
ต. กระโสม อ.เมือง
จ. อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐

๒๗ มีนาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเพื่อการวิจัย
เจริญพร นายองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่ทุ่ง อำเภอตระการพืชผล
สิ่งที่ส่งมาด้วย ขอข่ายการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ นายสมนึก จันทร์โสภา อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ดำเนินการวิจัยเรื่อง “จิตสำนึก โอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการธรรมภิบาลท้องถิ่น” กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี

เพื่อการนี้ จึงเจริญพร ขออนุญาตให้นายสมนึก จันทร์โสภา สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายประกอบ ด้วยฝ่ายบริหารและสภาท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่ทุ่ง จำนวน ๓ คน และประชาชนเขตพื้นที่บริการ จำนวน ๑๒ คน ซึ่งมีขอข่ายการสัมภาษณ์ตามสิ่งที่ส่งมาด้วย โดยดำเนินการระหว่าง เดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๙ ส่วนการกำหนดบุคคล วันเวลาและสถานที่สัมภาษณ์ นายสมนึก จันทร์โสภา จักได้มาประสานงานกับหน่วยงานท่านในรายละเอียดต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและขออนุญาต ดังกล่าว

(พระครูกิตติคุณภาส)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี

วิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
โทร. ๐๔๕-๔๒๒๑๕๓, ๐๘๙-๕๘๑๑๒๒๓

ที่ ศธ ๖๑๓๙.๖/๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอุบลราชธานี ดงบังไฟ
ต. กระโสม อ.เมือง
จ. อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐

๒๗ มีนาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเพื่อการวิจัย
เรียน เจ้าอาวาสวัดวาลุการาม ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร
สิ่งที่ส่งมาด้วย ขอบข่ายการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ นายสมนึก จันทร์โสภา อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ดำเนินการวิจัยเรื่อง “จิตสำนึก โอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการธรรมาภิบาลท้องถิ่น: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี”

เพื่อการนี้ จึงเรียนขออนุญาตให้นายสมนึก จันทร์โสภา สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเพื่อการวิจัย ประกอบด้วยเจ้าอาวาสวัดวาลุการามและพระสงฆ์ รวมจำนวน ๓ รูป และอุบาสกอุบาสิกา จำนวน ๑๒ คน ซึ่งมีขอบข่ายการสัมภาษณ์ตามสิ่งที่ส่งมาด้วย โดยดำเนินการระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๙ ส่วนการกำหนดบุคคลและวันเวลาในการสัมภาษณ์ นายสมนึก จันทร์โสภา จักได้มาประสานงานกับท่านในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบและขออนุญาต ดังกล่าว

(พระครูกิตติคุณเณร)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี

วิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

โทร. ๐๔๕-๔๒๒๑๕๓, ๐๘๙-๕๘๑๑๒๒๓

ที่ ศธ ๖๑๓๙.๖/๑๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอุบลราชธานี ดงบังไฟ
ต. กระโสม อ.เมือง
จ. อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐

๒๗ มีนาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเพื่อการวิจัย
เจริญพร ผู้อำนวยการภาคตะวันออกเฉียงเหนือมูลนิธิรักษไทย
สิ่งที่ส่งมาด้วย ขอบข่ายการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ นายสมนึก จันทร์โสภา อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ดำเนินการวิจัยเรื่อง “จิตสำนึก โอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการธรรมาภิบาลท้องถิ่น: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี”

เพื่อการนี้ จึงเจริญพร ขออนุญาตให้นายสมนึก จันทร์โสภา สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ในพื้นที่เขตบริการของมูลนิธิรักษไทย จังหวัดอุบลราชธานี แยกเป็นบุคลากรมูลนิธิรักษไทยจำนวน ๓ คน และประชาชนพื้นที่เขตบริการจำนวน ๑๒ คน ซึ่งมีขอบข่ายการสัมภาษณ์ตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ส่วนการกำหนดบุคคล วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ให้เป็นไปตามที่มูลนิธิรักษไทยเห็นสมควร โดยดำเนินการระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๙ ซึ่งนายสมนึก จันทร์โสภา จักได้มาประสานงานกับหน่วยงานท่านในรายละเอียดต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและขออนุญาต ดังกล่าว

(พระครูกิตติคุณโณภาส)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี

วิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

โทร. ๐๔๕-๔๒๒๑๕๓, ๐๘๙-๕๘๑๑๒๒๓

ประเด็นและขอบข่ายการสัมภาษณ์

องค์การบริหารส่วนตำบล

ประเด็นสัมภาษณ์	ขอบข่ายคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ (องค์การบริหารส่วนตำบล)
๑. ระดับจิตสำนึกของประชาชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น	<ul style="list-style-type: none"> - สิทธิหน้าที่ต่อการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดี ระหว่าง อบต. และชุมชน - การส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักในสิทธิหน้าที่ในการบริหารจัดการท้องถิ่น
๒. ปัจจัยเสริมสร้าง/หรือเป็นอุปสรรคต่อจิตสำนึกของประชาชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น	<ul style="list-style-type: none"> - บทบาท อบต. ในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี - การสร้างจิตสำนึกในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีให้แก่ประชาชน (สิทธิพลเมือง สิทธิชุมชน ประชาธิปไตย ความโปร่งใส) - กระบวนการส่งเสริมจิตสำนึกของประชาชนในการจัดการธรรมาภิบาลท้องถิ่น - การรวมตัวของประชาชนเป็นกลุ่มหรือประชาสังคมในการร่วมกับ อบต. ในการบริหารจัดการบ้านเมือง - กลุ่มประชาสังคม กับการสร้างความสัมพันธ์ การสื่อสาร การเข้าถึงข้อมูล ความไว้วางใจและเชื่อมั่น - อุปสรรคต่อจิตสำนึกของประชาชนในการจัดการธรรมาภิบาลท้องถิ่น - ทักษะคติของประชาชนต่อ อบต.
๓. ปัจจัยเสริมสร้างหรือเป็นอุปสรรคต่อโอกาสของประชาชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น	<ul style="list-style-type: none"> - อบต. ได้ให้ข้อมูลข่าวสาร ปรับปรุงการเข้าถึงข้อมูล เปิดช่องทางและโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ ติดตามตรวจสอบการทำงาน โครงการกิจกรรมของ อบต. โดยยึดหลักความยุติธรรม ความเสมอภาค ความโปร่งใส - ตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งได้แก้ไขปัญหาความต้องการของประชาชนทุกกลุ่ม - กระบวนการตัดสินใจในประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน - กระบวนการและกลไกที่เปิดโอกาสให้กลุ่มด้อยโอกาสได้มีส่วนร่วม - เวทีประชาคมระดับหมู่บ้าน/ตำบล (ความโปร่งใสของกระบวนการตัดสินใจ ความรับผิดชอบที่ต้องตอบคำถามและถูกวิจารณ์ได้) - การนำผลของเวทีประชาคมระดับหมู่บ้าน/ตำบล ไปตัดสินใจปฏิบัติจริง - การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในวงจรโครงการ (การรวบรวมข้อมูล/การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหา/การพิจารณาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา/การตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ไขปัญหา/การวางแผนดำเนินการแก้ไขปัญหา/การดำเนินการแก้ไขปัญหา/การติดตามผลการดำเนินงาน/การประเมินผล/การนำผลไปประเมินหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขหรือขยายผล) - หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล ใช้ทรัพยากร (คน เงิน วัสดุ)

องค์กรภาคเอกชน

ประเด็นสัมภาษณ์	ขอข่ายคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ (องค์กรภาคเอกชน)
๑. ระดับจิตสำนึกของประชาชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น	<p>-สิทธิหน้าที่ต่อการบริหารจัดการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ระหว่างมูลนิธิริษัทไทย และชุมชน</p> <p>-การส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักในสิทธิหน้าที่ (สิทธิพลเมือง/สิทธิชุมชน)</p>
๒. ปัจจัยเสริมสร้าง/หรือที่เป็นอุปสรรคต่อจิตสำนึกของประชาชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น	<p>-มูลนิธิริษัทไทย มีกระบวนการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักในสิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น</p> <p>-การสร้างจิตสำนึกในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีให้แก่ประชาชน (สิทธิพลเมือง สิทธิชุมชน ประชาธิปไตย ความโปร่งใส ความถึงพร้อมแห่งประโยชน์ตน กับ การปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น)</p> <p>-การรวมตัวของประชาชนเป็นกลุ่มหรือประชาสังคมร่วมกับมูลนิธิริษัทไทย สร้างความสัมพันธ์ การสื่อสาร การเข้าถึงข้อมูล ความไว้วางใจและเชื่อมั่นของกลุ่มประชาสังคม</p>
๓. ปัจจัยเสริมสร้างโอกาส/หรือเป็นอุปสรรคต่อการสร้างโอกาสของประชาชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น	<p>-กระบวนการส่งเสริมการบริหารจัดการที่ดีของมูลนิธิริษัทไทย (ความเสมอภาค ความเป็นประชาธิปไตย ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ภูมิปัญญาปัจเจกชน สิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรม การมีส่วนร่วม พหุนิยม มติมหาชน ครอบคลุมสนองความต้องการ ประสิทธิภาพและประสิทธิผล)</p> <p>-ช่องทางที่ประชาชนรับรู้และติดตามข่าวสาร</p> <p>-เวทีสาธารณะที่ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ</p> <p>-ความเข้มข้น ขอบเขตและความถี่ที่ประชาชนมีส่วนร่วมกับมูลนิธิริษัทไทย ในระดับโครงการกิจกรรม</p> <p>-การตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย</p> <p>-การมีส่วนร่วมของประชาชนในวงจรโครงการของมูลนิธิริษัทไทย (การรวบรวมข้อมูล/การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหา/การพิจารณาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา/การตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ไขปัญหา/การวางแผนดำเนินการแก้ไขปัญหา/การดำเนินการแก้ไขปัญหา/การติดตามผลการดำเนินงาน/การประเมินผล/การนำผลไปประเมินหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขหรือขยายผล)</p> <p>-ความโปร่งใสในการดำเนินงานของมูลนิธิริษัทไทยตามหลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล</p>

องค์กรวัฒนธรรม

ประเด็น	ขอข้ายคำถามในการสัมภาษณ์ (องค์กรวัฒนธรรม)
๑. ระดับจิตสำนึกของประชาชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น	<ul style="list-style-type: none"> - บทบาทหน้าที่ต่อการทำประโยชน์สู่ร่วมกันระหว่างวัดและชุมชน - การส่งเสริมให้สมาชิกอื่นในชุมชนได้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ร่วมกับวัด
๒. ปัจจัยเสริมสร้างหรือเป็นอุปสรรคต่อจิตสำนึกของประชาชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น	<ul style="list-style-type: none"> - บทบาทของวัดในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม (ยึดมั่นในความดีความถูกต้อง นำหลักศาสนาเป็นเครื่องช่วยชี้นำ ส่งเสริมประชาสังคมที่เกิดขึ้นจากศาสนา สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ปรับและนำหลักธรรมที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน มองเห็นภัยของการทุจริต มีความสุขจากการให้และแบ่งปัน) - การสร้างความสัมพันธ์ การสื่อสาร การเข้าถึงข้อมูล ความไว้วางใจและเชื่อมั่นใน ทาน ศีล ซื่อตรง อ่อนโยน ระวังยับยั้งกิเลสตัณหา ความไม่โกรธ ไม่เบียดเบียน อดทน เสถียรเจียมตัว ไม่คลาดในธรรม ตั้งมั่นในธรรม ศีลอันดีเสมอกัน มีความเห็นอันดีเสมอกัน เพื่อแบ่งปัน ปิยวาจา ทำประโยชน์เกื้อกูล ศรัทธาต่อตนเองและผู้อื่นในความเป็นมนุษย์
๓. ปัจจัยเสริมสร้างโอกาสของประชาชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น	<ul style="list-style-type: none"> - การรวมตัวกันของประชาชนเป็นกลุ่มหรือประชาสังคมให้การสนับสนุนวัด - การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดตั้งเป็นองค์กรที่สนับสนุนกิจการของคณะสงฆ์ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารงานด้าน: ส่งเสริมศาสนา การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ - การเปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ก่อนที่จะแต่งตั้งผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่ง (พระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุผู้เกี่ยวข้องกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่นๆ และไวยาวัจกร) - ช่องทางและโอกาสในการรับรู้และติดตามข่าวสารจากวัด แสดงความคิดเห็นและตัดสินใจต่อการจัดการร่วมกับวัด เข้าร่วมกิจกรรมของวัด มีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาวัด - การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการร่วมกับวัด (การบริหารงานและการเงินของวัด) - บทบาทสถาบันทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสาธารณสุข เชื่อมโยงกับบทบาทของสถาบันสงฆ์ ในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

ภาคผนวก จ รูปภาพและผลการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย องค์การบริหารส่วนตำบลไหล่ทุ่ง อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

นายสมัย ดาผา บ้านเลขที่ ๖๐ หมู่ที่ ๖ บ้านดงไม้งาม วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙
เวลา ๐๙.๔๕-๑๐.๓๐ น.

นายพัน จักสาน เลขที่ ๖๑ หมู่ที่ ๑๐ บ้านม่วงงาม วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙
เวลา ๑๐.๔๕-๑๑.๓๐ น.

นายเคลื่อน คำโกน เลขที่ ๙๑ หมู่ที่ ๑๑ บ่อหินพัฒนา วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙
เวลา ๑๑.๔๕-๑๒.๓๐ น.

นางบุษบา แก้วกัลญา (ขวาสุด) บ้านเลขที่ ๓ หมู่ที่ ๑ บ้านไหล่นุ่น
วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๖.๐๐-๑๗.๐๐ น.

นางฉวี พากโพธิ์ เลขที่ ๑๐๒ หมู่ที่ ๓ บ้านดอนจัว วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙
เวลา ๑๓.๐๐-๑๓.๔๕ น.

นายสมบุรณ์ รันคำภา เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านเลขที่ ๑๕๓ หมู่ที่ ๘
บ้านม่วง วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๑๕-๑๖.๐๐ น.
สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายมูลนิธิรักษไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุบลราชธานี

จากซ้ายไปขวา (๑) นายเสกสรร แนนชิต ผู้ประสานงานภาคสนาม (๒) นายประทีป โล่นารายณ์ ฝ่ายงานการศึกษา เด็กและเยาวชน (๓) นายธนยศ พรหมด้าว ผู้อำนวยการมูลนิธิฯ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (๔) นายสมนึก จันทรโสภา หัวหน้าโครงการวิจัยฯ สัมภาษณ์ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๙

แผนที่แสดงพื้นที่ดำเนินงานมูลนิธิรักษ์ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

น.ส.รัฐนภาณ์ นาทอง ครูโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์ อำเภอสิรินธร
วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.

นายบัญชา สุตดี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านใหม่คำ หมูที่ ๑๖ ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอสิรินธร
วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๓๐-๑๐.๓๐ น.

นางกาสกร อ่อนแก้ว อาสาสมัคร บ้านสวนป่า หมูที่ ๑๑ ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร
เดิมจาก สปป ลาว เมืองจำปาสัก แขวงจำปาสัก วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙
เวลา ๑๒.๓๐-๑๓.๓๐ น.

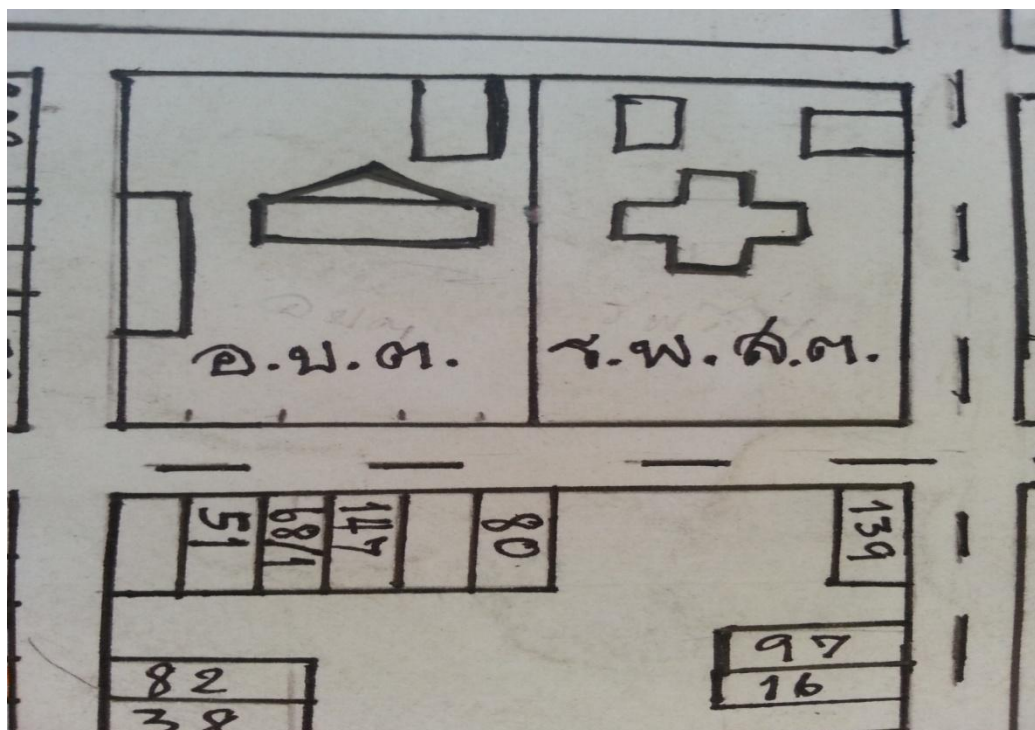
นายกมล สุพรรณนนท์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพหนองเม็ก ตำบลห้วยข่า
อำเภอบุญทริก วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๓๐ น.

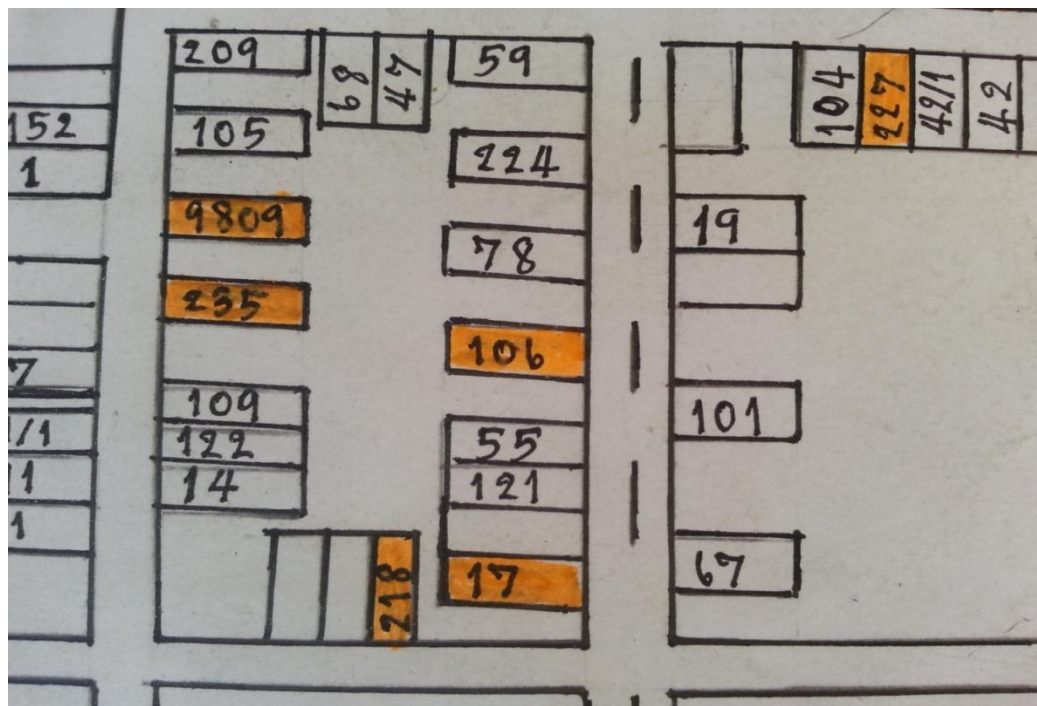
นายจันทร์ โคถึง อาสาสมัคร บ้านหนองเม็ก หมู่ที่ ๔ ตำบลห้วยข่า อำเภอบุญทริก
วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๔๕-๑๐.๔๕ น.

นายจักรพรรดิ นินวงษา เลขที่ ๒๓๑ หมู่ที่ ๑๑ บ้านเจริญพัฒนา ตำบลโพนงาม อำเภอบุณฑริก
วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๐๐-๑๖.๐๐ น.

ตัวอย่างการจัดทำแผนที่กลุ่มเสี่ยงระดับหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมายโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน
และอาสาสมัครมูลนิธิโรดิกซ์ไทย

สัมภาษณ์องค์กรวัฒนธรรม(วัดวาสุการาม บ้านระเว ตำบลระเว
อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี)

พระอธิการชัยมงคล มังคลิโก เจ้าอาวาส รูปที่ ๑๕ เข้ารับตำแหน่งเจ้าอาวาสนับตั้งแต่
เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึงปัจจุบัน วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.

นายบุญส่ง วงศ์สวัสดิ์ อายุ ๖๙ ปี บ้านเลขที่ ๘๖ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง รักษาการไวยาวัจกร
วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๓๐-๑๑.๑๕ น.

นางคำฝิว สุขเต็มดี อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๗๑ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง
วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๑๕-๑๒.๐๐ น.

นางสุพรรณ สิมมา อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๐ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวน้อย
วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๑๕-๑๔.๐๐ น.

นายสมนึก ศิลาโชติ อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๕ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวน้อย
วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๔.๔๕ น.

นายศวัจน์ จำปานาค อายุ ๕๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๑๐ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวน้อย
วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๔๕-๑๕.๓๐ น

นายเข้ม สุขเต็มดี อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๗ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว
วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๐๐ น.

นางเพ็ญศรี ขยายวงศ์ อายุ ๕๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว
วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๐๐-๑๑.๔๕ น.

ผลการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

๑ องค์การบริหารส่วนตำบลไหล่ทุ่ง อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๑ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางบุญเสริม กรินทร์ักษ์^๑

๑.๑.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

หน้าที่สำคัญที่ อบต. มีต่อประชาชนคือ ให้การสนับสนุนโครงการที่ผ่านประชาคมร่วมกับหมู่บ้าน นอกจากนี้ในยามที่ประชาชนมีทุกข์เดือดร้อน ขอให้ อบต. ช่วยเหลือ เวลาไฟไหม้หรือไม่สบาย มีรถดับเพลิง ๑ คัน และรถพยาบาลกู้ชีพ ๑ คัน เจ้าหน้าที่ปฐมพยาบาล ๓ คน ร้องขอความช่วยเหลือได้ทุกครั้งที่ การสื่อสารข้อมูลข่าวสารกับประชาชน อบต. ใช้โทรศัพท์หรือมีหนังสือแจ้ง สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) นำมาให้ผู้ใหญ่บ้านประกาศผ่านหอกระจายข่าว หน้าที่ของประชาชนต่อ อบต. ที่ต้องทำคือ การเข้าร่วมประชาคมเสนอโครงการปีละ ๑ ครั้ง ไปร่วมประชุมแทบทุกครั้ง ครั้งล่าสุดที่จัดในปี ๒๕๕๕ ติดธุระ ไม่ได้เข้าร่วม ที่ผ่านมาประชาชนร่วมประชุมเสนอโครงการและจัดลำดับโครงการ ด้วยการช่วยกันยกมือ ขอรับการสนับสนุนให้ อบต. บรรจุเข้าแผน เมื่ออนุมัติแล้วแจ้งให้ประชาชนทราบ โครงการที่เคยได้รับการสนับสนุนจาก อบต. ได้แก่ ไฟฟ้าประปา ถนนคอนกรีต ถนนลูกรัง ให้การสนับสนุนกองทุนผลิตปุ๋ยชีวภาพและกองทุนเลี้ยงโคแม่พันธุ์ หมุนเวียน นอกจากนี้เมื่อ อบต. ร้องขอให้ร่วมมือจัดกิจกรรมวันสำคัญ เช่น วันแม่ วันพ่อ วันสงกรานต์ ได้ให้ความร่วมมือจัดกิจกรรม ประมาณปีละ ๓ ครั้ง

๑.๑.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ อบต.

อบต. มีหน้าที่ให้บริการส่งเสริมประชาชนมากกว่า ถ้า อบต. ไม่ขอร้องให้ร่วมกิจกรรมก็ไม่ไป การจัดประชาคมหมู่บ้าน มีผู้เข้าร่วมประมาณร้อยละ ๗๐ ของจำนวนหลังคาเรือน ในการทำประชาคม มีนายก อบต. มาแทบทุกครั้ง ส่วนรองนายกฯ มาทุกครั้ง อบต. แจ้งงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดินและการเก็บภาษีที่ดินทำกินที่เก็บได้ไม่สม่ำเสมอ จากนั้น ส.อบต. และผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้พูดมากกว่าในการเสนอโครงการและขอให้ประชาชนยกมือจัดลำดับโครงการเพื่อให้ อบต. บรรจุเข้าแผน เมื่อ อบต. อนุมัติแล้วแจ้งให้ประชาชนทราบ ในการประชาคมปี ๒๕๕๕ ตนเองไม่ได้เข้าร่วม จำไม่ได้ว่าหมู่บ้านเสนออะไร ในขั้นตอนการจัดทำแผนตำบลตนเองไม่ทราบเคยได้ยินแต่แผนโครงการของหมู่บ้าน เคยเสนอโครงการซ่อมแซมถนนลาดยางขอรับการสนับสนุนจาก อบต. แต่ไม่ได้รับ เพราะทับซ้อนกับความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.)

เมื่อโครงการลงมาดำเนินการในพื้นที่ ประชาชนไม่ได้ติดตามเพราะเป็นเรื่องของผู้รับเหมา อบต. แต่งตั้งตัวแทนหมู่บ้านตรวจรับโครงการ เมื่อชาวบ้านพบข้อบกพร่องไม่พอใจ ก็จะแจ้งให้ผู้รับเหมาแก้ไข หรือแจ้งผู้ใหญ่บ้านหรือ ส.อบต. ตามลำดับ ที่ผ่านมาทุกอย่างได้รับการแก้ไข นอกจากนี้คนยากจนและด้อยโอกาสได้มาร่วมประชาคมเช่นกัน แต่ไม่ได้รับประโยชน์จากบาง

^๑นางบุญเสริม กรินทร์ักษ์ บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ที่ ๗ บ้านคำข่า วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๕ เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๓๐ น.

โครงการที่ อบต. สนับสนุน เช่น กองทุนปุ๋ยชีวภาพ เพราะไม่มีที่ดินทำกินจึงไม่ถือหุ้นและไม่ได้รับประโยชน์จากกองทุนปุ๋ยชีวภาพ

๑.๑.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น

ประชาชนมีความสามัคคี มีความคิดริเริ่มของตนเอง ได้แก่ กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ และกองทุนแม่โคพันธุ์พื้นเมือง โดย อบต. ได้ให้การสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มเติมในภายหลัง

๑.๒ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายสมัย ดาผา^๒

๑.๒.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อ อบต. คือร่วมประชุมประชาคม โดยการหาข้อมูล เสนอโครงการ เสนอปัญหาความต้องการหรือข้อบกพร่อง ในปี ๒๕๕๗ ไม่ได้โครงการ แต่ได้เครื่องใช้ เช่น ผ้าห่ม เต็นท์ เก้าอี้ ปี ๒๕๕๘ ประชาคมเสนอโครงการตามลำดับดังนี้ สร้างศาลาวัด ขยายพื้นที่การใช้ไฟฟ้า การสร้างถนนทางลูกรัง ขุดลอกหนองห้วยเม็ก ลำห้วยเม็กชลประทาน ปี ๒๕๕๙ ใช้งบแก้ไขปัญหาภัยแล้ง ๓๐๐,๐๐๐ บาท เป็นงบจ่ายขาด อบต. ให้การสนับสนุน ขุดลอกสองแห่ง ได้แก่งหนองพานตายและหนองชลประทาน เคยเสนอโครงการสร้างกำแพงล้อมวัด แต่ไม่ได้รับอนุมัติ

๑.๒.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ อบต.

การทำงานร่วมกัน ระหว่างหมู่บ้านและ อบต. เป็นไปด้วยดี ประสานงานกันดี อบต. มีความชัดเจนในการจัดการงบประมาณ การดำเนินโครงการโดยรับการสนับสนุนของ อบต. ส่วนใหญ่ชาวบ้านให้การดูแลทุกๆ ไป เช่น โครงการสร้างศาลาวัด โดย อบต. จ้างผู้รับเหมา มีกรรมการติดตามการก่อสร้างและกรรมการตรวจสอบของ อบต. ผลงานดี เหมาะสมกับงบประมาณ เป็นที่พอใจ สภาพปัญหาการเสนอโครงการที่ผ่านมา บ้านดงไม้งามเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีเพียง ๖๐ ครัวเรือน ขาดความพร้อมของหมู่บ้าน ไม่ใช่ไม่สามัคคีแต่จำนวนครัวเรือนมีไม่มากพอ จำนวนคนที่จะมาร่วมมือจำกัด คนมาร่วมมือไม่พร้อม ยุ่งยากอยู่กับการหากินหาอยู่เลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ไม่สามารถก่อตั้งกลุ่มปุ๋ยหรือร้านค้าชุมชนที่ช่วยเหลือตนเองอย่างยั่งยืนเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นได้ ปัจจุบันหมู่บ้านประสบปัญหาภัยแล้ง อยากจะทำโครงการขุดลอกหนองห้วยเม็ก แต่งบฯ จำกัด อบต. ทำไม่ได้ ต้องใช้เงินเป็นล้านจะหาทางประสาน อบต. ทำแผนต่อเนื่อง กรอบงบประมาณโครงการ อบต. จำกัดที่ ๓๐๐,๐๐๐ บาทต่อปี หากใช้งบประมาณสูงนับล้านบาท จำเป็นต้องเสนอ อบจ. (องค์การบริหารส่วนจังหวัด) แผนที่เคยปฏิบัติมาเป็นแผนปีต่อไป ไม่ได้มองแผนระยะยาว

๑.๒.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น

จำนวนประชากรในหมู่บ้านมีน้อยทำให้งบประมาณที่ได้มีจำกัด ไม่สามารถทำโครงการขนาดใหญ่ที่สนองปัญหาและความต้องการของประชาชนได้ โดยเฉพาะปัญหาด้านแหล่งน้ำ

๑.๓ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายพัน จักสาน^๓

^๒นายสมัย ดาผา บ้านเลขที่ ๖๐ หมู่ที่ ๖ บ้านดงไม้งาม (อดีตผู้ใหญ่บ้านดงไม้งาม) วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๔๕-๑๐.๓๐ น.

^๓นายพัน จักสาน บ้านเลขที่ ๖๑ หมู่ที่ ๑๐ บ้านม่วงงาม วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๔๕-๑๑.๓๐ น.

๑.๓.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

ในแต่ละปีมีการจัดทำประชาคมทำแผนหลัก ๑ ครั้ง และประชาคมย่อยเชิง อบต. สัญจร ๒ ครั้ง ได้รับโครงการที่ผ่านประชาคม ได้แก่ ปี ๒๕๕๘ ขยายเขตไฟฟ้า แต่ ๒๕๕๙ ไม่อนุมัติให้ขยายเขตไฟฟ้า เกรงว่าจะไปทับซ้อนการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจะเป็นการสูญเปล่า ส่วนโครงการสร้างถนนลาดยาง ไม่อนุมัติ เกรงว่าจะทับงานของทางหลวงชนบทของ อบจ. ปี ๒๕๕๗ ได้ถนนลูกรัง ปี ๒๕๕๘ ได้โครงการขยายไฟฟ้า และถมดินพื้นที่ตลาดชุมชน ปี ๒๕๕๙ ได้งบประมาณภัยแล้งชุดลอกหนองบ่อเกลือโนนม่วงและหนองกุ้งใหญ่บ่จ่ายขาด ถือว่าแหล่งน้ำเป็นเรื่องสำคัญ บทบาทของประชาชนคือเลือกพื้นที่ขุดลอก แก้ไขเรื่องท่อและการวางระบบท่อ ประชาชนสละที่ดินบางส่วน ประชาชนมีความยินดีและมีจิตสำนึกที่จะร่วมสละที่ดิน หากชี้แจงให้เข้าใจ

๑.๓.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ อบต.

ในภาพรวมมีความพึงพอใจการบริหารงานของ อบต. เพราะ อบต. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีโอกาสแสดงความคิดเห็นกับ อบต. ประชาชนตระหนักและเข้าใจในการเสียภาษีที่ดินทำกิน งบประมาณบางประเภท เช่น การสร้างเมรุ งบประมาณมีไม่เพียงพอแต่ประชาชนทอดผ้าป่าสมทบ แต่อย่างไรก็ตามการตรวจสอบการขุดลอกแหล่งน้ำ หากเปรียบเทียบกับงานว่าจ้างของเอกชน เอกชนได้ปริมาณงานมากกว่า ประชาชนทำเองจะได้ผลงานมากกว่า ถือว่ายังไม่บรรลุหลักความคุ้มค่า หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประชาชนครึ่งต่อครึ่งปล่อยให้เป็นที่ของ อบต. ไม่ร่วมติดตามสังเกตสอบถามหรือตรวจสอบผลการดำเนินโครงการ

๑.๓.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น

ความพร้อมที่จะบริจาคหรือเสียสละสมทบการดำเนินโครงการหากประชาชนมีความเข้าใจ

๑.๔ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายเคลื่อน คำโกน^๔

๑.๔.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

มีความพึงพอใจต่อการทำงานของ อบต. ที่ให้ความร่วมมือ ตอบสนองความต้องการเร่งด่วน ได้แก่ เรื่องน้ำสำคัญอันดับหนึ่ง ภัยแล้ง อบต. บริการน้ำกินน้ำใช้ แก้ปัญหาถนนชำรุด มี อบต. สัญจรเดือนละครั้ง จ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยยังชีพคนพิการ หรือมีกรณีปัญหาเร่งด่วนที่จำเป็น ก่อนการทำประชาคมหมู่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (สอ.บต.) ได้ปรึกษาหารือโครงการร่วมกับ ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้ทรงคุณวุฒิ สำหรับกระบวนการประชาคม เช่นเดียวกับ ๔.๑.๑ ตัวแทน ๑๓๕ ครั้วเรือนมาประชุมครบ ไม่ขาด หากไปทำงานที่อื่น จะมีตัวแทนมาร่วมประชุม มีการจับรางวัลและของที่ระลึกจาก อบต. เช่น ขันตักน้ำ สบู่ ยาสีฟัน เพื่อจูงใจให้ประชาชนมาร่วมประชาคมครบ

^๔นายเคลื่อน คำโกน บ้านเลขที่ ๙๑ หมู่ที่ ๑๑ บ้านบ่อหินพัฒนา วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๔๕-๑๒.๓๐ น.

โครงการที่ได้รับอนุมัติได้แก่ ในปี ๒๕๕๘ ถนนคอนกรีต ปี ๒๕๕๙ ก่อสร้างซุ้มประตูทางเข้าหมู่บ้าน ถนนที่ตลาดชุมชน ผลงานเหมาะสมกับเงิน นอกจากนี้ มีงบประมาณเงินจ่ายขาดชุดลอกแหล่งน้ำขนาดใหญ่หนองสร้างท่อ

๑.๔.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ อบต.

ในการทำประชาคม ประชาชนขาดความสนใจ อบต. ต้องมีของฝาก จึงจะทำให้ประชาชนจำนวนมากหรือเกือบทั้งหมดเข้าร่วมประชุม ในวาระที่สภา อบต. พิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี อบต. มีหนังสือแจ้ง เชิญกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาสัมพันธ์ ให้ผู้ที่สนใจเข้าร่วม แต่มีเพียงผู้นำไปร่วมประชุมที่ อบต. ประชาชนไม่สนใจที่จะไปร่วม ไม่ค่อยมีใครไป ประชาชนแทบจะไม่ไปเลย ไม่อยากเสียสละ ไปแล้วไม่ได้อะไร ให้คนมีเงินเดือนไปประชุมก็แล้วกัน มอบให้ผู้นำไปประชุม ตนเองยินดีที่จะปฏิบัติตาม ปลอบให้คนที่มีเงินเดือนหรือมี ค่าตอบแทนทำหน้าที่ ผู้นำที่อาสามาทำงานเมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วก็ต้องทำ ชันอาสาแล้วก็ต้องทำให้เต็มที่ หน้าที่ของ อบต. คือ ให้บริการประชาชน เป็นตัวแทนของประชาชน ทำหน้าที่เพื่อประชาชน

ผลงานบางโครงการไม่เหมาะสมกับเงินที่ใช้จ่ายในโครงการ เช่นโครงการชุดลอกหนองน้ำ ได้ผลงานน้อยกว่ามากเมื่อเทียบกับเอกชน กรรมการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินโครงการเป็นผู้ที่ อบต. แต่งตั้งทั้งหมด ไม่มีตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วม ประชาชนผู้รับประโยชน์ไม่ได้มีส่วนร่วม เพียงแต่มีหน้าที่ชี้จุดที่จะชุดแหล่งน้ำและดูแลทั่วไป ไม่มีโอกาสให้คำแนะนำ โครงการทางลูกรังเช่นเดียวกัน ปริมาณงานไม่คุ้มค่างบประมาณ ปี ๒๕๕๙ โครงการที่ไม่ได้รับอนุมัติ ได้แก่ เตาเผาขยะ ด้วยเหตุที่ระเปียบใหม่ห้าม อบต. จัดซื้อรถขนขยะ

๑.๔.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น

ประชาสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้แก่ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ๓ กลุ่ม

๑.๕ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายประดิษฐ์ หิมะคุณ^๕

๑.๕.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

ในหมู่บ้าน มีจำนวน ๑๑๘ ครัวเรือน เมื่อมีการประชุมทั่วไปในหมู่บ้าน จะมาร่วมประชุมประมาณมากกว่าร้อยละ ๕๐ หรือ ๖๐ แต่เมื่อมีการทำประชาคมประจำปี จะมีผู้เข้าร่วมร้อยละเกือบร้อย จะขาดก็น้อยมาก ในปี ๒๕๕๘ หมู่บ้านได้รับอนุมัติโครงการ ซ่อมแซมถนนลูกรัง ขยายเขตไฟฟ้า ในปี ๒๕๕๙ ได้รับอนุมัติทำซุ้มประตูเข้าหมู่บ้าน ถนนพื้นที่ตลาดนัดชุมชน จัดซื้อเต็นท์ ๒ หลัง สำหรับจัดงานพิธีต่างๆ

๑.๕.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ อบต.

การประชุมประชาคมประจำปี ไม่ได้หารือรายละเอียดแผนงานโครงการในหมู่บ้าน ล่วงหน้า บางครั้งประชาชนไม่เข้าใจ ไม่ตรงกับความต้องการของตนเอง มาทำหน้าที่ยกมือมากกว่า เมื่อไม่ได้ในสิ่งที่ตนยกมืออาจมีบางกลุ่มที่แสดงความไม่พอใจ ประชาชนเข้าใจยาก ต้องพยายามทำ

^๕นายประดิษฐ์ หิมะคุณ บ้านเลขที่ ๗๓ หมู่ที่ ๕ บ้านบ่อหิน วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐-๑๓.๔๕ น.

ความเข้าใจกับประชาชน ในด้านการพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีของ อบต. ประชาชนไม่พยายามที่จะเข้าร่วมทำความเข้าใจ เช่นเดียวกับ นายเคลื่อน คำโกน ข้อ ๔.๑.๔ ข้อเสนอแนะคือหากเชิญประชาชนโดยมีกำหนดการและกำหนดรายชื่อผู้เข้าร่วม ประชาชนอาจจะเข้าร่วม เช่นเดียวกับ การติดตามโครงการ หากประชาชนได้รับมอบหมายหน้าที่ที่ชัดเจน ประชาชนจะร่วมรับผิดชอบโครงการและตรวจสอบงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการบริหารงานและการทำงานของ อบต. บางส่วนใช้เงินมากแต่ได้ผลงานน้อย ปัญหาการบริหารงบประมาณที่คิดจากฐานราคากลางซึ่งสูงกว่าราคาจริงที่จัดซื้อหรือจ้างทั่วไปในท้องตลาด ทำให้ผลงานที่ออกมาไม่คุ้ม เช่น การว่าจ้างรถหรือเครื่องจักรมาทำงานขุดดินหรือขุดดิน ผลงานไม่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเท่าที่ควร งานได้น้อยกว่าที่ประชาชนดำเนินการกันเอง อบต. ควรให้มีคณะกรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วม ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ การติดตามผลการตรวจสอบประเมินผล ปัจจุบันมีตัวแทนหมู่บ้านเพียง ๑-๒ คน ถือว่าน้อยเกินไป ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วม อย่างน้อย ๕-๗ คน หรือจะมีมากกว่านั้นยิ่งดี เหตุผลที่เสนอมิได้มุ่งจะตรวจสอบจับผิด แต่มุ่งให้งานเกิดประสิทธิผลมากขึ้น อยากให้ประชาชนมีส่วนร่วมดูแลโครงการ ตั้งแต่เริ่มต้น โดยมอบกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดให้ติดตามผลดูแลโครงการให้ครบวงจร ควรสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบโครงการ โดยการแต่งตั้งให้ประชาชนร่วมมีชื่อเป็นคณะกรรมการในการติดตามตรวจสอบ ควรอบรมประชาชนให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ในการติดตามงาน ตรวจสอบ ตรวจสอบ อบรมด้านระบบการใช้จ่ายงบประมาณโครงการ ตลอดทั้งตรวจสอบรายการวัสดุ

๑.๕.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น

หมู่บ้านมีกลุ่มฌาปนกิจ ปกติประชาชนมีทักษะในการจักสาน แต่ไม่สามารถรวมกลุ่ม เพราะคิดว่าเสียเวลา ต่างคนต่างทำจะดีกว่า ไม่เข้าใจว่าเมื่อรวมกลุ่มแล้วจะได้รับการสนับสนุนจาก อบต. อย่างไร แต่ละครัวจึงจัดการจักสานและจำหน่ายผลผลิตของตนเอง

๑.๖ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางสาววิไล ทวีพัฒน์^๖

๑.๖.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

เดิมประกอบอาชีพนอกหมู่บ้าน กลับมาประกอบอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าในหมู่บ้านได้ประมาณ ๖-๗ ปี หมู่ที่ ๕ มี ๑๐๕ หลังคาเรือน เมื่อเรียกร้องขอความช่วยเหลือจาก อบต. จะได้รับการสนองตอบ โดยเฉพาะยามขาดแคลนน้ำหรือเกิดภัยพิบัติ เวลาจัดงานพิธี ได้รับการสนับสนุนเต็มที่ โต๊ะ เก้าอี้ จาก อบต. ได้รับผ้าห่ม ตนเองมีความคุ้นเคยกับ อบต. ถ้าที่จะเสนอปัญหาและความต้องการ สตรีในหมู่บ้านกล้าแสดงความคิดเห็นประมาณครึ่งต่อครึ่ง ปีนี้ตนเองไม่ได้ไปร่วมประชาคม มอบให้น้องสาวไปทุกปี ตนเองไม่ไป เพราะน้องสาวรู้ทุกเรื่องและมีความคล่องตัวในการเดินทางกิจกรรม อบต. ก็เช่นกัน ตนเองไม่ได้ไปร่วม แต่มอบให้น้องสาวไปแทนร่วมกับผู้สูงอายุ การประชาคมครั้งต่อไปจะไปเข้าร่วมเพราะตนเองเดือดร้อนเรื่องนี้ มีความพอใจพอสมควรที่ได้รับโครงการจาก

^๖นางสาววิไล ทวีพัฒน์ บ้านเลขที่ ๑๓๕ หมู่ที่ ๘ บ้านม่วง วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๔.๔๕ น.

อบต. ได้แก่ ถนนคอนกรีต ถนนลูกรัง การวางท่อและชุดร่องระบายน้ำในหมู่บ้าน การขุดลอกหนอง
สังข์

๑.๖.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ อบต.

มอง อบต. ว่ามีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชน ถ้ามีอะไรก็จะเรียกขอความช่วยเหลือจาก อบต. ยังคงมีปัญหาระบบประปาหมู่บ้านน้ำไม่ไหล

๑.๖.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น

กลุ่มฌาปนกิจตั้งขึ้นเองในหมู่บ้าน กลุ่มคุ้มทำกิจกรรมร่วมกับวัด กลุ่มฉางข้าว มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ประชาชนร่วมลงทุนเป็นข้าวเปลือก ปัจจุบันมีข้าวเหนียวในกองทุนจำนวน ๕ ตัน ครอบครัวใดประสบปัญหาความเดือดร้อน ก็ยื่นมาบริโภคได้ ชำระคืนพร้อมดอกเบี้ย ร้อยละ ๑๐ ต่อปี หมู่บ้านนี้มีขนาดเล็ก ประชากรมีจำนวนน้อย บางครัวเรือนมีแต่ผู้สูงอายุ จึงไม่มีการริเริ่มเคลื่อนไหวในการจัดตั้งกลุ่ม ต่างจากหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ที่มีกิจกรรมร้านค้าชุมชน กิจกรรมปุ๋ย

๑.๗ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางกุหลาบ พุ่มจันทร์^๗

๑.๗.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

ในรอบปี ไปร่วมกิจกรรมวันแม่กับ อบต. เพียงครั้งเดียว ได้รับเงินเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุจาก อบต. ประชาชนยินดีร่วมปรึกษาหารือและให้ความร่วมมือ คิดว่า อบต. ช่วยเรา เราช่วย อบต. ปี ๒๕๕๙ ตนเองติดธุระ ไม่ได้ร่วมประชุมประชาคม ไม่ได้ติดตามว่ามีโครงการอะไรบ้างที่ผ่านประชาคม โครงการที่เคยได้รับการสนับสนุน ได้แก่ การวางท่อและชุดร่องระบายน้ำ การปรับปรุงถนน ขยายพื้นที่การใช้ไฟฟ้า มีโครงการบ่อบาดาลเพื่อวางระบบประปาหมู่บ้าน โดยการเจาะบาดาล แต่อย่างไรก็ตาม นับว่า อบต. ช่วยได้มาก

๑.๗.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ อบต.

อบต. และประชาชนควรร่วมมือกัน ไม่ใช่ อบต. เป็นผู้รับใช้ประชาชน

๑.๗.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น

มีกลุ่มประชาสังคมตามธรรมชาติ ได้แก่ กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มทอผ้า เริ่มมีการจักสานตะกร้า มีกลุ่มฌาปนกิจ

๑.๘ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางบุษบา แก้วกัลญา^๘

๑.๘.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

บ้านไหล่ทุ่ง มี ๑๔๗ หลังคาเรือน การบริหารโครงการของ อบต. เป็นไปได้ด้วยดี ความเดือดร้อนได้รับการสนองตอบและแก้ไข สำหรับการทำประชาคมหมู่บ้าน สอ.บต. มีบทบาทสำคัญที่จะให้หมู่บ้านของตนได้งบบากน้อยต่างกัน แต่เฉพาะในหมู่บ้าน หากมองในมุมผู้ได้รับประโยชน์ คนได้รับประโยชน์ว่า “คุ้ม” ผู้ไม่ได้รับประโยชน์ว่า “ไม่คุ้ม” ตนเองมีความเห็นว่า ได้รับ

^๗นางกุหลาบ พุ่มจันทร์ บ้านเลขที่ ๑๔ บ้านไหล่ทุ่งพัฒนา วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๐๐-๑๕.๔๕ น.

^๘นางบุษบา แก้วกัลญา บ้านเลขที่ ๓ หมู่ที่ ๑ บ้านไหล่ทุ่ง วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๖.๐๐-๑๗.๐๐ น.

ประโยชน์จากโครงการถนนคอนกรีต ถนนลูกรัง และประปาหมู่บ้าน ส่วนที่ไม่ได้รับประโยชน์คือโครงการขยายไฟฟ้าภายในหมู่บ้าน

๑.๘.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ อบต.

ตัวเชื่อมโยงสำคัญระหว่างประชาชนกับ อบต. คือ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (สอ.บต.) แต่ สอ.บต. ของหมู่บ้าน ไม่ได้นำโครงการมาหารือกับชาวบ้านก่อนนำเข้าประชาคม ควรฟังประชาชนก่อนนำเข้าประชาคมร่วมกับ อบต. และ สอ.บต. แต่อย่างไรก็ตาม ประชาชนก็จำเป็นต้องยกมือสนับสนุนในวันจัดทำประชาคม สอ.บต. ไม่เคยชวนประชาชนเข้าไปหารือในขั้นตอนการพิจารณาข้อบัญญัติการใช้จ่ายงบประมาณของ อบต. หากตนเองได้รับการชักชวน จะไป นายก อบต. เคยชักชวนให้ประชาชนเข้าไปร่วมเวลาที่มีการประชุมพิจารณาข้อบัญญัติ แต่พอถึงกำหนดวันพิจารณาข้อบัญญัติ สอ.บต. ของหมู่บ้านไม่ได้แจ้งให้ประชาชนทราบ ตนเองจึงไม่ได้ไปร่วมฟังโครงการที่หมู่บ้านได้รับส่วนใหญ่เป็นโครงการขนาดเล็ก ความคาดหวังข้างหน้าขึ้นอยู่กับความสามารถของ สอ.บต. ปี ๒๕๕๘ ประชาคมเสนอโครงการประปาเป็นอันดับ ๑ แต่ไม่ได้รับการสนับสนุน หลังจากข้อบัญญัติได้รับการอนุมัติ ได้เปลี่ยนเป็นถนนลูกรัง ด้วยเหตุผลที่ว่า โครงการประปาใช้เงินมาก ไม่มีการวางแผนระยะยาวต่อเนื่อง ๒-๓ ปี โครงการประปาเสนอผ่านประชาคมได้ อันดับ ๑ มาทุกปี แต่ได้รับอนุมัติโครงการอื่น ประปาเดือดร้อนกว่าลูกรัง ปี ๒๕๕๙ คาดว่าจะมีระบบการวางท่อประปา

๑.๘.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น

กลุ่มธรรมชาติที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน รวมถึงจัดทำกองทุนฌาปนกิจ มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ต่อยอดจาก กขคจ. นำเงินไปฝากธนาคารส่วนหนึ่งและ อีกส่วนหนึ่งปล่อยให้สมาชิกกู้ มีการออมในรูปแบบจะสะสม

๑.๙ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางพิสมัย ละพรม^๙

๑.๙.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

บ้านไหล่สูงมี ๒๒๓ หลังคาเรือน ประชาชนมีความกระตือรือร้นอยากเข้าร่วมกิจกรรม อบต. สำเร็จ ได้แก่วัดวัดชินสัตว์เลี้ยง ตัดผม แพทย์แผนไทย หมอพื้น ตรวจสอบสุขภาพทั่วไป มีความพึงพอใจในนโยบายของ อบต. ว่าเป็นนโยบายที่ดี ก่อนการทำประชาคมใหญ่ สอ.บต. เสนอโครงการโดยมีการปรึกษาหารือร่วมกับผู้นำและประชาชนประมาณ ๕๐-๖๐ คน ในวันทำประชาคมใหญ่ ประจำปี สำหรับตนเองถึงไม่มีอะไรมาแจก ก็ตั้งใจจะไปประชุมประชาคม ปัจจุบันมีความเข้าใจเพิ่มขึ้นว่าเวทีประชาคมเป็นเวทีปกป้องสิทธิของตนเองในการเสนอความต้องการเพื่อแก้ไขความเดือดร้อน โครงการที่ได้รับการสนับสนุน ปี ๒๕๕๘ ได้แก่ โครงการขุดร่องวางท่อระบายน้ำ ถนนคอนกรีต ขยายไฟฟ้า ถนนลูกรังตามซอยในหมู่บ้าน ปี ๒๕๕๙ ขยายเขตไฟฟ้า เคยร่วมตรวจสอบผลการดำเนินงานถนนซีเมนต์ประชาชนพอใจ ตนเองสนใจเลือกโครงการประปาเข้าหมู่บ้านมากกว่าขุดลอกหนองน้ำ ทั้งนี้เพราะหนองน้ำให้ประโยชน์เฉพาะกลุ่มที่มีที่นาอยู่ใกล้ น้อยกว่า ๑๐ ครัวเรือน

^๙นางพิสมัย ละพรม บ้านเลขที่ ๑๔๐ หมู่ที่ ๒ บ้านไหล่สูง วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๑๕ น.

๑.๙.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ อบต.

ไม่เคยร่วมกิจกรรมสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับแผนและโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ยกให้ สอ.บต. ทำหน้าที่แทน กลุ่มประชาชนร้อยละ ๑๐ ที่ไม่เข้าประชาคมหมู่บ้าน เป็นกลุ่มคนลักษณะ แบบใดก็ได้ ยินดีทำตาม ไม่กล้าเข้ามาฟัง ไม่กล้าออกความเห็น ไม่อยากเข้าร่วม ไม่อยากเข้าไปยุ่ง เกี่ยว เป็นนิสัยพื้นฐานของบุคคล ชวนก็ไม่มาร่วม ไม่ยุ่งกับใคร ไม่อยากมีภาระหนี้ ไม่อยากมีพันธะ กับใคร ฐานะปานกลาง ไม่อยากจน ส่วนหนึ่งเป็นผู้ชรา

๑.๙.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น

อาชีพดั้งเดิมของหมู่บ้าน คืออาชีพจักสาน ได้แก่ หวด ตะกร้า ฆ้อง ไซ อบต. ได้ให้ การสนับสนุนเงินกู้สำหรับประกอบอาชีพโดยไม่เสียดอกเบี้ย สนับสนุนกลุ่มจักสาน มีพ่อค้ามารับซื้อ เงินกู้ได้ครอบคลุมถึงกลุ่มคนพิการที่กู้เงินกองทุนมาสานหวดและกลุ่มคนไม่มีที่ดินทำกิน นอกจากนี้มี กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์

๑.๑๐ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายประเทือง วามะกันต์^{๑๐}

๑.๑๐.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไร ในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

หมู่บ้านมี ๑๕๐ หลังคาเรือน อบต. หน้าที่ของประชาชนต่อ อบต. คือการใช้สิทธิ เลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภา อบต. และมีหน้าที่เข้าร่วมประชาคมเพื่อเสนอโครงการ ก่อนเสนอ โครงการ ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำจะปรึกษาหารือกับชาวบ้าน ลงมติเรียงลำดับโครงการ มีประมาณ ๘๐ คราวเรือนมาร่วมลงมติ ที่เหลือ ๗๐ หลังคาเรือน อยู่นา อยู่ไกล ไปทำงานนอกพื้นที่ไม่สามารถมาคุย ในรอบแรกก่อนประชาคม ในวันทำประชาคม มีตัวแทนครัวเรือนเข้าร่วมประชาคมเกือบทุกหลังคา เรือน ประชาชนให้ความสนใจเข้าร่วมประชาคมมากขึ้น เพราะหากติดใจสงสัยโครงการใดก็ทวงถาม โครงการใดที่เสนอแล้วไม่ได้รับ ขอเหตุผลที่ไม่ได้รับการตอบสนอง โครงการที่เคยได้รับการสนับสนุน ปี ๒๕๕๘ ประปา ปี ๒๕๕๘-๒๕๕๙ ขยายเขตไฟฟ้า ปี ๒๕๖๐ โครงการถนนลูกรัง

๑.๑๐.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ อบต.

ไม่มีกรรมการระดับหมู่บ้านตรวจสอบการดำเนินโครงการ อบต. ตรวจสอบเอง หาก ประชาชนพบข้อบกพร่องในโครงการ ให้แจ้งผู้นำ หรือไปบอก นายกฯ หรือ ปลัดฯ โดยตรง ประชาชนตำบลใหญ่ทุ่งไม่มีโอกาสเข้าร่วมรับฟังการประชุมพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี ของ อบต. แต่ อบต. พื้นที่อื่น เช่น ตำบลเหล่าเสือโก้ก อนุญาตให้ผู้นำและประชาชนเข้าร่วมฟัง ควร ส่งเสริมและให้โอกาสประชาชนเข้าร่วมฟังการประชุมพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีของ อบต. เพื่อทำความเข้าใจช่องว่างระหว่างผลการประชาคมที่หมู่บ้านกับข้อบัญญัติงบประมาณ อบต. ความผิดปกติในโครงการแก้ไขไม่ได้ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้ร่วมรับรู้เมื่อดำเนินโครงการ นายกตั้ง กรรมการตรวจสอบ ชาวบ้านไม่ได้ร่วมเป็นกรรมการ พบว่าบางโครงการ ผลงานไม่เหมาะสมกับ ค่าใช้จ่าย ผลงานต่ำกว่าที่ควรจะเป็น วัสดุไม่เหมาะสม ปัญหาราคากลางในการจัดซื้อจัดจ้าง สูงกว่า

^{๑๐}นายประเทือง วามะกันต์ บ้านเลขที่ ๙ หมู่ที่ ๙ บ้านหัวคำ วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๓๐- ๑๐.๓๐ น.

ราคาตลาดที่ซื้อหรือจ้างเอง เมื่อเห็นความไม่เหมาะสมในการดำเนินโครงการ ปรีกษาหรือ แจ้ง
อบต. เพื่อแก้ไข หรือเข้าหาประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อร่วมตรวจสอบ

๑.๑๐.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น

กลุ่มที่เกิดขึ้นเป็นประชาสังคมโดยธรรมชาติ กลุ่มอาชีพตีเหล็ก มีมาแต่อดีต ปี
๒๕๔๙ อบต. ให้การสนับสนุนเครื่องทุบเหล็กจำนวนสองเครื่อง ปัจจุบันทุกครัวเรือนมีรายได้จากการ
ตีเหล็ก กลุ่มเพาะเห็ดฟาง กลุ่มฌาปนกิจ

๑.๑๑ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางศศิگانต์ โถณวัลย์^{๑๑}

๑.๑๑.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไร
ในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

บ้านดอนจัว หมู่ที่ ๔ มี ๒๓๗ ครัวเรือน ในขั้นตอนการทำประชาคม ผู้ใหญ่บ้าน ผู้
ช่วยฯ และ สอ.บต. ปรีกษาหรือกำหนดโครงการก่อนนำโครงการเข้าประชาคม อบต. มีผู้เข้าร่วม
ประมาณ ๑๒๐ คน จาก ๒๓๗ ครัวเรือน เหตุผลของผู้ที่ไม่เข้าร่วมประชุม อยู่กรุงเทพฯ ทำงาน ติดไร
นา ไม่เข้ามาในหมู่บ้าน บ้านอยู่รอบนอก อาศัยอยู่ไกลๆ มีการประชาสัมพันธ์ ประกาศให้ทราบ แต่
ไม่เข้าร่วม จะทำอะไรก็ทำไปเลย เห็นดีเห็นชอบด้วย ไม่มีอะไรขัดข้อง โครงการที่เคยได้รับการ
สนับสนุน ปี ๒๕๕๘ ถนนคอนกรีต วางท่อระบายน้ำ ขุดลอกห้วย ลานกีฬา ปี ๒๕๕๙ ขุดเจาะบ่อ
บาดาล กองทุนหมุนเวียนค้าขายโคกระบือ

๑.๑๑.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ

อบต.

มีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการบริหารโครงการของ อบต. ผลการดำเนิน
โครงการบางโครงการน่าจะเป็นไปได้ดีกว่าที่เป็นอยู่ แต่ผู้รับเหมาอ้างว่าได้ทำตามแบบแผน บางครั้ง
ได้ขอให้นายก อบต. ประสานผู้รับเหมาแก้ไข บางครั้งถามผ่าน สอ.บต. หากพบการดำเนินโครงการ
บกพร่องไม่เป็นไปตามคุณสมบัติและปริมาณที่กำหนด ชาวบ้านจะระบายพุดคุยกันเอง แต่ก็มีกร
อะลุ่มอล่วย ไม่ต่อต้าน ไม่ขอมีปัญหหรือสร้างปัญหา การดำเนินโครงการของ อบต. เมื่อมีการท้วง
ติงก็ได้รับการแก้ไข ให้คะแนนความโปร่งใสต่อการดำเนินโครงการของ อบต. ร้อยละ ๘๐ มีการชี้แจง
แต่ไม่ละเอียดเต็มร้อย

๑.๑๑.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น

กลุ่มธรรมชาติที่เกิดในชุมชนคือกลุ่มฌาปนกิจ

๑.๑๒ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางฉวี พากโพธิ์^{๑๒}

๑.๑๒.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไร
ในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

^{๑๑}นางศศิگانต์ โถณวัลย์ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (สอ.บต.) บ้านเลขที่ ๒๒๒ หมู่ที่ ๔ บ้าน
ดอนจัว วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๔๕-๑๒.๐๐ น.

^{๑๒}นางฉวี พากโพธิ์ บ้านเลขที่ ๑๐๒ หมู่ที่ ๓ บ้านดอนจัว วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐-๑๓.๔๕
น.

การเสนอโครงการผ่านการทำประชาคม ผู้ใหญ่บ้าน สอ.บต. และผู้นำชุมชนหรือก่อนนำเข้าประชาคม จาก ๑๗๕ ครัวเรือน มากกว่าร้อยละ ๘๐ เข้าร่วมประชาคม อบต. ผลการดำเนินโครงการ ปี ๒๕๕๘ ได้โครงการขยายไฟฟ้า ถนนคอนกรีต สร้างฝายน้ำล้นขนาดเล็ก ขุดลอกหนองสา ฝังท่อชุดร่องระบายน้ำในหมู่บ้าน ทำถนนลูกรัง ปี ๒๕๕๙ โครงการประปา หอกระจายข้าว และถนนคอนกรีต

๑.๑๒.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ อบต.

ปัญหาขยะชุมชน เนื่องจากชุมชนที่อยู่อาศัยตั้งอยู่สองข้างทางของทางหลวง มีคนสัญจรไปมา มาก นำขยะมาทิ้ง อบต. ไม่สามารถดำเนินการเผาขยะได้ ทราบว่าระเบียบใหม่ห้าม อบต. ซึ่รถขนขยะ

๑.๑๒.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น
มีความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนและ อบต. นอกจากนี้ประชาชนมีเครือข่ายกลุ่มธรรมชาติ ได้แก่ มีกองทุนปลูกพืช ภูมิหมุนเวียนเครือข่าย ๒ ตำบล

๑.๑๓ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางอ่อนสา เตมีย์^{๑๓}

๑.๑๓.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไร
ในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

ได้เข้าร่วมการทำประชาคมกับ อบต. ในครั้งที่ผ่านมาโดยผู้ใหญ่บ้าน และ สอ.บต. นำโครงการเข้าประชาคม และให้ประชาชนลงมติจัดลำดับความสำคัญ ตัวแทนครอบครัวส่วนใหญ่เข้าร่วมประชาคม โครงการที่ดำเนินการในปี ๒๕๕๘ และ ๒๕๕๙ เช่นเดียวกับข้อ ๔.๑.๑๒

๑.๑๓.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ อบต.

ต้องการให้ปรับปรุงระบบประปา หาแหล่งน้ำยาก คาดว่าจะเป็นปัญหาต่อไป นอกจากนี้ยังมีปัญหาการจัดการขยะชุมชน มีคนเดินทางไปมาโดยใช้ทางหลวงตลอดเวลา ทำให้มีปริมาณขยะมาก ไม่มีที่กำจัด ทาง อบต. ยังไม่สามารถแก้ปัญหาให้ได้

๑.๑๓.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น
ชุมชนสามารถรวมตัวกันส่งเสริมอาชีพภาคเกษตร และเป็นพื้นฐานในความร่วมมือแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในชุมชน

๑.๑๔ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายรำพึง พากโพธิ์^{๑๔}

๑.๑๔.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไร
ในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

^{๑๓}นางอ่อนสา เตมีย์ บ้านเลขที่ ๔๕ หมู่ที่ ๓ บ้านดอนจัว วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๔๕-๑๔.๑๕ น.

^{๑๔}นายรำพึง พากโพธิ์ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านเลขที่ ๑๐๒ หมู่ที่ ๓ บ้านดอนจัว วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๑๕-๑๕.๑๕ น.

โครงการบปคที่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลตามกรอบงบประมาณ หมู่บ้านละ ๑๐๐,๐๐๐ - ๑๕๐,๐๐๐ บาท ตามขนาดประชากรของหมู่บ้าน มีการทำประชาคมหมู่บ้านโดยถือเสียงข้างมากเป็นหลัก โครงการส่วนใหญ่เป็นประเภทโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ถนนคอนกรีต ไฟฟ้า ประปา คาดว่าจะมีโครงการเตาเผาขยะเพิ่มขึ้น อาจติดขัดด้วยกฎหมายใหม่ห้าม อบต. ชื้อรถทุกประเภท จึงไม่สามารถจัดซื้อรถขยะได้ ปัญหาสำคัญของหมู่ที่ ๓ และ ๔ มีปัญหามากที่สุด เพราะมีทางหลวงสายหลักมีการสัญจรไปมาและทิ้งขยะ ปริมาณขยะมากขึ้นเรื่อยๆ โครงการส่งเสริมอาชีพแต่ละหมู่บ้านแตกต่างกันตามภูมิปัญญาของท้องถิ่น ได้แก่ สาหนวด ตีเหล็ก ร้านค้าชุมชน ทั้ง ๓ กิจกรรมมีมาโดยธรรมชาติ ชาวบ้านรวมตัวกันมาก่อนที่ อบต. ให้การสนับสนุน นอกจากนี้ยังมีโครงการความต้องการจำเป็นเร่งด่วน ปี ๒๕๕๘ งบจ่ายขาดช่วยผู้ประสบภัยแล้ง ได้แก่ ขุดลอกสระและหนองน้ำสาธารณะในตำบล ๒๓ โครงการ และโครงการปรับปรุงระบบประปา ๒ แห่ง

๑.๑๔.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ อบต.

ปัญหาเกี่ยวกับข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ละหมู่บ้านได้เสนอโครงการที่เป็นความเร่งด่วนของหมู่บ้าน บางโครงการเกิดข้อขัดแย้งเกี่ยวกับความชัดเจนของนโยบายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เช่น ในปี ๒๕๕๘ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (สอ.บต.) เสนอโครงการวางระบบไฟฟ้าโดยผ่านการทำประชาคม แต่ไม่สามารถออกข้อบัญญัติได้โดยปลัด อบต. ได้อ่างนโยบายคำสั่งของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่าทำไม่ได้ สภาองค์การบริหารส่วนตำบลจึงไม่สามารถนำโครงการดังกล่าวเข้าข้อบัญญัติ โดยปลัด อบต. แสดงความหวังใญ่ว่าหากทำไปเกิดความผิดพลาดผู้ใดจะรับผิดชอบ ข้อนี้เป็นช่องว่างในการออกข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีระหว่างสภา อบต. กับฝ่ายบริหาร โดยปลัด อบต. อ้างกฎหมาย ระเบียบคำสั่ง นโยบาย ซึ่งสภา อบต. ไม่สามารถหาข้อเท็จจริงเองได้ทั้งหมด ทำให้สภา อบต. ไม่มีข้อมูลเพียงพอเพื่อประกอบการตัดสินใจในการจัดทำข้อบัญญัติในบางเรื่อง

ในการติดตามผลการดำเนินโครงการ ยังมีช่องว่างระหว่างฝ่ายสภาฯ และ ฝ่ายบริหาร เมื่อสภาจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณแล้ว ฝ่ายบริหารมีอำนาจในการบริหารโครงการ หากฝ่ายสภาฯ มีข้อสงสัยขอให้ชี้แจง ฝ่ายบริหารก็ยืนยันว่าเมื่อได้มอบให้ฝ่ายบริหารนำไปดำเนินการแล้วย่อมเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหาร เมื่อฝ่ายสภาฯ ประชุม ฝ่ายบริหารจะมาชี้แจงหรือไม่ขึ้นอยู่กับฝ่ายบริหาร บางครั้งฝ่ายสภาฯ ได้ขอให้ฝ่ายบริหารมาร่วมประชุม แต่ไม่ได้รับความร่วมมือจากฝ่ายบริหารฯ ส่วนมากจะมอบให้ ปลัด อบต. ชี้แจงแทน บางครั้งไม่เข้าร่วมทั้งนายกฯ และปลัด อบต. แต่อย่างไรก็ตาม โดยระเบียบ นายก อบต. จะมาร่วมประชุมกับ สภา อบต. หรือไม่ก็ได้ กฎหมายไม่ได้บังคับให้ต้องเข้าร่วมประชุม

๑.๑๔.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

ความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ นโยบาย คำสั่ง กฎระเบียบ ข้อมูล แผนและผลการปฏิบัติ ระหว่างสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกับฝ่ายบริหาร ความคิดของ สภา อบต. ในการพัฒนาประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลท้องถิ่น จะเปิดโอกาสให้

นักเรียนโดยเฉพาะระดับมัธยม เข้าร่วมสังเกตการณ์และเรียนรู้การประชุมของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

๑.๑๕ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายสมบูรณ์ รันคำภา^{๑๕}

๑.๑๕.๑ ประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้ร่วมมือกันอย่างไร
ในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

ประชาชนและ อบต. ร่วมมือกันดี ไม่ค่อยมีความขัดแย้ง ไม่ว่า อบต. พุดขึ้นหรือผู้ใหญ่บ้านพุด ประชาชนเห็นพร้อม แต่อย่างไรก็ตามประชาชนบางส่วนยังคงมอง นายก อบต. และ ปลัด อบต. ว่ามีหน้าที่ให้บริการประชาชน ประชาชนคือผู้เรียกร้องสิทธิ เมื่อประสบความเดือดร้อนจะขอให้ อบต. แก้ไขปัญหาให้ได้โดยเร็ว

ในด้านจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสาธารณประโยชน์ มีประชาชนเพียงบางส่วนคิดว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สาธารณสมบัติเป็นเรื่องที่ตนเองต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยเข้าไปช่วยแก้ไขหรือประสานแจ้ง อบต. มาแก้ไขทันที แต่มีบางส่วนที่เพิกเฉยไม่ยุ่งเกี่ยว แต่อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่มีความสำนึกในหน้าที่ของพลเมือง เช่น การจ่ายภาษีที่ดินทำกิน จ่ายตรงเวลาเกือบทั้งหมด ร้อยละ ๙๐ หรือเกือบ ร้อยละ ๑๐๐ ในการเข้าร่วมประชาคมระหว่าง อบต. และประชาชน จำนวนประชาชนที่เข้าร่วมประชาคมโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ ๘๐ แต่หากแยกเป็นกลุ่มหมู่บ้าน จะเห็นว่ามีส่วนน้อยเพียง ๒ หมู่บ้านที่ประชาชนเข้าร่วมเพียงร้อยละ ๖๐-๗๐ แต่หมู่บ้านอื่นเข้าร่วมประมาณร้อยละ ๘๐-๙๐.

๑.๑๕.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ
อบต.

ประชาชนส่วนหนึ่งยังขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์หรือ สาธารณสมบัติ ยังคงมีแนวคิดยกให้เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของ อบต.

๑.๑๕.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น
การพยายามทำความเข้าใจในปัญหาแต่ละปัญหาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๒ มุลนิธิรักษ์ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุบลราชธานี

๒.๑ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ น.ส.รัฐนภาณ์ นาทอง^{๑๖}

๒.๑.๑ ประชาชนและมูลนิธิรักษ์ไทย ได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

ร่วมกับมูลนิธิฯ ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเด็กและเพศศึกษาและทักษะชีวิต โดยการแสดงบทบาทสมมติ ละครุ่น และฝึกปฏิบัติจริงโดยการรณรงค์ให้กลุ่มเป้าหมายได้มีความรู้ความ

^{๑๕}นายสมบูรณ์ รันคำภา เลขาธิการนายกองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านเลขที่ ๑๕๓ หมู่ที่ ๘ บ้านม่วง วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๑๕-๑๖.๐๐ น.

^{๑๖}น.ส.รัฐนภาณ์ นาทอง ครูโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์ อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.

เข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันการค้ำมนุษย์ โรคเอดส์ มาลาเรีย กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย นักเรียน ชุมชนและแรงงานต่างด้าว แรงงานต่างด้าวประกอบด้วย กลุ่มที่มาชั่วคราวได้แก่ นักร้องตามสถาน บันเทิงคาราโอเกะ บางคนแต่งงานกับคนไทย การช่วยเหลือทั้งคนไทยและคนต่างด้าวให้เข้าถึง เจ้าหน้าที่รัฐ และเข้าถึงสิทธิในการรักษาพยาบาล การให้ความเป็นธรรม สิทธิชุมชน การดูแลรักษา ป่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒.๑.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิ รัชไทย

มีความพึงพอใจมากในการทำงานของมูลนิธิฯ อยากให้ทำต่อเนื่อง เป็นการให้ โอกาสแก่กลุ่มเสี่ยง ต่อ การติดเชื้อเอดส์ การถูกละเมิดทางเพศ การติดเชื้อมาลาเรีย การตกเป็นเหยื่อ แรงงานและการค้ำมนุษย์ เด็กที่ครอบครัวแตกแยกที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงต่อการถูกละเมิดทางเพศ ควรเพิ่มกิจกรรมสำหรับนักเรียนให้มากขึ้น โดยเฉพาะด้านเพศศึกษา การค้าแรงงาน และการค้ำ มนุษย์ ควรเพิ่มโอกาสการประกอบอาชีพของประชาชนเสริมจากอาชีพหลัก ทั้งในส่วนของรัฐและ มูลนิธิรัชไทย

๒.๑.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาล ท้องถิ่นกับ มูลนิธิรัชไทย

มูลนิธิฯ มีความจริงใจ ไม่มีผลประโยชน์ใดแอบแฝง เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายจริง ใช้การ สสำรวจ สอบถาม ลงพื้นที่จริง โดยเจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ และคนในชุมชน ใช้การสังเกตและการสัมภาษณ์ กลุ่มเสี่ยง มีแผนที่ข้อมูลทำให้เจาะประเด็นปัญหาได้ถูกจุด เช่น สถานบันเทิงคาราโอเกะ แผนที่การ ใช้แรงงาน แก้ไขปัญหาได้ตรงจุด สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของกลุ่มเสี่ยง มีการสร้าง จิตสำนึก ยึดหลักสิทธิมนุษยชน เป็นรูปธรรม มีการเดินรณรงค์ควบคู่กับ สปอต ผ่านสื่อ โดยเฉพาะ หอกระจายข่าวชุมชน แผ่นพับ มีการสร้างเครือข่าย ให้นักเรียนขยายผลในชุมชน โดยเฉพาะการค้า มนุษย์และการป้องกันการติดเชื้อเอดส์ ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม มูลนิธิฯ ให้ความ สเสมอภาคในการทำงาน มีความเป็นประชาธิปไตย ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีความโปร่งใส ชี้แจงงบประมาณดำเนินการชัดเจน ตรวจสอบได้ ใช้บุคลากรและทรัพยากรอย่างคุ้มค่า กิจกรรม มากกว่าร้อยละ ๖๐ ให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีหนังสือผ่านผู้ใหญ่บ้าน อบต. ชุมชน ประมาณน้อยกว่า ร้อยละ ๔๐ เป็นเรื่องการบริหารของมูลนิธิฯ มูลนิธิรัชไทยมาเติมเต็มในส่วนที่ทางราชการยังไม่ได้ ทำหรือทำไม่ครอบคลุมพื้นที่ เนื่องจากงบประมาณของรัฐจำกัดด้วยระเบียบกฎหมาย ตลอดทั้ง กิจกรรมที่ชุมชนมีปัญหาท้องถิ่น เช่นการแปรรูปอาหาร ทอผ้าพื้นเมือง การประยุกต์งานประดิษฐ์และ ทัศนกรรม

๒.๒ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายบัญชา สุตดี^{๑๗}

๒.๒.๑ ประชาชนและมูลนิธิรักไทย ได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

มูลนิธิฯ ทำงานกับทุกภาคส่วนในรูปคณะกรรมการ เกี่ยวกับการเฝ้าระวังป้องกันการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะเขตรอยต่อประเทศเพื่อนบ้าน ชาวลาวที่ข้ามมา มีทั้งประเภทที่อยู่มานาน มีสามีหรือภรรยาที่เป็นคนไทย ถือบัตรอนุญาตที่อยู่ได้เฉพาะภายในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ออกนอกเขตจังหวัดไม่ได้ เรียกว่าบัตรต่างดาวชั่วคราว คนกลุ่มนี้เข้ามาทำนาและภาคเกษตร อีกกลุ่มหนึ่งมีหนังสือเดินทาง (passport) มูลนิธิฯ เน้นงานให้ความรู้เชิงป้องกันมิให้ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ในตำบลค่าเชื่อนแก้วมีไม่มาก เคยพบกรณีการค้ามนุษย์ที่คนจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงานสถานบริการคาราโอเกะ ทั้งโดยการบังคับและสมัครใจ ปัจจุบันในหมู่บ้านไม่มีปัญหาการบังคับแรงงาน มีเฉพาะกรณีคนในท้องถิ่นระดับตำบลถูกหลอกลวงให้ไปทำงานกรุงเทพฯ แล้วหลอกส่งต่อลงเรือประมงไปอินโดนีเซีย

๒.๒.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิรักไทย

-ไม่มี-

๒.๒.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับมูลนิธิรักไทย

มูลนิธิฯ ทำงานเชิงรุก เป็นการทำงานในเชิงป้องกัน ออกภาคสนามบ่อยครั้ง ทำแผนที่ข้อมูล เข้าหาผู้นำท้องถิ่น จัดทำแผนที่ข้อมูลเบื้องต้น จากนั้นหารือกับผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (สอ.บต.) รู้จุดปัญหา จัดทำแผนที่ข้อมูลเชิงลึก ทำงานเป็นเครือข่าย สามารถแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย การทำงานของมูลนิธิฯ เป็นไปด้วยความเสมอภาค เป็นกันเอง การสื่อสารที่ไม่เป็นทางการทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำงาน ถ้าเป็นทางการก็จะมีหนังสือนัดหมายที่ชัดเจน เป็นการทำงานที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม โดยเริ่มจาก การค้นหาปัญหา การอบรมทำความเข้าใจในประเด็นปัญหา ก่อนดำเนินการ ประชุมคณะกรรมการ มีกรอบการดำเนินงาน ดำเนินงานตามกรอบมีการติดตามผล บางเรื่องต้องติดตามพฤติกรรม มีการทำงานเป็นประชาธิปไตย มีคณะกรรมการพิจารณากรอบงาน ไม่ได้ทำเฉพาะมูลนิธิฯ มีการตัดสินใจในรูปแบบคณะกรรมการภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิก อบต. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ครูอาจารย์ ตำรวจ ทหาร ทั้งหมดเลือกเป็นคณะกรรมการภาคี ๑๕ คน ตัดสินใจในรูปแบบมติคณะกรรมการ มีการทำงานที่ใช้ภูมิปัญญาชุมชน ดึงความคิดเห็น ถามหาสภาพัฒนาการระดับหมู่บ้าน นำเสนอระดับตำบล เปิดกว้างให้แสดงความคิดเห็น สามารถพูดในที่ประชุมได้ทุกด้าน ด้านสิทธิมนุษยชน ให้มีการแสดงออก ถือว่าทุก

^{๑๗}นายบัญชา สุตดี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านใหม่ท่าคำ หมู่ที่ ๑๖ ตำบลค่าเชื่อนแก้ว อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๓๐-๑๐.๓๐ น.

คนมีความรู้ความสามารถ การทำงานของมูลนิธิฯ เป็นประโยชน์ต่อชุมชน โดยเฉพาะเด็กนักเรียนระดับมัธยม เป็นการทำงานที่มีความคุ้มค่าสมประโยชน์กับการใช้งบประมาณ มีการทำงานอย่างเปิดเผย โปร่งใส ตลอดทั้งประโยชน์ที่ได้รับจากเนื้อหาสาระ

๒.๓ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายวิจิต ดวงใจ^{๑๘}

๒.๓.๑ ประชาชนและมูลนิธิรักษ์ไทย ได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

เคยเข้ารับการฝึกอบรมร่วมกับมูลนิธิฯ ๒ ครั้ง เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเฝ้าระวังป้องกันการค้ำมนุษย์ มูลนิธิฯ ให้ความสนใจในการป้องกัน โดยการอบรม ถ้ามีกรณีเกิดขึ้นให้แจ้งมูลนิธิฯ แต่ไม่เคยเกิดกรณีการค้ำมนุษย์ มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ แผ่น ซีดี เปิดผ่านหอกระจายข่าว ในปี ๒๕๕๘ จำนวน ๑ แผ่น และ ๒๕๕๙ จำนวน ๒ แผ่น ช่วยจ่ายค่าไฟฟ้าในการเปิด ซีดี ผ่านหอกระจายข่าว เน้นการให้ข้อมูลข่าวสารซึ่งมีเนื้อหาคล้ายกันเกี่ยวกับการระมัดระวัง การค้าประเวณียาเสพติด การถูกหลอกแรงงาน โครงการที่ทำในระดับอำเภอ ในปี ๒๕๕๘ มีส่วนร่วมเข้ารับการฝึกอบรมและนำความรู้มาเผยแพร่ เน้นที่นักเรียนไม่ให้ถูกหลอกหลวง และคนในวัยทำงานให้เฝ้าระวังการหลอกหลวงแรงงาน

๒.๓.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิรักษ์ไทย

-ไม่มี-

๒.๓.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับมูลนิธิรักษ์ไทย

การทำงานของมูลนิธิฯ เป็นไปด้วยความเสมอภาคทุกด้าน มีวิทยากรมาอบรม เปิดโอกาสให้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการป้องกันปัญหาวัยรุ่น ป้องกันไม่ให้มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ความรู้สึกที่ดีต่อมูลนิธิฯ คือ การให้ความรู้ การเตือนระวัง เตือนลูกหลานเด็กนักเรียนเยาวชนให้ระมัดระวังมากขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกรณีการค้ำมนุษย์

๒.๔ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางกาละคร อ่อนแก้ว^{๑๙}

๒.๔.๑ ประชาชนและมูลนิธิรักษ์ไทยได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

ทำงานร่วมกับมูลนิธิฯ โดยเป็นอาสาสมัครหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากเชื้อมาลาเรีย ที่มีการระบาดบางฤดูกาล (หมู่บ้านประเภท A2) ปัจจุบันมี ๕ หมู่บ้านในตำบลช่องเม็ก ได้แก่ บ้านหินสูง บ้านสวนป่า บ้านห้วยน้ำใส บ้านแก่งสีโคตร และบ้านป่าเลา เคยเข้ารับการอบรม ๖ ครั้ง ทำหน้าที่มา ๓ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ช่วยมูลนิธิฯ ในด้านการป้องกันการติดเชื้อไข้มาลาเรีย การป้องกันการติดเชื้อเอ็ดส์ การให้ความช่วยเหลือคนลาวซึ่งเป็นบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ให้

^{๑๘} นายวิจิต ดวงใจ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านคันเปื่อย หมู่ที่ ๕ ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๔๕-๑๑.๓๐ น.

^{๑๙} นางกาละคร อ่อนแก้ว อาสาสมัคร บ้านสวนป่า หมู่ที่ ๑๑ ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร พื้นเดิมจาก สปป ลาว เมื่อจำปาสัก แขวงจำปาสัก วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๒.๓๐-๑๓.๓๐ น.

มีบัตรประจำตัวบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน งานหลักคือการเฝ้าระวังป้องกันการติดเชื้อมาลาเรีย และงานเสริมคือทำให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน เดิมกลุ่มนี้ไม่มีสิทธิในการรับการรักษาพยาบาล มูลนิธิฯ ได้ให้ความช่วยเหลือ ทั้ง ๕ หมู่บ้าน ซึ่งเป็นช่วงที่ทางราชการเปิดโอกาสให้ใช้สิทธิในขณะนั้น ปัจจุบันทางราชการได้ยุติการใช้สิทธินี้สำหรับรายใหม่ หมู่ที่ ๑๑ มีจำนวน ๒๐ คน ๑๕ ครอบครัว แจกเครื่องอุปโภคบริโภคทุกครัวเรือน แนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับไข้มาลาเรียและการป้องกัน (แจกยาป้องกัน ได้แก่ครีมกันยุง ยาจุดกันยุง) แนะนำผู้สงสัยจะติดเชื้อให้ไปพบเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่หน่วยตรวจเลือด MP (Malaria Post) เจาะเลือดทั้งคนลาวและคนไทย ๒ หมู่บ้าน (หมู่ ๗ และ หมู่ ๑๑) ร่วมกับ อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) โดยสาธารณสุขจังหวัด (สสจ.) จะเป็นผู้กำหนดหน่วย MP

**๒.๔.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิ
รักษ์ไทย**

-ไม่มี-

**๒.๔.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาล
ท้องถิ่นกับมูลนิธิรักษ์ไทย**

มูลนิธิรักษ์ไทยกระตุ้นจิตสำนึก กระตุ้นให้เข้าใจสิทธิความเป็นมนุษย์นับตั้งแต่สิทธิในชีวิต ให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ เป็นงานอาสาสมัครที่ให้โอกาสในหลายๆ ด้าน เป็นหน่วยงานแรก องค์กรแรกที่เข้ามาช่วยเหลือด้านสิทธิให้แก่คนที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน โดยตั้งแต่ปี ๒๕๓๗ ถึง ๒๕๕๒ ไม่มีหลักฐานเอกสาร กลุ่มที่มาอยู่ก่อนปี ๒๕๓๗ ได้รับการรับรองโดยการลงคะแนนของผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนที่เป็นคนไทย ไม่มีผู้ตกหล่น ปัจจุบันทางรัฐบาลยุติการรับรองชุดที่เข้ามาหลังปี ๒๕๓๗ ทั้งหมดนี้เป็นการช่วยเติมเต็มช่องว่างกลุ่มที่รัฐเข้าไม่ถึง

๒.๕ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายวีระวัฒน์ ปวงสุข^{๒๐}

๒.๕.๑ ประชาชนและมูลนิธิรักษ์ไทยได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

รถนุกฮุกให้ความรู้เคลื่อนที่ เข้ามาในโรงเรียนและชุมชนปี ๒๕๕๖-๒๕๕๗ เดือนละ ๒-๓ ครั้ง ครั้งละประมาณ ๔ ชั่วโมง มีหนังสือและสื่อที่หลากหลายสำหรับการเรียนรู้ให้กับเด็ก มีเจ้าหน้าที่ผู้ช่วยมาร่วมจัดนันทนาการ ใช้สื่อนำเข้าสู่บทเรียน ใช้เทคนิคการแบ่งกลุ่มโดยไม่แบ่งเด็กเก่งเด็กอ่อน จัดให้มีพี่เลี้ยงดูแลเด็ก มีใบงานให้เด็กนำเสนอ โดยกลุ่มเลือกตัวแทนนำเสนอ มีการกระตุ้น จูงใจ มีรางวัล ให้เด็กกล้าแสดงออก ไม่ผู้ใดชนะหรือแพ้ ไม่มีลำดับ แต่มีการให้รางวัลทุกคนที่ทำงานร่วมกัน ยอมรับบทบาททั้งผู้นำและผู้ตาม ถ้านำเสนอไม่ชัดเจนไม่ถูกต้อง สมาชิกกลุ่มก็จะช่วยร่วมแก้ไข เป็นการฝึกการยอมรับซึ่งกันและกัน ภาคกลางคืนมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่เข้าร่วม มีการแสดงละครภาพสัตว์ ที่สะท้อนการที่ไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบ ไม่ให้ถูกละเมิด ไม่ให้ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์หรือถูกเอารัดเอาเปรียบแรงงาน ป้องกันไม่ให้ถูกหลอกให้นำพายุสาเสพติด ป้องกันมิให้ใครมา

^{๒๐} นายวีระวัฒน์ ปวงสุข ครูสอนสังคมศึกษา และลูกเสือสำรอง โรงเรียนบ้านหินสูง บ้านหินสูง หมู่ที่ ๕ ตำบลช่องเม็ก อำเภอสรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๕.๐๐ น.

ชักจูงการค้าประเวณี ตลอดทั้งการจัดการขยะและดูแลสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ มูลนิธิฯ ได้อบรมครูในการใช้สื่อ นำครูไปอบรมการผลิตสื่อการเรียนการสอนในหลักสูตรวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ

๒.๕.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิรักษ์ไทย แม้ปัจจุบันมูลนิธิฯ จะห่างเหินจากชุมชน อยากให้มาร่วมมือกันอีก ประทับใจมาก อยากให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง เช่น มีจุลสาร วารสารหมุนเวียนให้ทราบ ว่าไปทำอะไรที่ไหน จะได้ทราบความเคลื่อนไหว

๒.๕.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับมูลนิธิรักษ์ไทย

รถนกดูก เป็นสื่อเคลื่อนที่ที่ถึงตัวเด็กและเข้าถึงเด็กได้ดีที่สุด เด็กนักเรียนตื่นต้นกับ ความแปลกใหม่ ดึงความรู้และศักยภาพของเด็กออกมาใช้ ฝึกภาวะผู้นำผู้ตาม สร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน การเป็นสมาชิกที่ดี ยอมรับในกฎกติกา ยอมรับในบทบาทหน้าที่ของตนเอง มูลนิธิฯ ได้ฝึกทักษะชีวิต การใช้ชีวิตร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เคารพในสิทธิหน้าที่ เคารพในตนเองว่ามีสิทธิที่จะพูดที่จะแสดงออก มีความประทับใจในการเข้าถึงประชาชนของมูลนิธิรักษ์ไทย เข้าถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายจริง จริงจังกับการสืบเสาะหาข้อมูล เห็นสภาพจริง มีการฝึกอบรม พาไปดูงานจริง ปล่อยให้ปฏิบัติจริง พร้อมกับมีการติดตามผล

๒.๖ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ น.ส.ดุชนี ขอนงูเหลือม^{๒๐}

๒.๖.๑ ประชาชนและมูลนิธิรักษ์ไทยได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

ร่วมมือกับมูลนิธิรักษ์ไทยมา ๕ ปี เกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก อบรมส่งเสริมโภชนาการหญิงตั้งครรภ์ ให้ความรู้คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลในการดูแลหญิงตั้งครรภ์ การรณรงค์ต่อต้านการค้ามนุษย์ในลักษณะบูรณาการที่ด่านช่องเม็กโดยมีหลายภาคส่วนเข้าร่วม ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล ด้านศุลกากร ตรวจคนเข้าเมือง ตำรวจตระเวนชายแดน ด้านกักกันพืชสัตว์ การทำงานของมูลนิธิฯ เน้นการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิในความเป็นมนุษย์ และสิทธิในความเป็นพลเมือง นอกจากนี้ มีการทำป้ายประชาสัมพันธ์ การทำสื่อสาธารณะ และการพูดทำความเข้าใจโดยการเข้าถึงกลุ่มเสี่ยง มูลนิธิฯ ได้สร้างเครือข่ายรณรงค์การต่อต้านการค้ามนุษย์ ผ่านสภาเด็กและเยาวชน โดยมีโรงเรียนมัธยมในพื้นที่โครงการให้การสนับสนุนเป็นเครือข่ายร่วม ตลอดทั้งมีการประสานความร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ให้คำปรึกษา ได้แก่ พัฒนาชุมชนอำเภอ องค์กรบริหารส่วนตำบล

๒.๖.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิรักษ์ไทย งานของมูลนิธิฯ เป็นโครงการที่ดี เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ควรทำต่อเนื่อง ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มเป้าหมายเดิมหรือกลุ่มใหม่

๒.๖.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับมูลนิธิรักษ์ไทย

^{๒๐} น.ส.ดุชนี ขอนงูเหลือม หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๓๐-๑๖.๓๐ น.

มูลนิธิฯ เข้ามาเติมเต็มในส่วนที่ราชการยังไม่สามารถเข้าถึง ทำงานแบบเข้าถึงกลุ่มโดยตรง ประสานงานกลุ่มเอง ทำงานเชิงรุก เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงาน ประสานงานผู้นำชุมชนโดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านและประชาชนในพื้นที่ เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายโดยเฉพาะประชาชนมีส่วนร่วมชัดเจนในการวางแผน เช่น การสำรวจกลุ่มเป้าหมายหญิงมีครรภ์ เริ่มตั้งแต่การสำรวจ โดยการประสานผู้นำชุมชน คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล ค้นหากลุ่มเป้าหมาย ติดตามไปดู ไปเยี่ยม สอบถามกลุ่มเป้าหมาย เป็นการทำงานที่เป็นไปอย่างเสมอภาค มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ดึงคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลมาร่วมงาน ให้เกียรติผู้ร่วมงานและกลุ่มเป้าหมายมีความเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นของประชาชนและบุคคลในองค์กรอื่น มีความโปร่งใสในการทำงาน ทำงานได้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่ขาดโอกาสทางสังคม เช่น การดูแลคนต่างด้าว การทำงานที่เข้าถึงความยากจนของกลุ่มเป้าหมาย

๒.๗ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายกมล สุพรรณนนท์^{๒๒}

๒.๗.๑ ประชาชนและมูลนิธิรักษ์ไทยได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

เคยร่วมกับมูลนิธิฯ เกี่ยวกับโครงการรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ในปี ๒๕๕๔ รณรงค์แจกถุงยางอนามัย ในปี ๒๕๕๖ มีการรณรงค์ เชิญประชุมหารือร่วมกันระหว่าง มูลนิธิฯ สาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และผู้นำท้องถิ่น พบสาเหตุหลักของการกลับมาระบาดของเชื้อมาลาเรีย เกิดจากการการที่มีคนลักลอบเข้าไปตัดไม้พะยูนในป่า พร้อมทั้งเข้าไปหาของป่าอื่นๆ เช่น เห็ด ล่าสัตว์ป่า ไม้ไผ่สาน และน้ำผึ้ง ในตำบลห้วยขาแข้งมาลาเรียชนิด Pf และ Pv กลับมามีสถิติสูงสุดในประเทศไทย ทำให้ประชาชนสนใจต่อการป้องกันไข้มาลาเรีย ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของมูลนิธิฯ ที่เข้ามาร่วมการรณรงค์ป้องกันการติดเชื้อไข้มาลาเรีย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพหนองเม็ก ตำบลห้วยขา นอกจากนี้ได้ร่วมกับมูลนิธิฯ รณรงค์ใส่ทรายอะเบส (ตัวสาร abase ที่เกาะทราย) ป้องกันการแพร่พันธุ์ยุงทั้งประเภทเป็นพาหะเชื้อมาลาเรียและไข่เลือดออก และการชุบมุ้งป้องกันยุงกันปล่องและยุ้งฉาง ให้ความรู้ด้านสุขศึกษา

๒.๗.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิรักษ์ไทย มูลนิธิฯ

ควรเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครของมูลนิธิฯ ที่มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการป้องกันไข้มาลาเรีย พร้อมทั้งให้การศึกษาและรณรงค์ป้องกันไข้มาลาเรียและไข่เลือดออก ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขโดยตรงของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมีเพียง ๓ คน และเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะต้องทำงานประสานงานและงานธุรการของโรงพยาบาลด้วย และควรสนับสนุนการอบรมการป้องกันไข้มาลาเรียเป็นการเฉพาะอย่างต่อเนื่องให้เต็มที่มีมากขึ้น ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ประชาชน

^{๒๒} นายกมล สุพรรณนนท์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพหนองเม็ก ตำบลห้วยขา อำเภอบุญทวีกร วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๓๐ น.

๒.๗.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาล ท้องถิ่นกับมูลนิธิรักไทย

เป็นเรื่องที่ดีที่มีหน่วยงานเอกชนมาร่วมให้ประชาชนตระหนัก มีเพื่อนร่วมงานเพิ่ม
เจ้าหน้าที่มูลนิธิมีความเป็นกันเอง ติดต่อสื่อสารได้ราบรื่นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่ส่วน
ใหญ่ประสานงานกันเป็นหนังสือราชการ เป็นการทำงานที่ให้ความเสมอภาค มีความเป็นพี่น้อง มีการ
ประชุมหารือ ตัดสินใจร่วมกัน เป็นประชาธิปไตย เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เริ่มตั้งแต่การ
ทำงานร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เดินพบปะประชาชนพูดคุยแบบปากต่อปาก
และผ่านหอกระจายข่าวชุมชน การทำงานของมูลนิธิฯ ถือว่าสนองปัญหาและความต้องการของ
ประชาชนอย่างยิ่ง เพราะเป็นการดำเนินการถูกต้อง ถูกพื้นที่ และมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหา
ที่สุด เนื่องจากเป็นเขตพื้นที่ที่มีสถิติมาลาเรียสูงสุด

๒.๘ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายจันทร์ โคถึง^{๒๓}

๒.๘.๑ ประชาชนและมูลนิธิรักไทยได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

เคยติดเชื้อไข้มาลาเรียปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เดินทางเข้าป่า ในระยะที่ยังไม่ได้ประกาศเป็น
เขตอุทยานแห่งชาติ ได้ขึ้นไปเที่ยวไม่ทำบ้าน ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลอำเภอชุมพวง และ
ศูนย์มาลาเรียเขต ๗ จังหวัดอุบลราชธานี หลังจากหายป่วยจากการติดเชื้อมาลาเรีย ตั้งใจอยาก
สร้างประโยชน์ให้ส่วนรวม โดยเป็นอาสาสมัครร่วมกับมูลนิธิรักไทยในการณรงค์ป้องกันการติดเชื้อ
ไข้มาลาเรีย เดิมจำนวนชาวบ้านที่เข้าไปหากินในป่ามีจำนวนน้อย แต่ในระยะ ๒ - ๓ ปีที่ผ่านมา
พะยูนเป็นสาเหตุที่ทำให้คนเข้าป่ามาก ปัจจัย ๓ ตัว ที่ทำให้เกิดการระบาดของเชื้อคือ คน เชื้อ และ
ยุง เมื่อคนเข้าป่ามากขึ้น จึงทำให้ระบาดมากขึ้น มาลาเรียไม่เคยหายไปจากประเทศไทย เพียงแต่เกิด
มากขึ้นด้วยเหตุที่คนเข้าป่ามากขึ้น บ้านหนองเม็ก มี ๒๖๘ หลังคาเรือน มีอาสาสมัครที่มีส่วนร่วมใน
การณรงค์ป้องกันการติดเชื้อไข้มาลาเรียจำนวน ๒๘ คน ที่ร่วมกันณรงค์กำจัดลูกน้ำ และออกเยี่ยม
บ้านผู้ป่วย อาสาสมัครได้มาโดยการรับสมัครผู้มีจิตอาสา ชุมชนให้ความเชื่อถือ มีเวลาที่จะร่วม
รณรงค์ป้องกันการติดเชื้อไข้มาลาเรีย จิตสำนึกต่อความสำคัญของการป้องกันการติดเชื้อมาลาเรียใน
ชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ประชาชนรับรู้ว่ามีปัญหา แต่ไม่ตระหนัก แต่สำหรับผู้ที่เคยติดเชื้อมาแล้ว
จะให้ความสำคัญในความตระหนักและระวังมากขึ้น มูลนิธิฯ ได้ศึกษาและใช้ภูมิปัญญาผสมผสานใน
การป้องกันการติดเชื้อมาลาเรีย เมื่อจำเป็นต้องเข้าไปนอนในป่าหรือพื้นที่เสี่ยง เช่น การสวมเสื้อผ้า
หนา การก่อไฟเพื่อให้เกิดควันและความร้อนเพื่อไล่ยุง

๒.๘.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิรักไทย

-ไม่มี-

^{๒๓} นายจันทร์ โคถึง อาสาสมัคร บ้านหนองเม็ก หมู่ที่ ๔ ตำบลห้วยข่า อำเภอชุมพวง วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๔๕-๑๐.๔๕ น.

๒.๘.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาล ท้องถิ่นกับมูลนิธิรักษ์ไทย

มูลนิธิฯ เน้นการเข้าถึงกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสติดเชื้อมาลาเรีย โดยการสำรวจชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ค้นหาและศึกษาพฤติกรรมกลุ่มเสี่ยงและผู้ติดเชื้อ มูลนิธิฯ อบรมวิธีการเก็บข้อมูล โดยการเข้าหาผู้นำ กลุ่มคุ้มต่างๆ อย่างไม่เป็นทางการ โดยอาสาสมัครจะร่วมกันเก็บข้อมูลกลุ่มเสี่ยง สังเกตการณ์การเข้าป่า การเก็บข้อมูลต้องระมัดระวัง ให้เป็นไปด้วยความไว้นิ่งเชื่อใจกัน สนับสนุนกันก่อนจึงจะถาม เพื่อป้องกันความหวาดระแวงว่าข้อมูลนั้นอาจเป็นภัยต่อผู้ให้ข้อมูลภายหลัง เจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ ให้ความเคารพซึ่งกันและกัน มีความเสมอภาค ให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นกลุ่ม มีการตัดสินใจร่วมกัน ในการจัดกิจกรรมและการรณรงค์ การติดต่อสื่อสารกับมูลนิธิฯ ส่วนใหญ่เป็นแบบไม่เป็นทางการ

๒.๙ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายประหยัด กล่ำภักดี^{๒๔}

๒.๙.๑ ประชาชนและมูลนิธิรักษ์ไทยได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

เคยเป็นอาสาสมัครเยาวชนรักถิ่น ร่วมกับมูลนิธิรักษ์ไทย ในการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่า และการจัดความรู้เคลื่อนที่แก่เด็กและเยาวชนในโรงเรียน เข้ารับการฝึกอบรม ยับยั้งการติดเชื้อมาลาเรียที่ดีเยี่ยม ได้ขอแนะนำ วิธีการเข้าหาชุมชน การหาข้อมูลกลุ่มเสี่ยง วิธีการใช้สื่อรณรงค์ การจูงใจให้ชุมชนหันมาสนใจตระหนักรู้ในปัญหาสำคัญของชุมชน ร่วมกับอาสาสมัครสืบค้นข้อมูลสถานการณ์ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการติดเชื้อไข้มาลาเรีย การทำความเข้าใจในการจัดกิจกรรมรณรงค์ป้องกัน การร่วมกันอบรมสุขศึกษาในชุมชน ร่วมเตรียม เพล มุ้งคลุมเปล ที่ใช้ในป่า เพื่อช่วยกลุ่มเสี่ยงในการป้องกันการติดเชื้อ ได้ร่วมดำเนินการเก็บข้อมูล ๒๔ หมู่บ้าน เนื่องจากอำเภอบุณฑริก มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศลาวและติดกับอำเภอน้ำยืนซึ่งมีชายแดนติดประเทศกัมพูชา มูลนิธิฯ จึงมีเป้าหมายให้ชุมชนตระหนักและสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมการรณรงค์ป้องกันร่วมกับประชาชนในประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งในด้านการป้องกันการติดเชื้อมาลาเรีย และป้องกันการค้ำมนุษย์ โดยมูลนิธิฯ ได้ไปประชุมร่วมกับประเทศลาวแล้ว แนวโน้มในอนาคต อำเภอบุณฑริกจะมีกิจกรรมเชื่อมโยงกับเมืองสุขุมมา แขวงจำปาสัก ทางตอนใต้ของลาว

๒.๙.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิรักษ์ไทย

-ไม่มี-

๒.๙.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับมูลนิธิรักษ์ไทย

วิธีการเข้าหาชุมชน การหาข้อมูลกลุ่มเสี่ยง วิธีการใช้สื่อรณรงค์ การจูงใจให้ชุมชนหันมาสนใจตระหนักรู้ในปัญหาสำคัญของชุมชน ร่วมกับอาสาสมัครสืบค้นข้อมูลสถานการณ์ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน ให้ชุมชนตระหนักและสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมการรณรงค์ป้องกันร่วมกับประชาชนในประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งในด้านการป้องกันการติดเชื้อมาลาเรีย และป้องกันการค้ำมนุษย์

^{๒๔}นายประหยัด กล่ำภักดี นาทอง อาสาสมัครบ้านคอนแป้น บ้านเลขที่ ๑๔ หมู่ที่ ๙ ตำบลคอแลน อำเภอบุณฑริก วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๔๕-๑๑.๔๕ น.

๒.๑๐ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายบุญมา อักษร^{๒๔}

๒.๑๐.๑ ประชาชนและมูลนิธิรักษ์ไทยได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

เคยร่วมกิจกรรมรณรงค์การป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ที่ติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยร่วมเป็นสมาชิก เข้ารับการอบรม และช่วยรณรงค์การป้องกันโรคเอดส์ ระหว่างปี ๒๕๔๗-๒๕๔๙ หลังจากนั้นมีการไม่ได้ติดต่อกับมูลนิธิฯ ปี ๒๕๕๗ เกิดสถานการณ์จำนวนผู้ป่วยที่ติดเชื้อมาลาเรียเพิ่มสูงขึ้น และมูลนิธิรักษ์ไทย ได้ให้ความสนใจต่อปัญหานี้ ได้ร่วมประชุมและร่วมรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ แจกจ่ายอันตราย ไข้ที่ติดต่อทางยุง การป้องกันและรักษา เมื่อพบว่ามีคนติดเชื้อ จะแนะนำให้ไปคลินิกมาลาเรียประจำหมู่บ้าน MP (Malaria Post) โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านให้คำแนะนำ เจาะเลือดรักษาเบื้องต้น หากอาการไม่ดีขึ้น ให้ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบลและโรงพยาบาลอำเภอบุญชริก ตามลำดับ พื้นที่ชายแดนอำเภอบุญชริก มีแรงงานข้ามชาติที่บางคนติดเชื้อมาลาเรียและมาขายบริการโดยเข้าไปเข้ามาใช้แรงงานชั่วคราวหรือเยียมเยียนญาติพี่น้อง

๒.๑๐.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิรักษ์ไทย

-ไม่มี-

๒.๑๐.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับมูลนิธิรักษ์ไทย

การหาข้อมูลเชิงลึกเพื่อศึกษาสถานการณ์และค้นหากลุ่มเสี่ยงเพื่อป้องกันการค้ามนุษย์ การทำงานที่เน้นการเข้าถึงกลุ่มเสี่ยง มีการใช้แผนที่ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มเสี่ยง มีการแบ่งเขต ในการติดตามสถานการณ์กลุ่มเสี่ยง มีสโปต ประชาสัมพันธ์ ทำแผ่นซีดี ส่งเสียงตามหอกระจายข่าว ชุมชน และมีการรณรงค์ร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) มูลนิธิฯ ได้เน้นความรู้ด้านการเฝ้าระวังทั้งในด้านโรคภัยไข้เจ็บ ช่วยให้กลุ่มเสี่ยงได้ตระหนักและสามารถเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาล โดยเฉพาะแรงงานอพยพย้ายถิ่นได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิ เกี่ยวกับสิทธิในการเข้าถึงการรักษาทั้งเรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ (โรคเอดส์) และโรคติดต่อทางแมลง (ไข้มาลาเรีย) ช่วยคนที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการพื้นฐานได้สามารถเข้าถึง ช่วยให้กลุ่มเสี่ยงได้รับการอบรมเรียนรู้เรื่องโรคภัยไข้เจ็บ คนที่ไม่รู้วิธีการป้องกันได้มีความตระหนักและระมัดระวัง นอกจากนี้ มูลนิธิรักษ์ไทย ได้จัดกิจกรรมต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและสถานะคนต่างด้าว ต่อจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (คณะแพทยศาสตร์และคณะนิติศาสตร์) ที่ได้เข้ามาอบรมให้ความรู้ แบ่งกลุ่มศึกษา ปัญหาของแรงงานอพยพย้ายถิ่น ตั้งเป็นเครือข่ายชุมชนคนฮักน้ำของจังหวัดอุบลราชธานี เชื่อมโยงกับเครือข่ายอำเภออื่น (บุญชริก โพธิ์ไทร โขงเจียม รวมทั้งเขตอำเภออื่นๆจะหลายซึ่งอยู่นอกกลุ่มน้ำโขง)

^{๒๔}นายบุญมา อักษร บ้านเลขที่ ๘๔ หมู่ที่ ๒๑ บ้านหนองเม็ก ตำบลห้วยข่า อำเภอบุญชริก วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐-๑๔.๐๐ น.

ในการรณรงค์เกี่ยวกับสิทธิทั้งคนไทยที่ตกหล่นสำรวจและคนลาวที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลานาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๓๕ ในช่วงที่ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยมูลนิธิริรักษ์ไทย ได้ต่อยอดในการจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับช่องทางการเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาลพื้นฐาน และการดำรงอยู่ในชุมชนของผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน

๒.๑๑ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายจักรพรรดิ นิงงา^{๒๖}

๒.๑๑.๑ ประชาชนและมูลนิธิริรักษ์ไทยได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

เริ่มเรียนรู้การทำงานของมูลนิธิฯ เกี่ยวกับการป้องกันโรคที่เกิดจากเพศสัมพันธ์ พร้อมกับการศึกษาสิ่งแวดล้อม การปลูกป่าและการอนุรักษ์ป่า ตลอดจนการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ ซึ่งอำเภอบุญทริกมีด่านข้ามแดนชั่วคราวช่องตาอูระหว่างไทยและลาว คาดว่าจะเปิดเป็นด่านถาวรในปลายปี ๒๕๕๙ มีสตรีกลุ่มเสี่ยงจากประเทศเพื่อนบ้านที่เข้ามาทำงานในสถานบริการและสวนอาหาร ซึ่งเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ การขอข้อมูลแรงงานข้ามชาติระยะแรกจะไม่ได้ได้รับความร่วมมือที่จะให้ข้อมูล เพราะการให้ข้อมูลอาจจะนำความยุ่งยากกลับมาสู่ตนเอง อาสาสมัครจึงจำเป็นต้องทำงานจริง ให้ความรู้ พูดคุย พัฒนาความเชื่อมั่น จนเกิดความไว้วางใจที่จะให้ข้อมูล ปัจจุบันปี ๒๕๕๙ ได้ร่วมเป็นอาสาสมัครป้องกันและแก้ไขโรคที่เกิดจากแมลง โดยเฉพาะไข้มาลาเรีย การค้นหากลุ่มเสี่ยง การให้ความเข้าใจด้านการสุขศึกษา การแนะนำวิธีการป้องกันเมื่อเดินทางเข้าป่า

๒.๑๑.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิริรักษ์ไทย

อยากให้เพิ่มการจัดกิจกรรมในพื้นที่ให้มากขึ้น เพิ่มความถี่ในการจัดกิจกรรม ให้ความเคลื่อนไหวต่อเนื่อง เพิ่มจำนวนอาสาสมัครมาช่วยกัน เรียนรู้ด้วยกัน ทำงานร่วมกัน ปรึกษาหารือ เสริมกันได้

๒.๑๑.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับมูลนิธิริรักษ์ไทย

การทำงานเชิงรุกที่ค้นหากลุ่มเสี่ยงในหมู่บ้านเขตรับผิดชอบ และให้ความรู้ความเข้าใจด้านสุขศึกษาแก่กลุ่มเสี่ยง ให้ตระหนักในวิธีการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อมาลาเรียเมื่อจำเป็นต้องเข้าป่า เช่น การสวมใส่เสื้อผ้าที่มิดชิด การทายากันยุง การใช้เปลและมุ้งครอบที่ซุบสารกันยุงซึ่งไม่มีผลข้างเคียงต่อผู้ใช้ โดยสารดังกล่าวจะส่งผลเฉพาะต่อแมลงที่ไม่มีกระดูกสันหลัง ประชาชนบางส่วนมีความตื่นตัวเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว โดยเฉพาะการประสานกับอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และผู้นำชุมชน มีการสำรวจครัวเรือนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงติดเชื้อมาลาเรีย และจัดทำแผนที่ข้อมูล มีความภูมิใจที่สามารถออกแบบจัดทำเค้าโครงแผนผังหมู่บ้านสามารถทำแผนที่คุ่มต่างๆ โดยสร้างต้นแบบเอง ออกแบบเอง กำหนดเขตหมู่บ้าน ประเมินสัดส่วนกำหนดสัญลักษณ์ ค้นหากลุ่มเสี่ยง และกำหนดแผนที่จุดที่อยู่อาศัยของกลุ่มเสี่ยง ทำให้ง่ายต่อการหา กลุ่มเสี่ยง ศึกษาคุ่มที่เข้าป่าเป็นประจำ เจาะรายครัวเรือนและรายบุคคลว่ามีใครบ้าง เข้าถึงข้อมูล

^{๒๖} นายจักรพรรดิ นิงงา เลขที่ ๒๓๑ หมู่ที่ ๑๑ บ้านเจริญพัฒนา ตำบลโพนงาม อำเภอบุญทริก วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๐๐-๑๖.๐๐ น.

เฉพาะตัว จุดประสงค์ในการจัดทำแผนที่เพื่อค้นหากลุ่มเสี่ยง และเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงกลุ่มเสี่ยงในการสร้างความเข้าใจในการป้องกันรักษาไข้มาลาเรีย ตลอดทั้งเพื่อใช้ประสานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการป้องกันและรักษาไข้มาลาเรีย ได้แก่ มูลนิธิรักษ์ไทย อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำที่เกี่ยวข้อง มีความพึงพอใจ ถูกใจ ที่มูลนิธิรักษ์ไทย ทำงานและให้ความช่วยเหลือกลุ่มเสี่ยงที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมตนเองเคยทำงานเพื่อชุมชนอยู่แล้ว มูลนิธิรักษ์ไทยมาเสริมเพิ่มพลังให้มีความกล้าใจ อย่างน้อยไม่รู้สึกลดเดียว มีพี่เลี้ยงสนับสนุนให้คำแนะนำเมื่อประสบปัญหา เป็นการเปิดประตูความคิดอีกช่องทางหนึ่งในการช่วยชุมชน นอกจากให้ความรู้ มูลนิธิฯ ยังมีอุปกรณ์เสริมในการทำงานของอาสาสมัคร ได้แก่ เปลและมุ้งครอบ ไม้ให้เฉพาะแต่ความรู้ ประชาชนจะได้มั่นใจว่าพูดจริงทำจริง การเปิดประชาคมให้ความรู้ถ้ามีอุปกรณ์เสริมจะเป็นการจุดประกายให้ประชาชนสนใจและมีความมั่นใจในตัวที่จะร่วมมือประชาชนไม่ต้องการนามธรรม แต่ต้องการหลักฐานเชิงประจักษ์ ทั้งในรูปความรู้และอุปกรณ์เสริม อันเป็นการจุดประกายว่าทำจริง ในอดีต แรงงานข้ามชาติไม่กล้าให้ความร่วมมือหรือให้ข้อมูล วิธีการแก้ไขคือ การทำงานด้วยความจริงใจ สร้างความคุ้นเคยจนเกิดความไว้วางใจและเชื่อมั่นต่อกัน ประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยง เกิดความศรัทธาที่อาสาสมัคร ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่มูลนิธิรักษ์ไทยลงพื้นที่จริง ทำงานจริง มีอุปกรณ์เสริมความเชื่อมั่นจริง บุคลากรมูลนิธิรักษ์ไทย ทุกคนสามารถเป็นที่เลี้ยงที่ดี ไม่ได้แบ่งแยกพรรคพวก แม้ว่าจะทำงานต่างพื้นที่ ทุกคนมีความยืดหยุ่นปรับตัวเข้ากับประชาชนในพื้นที่แต่ละพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ทำงานได้ทุกพื้นที่ สามารถติดต่อได้ทุกคน มีอุปนิสัยเป็นกันเองเหมือนพี่น้อง การตัดสินใจในการทำงาน ใช้หลักเสียงข้างมากของกลุ่ม การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและแสดงออก หากมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ จะเสริมความรู้หรืออบรมเพิ่มเติมให้ถูกต้อง มีการวิเคราะห์สรุปผลและประเมินผลไม่เครียดแต่ได้ผลงาน

๒.๑๒ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายประทีป โล่ห์นารายณ์^{๒๗}

๒.๑๒.๑ ประชาชนและมูลนิธิรักษ์ไทยได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

โครงการความรู้เคลื่อนที่ลงสู่เจ้าปัญญาเพื่อเด็กชายขอบ เป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยใช้สื่อเคลื่อนที่ให้เรียนรู้นอกห้องเรียน พัฒนาการคิดจากประสบการณ์จริง ส่งเสริมและพัฒนากลุ่ม สร้างภาวะผู้นำ กิจกรรมการเรียนรู้ตามอัยาศัยประกอบด้วย สิทธิเด็ก ภาวะโลกร้อน ภาวะผู้นำ รักการอ่าน เพศศึกษา

โครงการเครือข่ายการศึกษาสิ่งแวดล้อมพื้นที่ชายแดนอีสาน สนับสนุนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปลูกฝังให้เกิดความรู้และทักษะด้านสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตนเอง ในพื้นที่อำเภอหนองบัวและบุงพริก ชายแดนติดลาวและกัมพูชา เป้าหมายให้ชุมชนสามารถจัดการ

^{๒๗} นายประทีป โล่ห์นารายณ์ ฝ่ายงานการศึกษา เด็กและเยาวชน มูลนิธิรักษ์ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๐๐ น.

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด เปลี่ยนแปลงพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์กลายเป็นป่าชุมชนในพื้นที่กว่า ๑,๓๖๐ ไร่

๒.๑๒.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับ มูลนิธิริรักษ์ไทย

-ไม่มี-

๒.๑๒.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับมูลนิธิริรักษ์ไทย

การสร้างจิตสำนึก อำเภอบุญชริกเดิม มีการตัดไม้ทำลายป่า โดยเฉพาะไม้พะยุง สร้างจิตสำนึกให้ตระหนักในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียน โดยบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้สำนึกในประโยชน์ของป่าและการอนุรักษ์ป่า นักเรียนร่วมกันสำรวจและประเมินตัวชี้วัดของป่า เห็นความสมบูรณ์ของป่ากลับมา เมื่อครูเห็นการเปลี่ยนแปลงจึงได้บูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนการสอนการศึกษาสิ่งแวดล้อมในบริบทท้องถิ่น ทำให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์สภาพดินและป่า ให้ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมและการปลูกป่ามากขึ้น

การเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วม เป็นการสร้างพลังชุมชนโดยการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องยั่งยืน ไม่ปิดกั้นความคิด เปิดเวทีรับฟัง และให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมคิด วิเคราะห์ ร่วมกันทั้งภายในท้องถิ่นของตน และเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายกับชุมชนอื่น เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทุกคนร่วมกันตัดสินใจ มูลนิธิฯ เข้าถึงชุมชนได้ง่ายโดยการจัดเวทีการหารือในรูปกลุ่มและการระดมสมอง การทำงานของมูลนิธิฯ จะไม่สั่งการ ไม่ฉาบฉวย มีความมุ่งมั่นทุ่มเท ร่วมกับประชาชนให้เกิดความเชื่อมั่นในการบุกเบิกองค์ความรู้

การจัดการธรรมาภิบาลท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้แบบทีมงานที่ใช้หลักประชาธิปไตย มีการเลือกตัวแทน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ไม่ยึดเฉพาะหัวหน้าหรือผู้นำเป็นหลัก แต่ทุกคนมีโอกาสและมีความเสมอภาคในการแสดงความคิดเห็น เด็กมีอิสระในความคิดและการเสนอโครงการที่ไม่ได้มาจากการสั่ง เซลล์สมองของเด็กจะมีการเจริญเติบโตและการพัฒนาถ้าเด็กได้รับโอกาสเหล่านี้ บทบาทของครูใช้หลักธรรมาภิบาล โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม จัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ผู้อำนวยการโรงเรียนให้โอกาสครูในการเรียนรู้ไปด้วยกัน ชุมชนใช้เวลาที่ประชาธิปไตยในการประชุม มีการบริหารโครงการในรูปคณะกรรมการ แสดงความโปร่งใสในการดำเนินโครงการ มูลนิธิฯ เน้นความชัดเจนในประเด็นหรือสิ่งที่ทำ เจาะลึก ลงลึก ปฏิบัติการร่วมกับชุมชนเพื่อสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของชุมชน ประชาชนร่วมปฏิบัติ สานต่อ เข้ากับวิถีชีวิตชุมชน

๒.๑๓ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายธนยศ พรหมด้าว^{๒๔}

๒.๑๓.๑ ประชาชนและมูลนิธิริรักษ์ไทยได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

^{๒๔} นายธนยศ พรหมด้าว ผู้อำนวยการมูลนิธิริรักษ์ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๐๐-๑๑.๐๐ น.

การสร้างจิตสำนึกในชุมชน สร้างจิตสำนึกในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโดยบูรณาการกับอาชีพ เช่นการย้อมสีทอผ้า สร้างจิตสำนึกโดยแฝงอยู่ในกิจกรรมการรณรงค์ตระหนักรู้ปัญหาการค้ามนุษย์พื้นที่ชายแดน ทำความเข้าใจหลักสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียม การมองแรงงานต่างชาติในมุมมองการตกเป็นเหยื่อค้ามนุษย์ การสร้างจิตสำนึกความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ไม่กีดเชื้อ เอารัดเอาเปรียบทั้งคนไทยด้วยกันและต่างชาติ ชี้ให้เห็นสถานการณ์โลกที่เต็มไปด้วยการแข่งขันที่มองคนไม่เป็นคน สร้างจิตสำนึกในความเท่าเทียมกัน การให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมของมนุษยชาติ ใช้สื่อผ่านวิทยุชุมชน หอกระจายข่าวและสื่อสิ่งพิมพ์อย่างต่อเนื่องในการ ปลุกจิตสำนึกในความไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักในสำคัญด้านสุขภาพและการป้องกันโรค ป้องกันการติดเชื้อเอชไอวี ปรับทัศนคติเชิงลบของชุมชนต่อผู้ติดเชื้อเอชไอวีไม่ใช่เรื่องเลวร้าย ทำให้ชุมชนดูแลและอยู่ร่วมกันได้กับผู้ติดเชื้อเอชไอวี สร้างจิตสำนึก ปลุกฝังทัศนคติที่ดีต่อกันด้วยโอกาส มีเมตตากรุณา มองคนทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์

การเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วม การเปิดโอกาสให้ผู้นำท้องถิ่นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการได้ร่วมกับประชาชน ในการสร้างโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้การพัฒนาตนเอง โดยผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ได้แก่ ด้านอาชีพ การป้องกันดูแลสุขภาพโดยเฉพาะการติดเชื้อเอชไอวีและมาลาเรีย เพิ่มโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมโดยการมีส่วนร่วม เป็นการเสริมพลังให้ประชาชนยกระดับการทำงานที่นำไปสู่การพึ่งตนเอง ชุมชนให้ความร่วมมือพร้อมที่จะเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองแบบภาคีที่หลายหน่วยงานให้การยอมรับ โดยเฉพาะ การศึกษา สาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล) และหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ การเสริมพลัง เกิดขึ้นจาก การได้รับการยอมรับในชุมชน เป็นผู้นำท้องถิ่นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กล้าแสดงความคิดเห็นในเวทีประชาคม สร้างชุมชน (ประชาชน) ให้เป็นนักพัฒนาที่จะสานต่อ สร้างแกนนำอาสาสมัคร คนเหล่านี้จะมีความภาคภูมิใจในการทำงานกับชุมชน มีพลังองค์ความรู้ มีศักยภาพ สนับสนุนทรัพยากรให้บุคคลเหล่านี้สานต่อให้เป็นไปอย่างยั่งยืน

๒.๑๓.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิรักษ์ไทย

ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชน เรื่องของเวลา วิถีชีวิตของประชาชนที่ต้องประกอบอาชีพ หาเลี้ยงตนเอง มูลนิธิฯ ทำตามแผน บางครั้งการดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมไม่เป็นไปตามกำหนด สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ และบางครั้งส่งผลต่อการเลื่อนการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม การประสานทรัพยากร เช่น ปรากฏท้องถิ่นหรือวิทยากรภายนอก ที่จะต้องดำเนินในเวลาที่กำหนด หากไม่สามารถมาได้หรือประชาชนไม่พร้อมก็จะส่งผลต่อการดำเนินโครงการกิจกรรมเช่นกัน คำสั่งด่วนจากทางราชการ ที่อาจส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นในการร่วมโครงการกิจกรรมกับมูลนิธิฯ กลุ่มคนที่เข้าร่วม มองเห็นประโยชน์มากน้อยเพียงใด ควรที่จะสละเวลามาร่วมหรือไม่

๒.๑๓.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับมูลนิธิริักษ์ไทย

การจัดการธรรมาภิบาลท้องถิ่น กิจกรรมโครงการในหลายมิติ ได้แก่ การป้องกันการค้ำมนุษย์ การป้องกันการติดเชื่อเอดส์และการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื่อเอดส์ การป้องกันการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนและสถานศึกษาได้ร่วมมือกันจัดการธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในชุมชน ด้านความโปร่งใส รับผิดชอบ ตรวจสอบได้ (Accountability) ในการดำเนินโครงการของมูลนิธิฯ มูลนิธิฯ ได้รับการจดทะเบียนที่ถูกต้อง การทำงานของมูลนิธิฯ ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เพศ เชื้อชาติ ศาสนา มีระบบการใช้จ่ายเงินตามเงื่อนไขของผู้ให้ทุนทั้งจากภาครัฐ ได้แก่ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และภาคเอกชน ได้แก่ องค์กรเอกชนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ นอกจากนี้เป็นองค์กรปฏิบัติการโดยตรง มูลนิธิฯ ยังมีบทบาทในการทำหน้าที่รับทุนหลักและกระจายให้องค์กรเอกชนย่อยอื่นได้นำไปปฏิบัติ มีระบบบัญชีการใช้จ่ายเงิน ตรวจสอบย้อนหลังได้ ๗ ปี ถ่ายทอดระบบการจัดทำบัญชี ระบบเอกสาร ระบบการเงิน ให้องค์กรภาคีได้ศึกษา และนำไปปฏิบัติ

๒.๑๔ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายสุรเดช วิเศษการ^{๒๙}

๒.๑๔.๑ ประชาชนและมูลนิธิริักษ์ไทยได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

การทำงานเพื่อชุมชน สังคม เช่น การป้องกันการค้ำมนุษย์ จะดึงกลุ่มผู้นำและผู้มีที่มีจิตสาธารณะเข้าร่วมศึกษากลุ่มเสี่ยง การป้องกันการติดเชื่อมาลาเรีย จะร่วมกันศึกษากลุ่มเสี่ยง ไม่ใช่ใช้วิธีการเจาะเลือดตรวจโดยเปิดเผยหรือการใช้กฎหมายเป็นหลัก แต่จะสร้างความเข้าใจกับกลุ่มเสี่ยง ให้ความรู้ด้านสุขศึกษา ให้โอกาสกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มเป้าหมายทำงานร่วมกับอาสาสมัคร สร้างความไว้วางใจเกิดความมั่นใจที่จะเปิดเผยข้อมูล การทำแผนที่ชุมชน แผนทุกแผนจะต้องมีการสำรวจกลุ่มเสี่ยง พัฒนาการจัดทำแผนที่กลุ่มเสี่ยงจากการป้องกันการค้ำมนุษย์ นำไปใช้ในการป้องกันการติดเชื่อไข้มมาลาเรีย ด้านการป้องกันการค้ำมนุษย์ จะเน้นการสำรวจครอบครัวเคลื่อนย้ายแรงงาน ค้นหากกลุ่มเสี่ยงที่ย้ายเข้ามา เช่น แรงงานข้ามชาติ ส่วนการป้องกันการติดเชื่อมาลาเรีย จัดทำแผนที่สุขภาพ ติดตามครอบครัวที่อยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการติดเชื่อมาลาเรีย ทั้งนี้ต้องสร้างความไว้นื้อเชื่อใจว่าข้อมูลดังกล่าวจะไม่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มเสี่ยง

การเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วม อาสาสมัครในชุมชนที่ทำงานร่วมกับมูลนิธิฯ หลายคนได้รับโอกาสความก้าวหน้าภายใต้โครงสร้างภาครัฐและเอกชนที่ทำงานในพื้นที่ มูลนิธิฯ ได้ให้โอกาสประชาชนในการมีส่วนร่วม ขณะเดียวกันก็ได้รับการยอมรับจากชุมชน การประสานงานได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี มีความภาคภูมิใจที่ได้รับความร่วมมือจากชุมชน ทั้งอาสาสมัครและตัวแทนประชาชนต่างมีความรู้และความมั่นใจในการเข้าร่วมโครงการและกิจกรรม เปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งกลุ่มที่ประสบปัญหาและกลุ่มที่อยู่ในโครงสร้างของท้องถิ่น ก่อนเริ่มโครงการ จะเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มเข้าร่วมประชุม แล้วจึงกำหนดกลุ่มเป้าหมายตามประเด็นปัญหา

^{๒๙} นายสุรเดช วิเศษการ ผู้ประสานงานภาคสนาม มูลนิธิริักษ์ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๐๐-๑๒.๐๐ น.

ร่วมกัน อาสาสมัครได้รับโอกาสจากมูลนิธิฯ ในการพัฒนาศักยภาพ มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ด้วยเหตุที่โครงการที่ดำเนินการสะท้อนจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ยังไม่มีใครแก้ไขปัญหาย่างจริงจัง

๒.๑๔.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิรักษ์ไทย อุปสรรคของการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นในบางครั้งจากระยะเวลาดำเนินการในบางเรื่องที่เร่งด่วนอาจไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตหรือฤดูกาลทำการเกษตรของประชาชน มูลนิธิฯ จะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับวงจรชีวิตของชุมชน ปัญหาอุปสรรคในการจัดการธรรมาภิบาลที่เกิดขึ้นในโครงการที่สำคัญส่วนหนึ่งคือ โครงสร้างทางการเมืองในชุมชน บางชุมชนมีการแบ่งแยก แต่การทำงานของมูลนิธิฯ จะเจาะที่ผู้นำทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่เจาะที่โครงสร้างทางการเมือง แต่จะดึงให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม

๒.๑๔.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับมูลนิธิรักษ์ไทย

การสร้างจิตสำนึกในชุมชน อาสาสมัคร สรรวมหมวกหลายใบ ทำงานกับหลายองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน บุคคลเหล่านี้มีจิตสำนึกอยู่แล้ว ค่าจ้างหรือค่าตอบแทนจึงไม่ใช่ประเด็นหลักผลตอบแทนในจิตสำนึกความเป็นอาสาสมัครส่วนใหญ่เป็นความคาดหวังทางอ้อม เช่น ความภาคภูมิใจที่ได้ให้ความช่วยเหลือพี่น้องในชุมชน ทุกครอบครัวเป็นเครือข่ายดีใกล้ชิด ไม่หวังผลทางการเมือง แต่บางคนได้ออกจากตำแหน่งทางการเมืองปกครองแต่ยังคงทำงานอุทิศตนเพื่อชุมชน บุคคลเหล่านี้ได้รับความไว้วางใจจากชุมชนอย่างต่อเนื่อง สร้างจิตสำนึกจากเครือข่าย ไม่ใช่ค่าจ้างหรือการหวังผลตอบแทน

๒.๑๕ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายเสกสรร แนนบขิด^{๓๐}

๒.๑๕.๑ ประชาชนและมูลนิธิรักษ์ไทยได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

มูลนิธิฯ สอนงานเจ้าหน้าที่ ไม่ให้มองการทำงานโครงการเฉพาะที่ปฏิบัติในปัจจุบัน แต่ให้เปิดกว้างไปสู่หลายๆ มิติที่เป็นปัญหาและความต้องการของชุมชน มีการแตกประเด็นจากการส่งเสริมอาชีพ ไปสู่กิจกรรมโครงการอื่นๆ เช่น ด้านสุขภาพ การป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีและไข้มาลาเรีย ซึ่งเชื่อมโยงต่อการย้ายแรงงานและการค้ามนุษย์ ตลอดทั้งกลุ่มที่ไม่มีสิทธิทางทะเบียน การจัดเวทีสาธารณะทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา เช่น เวทีแสดงออกของเด็กและเยาวชนในด้านทักษะชีวิต

กระบวนการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม มูลนิธิฯ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ ประเมินชุมชน (Assessment) โดยใช้ข้อมูลมือสอง (Secondhand information) จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอและตำบล เข้าไปพูดคุยกับพื้นที่ ตามโครงสร้างของอำเภอ ตำบล และชุมชน จัดเวทีหารือคั่นหารูปแบบการทำงานเบื้องต้นร่วมกับผู้นำชุมชน เปิดเวทีสาธารณะเปิดกว้างให้ชุมชนและมูลนิธิฯ ได้หารือร่วมกัน เพื่อป้องกันการขัดแย้งแห่งผลประโยชน์ ให้ทุกภาคส่วน

^{๓๐} นายเสกสรร แนนบขิด เจ้าหน้าที่สนามด้านส่งเสริมอาชีพ ด้านสุขภาพป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีและไข้มาลาเรีย มูลนิธิรักษ์ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๐๐-๑๑.๐๐ น.

รับรู้ผลการค้นหารูปแบบ เชิญตัวแทนทุกภาคส่วนเข้าร่วมเสนอชื่อสมาชิกกลุ่มที่ผ่านการคัดกรองร่วมกัน

๒.๑๕.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับมูลนิธิรักษ์ไทย

การสร้างจิตสำนึกในชุมชน ปัญหาทัศนคติของประชาชนคือการมองเงินกองทุนส่งเสริมอาชีพเป็นเงินให้เปล่า ไม่ได้มองว่าเป็นเงินทุนหมุนเวียน การเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วม การรวมกลุ่มอาชีพสังคมไทยทำได้ยาก ด้วยสาเหตุสำคัญด้านเวลาไม่ตรงกัน และมุมมองของประชาชนต่างกันเพราะต่างก็สามารถรับรู้ข้อมูลโดยผ่านสื่อต่างๆ เมื่อมีเงินเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้กลุ่มแตกแยกและล่มสลายในที่สุด

๒.๑๕.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับมูลนิธิรักษ์ไทย

การเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในรูปกลุ่มในด้านอาชีพส่วนใหญ่จะไม่ยั่งยืน การสร้างเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านทุนและวิชาการโดยการดำเนินการเชิงธุรกิจเป็นรายบุคคล จะทำได้อย่างยั่งยืนกว่า การสร้างเครือข่ายอาชีพสนับสนุนซึ่งกันและกันจึงมีความเป็นไปได้สูงกว่า เช่น การให้การสนับสนุนเชิงวิชาการ เชิงปริมาณการรับสั่งซื้อจากภายนอก เชิงการต่อรองราคาาร่วมกัน ตัวอย่างเช่น เครือข่ายทอเสื่อกกบ้านแดง ตำบลบ้านแดง อำเภอตระการพืชผล เครือข่ายมีหน้าที่รับสั่งซื้อและต่อรองราคา แล้วจึงกระจายงานให้สมาชิกเครือข่ายรับไปผลิต เครือข่ายที่เป็นต้นแบบได้ส่วนใหญ่จะมีสมาชิกไม่เกิน ๕๐ คน ปัจจัยสำคัญของการคงอยู่ของเครือข่ายอาชีพคืออาชีพนั้นจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

การจัดการธรรมาภิบาลท้องถิ่น การที่จะทำให้โครงการบังเกิดผลดีแก่กลุ่มเสี่ยงหรือบุคคลเป้าหมาย มูลนิธิฯ จะต้องอาศัยอาสาสมัครในชุมชนที่จะสร้างศรัทธาความเชื่อมั่น โดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยงที่เป็นแรงงานต่างด้าว หรือกลุ่มเสี่ยงในพื้นที่ที่อ่อนไหวต่อการทำผิดกฎหมาย ในบางพื้นที่ กลุ่มเสี่ยงจะไม่ไว้วางใจมูลนิธิฯ ในเบื้องต้น ขณะเดียวกันภาครัฐได้ติดตามการทำงานของเอกชนโดยใกล้ชิด ระยะแรกมูลนิธิฯ จะเลือกพื้นที่ปฏิบัติการไม่ได้ พื้นที่ที่จะต้องกำหนดโดยภาครัฐ ทำให้กลุ่มเสี่ยงไม่กล้าเปิดเผยตนเอง มูลนิธิฯ จำเป็นต้องใช้เวลาให้ความรู้พื้นฐาน สร้างความคุ้นเคยให้เกิดความเชื่อมั่น แล้วอาสาสมัครจึงจะสามารถจัดเก็บข้อมูลกลุ่มเสี่ยงได้ ข้อมูลกับสถานการณ์จริงในบางครั้งอาจไม่ตรงกัน ข้อมูลที่มีการรายงานอาจไม่เปิดเผยทั้งหมดเพราะเกรงจะส่งผลกระทบต่อผลการท่องเที่ยว กระทบกับงบประมาณที่จำกัดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งกระทบต่อผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มูลนิธิฯ เป็นองค์กรเปิดให้ความสำคัญกับปัญหาของคนในชุมชนและสังคม มูลนิธิฯ ให้ออกาสทุกกลุ่มคนได้แสดงความคิดเห็นทุกระดับ ไม่ว่าจะมาจากเบื้องล่างสู่เบื้องบนหรือเบื้องบนสู่เบื้องล่าง ทำให้คนในชุมชนมีแววตาที่เกิดพลัง มีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ไม่ใช่ดูเฉพาะตัวชีวิตทางเศรษฐกิจ

๓ องค์การวัฒนธรรม วัดวาสุการาม หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี

๓.๑ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พระอธิการชัยมงคล มังคลิโก^{๓๑}

๓.๑.๑ ประชาชนและวัดวาสุการามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นปัจจุบันมีภิกษุ ๑๐ รูป และสามเณร ๒ รูป ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน เป็นความฉลาดของคนโบราณที่อยากให้มีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์สนทนาระหว่างวัดและชุมชน มีการตีเพลอยากให้อายุแม่ใหญ่มาวัด มาเพล มีการสืบทอดศาสนา จัดงานบุญต่างๆ บุญพระเวส บุญเดือน ๓ บุญเดือน ๔ สงกรานต์ ปัจจุบันตั้งชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับวัด โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านเทคโนโลยี เครื่องขยายเสียง ป้ายโฆษณา ใบปลิว แผ่นพับและการบอกกล่าว ตั้งโรงเรียนร่วมกิจกรรมทางศาสนา วัดอยู่ใกล้โรงเรียน โรงเรียนมีนโยบายให้มีการสอบสนามหลวงทุกปี วัดคุมห้องสอบ จัดครูสอน ศิลธรรม วัดเข้าร่วมกับโรงเรียนในวันสำคัญทางศาสนาและตามเทศกาล ให้คนรุ่นหลังได้เข้ามาวัด ได้รู้ประเพณี มีความสนทนาระหว่างวัดและชุมชน มีความร่วมมือกับวัด มีการอบรมสั่งสอนไปในตัวด้วย ปัจจุบันคนเข้ามาร่วมมากขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะเป็นวัดเก่าแก่ อายุมากกว่า ๑๐๐ ปี แรกตั้งวัดในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา มีอุโบสถ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มีศรัทธา มีคนจำนวนมากมาขอพรจาก พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองคือพระเจ้าใหญ่สมใจนี้ อุโบสถหลังเดิมขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของกรมศิลปากร

ความร่วมมือระหว่างวัดและชุมชน แบ่งกลุ่มถวายเพล แบ่งเป็น ๗ กลุ่ม จาก ๕ หมู่ที่ ๒, ๓, ๘, ๑๑ และ ๑๒ มีการจัดผ้าป่าเป็นสาย เป็นกลุ่ม ตามเทศกาลและความศรัทธา เจ้าอาวาส เทศนาพัฒนาสั่งสอนญาติโยมให้มีความสามัคคีระหว่างชุมชน วัดและโรงเรียน โดยใช้หลักศีล ๕ หลักขันติ ไสรัจจะ หลักโยนิโสมนสิการ ใช้ความอดทน ความสงบเสถียร มีการได้ตรงก่อนแก้ปัญหา ซึ่งสืบทอดแนวคิดมาจากหลวงปู่บุญมี โชติปาโล (พระภาวนาวิศาลเถร)

กิจกรรมเทศกาลสำคัญได้แก่ วันขึ้นปีใหม่ สวดมนต์ข้ามปี นั่งสมาธิ งานประจำปีบุญมหาชาติ งานวันสงกรานต์ งานบุญผ้าป่าตลอดปี วันเข้าพรรษา-ออกพรรษา ถวายภัตตาหารที่วัดร่วมกันก่อสร้าง ได้แก่ เมรุเผาศพ ศาลาบำเพ็ญบุญ หอฉันโรงครัว กุฏิ กำแพงรอบวัด ศาลา

๓.๑.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัดวาสุการาม

คนในสังคมปัจจุบันส่วนมาก เหลือกิจกรรมทางศาสนาโดยการให้ทานเพียงอย่างเดียว มีความหย่อนยานในศีล วัดจึงจำเป็นต้องดึงให้เข้ามาถือศีล ปฏิบัติธรรม ไม่ให้ทำเฉพาะทานเพียงอย่างเดียว มีการปฏิบัติอุโบสถศีลและปฏิบัติธรรมในวันสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา การดึงคนเข้าวัดโดยเฉพาะวัยรุ่นที่ไม่เข้าวัด ต้องใช้อุบายหรือกุศโลบาย โดยการจัดบุญประเพณีและมหรสพ มีการแห่และการจัดกิจกรรม หากใช้การปฏิบัติธรรมเพียงอย่างเดียว วัยรุ่นจะไม่เข้าวัด คนแก่คนเฒ่าเข้าวัด แต่วัยรุ่นห่างวัด การปฏิบัติธรรมในแต่ละโอกาสจะมีคนชราและวัยรุ่นเข้าร่วมในอัตราส่วนร้อยละ ๙๐

^{๓๑}พระอธิการชัยมงคล มังคลิโก เจ้าอาวาส รูปที่ ๑๕ เข้ารับตำแหน่งเจ้าอาวาสนับตั้งแต่ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึงปัจจุบัน วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.

และร้อยละ ๑๐ ตามลำดับ ส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของคนที่ไม่เข้าวัดมีสาเหตุมาจากปัญหาปากท้อง เนื่องจากเศรษฐกิจ รูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำมาหากิน ไม่มีเวลาเข้าวัด การทำมาหากิน และปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาหลักปัญหาหนึ่งที่กระทบสถาบันศาสนา

๓.๑.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาล ท้องถิ่นกับวัดวาสุการาม การจัดการธรรมาภิบาลระหว่างวัดและชุมชน

ก่อนจะแต่งตั้งตำแหน่งใดๆ ในวัด คณะสงฆ์ระดับตำบลหาหรือความเห็นชอบจากชุมชนพร้อมกับผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชน ดูความเหมาะสมที่จะเป็นเจ้าอาวาสและพัฒนาวัด ส่วนกรรมการวัด เจ้าอาวาสแต่งตั้งไวยาวัจกร โดยการปรึกษาหารือเห็นชอบโดยชุมชน หากแต่งตั้งโดยพลการแล้ว หากชุมชนไม่เห็นด้วยอาจเกิดปัญหาความสัมพันธ์และความร่วมมือ มีปัญหาในการทำงาน การก่อสร้างขนาดใหญ่ ชุมชนปรึกษาหารือร่วมกับวัด ผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาตรวจสอบระบบบัญชี ประกอบด้วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกรและผู้นำชุมชน การตัดสินใจการดำเนินธุรกรรมทางการเงิน ดำเนินการโดยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกรและผู้นำชุมชน

หลักธรรมที่ใช้อบรมสั่งสอนชุมชน ชันติ โสรจจะ เป็นหลักใหญ่ พร้อมกับพรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุชิตา อุเบกขา) และสังคหวัตถุ ๔ (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา)

๓.๒ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พระบรรพต ดันติปาโล^{๓๒}

๓.๒.๑ ประชาชนและวัดวาสุการามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน ชุมชนให้ความร่วมมือดี ร่วมพิจารณาว่าสิ่งใดสมควร ไม่สมควร ร่วมทำบุญด้วยหลักความดี มีเมตตา ปล่อยสัตว์ สืบทอดพระพุทธศาสนา โดยคนสูงอายุมาทำวัตรจำนวนมาก มีการบวชชีพราหมณ์ แยกเป็น อายุมากกว่า ๖๐ ปี มาร้อยละ ๙๐-๑๐๐ อายุ ๕๐-๖๐ ปี มาร้อยละ ๗๐ อายุต่ำกว่า ๕๐ ปี มาเฉพาะเทศกาล ด้วยเหตุผลทางการเรียนและการประกอบอาชีพในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด กิจกรรมที่ประชาชนร่วมกับวัด วัดใช้เวลาทยอยสร้าง เช่น การก่อสร้างกำแพงวัด ๑๖๔ ช่องทยอยทำช่วงละ ๑-๒ ช่อง ประชาชนมีศรัทธาทำบุญตักบาตรเป็นประจำมากที่สุด เติมนิมนต์บาท ๑๐-๒๐-๓๐ เมตร อาหารเต็มบาตร ด้วยความศรัทธาที่ชุมชนมีต่อวัด มีความผูกพันกับวัด ประชาชนให้ความร่วมมือในการลดอบายมุข ไม่มีการขายสุราในวัดไม่ว่าจะในหรือนอกเทศกาล

๓.๒.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัด วาสุการาม เมื่อเกิดปัญหาข้อขัดแย้ง

ใช้หลักความมีเหตุมีผล ผู้นำ ๕ หมู่บ้านเป็นหลัก พระอาจารย์เจ้าอาวาสเป็นประธาน เมื่อมีข้อขัดแย้งตกลงกันได้

๓.๒.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาล ท้องถิ่นกับวัดวาสุการาม

การกระจายงานของเจ้าอาวาส มอบบทบาทให้พระทุกรูปได้เทศน์ ฝึกความกล้า ฝึกสติสำนึก ให้พระใหม่ภาคภูมิใจ มั่นใจว่าตนเองทำได้ ให้พระทุกรูปได้แสดงออก เจ้าอาวาสไม่สะสมส่วนตน จัดการดูแลวัด แบ่งปันสิ่งที่ได้มา เสมอภาคในหมู่สงฆ์

^{๓๒}พระบรรพต ดันติปาโล จำวัดที่วัดวาสุการาม ๒ พรรษา มาจากอำเภอภูผพริก อายุ ๖๐ ปี เป็นที่ปรึกษาคณะสงฆ์ มีความสามารถด้านศิลปะ วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๐๙.๔๕ น.

การตัดสินใจร่วมกันระหว่างวัดกับชุมชนเป็นทั้งแนวดิ่งและแนวราบ ข้อเสนอเกิดขึ้นทั้งจากชุมชน ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาส ใช้หลักความร่วมมือปรึกษาหารือก่อนลงมือ เจ้าอาวาสเปิดให้มีการปรึกษาหารืออย่างเสมอภาค ให้โอกาสทุกฝ่ายแสดงความคิดเห็น สังคมให้ความร่วมมือสูง มีบทบาทของกลุ่มคุ้ม มีขบวนการทางสังคมโดยธรรมชาติ ให้การสนับสนุนวัดโดยธรรมชาติ ชุมชนมีจิตอาสาโดยธรรมชาติ เดินเข้ามาในวัดหากมีสิ่งใดไม่สะอาดหรือเป็นระเบียบเรียบร้อย ประชาชนจะกวาดวัด ดูแลวัดโดยไม่ต้องมอบหมายให้ทำ วัยรุ่นกลับเข้ามาวัด เข้ามาเยี่ยมวัด กราบพระเจ้าใหญ่ สมใจนึก นำจิตอุปถัมภ์มาถวาย มีการสื่อสารกับวัด ผู้ที่บวชแล้ว หลังจากลาสิกขาเพศมีความประพฤติดีขึ้น กลับมาขอคำปรึกษาหารือ ทางวัดเปิดช่องทางและโอกาสให้ชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมในวัด ประกอบกับญาติโยมใส่ใจอยู่แล้ว พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือ มีการสื่อสารระหว่างวัดและชุมชนอย่างใกล้ชิด ชุมชนตอบรับสัมพันธ์กับวัดถึงร้อยละ ๙๐ เจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ ให้การสงเคราะห์ชุมชน โดยคืนปัจจัยแก่เจ้าภาพกรณีอุปถัมภ์คนยากจน ช่วยคนจนโดยการส่งของคืนช่วยงาน ให้กำลังใจดูแลรักษาผู้สูงอายุและผู้ป่วย เจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ไปเยี่ยมที่บ้านและโรงพยาบาล

๓.๓ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พระพัยค์ม ฐานธัมโม^{๓๓}

๓.๓.๑ ประชาชนและวัดวาสุการามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาล ท้องถิ่นมีความสามัคคีระหว่างพระในวัด มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีความสามัคคีร่วมมือระหว่างญาติโยม ผู้นำชุมชนและวัด มีศรัทธา ทำด้วยใจ ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการเสนอโครงการกิจกรรมประจำปี รวมถึงพระสงฆ์ ไวยาวัจกร ผู้นำ และชุมชน เจ้าอาวาสจะปรึกษาชุมชนและพระลูกวัดทุกรูปเสนอ การทำผ้าป่า การใช้ประโยชน์จากการทำผ้าป่า การจัดระบบไฟระบบน้ำ เครื่องเสียง ลำโพง เครื่องปั่นไฟ

๓.๓.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัดวาสุการาม

ไม่เคยเกิดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชุมชน

๓.๓.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับวัดวาสุการาม

ธรรมะหรือคำสอนสำคัญ ใส่บาตรเพื่ออะไร บุญคืออะไร บุญอยู่ที่ใด บุญไม่ได้อยู่ที่วัด แต่อยู่ที่บ้าน อยู่ในวิถีชีวิต ความถูกต้อง ความชอบธรรม ความซื่อสัตย์

ความดีฝากไว้ในธนาคาร แต่ไม่เหมือนเงินสด ถอนมาใช้ไม่ได้ แต่จะช่วยให้ยามอึดอัดขัดสน ความดีคือบุญ ความดี ความสบายใจคือบุญ ความดีชั่วทุกอย่างกลับมาที่บาปบุญ ความดีชนะทุกอย่าง การให้ทาน มีทั้งอามิสทาน และธรรมทาน โดยธรรมทานให้ทั้งความรู้และให้อภัย เป็นอภัยทาน

๓.๔ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นายบุญส่ง วงศ์สวัสดิ์^{๓๔}

^{๓๓}พระพัยค์ม ฐานธัมโม อายุ ๔๔ ปี บวชได้ ๙ เดือน เจตนาเดิมจะบวชเฉพาะช่วงเข้าพรรษา ได้ขยายเวลาบวชเพราะรู้สึกสบายใจ วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๔๕-๑๐.๓๐ น.

^{๓๔}นายบุญส่ง วงศ์สวัสดิ์ อายุ ๖๙ ปี บ้านเลขที่ ๘๖ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง รักษาการไวยาวัจกร วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๓๐-๑๑.๑๕ น.

๓.๔.๑ ประชาชนและวัดวาฬารามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาล ท้องถิ่นความร่วมมือระหว่างวัดและชุมชนดีมาก เพราะมีศรัทธาต่อเจ้าอาวาสและคณะสงฆ์วัด เจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ เป็นที่พึ่งพาทางใจตามประเพณีความเชื่อท้องถิ่น เช่น บุญมหาชาติ พิธีมงคล (สู่วัฒนมงคล ๑๘ ทิศ) ผ้าป่ากองน้อยหรือใหญ่ มีกิจกรรมหลากหลายเพิ่มขึ้นด้วยเหตุจากศรัทธาที่มีต่อเจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ การสู่วัฒนชำระหรือทอดผ้าป่า ได้มากน้อยไม่สำคัญ ให้ความสำคัญกับทุกคนเท่าๆ กัน มีของที่ระลึกวัดถ่มงคโดยเฉพาะเหรียญพระเจ้าใหญ่สมใจนี้ การทำงานของ ไวยาวัจกร สะดวกใจ สบายใจ เกิดจากศรัทธาและความคิดของประชาชน เกิดจากความสามัคคีทั้งภายในวัดและระหว่างวัดกับชุมชน เจ้าอาวาสสอนให้ประชาชนศรัทธาต่อตนเอง ส่วนประชาชนจะปฏิบัติหรือไม่ก็ปล่อยให้คิดเอง นอกจากไวยาวัจกรจะทำบายศรีและกล่าวคำบูชาในศาสนพิธีแล้ว ไวยาวัจกรยังสอนชุมชนให้จัดการฃาปนกิจเอง โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เก็บอัฐิเถ้ากระดูกเอง ทำความสะอาดเมรุ แนะนำให้ประหยัด ไม่ต้องมีสัปเหร่อ ไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทน ทำให้ประชาชนมีความอบอุ่นใจมีศรัทธา

๓.๔.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัดวาฬาราม

ไวยาวัจกร ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชน ให้คำปรึกษาเมื่อมีการร้องขอจากเจ้าอาวาส ในด้านการบริหารงานในวัด ที่ผ่านมามีไม่เคยมีข้อขัดแย้งแม้แต่ครั้งเดียว มีการสื่อสารระหว่างวัดและชุมชน เป็นประจำ ผ่านทางหอกระจายข่าว ปรึกษาหารือในคณะกรรมการ ได้ข้อมติ เจ้าอาวาสให้คำปรึกษาเสริมเพิ่มเติม

๓.๔.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาล ท้องถิ่นกับวัดวาฬาราม เจ้าอาวาสมีความเป็นกลาง ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง มีเมตตา แบ่งปัน สมานัตตา ระบบการเงินการบัญชีรายรับรายจ่ายของวัดมีความโปร่งใส อธิบายได้ ตรวจสอบได้ ตรวจสอบบัญชีได้ คำสอนของเจ้าอาวาสที่สำคัญคือ ความซื่อสัตย์สุจริต มีสติ มีขันติ โสรจจะ มีความสงบ เจ้าอาวาสมีปิยวาจา เป็นแบบอย่าง การแต่งตั้งไวยาวัจกร จะขอคำปรึกษาจากชุมชน

๓.๕ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางคำมิว สุขเต็มดี^{๓๕}

๓.๕.๑ ประชาชนและวัดวาฬารามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาล ท้องถิ่นการมาวัด อยากรับบุญ สบายใจ อยากร่วมวัด กวาดวัดจากใจ เกิดจากภายในตนเอง ทำความสะอาดวัดและสิ่งแวดล้อมตัวเรา คิดต้องการทำให้ดีที่สุดเอง ไม่มีใครบอกให้มาวัด มาเอง อยากร่วมพัฒนาเอง

วัดและชุมชนมีความสามัคคี พร้อมเพรียง นำไปสู่ความสำเร็จ เมื่อมีการจัดงาน เจ้าอาวาสยกให้กรรมการวัด ไวยาวัจกร ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำ อธิบดียรายรับ รายจ่าย เจ้าอาวาสให้ความคิดเห็นเสริมในบางครั้ง เมื่อมีการจัดกิจกรรมวัด เช่นงานบุญมหาชาติ จะมีการประชุมกรรมการหมู่บ้าน การสื่อสารกับวัด ได้ยินจากประกาศหอกระจายข่าวโดยไวยาวัจกรหรือผู้ใหญ่บ้าน บางครั้งใช้วิธีพูดต่อๆ กัน เคยเข้าร่วมประชุมกับวัด แต่ตนเองไม่ค่อยได้ร่วมแสดงความคิดเห็น เพียงแต่ตั้งใจมาทำบุญ ทุกวันนี้คนเข้าวัดมากขึ้น ด้วยเหตุจากความศรัทธาเลื่อมใสในปฏิปทาของเจ้าอาวาสข้อคิด

^{๓๕}นางคำมิว สุขเต็มดี อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๗๑ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๑๕-๑๒.๐๐ น.

ที่ได้จากการเข้าวัด ได้หลักธรรมในการดำเนินชีวิต รักษาศีล ๕ ไม่สามารถจำเรียงข้อได้ แต่จำความหมายได้ครบทุกข้อ สวดมนต์ไหว้พระเป็นประจำ

๓.๕.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัด วาลุการาม

ไม่มีปัญหาการจัดการการเงิน มีบ้างเป็นเรื่องเข้าใจผิดเล็กๆ น้อยๆ แต่ละคนคิดไม่เหมือนกัน หากมีข้อสงสัยกรรมการจะอธิบาย

๓.๕.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับวัดวาลุการาม

ความคิดเห็นต่อเจ้าอาวาส มีความศรัทธาเจ้าอาวาส เป็นพระที่พูดน้อย มีความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม มีความดี ความมั่นคง

๓.๖ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางอุไร นาคำ^{๓๖}

๓.๖.๑ ประชาชนและวัดวาลุการามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นวัดเป็นสถานที่สงบ ไม่พูดรุนแรง ให้ปิดมือถือในเวลาที่มีการแสดงธรรมหรือปฏิบัติธรรม ทำความสะอาดลานวัดและห้องน้ำ ลงวัด วันพระ ทำวัตร ฟังเทศน์ ทุกวันพระ เจ้าอาวาสแนะนำให้ข้อคิดเห็น สิ่งใดดีไม่ดี เจ้าอาวาสแนะนำให้บวชชีพราหมณ์ ปฏิบัติศีล ศีล ๕ มีการปรึกษาหารือระหว่างผู้นำชุมชนและวัด ชุมชนจัดงานและร่วมมือกับวัดมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับที่เคยแบ่งแยก ไม่สามัคคีในอดีต ประชาชนร่วมมือช่วยกันระหว่างวัดระเว กับวัดวาลุการาม วัดระเวตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๑๑ ประชาชนแบ่งเป็นกลุ่มเป็นคุ้มจัดการดูแลถวายเพลพระ เมื่อมีกิจกรรมสำคัญทุกคนจะมาร่วมกันหมด มีความร่วมมือหลายฝ่าย ได้แก่ เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร ๒ คน ผู้ใหญ่บ้าน ๕ หมู่ (๘,๑๒,๑๓,๓,๒) และกรรมการอื่นๆ รวม ๑๕-๑๖ คน

๓.๖.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัด วาลุการาม ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเป็นไปด้วยดี ไม่มีปัญหาข้อขัดแย้ง

๓.๖.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับวัดวาลุการาม

ก่อนที่เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันจะได้รับการแต่งตั้ง ได้มีการประชุมปรึกษาหารือกับชุมชนว่าเห็นดีเห็นงามด้วยหรือไม่ เจ้าอาวาสเป็นคนบ้านระเว ส่วนการแต่งตั้งไวยาวัจกร ยังไม่มีการขอคำปรึกษาจากชุมชน ศรัทธาที่มีต่อเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสไม่ยึดตนเองเป็นใหญ่ ไม่ค่อยพูด พูดน้อย มีความซื่อสัตย์ ไม่ตะต้อเงิน ให้ไวยาวัจกรและผู้นำดูแลบัญชีการเงิน แจกจ่ายละเอียดรับ-จ่าย ของทุกอย่างที่จัดทางหอกระจายข่าว ออกความเห็นร่วมกันในการจัดงานหรือจัดกิจกรรม มีข้อตกลงร่วมกันระหว่างประชาชนกับวัด

^{๓๖}นางอุไร นาคำ อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๔ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๒.๓๐-๑๓.๑๕ น.

๓.๗ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางสุพรรณ สิมมา^{๓๗}

๓.๗.๑ ประชาชนและวัดวาสุการามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาถวายเพลพระ จิตใจอยากไปวัด อยากทำบุญ มีความศรัทธาต่อวัด อยากปฏิบัติธรรม วันพระ ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ มาร่วมกันทำวัตรปฏิบัติธรรม และวันที่มีการสมโภชน์เทศกาลสำคัญ ยึดหลักธรรมสำคัญคือการไม่เบียดเบียน ตั้งอยู่ในความสงบ ตั้งสติ ใช้ปัญญาเกิดปัญญา พัฒนาจิตใจ เน้นการปฏิบัติต่อกันด้วย ทาน ปิยวาจา สร้างประโยชน์ต่อกัน ไม่กล่าวหาใคร ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๓.๗.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัดวาสุการาม

ไม่มีข้อขัดแย้ง เมื่อมีปัญหาหารือกันแก้ไข เรื่องใหญ่ๆ แก้ไขโดยการปรึกษาหารือ มีกรรมการวัดปรึกษา

๓.๗.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับวัดวาสุการาม

การบริหารงานของวัดมีความปลอดโปร่ง มีความศรัทธาเจ้าอาวาส เพราะ แนะนำดี พูดดี ใจดี ใจบุญ อธิบายทำความเข้าใจทุกฝ่าย เมื่อทุกฝ่ายเห็นดีเห็นชอบแล้วจึงนำไปปฏิบัติ มีความซื่อสัตย์ พูดตรงไปตรงมา ไม่จำเป็นไม่พูด วางตัวนิ่งสงบ เป็นกลาง ซื่อสัตย์

๓.๘ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายสมนึก ศิลาโชติ^{๓๘}

๓.๘.๑ ประชาชนและวัดวาสุการามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นมีความร่วมมือสูง มีความสามัคคีในการร่วมกิจกรรมวัด มีศรัทธา มีการใช้ประเพณีดั้งเดิมให้ผู้จัดงานศพรับผิดชอบดูแลงานฌาปนกิจเอง ได้แก่ การนำศพขึ้นเมรุ การหาเชื้อเพลิง การประชุมเพลิง การเก็บอัฐิ ชุมชนและไวยาวัจกรฟังความเห็นแนะนำซึ่งกันและกันเป็นกัลยาณมิตร หลักธรรมที่เจ้าอาวาสเทศน์ คือการไม่ให้เบียดเบียนทั้งมนุษย์และสัตว์ ให้ทำความดี ใช้จ่ายตามสมควรแก่สถานะของตนเอง อย่ายุ่จ่ายเกินตัวทั้งส่วนรวมและส่วนตัว เปิดกว้างให้ประชาชนมีส่วนร่วมทุกด้านในการบำรุงรักษาวัดทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมเมื่อชาวบ้านเห็นดีเห็นงามด้วย ตั้งกรรมการเสนอจัดซื้อจัดจ้าง และกรรมการตรวจสอบ มีการแบ่งหน้าที่กรรมการฝ่ายต่างๆ ได้แก่ กรรมการสืบราคา กรรมการจัดซื้อจัดจ้าง กรรมการตรวจรับตรวจสอบ กรรมการติดตามผลให้คำแนะนำแก้ไข ในด้านประชาคม มีการรวมกลุ่มคุ้ม เพื่อสนับสนุนกิจกรรมคณะสงฆ์

๓.๘.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัดวาสุการาม เมื่อมีความคิดเห็นหรือปัญหา ใช้มติส่วนใหญ่โดยเสียงข้างน้อยให้การยอมรับ ไม่ขัดแย้ง

๓.๘.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับวัดวาสุการาม

^{๓๗}นางสุพรรณ สิมมา อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๐ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว่น้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๑๕-๑๔.๐๐ น.

^{๓๘}นายสมนึก ศิลาโชติ อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๕ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว่น้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๔.๔๕ น.

ยึดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ก่อนแต่งตั้งเจ้าอาวาส ได้ขอคำปรึกษาประชาชน โดยการประชุม ส่วนไวยาวัจกรของวัด ยังไม่ได้ดำเนินการ คาดว่าจะขอคำปรึกษาประชาชน

เจ้าอาวาสกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้กรรมการและผู้นำ ศรัทธาเจ้าอาวาสที่ไม่หยุดนิ่ง มีผลงาน สร้างรั้ว สร้างเมรุ เจ้าอาวาสฟังมากกว่าพูด มีขันติ โสรัจจะ อดทนอดกลั้น ไม่มีปากเสียงตั้งสติหาเหตุผล การเงินการบัญชีที่รับผิดชอบตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส แจ้งรายรับ-รายจ่าย พิมพ์รายงานรายรับรายจ่ายแจกผู้นำ ประกาศให้ชาวบ้านทราบ นำส่วนที่เหลือจากการจัดงานไปฝากเข้าบัญชี โดยมีไวยาวัจกร ๒ คนพร้อมทั้งเจ้าอาวาส วัดมีเหรียญที่ระลึกพระเจ้าใหญ่สมใจนึก ที่ประชาชนศรัทธาและเป็นแรงจูงใจ ให้พี่น้องลูกหลานต่างจังหวัดโดยเฉพาะจากกรุงเทพฯ

๓.๙ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายยศวิจน์ จำปานาค^{๓๙}

๓.๙.๑ ประชาชนและวัดวาสุการามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น วัดเปิดช่องทางและโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตลอดเวลา ไม่เคยปิด เจ้าอาวาสและกรรมการมีความโปร่งใส เกิดความร่วมมือระหว่างวัดและชุมชน เมื่อมีการจัดงานที่มีรายได้ จะประกาศยอดรายรับ-รายจ่าย ให้ทราบภายใน ๒ วัน หลังจากจัดงาน หากยังไม่ประกาศ ประชาชนมีจิตสำนึกที่อยากทราบข้อมูล มีบัญชีวัด บัญชีเดียว ใช้หลักศรัทธาและประชาธิปไตย โดยวิธีการหาหรือและตัดสินใจกับคนส่วนใหญ่ ในการจัดงานต่างๆ การตัดสินใจอยู่ที่ชาวบ้านร่วมกันตัดสินใจ โดยเจ้าอาวาสตั้งคำถามต่อชาวบ้านและผู้นำว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร ผู้นำหาข้อมูล นำกลับมาประชาคมขอคำปรึกษาจากเจ้าอาวาสและชาวบ้าน ชาวบ้านให้ความเห็นชอบผ่านประชาคม โดยจัดประชุมที่วัดสื่อสารผ่านหอกระจายข่าวชุมชนและโดยการบอกกล่าวต่อๆ กัน หากวัดคลาดเคลื่อนกำหนดการประชาชนมีจิตสำนึกเองที่จะอยากหรือขอทราบรายละเอียด สิ่งที่เจ้าอาวาสสอนโดยเฉพาะศีล ๕ ถ้าทุกคนมีศีล ๕ จัดได้ว่าเป็นคนดี สังคมอยู่ได้ พระพุทธรูปกราบไหว้ที่ใดก็ได้ สิ่งสำคัญคือศรัทธา เราควรสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประชาคมเครือข่ายกลุ่มเครือข่ายที่เป็นไปโดยธรรมชาติ คือกลุ่มคุ้ม กรรมการคุ้มประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๒ คน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ๒ คน

๓.๙.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัดวาสุการาม

ไม่พบข้อบกพร่อง ไม่มีความเคลือบแคลงสงสัย วัดและชุมชนไม่มีข้อขัดแย้ง มีความโปร่งใส ไม่มีอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน เกิดจากความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อเจ้าอาวาส ประชาชนและเจ้าอาวาสร่วมกันปฏิบัติครบตามฮีต ๑๒ คอง ๑๔ ตัดออกเฉพาะบุญเดือน ๖ บุญบั้งไฟ

๓.๙.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับวัดวาสุการาม

ก่อนการแต่งตั้งเจ้าอาวาส มีการประชุมพูดคุยระหว่างผู้นำทั้ง ๕ หมู่บ้าน ประชาชน ชาวบ้าน และชุมชน ก่อนแต่งตั้งใช้เวลาหลายเดือน ให้ปฏิบัติหน้าที่เจ้าอาวาส เมื่อผู้นำและประชาชนเห็นดีเห็นชอบจึงมีคำสั่งแต่งตั้งเจ้าอาวาสในภายหลัง สำหรับการแต่งตั้งไวยาวัจกร ดูความ

^{๓๙} นายยศวิจน์ จำปานาค อายุ ๕๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๑๐ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเว่น้อย วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๔๕-๑๕.๓๐ น.

เหมาะสมโดยให้ประชาชนร่วมพิจารณาหลักเกณฑ์ ได้แก่ มีความเสียสละ มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีความซื่อสัตย์ คุการปฏิบัติ รักษาศีล ภาวนา มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้คำปรึกษาได้ตนเองมีศรัทธาต่อวัด ต่อเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสปฏิบัติชอบ พุดแล้วปฏิบัติ พุดน้อย ไม่เรียกร้องทรัพย์ มีความซื่อสัตย์ โปร่งใส

๓.๑๐ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางบุญมี คำไย^{๔๐}

๓.๑๐.๑ ประชาชนและวัดวาสุการามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

ไปวัดแล้วปลดปล่อยไปรง เข้าไปจำศีล ปฏิบัติศีล ชาวบ้านทุกคนเห็นสิ่งใดสกปรกในวัด จะช่วยกันจัดการทำความสะอาด เข้าวัดอยากได้บุญ อิมอกอิมใจ เมื่อมีการจัดงานสำคัญ กรรมการประกาศการจัดงาน ประชาชนให้ความร่วมมือ ไปปฏิบัติธรรมรักษาศีล ทุกวันพระ ๘ คำ และ ๑๕ คำ ร่วมงานบุญประเพณีเป็นประจำ กรรมการวัดและมัคทายก ทำหน้าที่ได้ดี ให้การต้อนรับ มีความเป็นมิตร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ผูกพัน รักกัน เมื่อเข้าไปในวัดรู้สึกอบอุ่นใจ สบายใจ รื่นเริงหัวใจ ทุกคนรับผิดชอบร่วมกับวัด ตนเองปั่นจักรยานไปตักบาตรระยะทางหนึ่งกิโลเมตรทุกวัน

๓.๑๐.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัดวาสุการามไม่มีอะไรคับข้องใจหรือขัดแย้งกับวัด

๓.๑๐.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับวัดวาสุการาม

ก่อนการแต่งตั้งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ให้ปฏิบัติหน้าที่ไปก่อน แล้วจึงถามชาวบ้านว่าอยากได้ท่านหรือไม่ ท่านเหมาะสมหรือไม่ที่จะเป็นเจ้าอาวาส หลังจากนั้นจึงมีการประกาศแต่งตั้งศรัทธาที่มีต่อเจ้าอาวาสที่ปฏิบัติดีกับทุกคน ให้ความเสมอภาคกับทุกคน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ดีทุกอย่าง ไม่กล่าวร้ายให้ใคร ความดีของเจ้าอาวาส ดีมาก ปฏิบัติกิจในศาสนาดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีความซื่อสัตย์ สุจริต หมั่นเวียนให้พระทุกรูปเทศน์ เจ้าอาวาสสอนให้อดทน ตั้งใจ ทำความดีทั้งในครอบครัวและต่อผู้อื่น

๓.๑๑ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายเข้ม สุขเต็มดี^{๔๑} อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๗ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๐๐ น.

๓.๑๑.๑ ประชาชนและวัดวาสุการามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

มีความผูกพันกับวัดตั้งแต่เกิด ประตูปานใหญ่อาจจะปิดเป็นบางเวลา แต่ประตูปานเล็กเปิดตลอดวันตลอดคืน เปิดโอกาสให้ทุกคน ด้วยความโปร่งใส เปิดช่องทางให้ทุกคนได้มีโอกาสเข้าร่วม ให้มีความรู้สึกว่าเป็นของทุกคน ความอยากที่จะเข้าวัดเกิดจากศรัทธาของประชาชนเอง สำหรับผู้อาวุโสการเข้าวัดไปทำบุญคือการสำรองเสปียงติดตัวไว้ในกายหน้า เคยร่วมประชุมเป็น

^{๔๐}นางบุญมี คำไย อายุ ๖๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๔ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวน้อย ตำบลระเว วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๕.๔๕-๑๖.๓๐ น.

^{๔๑}นายเข้ม สุขเต็มดี อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๗ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๐๐ น.

ประจำ ทุกคนเข้ามาวัดด้วยจิตสำนึกและความสมัครใจ มีความดีต่อกันระหว่างวัดและชาวบ้าน ตนเองมีภูมิปัญญาหมอปั้นบ้านจึงสามารถช่วยพระเณร และชาวบ้านทั่วไปได้หลักธรรมที่เจ้าอาวาส สอน ความกตัญญู กตเวทิตาต่อบิดามารดา ไม่ทำอะไรให้ผิดใจกัน ไม่เถียงกัน ให้ใช้ความอดทน มี ขันติ สอนให้แบ่งปัน ทั้งของกินของใช้

๓.๑๑.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัด วาลุการาม มีความสัมพันธ์อันดี ชุมชนและวัดไม่มีอุปสรรค

๓.๑๑.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับวาลุการาม

มีความรู้สึกที่เจ้าอาวาสดี ติดตามดูแลผู้สูงอายุและคนเจ็บป่วยโดยใกล้ชิด ปฏิบัติ ต่อทุกคนอย่างเสมอภาค ดีชั่วเท่ากัน สงบนิ่ง ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง วางตัวเป็นกลาง ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่อง เงิน ยกให้เป็นเรื่องของกรรมการ บัญชีใช้ระบบการฝากเงินร่วม เป็นไปด้วยความโปร่งใส เจ้าอาวาส ปลดปล่อยให้พิจารณาารายรับและการใช้จ่ายเอง ให้เฉพาะความเห็นที่จำเป็น เจ้าอาวาสไม่กอบโกย ไม่โลภ ไม่สะสมของส่วนตัว แบ่งปันออกไปให้พระเณรและชาวบ้าน กุฎีว่างเปล่า ทำให้ประชาชนเกิดศรัทธา เจ้าอาวาสช่วยสังคม จ่ายเงินช่วยงานศพโดยเฉพาะคนยากจน เมื่อคนยากจนถวายของทำบุญในพิธี เจ้าอาวาสจะมอบคืนให้เจ้าภาพงานศพที่ฐานะยากจน ดูแลพระเณรและประชาชน ให้ความช่วยเหลือ ดูแลใกล้ชิด ผูกพัน ได้ใจ ได้ความศรัทธา ทั้งจากพระเณรในวัดและชาวบ้าน ศรัทธาต่อเจ้าอาวาส เพิ่มพลังการมีส่วนร่วมของประชาชน

๓.๑๒ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางอำนาจ รongแก้ว^{๔๒}

๓.๑๒.๑ ประชาชนและวัดวาลุการามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

หลักธรรมที่ได้จากวัด และนำมาประพฤติปฏิบัติเป็นประจำ ยึดในหลักศีลธรรม ศีล ๕ และถือศีล ๘ ในวันสำคัญทางศาสนาและช่วงเข้าพรรษา การปฏิบัติธรรม รักษาศีล โดยเฉพาะช่วง เข้าพรรษาและวันสำคัญทางศาสนา มีความสำนึกจากใจ และอยากไปปฏิบัติตามประเพณี หลักธรรม ที่เจ้าอาวาสสอน สร้างความดี มีความอดทนอดกลั้น

๓.๑๒.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัด วาลุการาม

-ไม่มี-

๓.๑๒.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับวัดวาลุการาม

บ้านเดิมของเจ้าอาวาสคือบ้านระเว ที่ตั้งของวัด ก่อนแต่งตั้งเจ้าอาวาส ได้มีการ ประชุมชาวบ้าน เห็นดีเห็นชอบ เห็นดีเห็นงามถามทุกคน ถามประชาชนทุกคนหลังจากนั้นได้มีคำสั่ง แต่งตั้งเจ้าอาวาส ชาวบ้านมีศรัทธาต่อเจ้าอาวาส ท่านมีคุณลักษณะที่ดี เป็นคนดี ซื่อตรง เปิดเผย ทำ จริง พูดจริง พูดน้อยแต่จริงจัง ตรงไปตรงมาด้วยใจจริงของท่าน มีความเป็นกลาง ไม่ว่าจะชั่วหรือดี

^{๔๒}นางอำนาจ รongแก้ว อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๐ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๐.๐๐-๑๐.๔๕ น.

พร้อมเสมอ ดีชั่วพร้อมให้คำปรึกษา พร้อมทั้งจะคอยด้วย ไม่พูดมาก เข้าหาได้ตลอดเวลา พร้อมเสมอที่จะรับกิจนิมนต์ ไม่เลือกปฏิบัติ ปฏิบัติต่อทุกคนเสมอกัน ไม่มีใครรังเกียจหรือรังเกียจใคร

๓.๑๓ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางเพ็ญศรี ขยายวงศ์^{๔๓} อายุ ๕๗ ปีอยู่บ้านเลขที่ ๔๐ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๐๐-๑๑.๔๕ น.

๓.๑๓.๑ ประชาชนและวัดวาสุการามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

พระทุกรูปพูดดี พอใจที่ได้ออกไปร่วมกิจกรรมวัด ทำความสะอาดภาชนะเครื่องใช้ และบริเวณวัดอย่างน้อยห้าวันต่อสัปดาห์ พอใจไปเอง พอใจที่จะช่วยวัด หลักธรรมที่เจ้าอาวาสสอนให้ความใกล้ชิด โดยเฉพาะการอบรมเด็กและเยาวชน ดูแลเด็กให้เด็กรู้จักการกราบไหว้พระ แนะนำให้ผู้ปกครองนำเด็กเข้าวัด สอนให้ทุกคน “รักษาปากให้ดี” อย่าตามใจปาก ให้ระวังคำพูดและการกิน รักษาปากข้อแรก คำพูดเป็นพิษ รักซึ่งอยู่ที่ปาก รักษาปากข้อสอง กินมากเป็นยากท้อง ท้องรับไม่ไหว เกิดจากปาก ก้าวเท้าเข้ามาในวัด ให้มีสติ สงบเสงี่ยม รักษาปาก ระมัดระวังปาก ระมัดระวังตา ระมัดระวังเท้า สงบ ให้เที่ยงใหนึ่ง ให้ระมัดระวังปากกับเท้าเมื่อก้าวเข้าวัด ให้อภัยยามอดทน สงบ ความดีไม่ต้องพูดมาก พูดครั้งสองครั้งก็ทำได้

๓.๑๓.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัดวาสุการาม -ไม่มี-

๓.๑๓.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับวัดวาสุการาม

ก่อนแต่งตั้งเจ้าอาวาส ชาวบ้านได้มีโอกาสศึกษาท่านก่อน ผู้นำชุมชนปรึกษาชาวบ้าน ไปหาเจ้าคณะตำบล นมัสการเห็นดีเห็นงาม ตอนแรกเจ้าอาวาสไม่อยากจะไป ปกติก็อยู่สบายดีแล้ว ศรัทธาที่มีต่อเจ้าอาวาส เป็นพระปฏิบัติ สงบ ปิดทอง เมื่อเรียกหากไม่ขานรับ ถือว่ากำลังปฏิบัติสมาธิ เจ้าอาวาสพูดค่อย พูดดี พูดกับญาติโยมดี อิมใจ ไม่เคยกล่าวร้าย ไม่เคยว่า ไม่เคยตำหนิ ให้คำแนะนำตักเตือนแบบนุ่มนวล ไม่ดุ ไม่พูดซ้ำ ไม่พูดบ่อยครั้ง ศรัทธาในความนิ่ง ปฏิบัติสมเป็นพระปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ไม่เลือกพวก ไม่เลือกฝ่าย ยอมรับทุกฝ่าย ให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายไม่ยกย่องฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่แยกกลุ่ม พูดดีกับทุกคนเสมอหน้ากัน ไปตามทุกกิจนิมนต์ บิณฑบาตมาได้แบ่งปันให้ทุกคน ไม่แบ่งให้เฉพาะคนใกล้ชิด ไม่สะสมสิ่งของ ในกุฏิไม่มีอะไร นอกจากพัดลมเก่า มีบาตรกับผ้าได้สิ่งของมาแบ่งปันให้ต่อ

๓.๑๔ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางพุทธา สายมงคล^{๔๔} อายุ ๘๙ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐-๑๔.๐๐ น.

๓.๑๔.๑ ประชาชนและวัดวาสุการามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น ไปวัดเป็นประจำ ร่วมจัดพิมพ์หนังสือทำวัตร ๑๐๐ เล่ม เจ้าอาวาสเดิมเป็นหลานและเป็นลูกศิษย์หลวงพ่อบุญมี วันศีล วันพระ ปฏิบัติธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน ถ้า

^{๔๓}นางเพ็ญศรี ขยายวงศ์ อายุ ๕๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๑.๐๐-๑๑.๔๕ น.

^{๔๔}นางพุทธา สายมงคล อายุ ๘๙ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ที่ ๘ บ้านระเวกลาง ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐-๑๔.๐๐ น.

ญาติโยมต้องการความช่วยเหลือ นิมนต์จ่าย ปกติชาวบ้านจะถือขัน ๕ (เทียน ๕ คู่ ดอกไม้ ๕ คู่ เงิน ๕ บาท) มาขอนิมนต์ เป็นการแสดงถึงความอ่อนน้อม วัดเป็นที่พึ่งทางจิตใจเป็นหลักชัยกลางเมืองของประชาชนที่จะต้องรักษาไว้ ดังที่พญาอีสานของพระภควานวิศาลเถร (หลวงปู่บุญมี โชติปาโล) ที่ได้แสดงไว้ว่า

“วัดนั้นเป็น ฝ่ายเบื้อง ที่ฝั่งทางจิตใจ เป็นหลักชัย ใจเมือง หมู่เขาได้ทรงไว้
คันเสาโล ลาล้าง หมางเมินปละปล่อย วัดกะมี พระน้อย คอยมือลีเสียมสุญ”^{๔๕}

๓.๑๔.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัด
วาลุการาม -ไม่มีเรื่องขัดแย้งกับชุมชน-

๓.๑๔.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับวัดวาลุการาม ศรัทธาที่มีต่อเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสไม่ค่อยพูด ไม่เป็นคนแสดงออกมาก พระเณรอยู่ด้วยไม่อยากสึก ไม่ทำอะไรผิดใจใคร พระลูกวัดไม่อยากสึก อยากรักษาต่อ บ้านเมืองนิยมชมชอบ เมื่อมีงานสำคัญ คนมาจำนวนมาก ญาติโยมเต็มวัด

๓.๑๕ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จ.ส.ต.อำนาจ ทศศรี^{๔๖}

๓.๑๕.๑ ประชาชนและวัดวาลุการามได้ร่วมมือกันอย่างไรในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

ในตำบลนี้ มีวัดหลักอยู่ ๒ วัด ได้แก่ วัดวาลุการาม (วัดเก่า) และวัดระเว (วัดใหม่) ความศรัทธาที่มีต่อวัดวาลุการาม เจ้าอาวาสองค์เดิม เจ้าระเบียบ เครื่องในระเบียบ เครื่องในศาสนา พระไม่ยอมมาบวชด้วย ไม่ยอมให้มีมหรสพ เข้ากับชาวบ้านได้ยาก มีทั้งคนชอบและไม่ชอบ เจ้าอาวาสปัจจุบัน เป็นลูกหลานในหมู่บ้านระเว เป็นกันเอง เข้ากับชาวบ้านได้ดี มีศรัทธา มีสิ่งก่อสร้างขึ้นใหม่ ได้แก่ กุฏิใหม่ๆ ศาลา หอฉัน ศรัทธาเกิดจาก กรรมการวัด ไวยาวัจกร และเจ้าอาวาส เป็นความสามัคคีในหมู่คณะ เกิดจากจิตสำนึก พระเข้ากับชาวบ้านได้ดี วัดร่วมกับชุมชนสอนศีลธรรม อบรมศีลธรรมให้นักเรียนและชุมชน การบริหารของคณะกรรมการวัดและเจ้าอาวาส มีความโปร่งใส มีส่วนส่งเสริมหลักธรรมาภิบาล สามารถให้คะแนนเต็มได้ถึง ๙ เต็ม ๑๐ เพราะทุกอย่างเกิดจากศรัทธาจากใจและความร่วมมือจากชาวบ้านที่อยากร่วมทำบุญ

๓.๑๕.๒ มีปัญหาอุปสรรคด้านใดในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นร่วมกับวัดวาลุการาม

-ความขัดแย้งมีบ้างเล็กน้อยเป็นธรรมดา แต่ก็ปรึกษาหารือและแก้ไขปัญหาร่วมกันด้วยดี

๓.๑๕.๓ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับวัดวาลุการาม

^{๔๕}หนังสือ “พระดีศรีอุบลฯ” พระภควานวิศาลเถร (หลวงปู่บุญมี โชติปาโล) ประวัตติและธรรมเทศนา “ธรรมดีมีคุณค่าแก่การศึกษา มิใช่มีไว้เพื่อเก็บรักษา” ฉลองอายุ ๙๔ ปี วันที่ ๑๖ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖ วัดสระประสานสุข (บ้านนาเมือง) ตำบลไร่น้อย อำเภอเมืองฯ จังหวัดอุบลราชธานี

^{๔๖}จ.ส.ต.อำนาจ ทศศรี อายุ ๕๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๐๖ หมู่ที่ ๑๒ บ้านระเวน้อย ตำบลระเว วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐-๑๕.๐๐ น.

ก่อนแต่งตั้งเจ้าอาวาส มีการหารือทุกฝ่าย เดิมทีเจ้าคณะอำเภออยากให้รูปอื่นมาอยู่เป็นเจ้าอาวาส แต่ชาวบ้านไม่เห็นด้วย เจ้าคณะอำเภอฝืนไม่ได้ เจ้าคณะอำเภอจึงถือว่าเป็นเสียงข้างมากของชาวบ้านต้องการเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน การแต่งตั้งไวยาวัจจร สืบเนื่องมาจากเจ้าอาวาสรูปเดิม คุกกันในหมู่ผู้นำแต่ละหมู่บ้านและประชาชนว่าควรจะเปลี่ยนหรือไม่ เมื่อไวยาวัจจรปฏิบัติหน้าที่ดีแล้ว ผู้นำและประชาชนจึงยินยอมให้ไวยาวัจจรคนเดิมทำหน้าที่ต่อไป ความศรัทธาที่มีต่อเจ้าอาวาสประชาชนศรัทธามาก ไม่ถือตัว เกรงกับพระเณร แต่ไม่เกรงเกินไป

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่ MCU RS 610759190

ชื่อโครงการ จิตสำนึก โอกาส และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น:
กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัด
อุบลราชธานี

หัวหน้าโครงการ นายสมนึก จันทร์โสภา

ผู้ร่วมโครงการ ๑. พระสิริชัย ธรรมจาโร ๒. พระสังวาน เขมปญโญ

๓. พระสมพล สมาจาโร ๔. ว่าที่ ร.ต. ส่งศักดิ์ บุญจำรูญ

สาขาวิชา สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

โทรศัพท์ 080-7338288 E-mail: Somnook_ch@hotmail.com

๑. ความเป็นมาและความสำคัญ

องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๕๖ ดังที่ **วีระศักดิ์ เครือเทพ** ได้วิเคราะห์การเปิดโอกาสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมว่านับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา ประเทศไทยได้ผลักดันการกระจายอำนาจทางการเมืองการปกครองและการเงินการคลังโดยการให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นของตนเอง มีขอบเขตภารกิจและมีแหล่งรายได้ที่ชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามยังมีข้อจำกัดในการทำงานที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างจริงจัง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยจิตสำนึกของประชาชนที่จะเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น ขณะเดียวกัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำเป็นจะต้องเปิดช่องทางหรือโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาล ดังที่สถาบันพระปกเกล้า ได้กำหนดองค์ประกอบของธรรมาภิบาลไว้ ๑๐ ประการที่เรียกว่าทศธรรม ดังนี้ (๑) หลักนิติธรรม (๒) การมีส่วนร่วม (๓) คุณธรรม (๔) สำนึกรับผิดชอบต่อ (๕) ความคุ้มค่า (๖) ความโปร่งใส (๗) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (๘) องค์กรแห่งการเรียนรู้ (๙) การบริหารจัดการ และ (๑๐) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นโดยเฉพาะหลักการมีส่วนร่วมและหลักความโปร่งใส

บทบาทของ**องค์กรภาคเอกชน**เป็นกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ ทำงานเจาะจงทั้งรายกลุ่มและรายบุคคล มีความยืดหยุ่น สามารถเข้าถึงกลุ่มด้อยโอกาส ตลอดจนทั้งสร้างความมั่นใจโดยเฉพาะประชาชนกลุ่มเสี่ยง (Vulnerable groups) ให้ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง จากการที่ประเด็นปัญหาของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับภาพลักษณ์ที่สังคมบางส่วนมององค์กรภาคเอกชนที่มีบทบาทเฉพาะด้านในเชิงลบ องค์กรภาคเอกชนจึงต้องรักษาภาพลักษณ์พร้อมกับปรับตัวไปตามสภาพ

ปัญหาและบริบททางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นที่น่าสนใจว่า องค์กรภาคเอกชนจะใช้กระบวนการใดในการสร้างจิตสำนึกและเปิดโอกาสให้ประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและหลักความโปร่งใส

องค์กรวัฒนธรรม เป็นแกนหลักในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา กับสังคมไทย **พระมหาสมทรง สิริธโร** ได้อธิบายความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับสังคมไทยว่า มีมาช้านานในฐานะที่เป็นพลังสร้างสรรค์บูรณาการสังคม เป็นสถาบันที่ถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ค่านิยม อันเป็นบทบาทสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม และเป็นกลไกในการควบคุมพฤติกรรมสมาชิกในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข แต่อย่างไรก็ตาม การที่สังคมไทยก้าวเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ได้ตั้งเอาหน้าที่ทางสังคมหลายอย่างที่วัดเคยมีต่อชุมชนออกไป และสร้างสถาบันทางโลกขึ้นมาแทนที่ วัดจึงถูกผลักให้เข้าไปทำหน้าที่ในเชิงพิธีกรรม และมีบทบาทในการปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคมลดลง ประเด็นสำคัญคือทำอย่างไรสถาบันศาสนาโดยเฉพาะสถาบันสงฆ์จะเป็นสถาบันหลัก ที่ประชาชนมีความศรัทธาและเข้ามามีบทบาทในกระบวนการธรรมาภิบาลโดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๒. วัตถุประสงค์โครงการ

๒.๑ ศึกษาจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ขององค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี

๒.๒ ศึกษาปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๒.๓ ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส

๓. ผลการวิจัย

๓.๑ **ด้านจิตสำนึกของประชาชน** องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรม ต่างให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม การที่แต่ละองค์กรมีรูปแบบการทำงานที่ต่างกัน ได้ส่งผลให้จิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน

องค์กรบริหารส่วนตำบล จัดให้มีการทำประชาคมหมู่บ้านให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยกำหนดวัน เวลา สถานที่และจำนวนประชาชนที่เข้าร่วมให้ครบองค์ประชุม นอกจากนี้้องค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดกิจกรรมสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมให้ได้ตามเป้าหมายที่กำหนด แต่อย่างไรก็ตาม การทำประชาคมหมู่บ้านไม่ได้เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงลึกที่เกิดจากจิตสำนึกภายในชุมชนในการศึกษาข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการก่อนที่จะเสนอโครงการ นอกจากนี้ ช่องว่างในการสื่อสารข้อมูลระหว่างองค์กรบริหารส่วน

ตำบลกับประชาชน ได้ส่งผลต่อการขาดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนการพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณระดับตำบล และการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการ

องค์กรภาคเอกชน ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการสร้างอาสาสมัครในพื้นที่เป้าหมาย แล้วทำงานร่วมกับอาสาสมัครในการค้นหาและเข้าถึงกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มด้อยโอกาส ให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกให้กลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มด้อยโอกาสตระหนักในปัญหาของตนเอง ร่วมกันค้นหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข พร้อมกับการให้ข้อมูลแก่กลุ่มเป้าหมายในการเข้าถึงสิทธิและมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของตนเองและของชุมชน

องค์กรวัฒนธรรม เป็นกระบวนการการมีส่วนร่วมที่เกิดจากจิตสำนึกของประชาชนที่ต้องการจะเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลวัดและร่วมปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นกรมีส่วนร่วมที่เกิดจากศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัดและคณะสงฆ์โดยเฉพาะเจ้าอาวาส มีความผูกพันในการให้การดูแลสงเคราะห์เกื้อกูลกันระหว่างพระสงฆ์ในวัดและชุมชน ประกอบกับการมีจิตอาสาภายในชุมชนที่เกิดจากกระบวนการเครือข่ายธรรมชาติในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มคุ้มให้ความร่วมมือสนับสนุนวัดในการปฏิบัติตามจารีตประเพณี

๓.๒ ด้านโอกาสของประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรมได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น แต่มีลักษณะและระดับของการเปิดช่องทางโอกาสที่แตกต่างกัน

องค์การบริหารส่วนตำบล เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตามกรอบเวลาที่กำหนดเฉพาะในขั้นตอนการทำประชาคมหมู่บ้าน แต่มีบางขั้นตอนที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมและบางหมู่บ้านขาดการรับฟังและการให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชน โดยเฉพาะการศึกษาข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการก่อนเสนอโครงการเข้าประชาคมนอกจากนี้ในบางขั้นตอนโดยเฉพาะการประชุมจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี แม้้องค์การบริหารส่วนตำบลจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมรับฟังเพื่อติดตามความโปร่งใสในการตัดสินใจนำโครงการบรรจุลงในข้อบัญญัติงบประมาณ องค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดเครื่องมือและวิธีการสื่อสารที่ให้ประชาชนรู้ช่องทางโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วม เช่นเดียวกับขั้นตอนการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการ องค์การบริหารส่วนตำบลได้แต่งตั้งกรรมการตรวจสอบทั้งหมดซึ่งมีจำนวนจำกัด แต่ไม่ได้เปิดโอกาสหรือมอบหมายให้ประชาชนในพื้นที่โครงการเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ

องค์กรภาคเอกชน เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยงเข้ามามีส่วนร่วมโดยการรับฟังและให้คุณค่าต่อความคิดเห็นตลอดทั้งสร้างความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะการเก็บและใช้ข้อมูลที่ไม่กลับมาสร้างปัญหาหรือเป็นภัยต่อกลุ่มเสี่ยงเอง ให้โอกาสกลุ่มเป้าหมายได้สร้างเครือข่ายและเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้าถึงข้อมูลและเข้าถึงสิทธิในการป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ตรงกับพื้นที่และประเด็นปัญหาโดยเป็นไปอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม

องค์กรวัฒนธรรม ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีความศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วมนับตั้งแต่การรับฟังและการให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชนในการให้คำปรึกษาและเห็นชอบในการแต่งตั้งเจ้าอาวาส นอกจากนี้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจในการร่วมกันดำเนินโครงการและกิจกรรมตลอดทั้งการบริหารเงินของวัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของผู้นำ

องค์กรโดยเฉพาะเจ้าอาวาสที่เปิดโอกาสให้ประชาชนโดยการกระจายอำนาจความรับผิดชอบเปิดช่องทางโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

๓.๓ ด้านจิตสำนึกและโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อความโปร่งใสของแต่ละองค์กร องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชนและองค์กรวัฒนธรรม ให้มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสเชิงโครงสร้าง แต่ด้วยเหตุที่จิตสำนึกของประชาชนและโอกาสที่แต่ละองค์กรเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีลักษณะและระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกันจึงนำไปสู่ธรรมาภิบาลด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใสที่แตกต่างกัน

องค์กรบริหารส่วนตำบล ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการทำประชาคมตามรูปแบบที่กำหนด ประชาชนและเครือข่ายประชาสังคมไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางโครงการโดยเฉพาะการค้นหาปัญหาและความต้องการเชิงลึก รวมถึงไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการ การประชุมพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณ การดำเนินโครงการ การติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการ สาเหตุสำคัญเกิดจากช่องว่างที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลและใช้ข้อมูลประกอบในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการและร่วมตรวจสอบติดตามผล ช่องว่างดังกล่าวได้ส่งผลให้ประชาชนเห็นว่ากระบวนการทำงานขององค์กรบริหารส่วนตำบลบางส่วน ไม่ได้เป็นไปด้วยความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังทำให้ประชาชนเข้าใจว่ากระบวนการทั้งหมดเป็นบทบาทหน้าที่ขององค์กรบริหารส่วนตำบลส่วนประชาชนเป็นผู้เรียกร้องสิทธิหรือผู้รอรับประโยชน์

องค์กรภาคเอกชน มีกระบวนการการมีส่วนร่วมที่ใช้ข้อมูลทั้งจากแหล่งข้อมูลมือสองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจากการค้นหาข้อมูลเชิงลึกแบบมีส่วนร่วมและยืดหยุ่นตามสภาพพื้นที่และสภาพปัญหาของกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ได้ข้อมูลกลุ่มเสี่ยงที่ชัดเจน มีกระบวนการเข้าถึงกลุ่มเสี่ยง ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกและความเชื่อมั่นให้กลุ่มเสี่ยงมีความไว้วางใจ มีความตระหนักและสมัครใจร่วมค้นหาปัญหาและความต้องการทั้งด้วยตนเองและในรูปเครือข่าย ตลอดจนมีข้อมูลในการเข้าถึงสิทธิด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรม

องค์กรวัฒนธรรม ประชาชนมีส่วนร่วมที่สร้างความโปร่งใสโดยขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญสองประการ ประการแรกคือศรัทธาของประชาชนที่มีต่อองค์กรโดยเฉพาะที่มาของผู้นำองค์กร ในกรณีของวัดวาสุการามได้เจ้าอาวาสมาจากการปรึกษาและเห็นชอบโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และคุณลักษณะของเจ้าอาวาสที่มีความซื่อสัตย์ ปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเสมอภาค มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ให้การสงเคราะห์ชุมชน ให้และแบ่งปันสิ่งที่ได้มากับทุกคน และประการที่สองคือการบริหารงานและบริหารเงินที่เป็นไปอย่างเปิดเผยของผู้นำองค์กร โดยการกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้ผู้นำชุมชนและประชาชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานและติดตามผลการดำเนินงานขององค์กรให้เป็นไปอย่างโปร่งใส

๔. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๔.๑ กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

สามารถนำกระบวนการและผลการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ในรายวิชา การเมืองการปกครองส่วนท้องถิ่นไทย

การเมืองการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นของไทย และวิชาธรรมาภิบาลตามแนว
พระพุทธศาสนา การบริหารการพัฒนา นโยบายสาธารณะและการวางแผน

๔.๒ นำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลในพื้นที่ศึกษา

๔.๒.๑ องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ศึกษาตำบลไหล่ทุ่ง อำเภอตระการ
พืชผล จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่นคือวิธีการรวมประชาชนส่วน
ใหญ่ในการเข้าร่วมจัดทำประชาคมประจำปีและการจัดบริการสนองความต้องการอันเป็นที่พอใจของ
ประชาชน

พร้อมกับแลกเปลี่ยนความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา
จิตสำนึกและโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะในด้านการสืบค้นข้อมูลในการ
เตรียมการโครงการก่อนนำเข้าสู่ประชาคมและจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี ตลอดทั้งการมีส่วน
ร่วมในการดำเนินโครงการระดับหมู่บ้านและการติดตามผลการดำเนินโครงการให้เป็นไปด้วยความ
โปร่งใส

๔.๒.๒ มูลนิธิรักษ์ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่อำเภอสิรินธรและอำเภอบุ
ณทริก จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่นคือการใช้ข้อมูลรอบด้านทั้ง
จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากการเข้าถึงกลุ่มต้อยโอกาสหรือกลุ่มเสี่ยงแล้วนำข้อมูลนั้นมาใช้
ในการวางแผนงานโครงการและกิจกรรม

พร้อมกับแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการสื่อสารกับชุมชนเพื่อ
สานต่อโครงการที่สิ้นสุดลงให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

๔.๒.๓ องค์กรวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัดวาสุการาม ตำบลระเว อำเภอพิบูลมัง
สาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ที่เป็นพื้นที่ศึกษา เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่น ได้แก่
ศรัทธาที่ประชาชนมีต่อปฏิปทาของเจ้าอาวาส ความเกื้อกูลระหว่างวัดและชุมชน และการเปิดโอกาส
ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานและบริหารเงินของวัด

พร้อมกับแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการเชื่อมโยงกับ
หน่วยงาน องค์กรหรือสถาบันอื่นในการส่งเสริมกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น

๔.๓ กิจกรรมด้านวิชาการ

จัดสัมมนาหัวข้อ “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาล
ท้องถิ่น” ระหว่างนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ชั้นปีที่ ๓-๔ และผู้แทนองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชนและองค์กรวัฒนธรรมในภาคการศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา
๒๕๖๐

การเผยแพร่

ได้นำเสนอผลงานวิจัยและลงตีพิมพ์บทความในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ “พุทธ
นวัตกรรมเพื่อพัฒนาประเทศไทย” (Buddhist Innovation for Developing Thailand) ณ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ในวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

๑. (ภาษาไทย) นายสมนึก (นามสกุล) จันทโรสดา

(First Name) Somnook

(Family Name) Chandsoda(Mr.)

๒. ตำแหน่งวิชาการ (ไม่มี)

๓. หน่วยงานที่ติดต่อได้ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ตำบลกระโสม อำเภอมือจึง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๕๐๐๐

มือถือ ๐๘๐-๗๓๓๘๒๘๘ (E-mail) somnook_ch@hotmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

๔.๑ สำเร็จการศึกษา

มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน จังหวัดขอนแก่น (พ.ศ. ๒๕๑๕)

๔.๒ สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต (การปกครอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๑๘)

ปริญญาโท M.A. Rural Social Development, University of Reading, United

Kingdom (Under the British Council Scholarship) (1982: พ.ศ. ๒๕๒๕)

๕. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ ประสบการณ์ในการทำงานด้านพัฒนาชนบทแบบมีส่วนร่วม

ระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชนและประชาชน ในกลุ่มประเทศอาเซียน (ไทย สปป ลาว กัมพูชา

ฟิลิปปินส์) และประเทศในแอฟริกา (เคนยา ยูกันดา) (พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๕๑)

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ (ไม่มี)

ผู้ร่วมโครงการวิจัย ๑

๑. ภาษาไทย พระสิริชัย ฉายา ธมมจาโร นามสกุล สายสิงห์

(First Name) Phra Sirichai (Buddhist Name) Thammacharo

(Family Name) Saising

๒. ตำแหน่งวิชาการ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชารัฐศาสตร์

๓. หน่วยงานที่ติดต่อได้ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ตำบลกระโสม อำเภอมือจี้ จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐

มือถือ ๐๙๙-๔๗๒๓๗๙๙ (E-mail) sirising2520@hotmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

๔.๑ สำเร็จการศึกษา (วุฒิปริญญา) น.ธ.เอก

๔.๒ สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ปริญญาตรี พธ.บ. (การบริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๕๑)

ปริญญาโท ศน.ม. (รัฐศาสตร์การปกครอง) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๕๖)

๕. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ Word, Excel, Power Point และ SPSS

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ (ไม่มี)

ผู้ร่วมโครงการวิจัย ๒

๑. ภาษาไทย พระสังฆวาน ฉายา เขมปญโญ นามสกุล สายเนตร

(First Name) Phra Sangwan (Buddhist Name) Kamapanyo

(Family Name) Sainet

๒. ตำแหน่งวิชาการ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชารัฐศาสตร์

๓. หน่วยงานที่ติดต่อได้ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ตำบลกระโสม อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐

มือถือ ๐๖๓-๐๑๙๓๐๓๔ (E-mail) Sangwansainet@hotmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

๔.๑ สำเร็จการศึกษา (วุฒิปริญญา) น.ธ.เอก

๔.๒ สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ปริญญาตรี ร.บ. (เทคนิคและทฤษฎี ทางรัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (พ.ศ. ๒๕๔๙)

ปริญญาตรี พธ.บ. (การบริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๕๐)

ปริญญาโท ศน.ม. (รัฐศาสตร์การปกครอง) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๕๓)

๕. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ Word, Excel, Power Point และ SPSS

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ (ไม่มี)

ผู้ร่วมโครงการวิจัย ๓

๑. ภาษาไทย พระสมพล ฉายา سماจาโร นามสกุล ชัญถาวร

(First Name) Phra Sompon (Buddhist Name) Smacharo

(Family Name) Chanthaworn

๒. ตำแหน่งวิชาการ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชารัฐศาสตร์

๓. หน่วยงานที่ติดต่อได้ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ตำบลกระโสม อำเภอมะนัง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐

มือถือ ๐๘-๕๔๙๗-๕๖๐๔ (E-mail) sompom2009@hotmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

๔.๑ สำเร็จการศึกษา (วุฒิปริญญา) น.ธ.เอก

๔.๒ สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ปริญญาตรี พธ.บ. (การสอนภาษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๔๙)

ปริญญาโท ศน.ม. (รัฐศาสตร์การปกครอง) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (๒๕๕๓)

๕. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ Word, Excel, Power Point และ SPSS

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ (ไม่มี)

ผู้ร่วมโครงการวิจัย ๔

๑. ภาษาไทย ว่าที่ร.ต.สงศักดิ์ นามสกุล บุญจำรูญ
ภาษาอังกฤษ Acting.Sub.Lt.Songsak Boonjumroon
๒. ตำแหน่งวิชาการ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชารัฐศาสตร์
๓. หน่วยงานที่ติดต่อได้ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
ตำบลกระโสม อำเภอมือทอง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐
มือถือ ๐๘๔ - ๙๕๙๙๕๑๖ (E-mail) Songsak1958@gmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

- ๔.๑ สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา
ปริญญาตรี ศศ.บ. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง (๒๕๒๖)
ปริญญาโท ศศ.ม. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง (๒๕๒๕)
๕. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ Word, Excel, Power Point และ SPSS
๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
ผู้ร่วมเขียนตำรา การเมืองกับการปกครองของไทย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย